

นโยบายการจัดการศึกษาโรงเรียนราษฎร์ในประเทศไทย (พ.ศ. 2431 - 2479)

ปริญญานิพนธ์
ของ
ปานหทัย ศรีสุรา

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ไทย
พฤษภาคม 2548
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

379.593
ป547น
ร.3

นโยบายการจัดการศึกษาโรงเรียนราษฎร์ในประเทศไทย (พ.ศ. 2431 - 2479)

บทคัดย่อ
ของ
ปานหทัย ศรีสุรา

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ไทย
พฤษภาคม ๒๕๔๘

h 299769 ร.3

17 ส.ค. 2548

ปานหทัย ศรีสุรา. (2548). นโยบายการจัดการศึกษาโรงเรียนราษฎร์ในประเทศไทย (พ.ศ. 2431-2479). ปรินญานิพนธ์ ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์ไทย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ยุวดี วงศ์สว่าง, รองศาสตราจารย์ ณรงค์ พ่วงพิศ.

ปรินญานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาถึงนโยบายการจัดการศึกษาของโรงเรียนราษฎร์ระหว่าง พ.ศ. 2431-2479 โดยศึกษาปัญหาของโรงเรียนราษฎร์ นโยบายและการดำเนินงานของรัฐบาลในการจัดการศึกษา และผลจากการแก้ปัญหาของโรงเรียนราษฎร์

จากการศึกษาพบว่า การศึกษาของไทยก่อนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นการศึกษาที่ไม่มีแบบแผน โดยไปศึกษากับพระที่วัด ต่อมาใน พ.ศ. 2428 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้มีการจัดตั้งโรงเรียนที่ทำการสอนเหมือนอย่างในปัจจุบัน และโปรดเกล้าฯ ให้กรมศึกษาธิการออกประกาศกำหนดการสอนไล่เพื่อให้เด็กมีความรู้ได้มาตรฐานที่เท่ากัน

เมื่อการศึกษาขยายตัวมากขึ้นจึงทำให้มีการจัดตั้งโรงเรียนโดยราษฎรที่เรียกว่าโรงเรียนราษฎร์ซึ่งมีทั้งของชาวตะวันตก ชาวไทย และชาวจีน โดยในการจัดตั้งนี้ก็มีจุดประสงค์ที่แตกต่างกันออกไป สำหรับพวกมิชชันนารีมีจุดประสงค์ที่จะมาเผยแพร่ความเชื่อทางคริสต์ศาสนา ส่วนชาวไทยเพื่อช่วยรัฐบาลอบรมสั่งสอนเด็กให้ได้รับความรู้เพื่อไปประกอบอาชีพและเป็นอนุสรณ์ของบุคคลที่ได้ก่อตั้ง ส่วนชาวจีน เพื่ออบรมสั่งสอนวิชาชีพ สืบทอดวัฒนธรรมทางด้านภาษาและเพื่อรักษาวัฒนธรรมจีนไว้ ในหมู่ลูกหลานจีนที่อพยพมาอยู่ในประเทศไทย

เนื่องจากการศึกษาของโรงเรียนราษฎร์ได้มีการขยายตัวออกไปอย่างแพร่หลายจึงทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้น เช่น โรงเรียนของพวกมิชชันนารีได้มีการสอนภาษาต่างประเทศ ประวัติศาสตร์ต่างประเทศ จึงทำให้ราษฎรไม่ได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ชาติไทยและไม่รู้หนังสือภาษาไทยว่ามีการเขียนอ่านอย่างไร ส่วนโรงเรียนของชาวจีนมีการเผยแพร่อุดมการณ์ทางการเมืองในโรงเรียน ซึ่งเป็นอันตรายต่อการปกครองและความมั่นคงของประเทศไทย

ด้วยเหตุนี้รัฐบาลในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงพยายามเข้าควบคุมโรงเรียนราษฎร์ด้วยการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 แต่โรงเรียนจีนทำการคัดค้านโดยทำการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติ เช่น สอนภาษาจีนและสอนลัทธิไคยราษฎร์ ดังนั้นรัฐบาลจึงได้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 เสียใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติป้องกันการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ โดยการประกาศ

พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับแก้ไข พ.ศ. 2470 ขึ้นใช้ควบคุมโรงเรียนราษฎร์อีกฉบับหนึ่ง แต่ปรากฏว่าการควบคุมการจัดการศึกษาของคนจีนก็ยังไม่สำเร็จ

ดังนั้นรัฐบาลจึงได้กำหนดนโยบายการควบคุมโรงเรียนราษฎร์ใหม่ด้วยการวางแผนร่างพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ขึ้นใน พ.ศ. 2475 แต่ได้เกิดเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เสียก่อน

หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 รัฐบาลจึงได้มีการดำเนินการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2479 เพื่อที่จะควบคุมโรงเรียนราษฎร์ให้เกิดความรัดกุมมากขึ้น

EDUCATIONAL POLICY ON PRIVATE SCHOOLS IN THAILAND (1888 - 1936)

AN ABSTRACT

BY

PANHATAI SRISURA

Presented in partial fulfillment of requirements
for the Master of Arts degree in History
at Srinakharinwirot University

May 2005

Panhatai Srisura. (2005). *Educational policy on private schools in Thailand (1888 - 1936)*. Master Thesis, M.A. (Thai History). Bangkok : Graduate School, Srinakharinwirot University. Advsor Committee : Assist. Prof. Yuwadee Wongsawang, Assoc. Prof. Narong Puangpis.

This thesis aims at studying educational policies of public schools during 2431-2479 B.E. by looking at the problems caused by private schools, the policies and administration of the government, and the results of the solutions to the problems.

It is found in the study that Thailand's educational system prior to King Rama V had been unplanned; children were educated by monks at temples. Later in 2428 B.E. during King Rama V's reign, schools which provided modernized education were founded. King Rama V also had the Education Department at that time issue standard final examinations to ensure the same standard of education for all children.

As a response to the expansion of the country's education, many private schools were founded by Westerners, Thais, and Chinese for various purposes. Western missionaries established private schools to promote Christianity. Thais founded private schools to help the government in providing knowledge that children could use to make a living and also as a memorial to the founders themselves. Chinese founded private schools to provide occupational education and preserve Chinese language and culture among Chinese refugees in Thailand.

As the education of private schools was extensively growing, many problems occurred. For example, missionaries' schools only focused on foreign languages and history, so their students did not learn Thai history and did not know the Thai language. On the other hand, Chinese schools also promoted political ideas, causing threats to Thailand's government and security.

From the above reasons, the government under King Rama 6 then tried to control private schools by launching the Private School Bill (2461 B.E.). However, the Chinese schools still violated the law by teaching Chinese and Tri-rat Sect, which was a communist doctrine. Therefore, the government had to amend the bill to make it more compatible with the anti-communism law at that time. The amendment to the

Private School Bill was issued in 2470 B.E., but it still was not able to control Chinese people's education.

As a result, the government planned to lay a new private school policy with another bill in 2475 B.E. However, the democratic revolution which occurred in the same year brought the new bill to a halt.

After the 2475 revolution, the Private School Bill 2479 B.E. was then issued, giving the government better control over private schools in the country.

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

นโยบายการจัดการศึกษาโรงเรียนราษฎร์ในประเทศไทย (พ.ศ. 2431 - 2479)

ของ

ปานหทัย ศรีสุรา

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

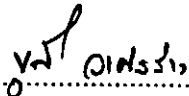

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เพ็ญสิริ จีระเดชากุล)

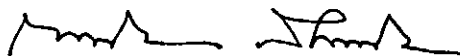
วันที่ ๕... เดือนเมษายน พ.ศ. 2548

คณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์

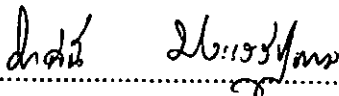
.....ประธาน

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ยุวดี วงศ์สว่าง)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ณรงค์ พ่วงพิศ)

.....กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มาลินี ประเสริฐธรรม)

.....กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(รองศาสตราจารย์ วุฒิชัย มุลศิลป์)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาจากบุคคลหลายท่าน ผู้เขียนขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ยุวดี วงศ์สว่าง และรองศาสตราจารย์ณรงค์ พ่วงพิศ ที่รับเป็นกรรมการที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์ ที่ช่วยประทับประคองผู้เขียนให้ผ่านพ้นอุปสรรคนานัปการได้ พร้อมกันนี้ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์มาลินี ประเสริฐธรรม และรองศาสตราจารย์วุฒิชัย มุลศิลป์ ที่รับเป็นกรรมการสอบปริญญานิพนธ์ นอกจากนี้ผู้เขียนขอขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาประวัติศาสตร์ทุกท่านที่เอาใจใส่ได้ถาม กระตุ้นให้ผู้เขียนเกิดกำลังใจในการศึกษา พร้อมทั้งพิจารณาให้ทุนแก่ผู้เขียนในระหว่างที่ทำปริญญานิพนธ์ การศึกษาในระดับปริญญาโทสร้างประสบการณ์แก่ผู้เขียนมากมาย ทั้งสุขและเศร้า การศึกษาในระดับนี้สอนให้ผู้เขียนรู้จักตัวเอง รู้จักสร้างทางเลือกให้แก่ตัวเอง ประสบการณ์ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้มีมากกว่าจะบรรยายออกมาได้หมด นอกจากการศึกษาจะให้ปริญญาบัตรแล้วยังทำให้วุฒิภาวะของผู้เขียนมีความมั่นคงกว่าแต่ก่อน ซึ่งคงเป็นประโยชน์ต่อการทำงานในอนาคต

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ สำนักหอสมุดแห่งชาติ ห้องสมุดคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการค้นคว้าข้อมูล

ผู้เขียนขอขอบพระคุณภาควิชาประวัติศาสตร์และบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ให้ทุนอุดหนุนการวิจัยและขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงต่อบิดา มารดาที่ส่งเสริมการศึกษาในครั้งนี้ เป็นกำลังใจอันยิ่งใหญ่ ที่รอคอยวันที่ผู้เขียนจะจบการศึกษา

ปานหทัย ศรีสุรา

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ.....	1
	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา.....	4
	ความมุ่งหมายของการศึกษา.....	6
	ความสำคัญของการศึกษา.....	6
	ขอบเขตของการศึกษา.....	6
	วิธีดำเนินการศึกษา.....	6
	แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า.....	7
2	การจัดการศึกษาของไทยก่อนการจัดตั้งโรงเรียนราษฎร์ (พ.ศ.2431).....	8
	การจัดการศึกษาสมัยสุโขทัย.....	8
	การจัดการศึกษาสมัยอยุธยา.....	11
	การจัดการศึกษาสมัยธนบุรี.....	15
	การจัดการศึกษาสมัยรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 1- รัชกาลที่ 4 พ.ศ.2325-2411)....	16
3	การจัดการศึกษาของโรงเรียนราษฎร์ในประเทศไทยก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์พ.ศ. 2461.....	24
	นโยบายการจัดการศึกษา.....	24
	การปฏิรูปการศึกษาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.....	28
	การได้รับการศึกษาตามรูปแบบยุโรปของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.....	28
	การคุกคามจากลัทธิจักรวรรดินิยม.....	29
	การได้รับความรู้ทางด้านต่างๆ จากชาติตะวันตก.....	30
	การปรับปรุงประเทศให้ทันสมัยเพื่อความอยู่รอดของประเทศ.....	31
	การจัดตั้งโรงเรียนของรัฐบาล.....	34
	การตั้งกรมศึกษาธิการ.....	36

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
3 (ต่อ)	การจัดตั้งโรงเรียนของราษฎร.....	36
	การจัดการศึกษาของพวกมิชชันนารีในกายโปรเตสแตนต์.....	37
	การจัดการศึกษาโรงเรียนชายของพวกมิชชันนารี	
	ในกายโปรเตสแตนต์.....	37
	การจัดการศึกษาโรงเรียนหญิงของพวกมิชชันนารี	
	ในกายโปรเตสแตนต์.....	39
	การจัดการศึกษาของพวกบาทหลวงคาทอลิก.....	43
	การจัดการศึกษาของชาวไทย.....	44
	การจัดการศึกษาของชาวจีน.....	46
4	นโยบายการจัดการศึกษาของโรงเรียนราษฎรในประเทศไทย	
	ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461 (พ.ศ.2461-2470).....	52
	สาเหตุของการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461.....	52
	การดำเนินการในการประกาศพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ.2461.....	57
	สาระสำคัญของพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461.....	64
	ผลจากการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461.....	66
	ความสัมพันธ์ระหว่างพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461	
	กับพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464.....	67
5	นโยบายการจัดการศึกษาของโรงเรียนราษฎรในประเทศไทย	
	ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม	
	พ.ศ. 2470 (พ.ศ. 2470-2479).....	71
	สาเหตุของการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ.2461	
	ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2470.....	72
	การดำเนินงานในการประกาศพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ.2461	
	ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม 2470.....	73

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5 (ต่อ) สารสำคัญของพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461	
แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2470.....	76
ผลจากกการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ.2461	
ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2470.....	78
บทสรุป.....	92
บรรณานุกรม.....	95
ภาคผนวก.....	105
ภาคผนวก ก.....	106
ภาคผนวก ข.....	115
ประวัติผู้วิจัย.....	127

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 แสดงการเปรียบเทียบพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ ฉบับ พ.ศ. 2461 และ พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ ฉบับ พ.ศ. 2479.....	90
2 การแสดงสถิติเปรียบเทียบการเพิ่มขึ้นของจำนวนโรงเรียน ครู และ นักเรียนของโรงเรียนเอกชนและโรงเรียนรัฐบาลระหว่าง พ.ศ. 2461 - 2479....	91

บทที่ 1

บทนำ

การศึกษาของไทยก่อนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นการศึกษาที่ไม่มีแบบแผน โดยไปศึกษากับพระที่วัดในการเรียนจะเรียนวิชาที่พระสามารถสอนได้ ต่อมาใน พ.ศ. 2428 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การศึกษาจึงได้มีการจัดตั้งโรงเรียนที่ทำการสอนเหมือนอย่างในปัจจุบัน โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรมศึกษาธิการออกประกาศกำหนดการสอบไล่เพื่อให้เด็กมีความรู้ได้มาตรฐานที่เท่ากัน โดยแบ่งออกเป็น การสอบประโยคต้นซึ่งให้สอบวิชาแบบเรียนหลวง 6 เล่ม ได้แก่ มูลบทบรรพกิจ วาหนิดิกต อักษรประโยค สังโยคพิธาน ไวยากรณ์พิจารณา พิศาลการันต์ และประโยคสอง ให้สอบไล่ 8 วิชา ได้แก่ 1. คัดลายมือหวัด และบรรจง 2. เขียนหนังสือวางวรรคตอนได้ถูกต้องโดยไม่ต้องดูแบบ 3. การเขียนหนังสือที่คัดฝึกจากลายมือหวัด 4. คัดสำเนาความและย่อความ 5. แต่งจดหมาย 6. แต่งกระทู้ความร้อยแก้ว 7. เลข และ 8. บัญชี¹

เมื่อการศึกษาขยายตัวมากขึ้นทำให้มีการจัดตั้งโรงเรียนโดยราษฎรซึ่งเรียกว่าโรงเรียนราษฎร* ในการจัดการศึกษาของโรงเรียนราษฎรซึ่งมีทั้งของชาวตะวันตก ชาวไทย และชาวจีน นั้นมีจุดประสงค์ที่แตกต่างกันออกไป เช่น พวกมิชชันนารีมีจุดประสงค์ที่จะมาเผยแผ่ความเชื่อทางคริสต์ศาสนาในประเทศไทยและนำเอาวิทยาการของชาวตะวันตกเข้ามาสอนด้วย โดยเฉพาะ ระบบการศึกษาแบบตะวันตก วิชาที่สอนในระยะแรกนั้นเน้นทางด้านภาษา คือ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาไทย และเพิ่มภาษาอังกฤษในระยะต่อมาใน พ.ศ. 2431 บาทหลวงจอห์น เอकिन ชาวอเมริกัน ได้มาจัดตั้งโรงเรียนราษฎรที่รับเฉพาะเด็กชายขึ้นที่ตำบลกุฎีจีน ชื่อว่าโรงเรียนคริสเตียนไฮสกูล ต่อมาใน พ.ศ. 2433 โรงเรียนคริสเตียนไฮสกูลได้ย้ายไปอยู่ที่ตำบลสำเหร่ จนถึง พ.ศ. 2446 หลังจากนั้นย้ายไปอยู่ที่ถนนประมวญและเปลี่ยนชื่อเป็น โรงเรียนเทพคริสเตียนไฮสกูล นับเป็นโรงเรียนราษฎรแห่งแรกในประเทศไทย²

¹ คณะกรรมการจัดงานฉลองวันเฉลิมถวัลยราชสมบัติครบ 100 ปี. (2511). เอกสารเรื่องการจัดการศึกษาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. หน้า 36 - 37.

* ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การจัดตั้งโรงเรียนที่จัดตั้งโดยราษฎรนั้นแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ 1.โรงเรียนเชลยศักดิ์ ซึ่งสอนวิชาภาษาไทยเช่นเดียวกับโรงเรียนประจำบาล 2.โรงเรียนพิเศษเชลยศักดิ์ ซึ่งสอนภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาบาลี มลายู แขก จีน และภาษาอังกฤษ ซึ่งในระยะหลังเมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461 จึงเปลี่ยนเป็น "โรงเรียนราษฎร"

² เสถียร ศกุนต. (2514). ประวัติการโรงเรียนราษฎรในเมืองไทยและทำเนียบโรงเรียนราษฎร. หน้า 75 - 76.

สำหรับการจัดการศึกษาของโรงเรียนราษฎร์โดยชาวไทยนั้นมีจุดประสงค์เพื่อช่วยรัฐบาลอบรมสั่งสอนเด็กให้ได้รับความรู้เพื่อไปประกอบอาชีพและเป็นอนุสรณ์ของบุคคลที่ได้ก่อตั้ง โดยใน พ.ศ. 2442 นางบุญเกิด ปาจิณพัคย์เป็นคนไทยคนแรกที่ได้ตั้งโรงเรียนราษฎร์ชื่อ โรงเรียนบำรุงวิทยา ส่วนโรงเรียนราษฎร์อีกแห่งหนึ่งคือ โรงเรียนราชินี ตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2447 โดยสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีพระบรมราชินีนาถในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ในการดำเนินการ

ส่วนการจัดตั้งโรงเรียนราษฎร์ของชาวจีนนั้นใน พ.ศ. 2451 สมาคมกงเหมิงหุ้ยได้ทำการจัดตั้งโรงเรียนขึ้นเป็นแห่งแรกชื่อว่า “โรงเรียนฮั่วเอี้ยะ” ซึ่งแปลว่าโรงเรียนเพื่อผลประโยชน์ของชาวจีน¹ โดยมีจุดประสงค์คือ เพื่ออบรมสั่งสอนวิชาชีพ สืบทอดวัฒนธรรมทางด้านภาษาและเพื่อรักษาวัฒนธรรมจีนไว้ในหมู่ลูกหลานจีนที่อพยพมาอยู่ในประเทศไทย

เนื่องจากการศึกษาของโรงเรียนราษฎร์ได้มีการขยายตัวออกไปอย่างแพร่หลาย จึงทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ขึ้นมากมาย เช่น โรงเรียนของพวกมิชชันนารีได้มีการสอนคุณธรรมตามบัญญัติ 10 ประการของศาสนาคริสต์และในด้านวิชาการนั้นมีการสอนภาษาต่างประเทศ ประวัติศาสตร์ต่างประเทศ จึงทำให้ประชาชนไม่ได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ชาติไทยและไม่รู้หนังสือภาษาไทยว่ามีการเขียนอ่านอย่างไร ส่วนโรงเรียนของชาวจีนก็ได้มีการเผยแพร่อุดมการณ์ทางการเมืองในโรงเรียนและมีการกระตุ้นความรู้สึกชาตินิยมในหมู่คนจีนในประเทศไทย² ซึ่งเป็นอันตรายต่อการปกครองและความมั่นคงของไทย

ด้วยเหตุนี้รัฐบาลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงพยายามเข้าควบคุมโรงเรียนราษฎร์ในเรื่องการตรวจตราการกำหนดหลักสูตร การอนุญาตให้จัดตั้งโรงเรียน และคุณสมบัติของครูใหญ่และครูน้อย³ ด้วยการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ.2461 เพื่อควบคุมโรงเรียนราษฎร์ทั้งหลายโดยมีสาระสำคัญคือ การกำหนดให้นักเรียนสามารถอ่าน เขียน และเข้าใจภาษาไทยได้คล่องแคล่วพอสมควร⁴ กำหนดให้เรียนอย่างน้อยปีละ 800 ชั่วโมง หรือประมาณวันละ 3 ชั่วโมงและให้สอนวิชาหน้าที่พลเมืองภูมิศาสตร์ประวัติศาสตร์ไทยเพื่อความจงรักภักดีต่อประเทศไทย⁵

¹ สกินเนอร์ จี, วิลเลียม. (2529). สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (บรรณาธิการ). หน้า 159 - 160.

² ณรงค์ พ่วงพิศ. (2514). นโยบายเกี่ยวกับการศึกษาของคนจีนในประเทศไทยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว. หน้า 9.

³ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2516). การปฏิรูปการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5. หน้า 120.

⁴ พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ.2461. ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 35 ภาค 1-2 วันที่ 9 มิถุนายน 2461 มาตรา 14. หน้า 116.

⁵ ณรงค์ พ่วงพิศ. (2514). เล่มเดิม. หน้า 103, 113.

หลังจากที่ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ.2461 โรงเรียนจีนทำการคัดค้านพระราชบัญญัติดังกล่าว โดยหนังสือพิมพ์จีนในประเทศจีนซึ่งส่งเข้ามายังประเทศไทยผ่านสมาคมจีนในกวางตุ้งได้ลงข่าวคัดค้านการที่รัฐบาลประกาศใช้พระราชบัญญัตินั้น โดยให้ความเห็นว่าเป็นการไม่ยุติธรรมที่จะให้เด็กจีนต้องเรียนภาษาไทยในโรงเรียนจีน¹ และโรงเรียนจีนยังได้กระทำการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์กันอยู่เสมอ เช่น ตั้งโรงเรียนโดยไม่แจ้งความจำนงค์ให้เสนาบดีกระทรวงธรรมการทราบ หรือไม่มีการสอนภาษาไทยในโรงเรียนอันเป็นการผิดพระราชบัญญัติเป็นสาเหตุให้โรงเรียนจีนถูกสั่งปิดหลายราย ส่วนโรงเรียนราษฎร์ของชาวตะวันตกก็มีการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติเช่นเดียวกันโดยการไม่สอนการอ่านเขียนภาษาไทยในโรงเรียน

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์เข้ามาในประเทศไทย ดังนั้นรัฐบาลจึงได้มีการแก้ไขร่างพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติป้องกันการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ด้วย โดยรัฐบาลได้ประกาศ พระราชบัญญัติแก้ไขพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2470 ซึ่งมีความสำคัญคือ การปิดโรงเรียนจะกระทำได้เมื่อปรากฏลักษณะดังนี้คือ ... (5) ถ้าปรากฏจากรายงานของผู้ตรวจการ ศึกษาว่าผู้จัดการโรงเรียนก็ดี ครูใหญ่ก็ดี มิได้นำพาพระราชบัญญัตินี้ในข้อที่บังคับให้สอนภาษาไทย ให้พร่ำสอนความรักและความรู้ภูมิประเทศสยาม ฤว่ายังขึ้นใช้สมุดหนังสือต้องห้าม และผู้จัดการโรงเรียนได้รับคำท้วงติงเตือนเป็นลายลักษณ์อักษรให้ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติภายในกำหนด 1 เดือนแล้วก็ยังไม่ทำตามนั้น...²

จากการใช้พระราชบัญญัตินี้ ทำให้โรงเรียนราษฎร์ถูกควบคุมอย่างเข้มงวด และจะถูกสั่งปิดถ้ามีการดำเนินการทางการเมืองในโรงเรียน หรือถ้ามีการเปิดทำการสอนโดยที่ไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ ด้วยเหตุนี้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงมีพระราชดำริว่า นโยบายการควบคุมโรงเรียนราษฎร์ที่ดำเนินต่อไปครั้งนี้จะควบคุมตำราเรียนในโรงเรียนราษฎร์ด้วยจึงโปรดเกล้าฯ ให้ผู้แทนกระทรวงต่าง ๆ ได้แก่ กระทรวงธรรมการ กระทรวงต่าง ประเทศ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงยุติธรรม ร่วมกันพิจารณาแก้ไขร่างพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์เสียใหม่ ความสำคัญในการแก้ไขร่างพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ใหม่ คือ ควรที่จะให้อำนาจแก่สมุหพระนครบาลและสมุหเทศาภิบาลในการอนุญาต และสั่งปิดโรงเรียนราษฎร์ และใช้หนังสือเรียนตามหลักสูตรและแบบเรียนที่กระทรวงธรรมการจะเป็นผู้กำหนดให้ โดยมีเสนาบดีกระทรวงธรรมการเป็นประธาน แต่พระราชบัญญัติฉบับนี้ยังมีได้

¹ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสาร.20/11 คำกราบทูลของเจ้าพระยายมราชถึงกรมหลวงปราจิณกิติบดี ที่ 171/2325 ลงวันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2462

² พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461. แหล่งเดิม. หน้า 122.

มีประกาศใช้ ทั้งนี้เพราะเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เสียก่อน

หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 โรงเรียนราษฎรก็ยังคงถูกสั่งปิด เพราะมีการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ.2470 โดยมีการดำเนินการทางการเมือง ในโรงเรียนเช่น การเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ฯ ส่วนในกรณีที่มีการฝ่าฝืนไม่ร้ายแรง เช่น ไม่ทำการสอนภาษาไทยในโรงเรียนราษฎรก็ยังคงมีอยู่ต่อไป ดังนั้นรัฐบาลจึงได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติ โรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2479 ในวันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2480 โดยกำหนดให้มีการจัดการศึกษาของโรงเรียนราษฎร ซึ่งมีข้อสำคัญโดยสรุปดังนี้คือ ให้มีการอ่านเขียนและเข้าใจภาษาไทยได้โดยคล่องแคล่วพอสมควร ให้มีการศึกษาหน้าที่ของพลเมืองที่ดี ปลูกฝังความจงรักภักดีต่อประเทศ ให้มีความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ของประเทศ นอกจากนี้ในบรรดาหนังสือ เอกสาร แผ่นที่ บทเพลง แผ่นเสียง และสิ่งทำนองเดียวกันที่มีไว้หรือให้ใช้ในโรงเรียนเพื่อประโยชน์ในการสอนหรือการศึกษานั้นให้ผู้จัดการและครูใหญ่ทำบัญชีเสนอต่อรัฐมนตรี และรัฐมนตรีก็มีอำนาจในการสั่งมิให้ใช้หรือใช้สิ่งต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนี้ให้เหมาะสมแก่กาลสมัย

การประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2479 มีจุดมุ่งหมายเพื่อควบคุมดูแลโรงเรียนราษฎรให้อยู่ในระเบียบ ในพระราชบัญญัติฉบับนี้รัฐบาลได้ให้อำนาจแก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเพื่อควบคุมโรงเรียนราษฎรอย่างเต็มที่ อีกทั้งยังกระจายอำนาจไปยังข้าหลวงประจำจังหวัดซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ในระดับท้องถิ่นอีกด้วย มีการเพิ่มบทลงโทษที่เข้มงวดกว่าเดิมคือ กำหนดโทษผู้กระทำความผิดโดยทั้งจำคุกและเสียค่าปรับ พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎรฉบับนี้ใช้มาจนถึง พ.ศ. 2497 จึงได้มีการออกพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎรฉบับใหม่

เนื่องด้วยนโยบายการจัดการศึกษาของโรงเรียนราษฎรระหว่าง พ.ศ. 2431 - 2479 มีเรื่องราวที่น่าสนใจศึกษา ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความตั้งใจที่จะทำการศึกษาวิเคราะห์การจัดการศึกษาในลักษณะดังกล่าวเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาเรื่องประวัติศาสตร์การศึกษาต่อไป

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องนโยบายการจัดการศึกษาโรงเรียนราษฎรในประเทศไทย พ.ศ.2431-2479 ปัจจุบันยังไม่มีผู้ใดทำการศึกษาวิเคราะห์โดยตรง อย่างไรก็ตามมีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งผู้วิจัยได้นำมาใช้ประโยชน์ในการศึกษาครั้งนี้อันได้แก่

1. วุฒิชัย มูลศิลป์. (2512). นโยบายการจัดการศึกษาของไทยในรัชสมัยพระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. ปรินูญานิพนธ์.(กศ.ม.ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ :บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สาเหตุที่ทำให้มีการจัดระบบ

การศึกษาสมัยใหม่ขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2411-2453) การคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตก การเผยแพร่แนวความคิดใหม่ ๆ ทั้งโดยชาวตะวันตก และผู้นำของไทยในระดับสูง ความต้องการกำลังคนที่มีความรู้ความสามารถตามแบบใหม่ เพื่อการปรับปรุงประเทศให้เจริญทันสมัย

2. ณรงค์ พ่วงพิศ. (2514). นโยบายเกี่ยวกับการศึกษาของคนจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว. ปรินญานิพนธ์.(กศ.ม.ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับทางการศึกษาของคนจีนในประเทศไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวมีจุดมุ่งหมายคือ เพื่อควบ คุมโรงเรียนจีน และเพื่อการสร้างความผสมกลมกลืนนักเรียนจีน

3. จารุวรรณ ไวยเจตน์. (2515). การศึกษาภาคบังคับของไทยในระยะ 10 ปีก่อน พ.ศ. 2475. ปรินญานิพนธ์. (กศ.ม. ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรี นครินทรวิโรฒ เป็นการกล่าวถึงการวิเคราะห์ถึงความพยายามของรัฐในการให้การศึกษาภาคบังคับในช่วงระยะ 10 ปีก่อน พ.ศ. 2475 มีจุดมุ่งหมายที่จะให้ประชาชนไปสนใจวิชาชีพอย่างอื่นแทนที่จะมุ่งแต่เป็นข้าราชการเพียงอย่างเดียว

4. มนูญ ลาชโรจน์. (2518). นโยบายการจัดการศึกษาสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2453-2468. ปรินญานิพนธ์. (กศ.ม. ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กล่าวถึงนโยบายการจัดการศึกษาในรัชสมัย พระบาท สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้แก่การจัดการศึกษาวิชาชีพให้แก่ประชาชนและการศึกษาต้องให้โอกาสแก่คนส่วนใหญ่ของประเทศได้ศึกษาโดยทั่วหน้า และตรงกับสภาพความต้องการของประเทศ

5. สุนิตย์ แสงขำ. (2525). บทบาทของมิชชันนารีในกายโปรเตสแตนท์ในการจัดการศึกษาภาคเอกชนในประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. 2367-2475. ปรินญานิพนธ์. (กศ.ม. ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เรื่องนี้เป็นการวิเคราะห์ถึงบทบาทของมิชชันนารีในกายโปรเตสแตนท์ในการจัดการศึกษาภาคเอกชนในประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. 2367-2475 เป็นการจัดตั้งโรงเรียนที่มีตารางสอน ตารางเรียนที่แน่นอนดังเช่น โรงเรียนในสมัยปัจจุบันเป็นครั้งแรกในประเทศไทย

6. ปฐมพร อินทรากูร ณ อยุธยา. (2526). บทบาทของเอกชนในการจัดการศึกษาในประเทศไทย พ.ศ. 2461-2497. วิทยานิพนธ์.(อ.ม. ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2525). เป็นการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาที่ทำให้รัฐบาลต้องใช้กฎหมายในการควบคุมโรงเรียนราษฎร์ บทบาทของโรงเรียนเอกชนได้แก่ ความสามารถในการผลิตบุคคลได้ตามความต้องการของรัฐซึ่งต้องการบุคคลที่มีประสิทธิภาพมาร่วมพัฒนาประเทศ

7. วารุณี โอสธารมย์. (2524). การศึกษาในสังคมไทย พ.ศ. 2411-2475. วิทยานิพนธ์. (อ.ม.ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2524). กล่าวถึงระบบการศึกษาแบบสมัยใหม่ที่รัฐบาลจัดการขึ้น ได้แก่ แนวความคิด รูปแบบการจัดการและผลกระทบของระบบการศึกษาแบบใหม่ที่มีผลต่อโครงสร้างทางสังคมไทย

จุดมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาปัญหาโรงเรียนราษฎร์ระหว่าง พ.ศ. 2431-2479
2. เพื่อศึกษานโยบายและการดำเนินงานของรัฐบาลในการจัดการศึกษาโรงเรียนราษฎร์ระหว่าง พ.ศ. 2431-2479
3. เพื่อศึกษาผลจากการแก้ปัญหาโรงเรียนราษฎร์ระหว่าง พ.ศ. 2431-2479

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อให้ทราบปัญหาโรงเรียนราษฎร์ระหว่าง พ.ศ. 2431-2479
2. เพื่อให้ทราบนโยบายและการดำเนินงานของรัฐบาลในการจัดการศึกษาโรงเรียนราษฎร์ระหว่าง พ.ศ. 2431-2479
3. เพื่อให้ทราบผลจากการแก้ปัญหาโรงเรียนราษฎร์ระหว่าง พ.ศ. 2431-2479

ขอบเขตของการศึกษา

งานวิจัยฉบับนี้จะศึกษานโยบายการจัดการศึกษาโรงเรียนราษฎร์ โดยจะศึกษาการจัดการศึกษาในโรงเรียนราษฎร์ตั้งแต่ พ.ศ. 2431 (ซึ่งเริ่มมีโรงเรียนราษฎร์เป็นแห่งแรก) จนถึง พ.ศ. 2479 โดยละเอียด

วิธีดำเนินการค้นคว้า

ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ และการรายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์จากข้อมูลซึ่งเป็นเอกสารที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์ เช่น เอกสารจากกองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน สมาคมครูโรงเรียนราษฎร์แห่งประเทศไทยและเอกสารที่ตีพิมพ์แล้ว ได้แก่ ราชกิจจานุเบกษา เอกสารจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ รายงานกระทรวงศึกษาธิการ รวมทั้งเอกสารประเภทหนังสือเย็บเล่มและปริิณยานิพนธ์ต่างๆ

แหล่งข้อมูล

1. สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ท่าวาสุกรี กรุงเทพฯ
2. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
3. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน
4. สมาคมครูโรงเรียนราษฎร์แห่งประเทศไทย
5. หอสมุดแห่งชาติ ท่าวาสุกรี กรุงเทพฯ
6. สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
7. สำนักหอสมุดปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
8. สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
9. สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทที่ 2

การจัดการศึกษาของไทยก่อนการจัดตั้งโรงเรียนราษฎร์ (พ.ศ. 2431)

การที่ประเทศชาติจะพัฒนาก้าวหน้าไปด้วยดีทั้งในทางสังคมและเศรษฐกิจนั้นจะต้องอาศัยการพัฒนาคุณภาพของคนและกำลังคนเป็นสำคัญ การพัฒนาดังกล่าวนี้อีกคือการให้การศึกษาขั้นพื้นฐานที่ถูกต้อง การศึกษามีใช้เป็นเพียงการช่วยให้อ่านออกเขียนได้คิดเลขเป็น แต่การศึกษาเป็นการสร้างรากฐานในการพัฒนาประเทศในทุกทางด้วย ฉะนั้นรัฐบาลจึงพยายามส่งเสริมการศึกษาให้ประชาชนทุกคนได้รับการศึกษาให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้และเพื่อเป็นกำลังของชาติสืบไป

การจัดการศึกษาโดยเอกชนของไทยก่อน พ.ศ.2431 เริ่มต้นจาก “วัดและบ้าน” ก่อนที่จะมีระบบ “โรงเรียน” ตามแบบตะวันตก ทั้งนี้เพราะวัดเป็นศูนย์กลางของชีวิตคนไทย การอบรมสั่งสอนความรู้จึงเป็นส่วนหนึ่งที่วัดจะให้แก่ชาวไทยได้เป็นอย่างดี

ในสมัยก่อนการศึกษาของไทยเป็นลักษณะการศึกษาตามแบบแผนประเพณีซึ่งเป็นการปฏิบัติสืบต่อกันมาไม่มีโรงเรียนและหลักสูตรการศึกษาที่แน่นอนตายตัวตามลักษณะที่เรียกว่า การศึกษาแบบอรูปนัย (Informal Education)¹ การศึกษาของไทยเริ่มต้นในสมัยกรุงสุโขทัยเนื่องจากในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชได้ทรงคิดค้นประดิษฐ์ตัวอักษรไทยเมื่อ พ.ศ. 1826 ทำให้หลักฐานต่างๆ เด่นชัดมากขึ้นเพราะมีการจารึกเรื่องราวต่างๆ และความสำเร็จในเรื่องนี้ยังเป็นสิ่งที่มีความหมายมากต่อวงการศึกษาของไทย เพราะนอกจากทำให้ไทยมีอักษรประจำชาติแสดงสัญลักษณ์ของความเป็นชาติไทยแล้ว การมีตัวอักษรใช้ยังมีประโยชน์อย่างมากต่อการเรียนรู้หนังสือในสมัยสุโขทัยและสมัยต่อมา

การจัดการศึกษาสมัยสุโขทัย (พ.ศ. 1792 - พ.ศ.1893)

การศึกษาในระยะแรกของประเทศไทยได้เริ่มต้นมีมาตั้งแต่กรุงสุโขทัยเป็นราชธานี (พ.ศ.1792-1893) เป็นการศึกษาแบบเก่าที่มีกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ความคิด ความเชื่อ ภายใต้อุดมการณ์สังคมพุทธศาสนาและค่านิยมตามประเพณีของสังคมในขณะนั้น² สถานศึกษาตามแบบโบราณสมัยสุโขทัยอาจแบ่งตามสภาพแวดล้อมของสังคมในยุคนั้นได้ดังนี้คือ

¹ ดวงเดือน พิศาลบุตร. (2509). ประวัติการศึกษาไทย. หน้า 1.

² วารุณี โอสธามย์. (2524). การศึกษาในสังคมไทย พ.ศ. 2411- พ.ศ.2475. หน้า 6.

วัง การจัดการศึกษาภายในวังเป็นไปตามพระราชประสงค์ของพระมหากษัตริย์ ซึ่งจัดขึ้นโดยอาศัยอำนาจทางการปกครอง ทรงทำการรวบรวมนักปราชญ์ ราชบัณฑิต ตลอดจนผู้รู้ทุกสาขาวิชาการเท่าที่จะหาได้เข้ามาเป็นครู อาจารย์ ซึ่งบุคคลเหล่านี้ได้แก่ ขุนนาง ประชาชน พระ ตลอดจนชาวต่างประเทศและวิชาที่ได้จัดสอนได้แก่ วิชากฎหมาย วิชาศีลธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ วิชาภาษาไทย วิชาดาราศาสตร์และ โหราศาสตร์ เป็นต้น บุคคลที่มีโอกาสได้เข้ารับการศึกษาได้แก่ เชื้อพระวงศ์และบุตรขุนนางชั้น ผู้ใหญ่การจัดการศึกษาในวังนับได้ว่าเป็นสถานศึกษาเพียงแห่งเดียวของราชอาณาจักร¹ แต่การศึกษายังอยู่ในวงแคบเฉพาะคนบางกลุ่ม ส่วนประชาชนทั่วไปไม่มีโอกาสได้เข้ารับ การศึกษา

วัด การสร้างวัดไม่ได้มีความสำคัญเฉพาะที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาโดยตรงเท่านั้น แต่ยังมีความสำคัญต่อการศึกษา ดังนั้น วัดจึงจัดเป็นสถานศึกษาของชาวบ้านที่จะฝาก ลูกหลานให้เป็นศิษย์วัดหรือบวชเณร คอยปรนนิบัติรับใช้และศึกษาหาความรู้จากพระภิกษุไป ด้วยความสำคัญของวัดในด้านอื่นคือ เป็นศูนย์รวมของศิลปวิทยา ทั้งสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม ดุริยางคศิลป์ วรรณคดีและนาฏศิลป์ ดังที่พระยาอนุมานราชธนได้ กล่าวไว้ว่า “ขึ้นชื่อว่าศิลปวิทยาย่อมมีบ่อเกิดจากวัดก่อน เพราะพระท่านมีเวลาว่าง”² ข้อความนี้แสดงให้เห็นว่าพระได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ดังนั้น “วัดจึงเป็นผู้สร้างศิลปะและ เป็นผู้สืบทอดศิลปะ”³ ด้วยความสำคัญในข้อนี้จึงทำให้วัดเป็นศูนย์รวมแห่งความงดงามทั้งหลาย และใครก็ตามที่ต้องการจะศึกษา ฝึกฝนวิทยาการแขนงใดก็สามารถศึกษาได้จากวัด การสร้าง วัดทั้งของพระเจ้าแผ่นดิน เจ้านาย ข้าราชการ ตลอดจนชาวบ้านจึงเป็นการสนับสนุน การศึกษาทั้งโดยทางตรงและโดยทางอ้อม⁴ ชีวิตของคนไทยมีความผูกพันอย่างใกล้ชิดกับวัดใน หมู่บ้านของตนซึ่งถ้าไม่มีวัดก็จะสร้างความลำบากให้ประชาชน⁵ วัดจึงเป็นสถาบันที่รับภาระ ในการอบรมสั่งสอนเด็ก พระสงฆ์จะทำหน้าที่สอนหนังสือ แต่ผู้ที่มาเรียนได้จะต้องเฉพาะ เป็นเด็กชายเท่านั้น ซึ่งบิดามารดาได้นำมาฝากไว้กับพระสงฆ์ตามวัดใกล้ๆ บ้านเพื่อให้พระได้ ใช้สอย ในขณะที่พระสงฆ์ว่างจากภารกิจทางศาสนาก็จะช่วยอบรมสั่งสอนศิลปวิทยาการต่างๆ

¹ ศุภนิธย์ วัฒนธาดา. (2520). พื้นฐานการศึกษาไทย. หน้า 53 - 55.

² พระยาอนุมานราชธน (เสฐียรโกเศศ- นามแฝง). (2510). ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน. หน้า 141.

³ แหล่งเดิม.

⁴ วุฒิชัย มุลศิลป์. (2516). การปฏิรูปการศึกษาในรัชกาลที่ 5. หน้า 6.

⁵ ม.ร.ว. อคิน รพีพัฒน์. (2521). สังคมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325 - พ.ศ. 2416. แปลโดย ม.ร.ว. ประกายทอง ศรีสุข และพรณี สรงบุญมี. (2521). หน้า 27.

ให้กับเด็กเหล่านั้นซึ่งได้แก่ ศิลกรรม ศาสนา อ่านเขียนและคิดเลขอย่างง่าย สถานที่เรียนคือ หอฉัน หอสวดมนต์ ศาลาการเปรียญและกุฏิ เป็นต้น¹ ส่วนเด็กหญิงนั้นไม่ได้รับการศึกษาเล่าเรียนเขียนอ่านแบบเด็กชาย เพราะนอกจากจะไปเรียนกับพระไม่ได้เนื่องจากเกรงไปว่าอาจเกิดพลาดพลั้งทำให้พระถูกต้องตัวผู้หญิงเป็นการผิดวินัยสงฆ์แล้ว คนในสมัยก่อนก็ยังมีความรู้สึกไม่ยากให้ลูกผู้หญิงได้รู้หนังสือเพราะกลัวว่าโตเป็นสาวขึ้นก็จะแอบไปเขียนเพลงยาว แต่งกลอนโต้ตอบผู้ชาย² ด้วยเหตุนี้บิดามารดาจึงไม่นิยมให้บุตรสาวของตนได้เล่าเรียนแต่จะสอนงานบ้านต่างๆ เช่น ทำครัว ทำขนม มวนพลู เย็บปักถักร้อยและกิจการบ้านเรือนโดยเรียนกันที่บ้านของตน³ แต่การจัดการศึกษาในวัดได้ผลน้อยมาก ทั้งนี้เพราะผู้เรียนส่วนมากได้รับความรู้เพียงเล็กน้อย เนื่องจากไม่มีโอกาสจะได้เรียนเต็มที่และความรู้ทางด้านหนังสือก็ไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

สำนักราชบัณฑิต สถานศึกษาที่รับสอนเฉพาะเจ้านายและบุตรหลานของขุนนางเท่านั้น ดังเช่น พระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไท) แห่งกรุงสุโขทัยผู้ซึ่งได้ทรงเล่าเรียนจนมีความรู้วิชาหนังสือแตกฉานได้รับยกย่องว่าเป็นปราชญ์⁴ อาจสันนิษฐานได้ว่าเป็นเพราะทรงเล่าเรียนวิชาการต่างๆ จากสำนักราชบัณฑิตในสมัยนั้น การสอนในสำนักราชบัณฑิตมีความแตกต่างกันไปตามความถนัดของอาจารย์เจ้าสำนัก⁵

บ้าน สถานศึกษาที่จัดขึ้นภายในบ้านเพื่อสอนวิชาชีพตามที่คนที่อยู่ในบ้านถนัดหรือที่ดำเนินการอยู่ จุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนได้มีวิชาชีพติดตัวไปสามารถหาเลี้ยงชีพได้ วิธีการสอนเป็นการถ่ายทอดความรู้ทางด้านการช่างต่างๆ เช่น ช่างถม ช่างทอง ช่างเหล็ก ช่างโลหะ นอกจากนี้บางบ้านอาจสอนวิธีการใช้อาวุธและการป้องกันตัว บางบ้านอาจสอนอ่านเขียน และคิดเลขอย่างง่ายๆ ผู้เรียนได้แก่ ผู้ที่เจ้าบ้านมีความสนิสนิยมและลูกหลานของตนจะไม่รับสอนผู้ที่ไม่คุ้นเคย⁶ หนึ่งผู้มีอาชีพอย่างเดียวกันมักอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้านหรือตำบลส่วนใหญ่จะเป็นญาติกันแทบทั้งสิ้น

¹ พระยาอนุমানราชชน (เสฐียรโกเศศ- นามแฝง). (2521). ชีวิตชาวไทยสมัยก่อนและการศึกษาเรื่องประเทศไทย. หน้า 455.

² แหล่งเดิม. หน้า 204.

³ กระทรวงศึกษาธิการ. (2507). ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507. หน้า 4.

⁴ แหล่งเดิม. หน้า 2.

⁵ แหล่งเดิม. หน้า 4.

⁶ ศุภนิธย์ วัฒนธาดา. (2520). เล่มเดิม. หน้า 53-55.

การจัดการศึกษาสมัยอยุธยา (พ.ศ. 1893 - พ.ศ.2310)

ในสมัยอยุธยาพระสงฆ์ยังคงมีบทบาทสำคัญในการให้การศึกษาแก่เด็กชายไทย เหมือนกับในสมัยสุโขทัย ดังนั้นวัดนอกเหนือไปจากการเป็นสถานศึกษาและปฏิบัติธรรม ตามปกติแล้วประชาชนยังนิยมนำบุตรหลานไปฝากพระซึ่งถือว่าเป็นผู้รู้ เพื่อให้ได้รับการอบรม สั่งสอนฝึกการเขียน การอ่าน ทำให้วัดมีบทบาทเด่นมากขึ้นในการให้การศึกษา¹ นอกจากนี้ บันทึกจดหมายเหตุของลาลูแบร์ราชทูตของฝรั่งเศส ซึ่งเดินทางเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรี ในช่วง พ.ศ. 2230 - 2231 ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาในสมัยกรุงศรีอยุธยาโดยได้แสดงถึง บทบาทของวัดในการศึกษาอย่างเด่นชัดว่า "... เมื่อเลี้ยงบุตรมาเติบโตใหญ่ถึงอายุ 7 หรือ 8 ขวบ แล้ว ชาวสยามจะส่งบุตรของตนไปอยู่ที่วัดกับพระภิกษุสงฆ์ พระสงฆ์อันเป็นอาจารย์ในวัด สอนอนุชนเหล่านี้ให้รู้จักอ่านและนับจำนวนเลขเป็นสำคัญ แต่ไม่มีการสอนพงศาวดาร กฎหมายและศาสตร์อื่นๆ ด้วย..."²

หลักการนี้ยังให้เห็นชัดถึงลักษณะการศึกษาสมัยอยุธยา คือ วัดเป็นสถานที่ให้ความรู้โดยมีพระภิกษุสงฆ์ทำหน้าที่เป็นครูให้การอบรมสั่งสอนตามความสามารถของตน มีการเรียนเกี่ยวกับการอ่าน การเขียน และคิดเลข นอกจากนี้การศึกษาในสมัยนี้ยังได้รับการสนับสนุนทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม จากการที่ทั้งพระมหากษัตริย์ เจ้านาย ขุนนาง ไพร่ ทาส มีความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนา และมีจิตศรัทธาสรางวัดกันเป็นจำนวนมาก ทำให้มีแหล่ง การศึกษาเพิ่มมากขึ้นและจากข้อเขียนของพระยาอนุนามราชชนในเรื่องชีวิตของชาวไทย สมัยก่อนแล้วว่า "ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ เด็กอายุได้ 7 - 8 ขวบ เข้าวัดเรียนหนังสือมีอ่าน เขียน ทำบัญชี และศึกษาเรื่องศีลธรรมจรรยา"³

จากข้อเขียนของ ลาลูแบร์และพระยาอนุนามราชชน ทำให้ทราบได้ว่าการเรียนของ คนไทยสมัยก่อนเป็นแบบไตรภาค คือ อ่าน เขียน และเลข (ซึ่งเป็นแบบที่เริ่มต้นกันในทุกๆ แห่ง) แต่ลักษณะการเรียนของลูกชาวบ้านทั่วๆ ไปมุ่งใช้ในชีวิตรประจำวันมากกว่า เพราะ ผู้ชายไทยส่วนมากหลังจากเรียนหนังสือแล้วมักจะออกไปทำนา ทำสวน ค้าขายเหมือนบรรพบุรุษของเขาสำหรับบุตรขุนนางหลังจากบวชเรียนแล้วก็ออกไปทำราชการเหมือนบิดาหรือบรรพบุรุษเหมือนกัน⁴ ส่วนการศึกษาสำหรับเด็กหญิงในเรื่องการเรียนหนังสือนั้นถ้าใจรักก็เรียนบ้าง

¹ กระทรวงศึกษาธิการ. (2507). เล่มเดิม. หน้า 4.

² เดอลาลูแบร์. (2510). จดหมายเหตุลาลูแบร์ฉบับสมบูรณ์. แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร. หน้า 261 - 262.

³ พระยาอนุนามราชชน. (2510). เล่มเดิม. หน้า 134 - 135.

⁴ เดวิด เค. วัยอาจ. (2509, พฤษภาคม). "คณะสงฆ์เป็นเครื่องยกฐานะในสังคมไทยโบราณ," ใน ศิลปากร. 10(1) : 41.

ในบ้าน แต่ไม่สู้จะนิยมให้เรียนนัก แต่จะมีการสอนให้ทำครัว ทำขนม ม้วนพลุ เย็บปักถักร้อยและกิจการบ้านเรือนเป็นการเรียนตามบ้าน

ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ.2199 - 2231) การศึกษาได้เจริญขึ้นมาก เพราะมีชาวตะวันตกเข้ามาติดต่อเจริญสัมพันธไมตรีและเผยแพร่ศาสนา ชาวตะวันตกเหล่านี้ได้มาตั้งโรงเรียนขึ้นเพื่อเผยแพร่คริสต์ศาสนา โรงเรียนเหล่านี้ถึงแม้จะมุ่งเรื่องศาสนาแต่ก็ได้สอดแทรกการสอนหนังสือและวิชาอื่นๆ ด้วย นอกจากนี้ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชนับได้ว่าการศึกษาเจริญรุ่งเรืองเพราะมีการรื้อฟื้นการศึกษาตามสำนักราชบัณฑิต ทำให้เกิดการศึกษาวิชาต่างๆ มากมาย รวมทั้งเกิดตำราภาษาไทยเล่มแรก ซึ่งสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระโหราธิบดีแต่งขึ้น คือหนังสือจินตามณี ซึ่งถือเป็นหนังสือแบบเรียนภาษาไทยเล่มแรกโดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับการฝึกหัดอ่าน เขียน จนถึงการฝึกหัดแต่งร้อยแก้ว โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอนซึ่งเป็นการศึกษาขั้นสูงอีกด้วย¹ หนังสือจินตามณีตามบันทึกเรื่องหนังสือจินตามณีของนายชนิด อยู่โพธิ์ปรากฏว่ามีความแตกต่างกันถึง 4 ประเภทด้วยกัน คือ

- 1.จินตามณี ฉบับความแปลก
- 2.จินตามณี ฉบับความพ้อง
- 3.จินตามณี ฉบับพระนิพนธ์ของกรมหลวงวงษาธิราชสนิททรงนิพนธ์ในปี 2392
- 4.จินตามณี ฉบับหมอบรัดเลย์รวบรวมพิมพ์จำหน่าย²

ใน พ.ศ. 2202 ฝรั่งเศสได้รับอนุมัติจากสันตะปาปาแห่งกรุงโรม (Pope Alexander VII) ให้ตั้งองค์การเผยแพร่ศาสนาในต่างแดนขึ้น (Foreign Mission) เพื่อฝึกอบรมผู้ที่จะไปเผยแพร่ศาสนา ใน พ.ศ.2205 ทูตคณะแรกที่เริ่มออกปฏิบัติการในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้³ ซึ่งประกอบด้วยสังฆราชแห่งเบรียต (Bishop of Beryte) ชื่อว่า ลำแบต์ เดอ ลามม็อด (Lambert de la Mothe) บาทหลวงเดอ บูริช (De Bourges) บาทหลวงเดย์เดีย (Deydier) ความตั้งใจของบาทหลวงคณะนี้จะมุ่งไปเผยแพร่ศาสนาที่ประเทศจีนโดยจะเดินทางผ่านพม่า แต่เนื่องจากพม่ากำลังทำสงครามกับจีน จึงได้เปลี่ยนเส้นทางผ่านไทยไปยังญวน เมื่อเดินทางมาถึงกรุงศรีอยุธยาได้ทราบข่าวความยุ่งยากในเขมรและญวน ทำให้บาทหลวงคณะนี้ต้องพำนักอยู่ในกรุงศรีอยุธยา⁴

¹ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2516). เล่มเดิม. หน้า 6.

² กรมศิลปากร (รวบรวม). (2504). จินตามณีเล่ม 1 - 2 และบันทึกเรื่องหนังสือจินตามณี. หน้า 125 - 144.

³ E. W. Hutchinson. (1940). *Adventures in Siam in the Seventeenth Century*. p. 43 - 44.

⁴ พลับพลึง มูลศิลป์. (2523). เล่มเดิม. หน้า 70 - 71.

ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชประเทศฮอลันดาซึ่งมีอำนาจมากในขณะนั้นได้เรียกร้องขอสิทธิทางการค้า เช่น ขอผูกขาดการค้าหนังกวายเป็นต้น และต้องการเมืองบางกอกเป็นสถานการค้าของตน ดังนั้นเมื่อฝรั่งเศสเข้าดำเนินการติดต่อขอทำไมตรีด้วย สมเด็จพระนารายณ์มหาราชจึงทรงต้อนรับสมณะทูตฝรั่งเศสเป็นพิเศษ¹ ทั้งนี้เพราะทรงต้องการให้ฝรั่งเศสเป็นผู้ต้านอำนาจกับฮอลันดาขณะเดียวกันฝรั่งเศสก็มีนโยบายจะขยายอิทธิพลทางศาสนาและทางการเมืองของตนควบคู่กันไป ฉะนั้นศาสนาจึงเป็นสื่อกลางกระชับความสัมพันธ์ระหว่างฝรั่งเศสและไทยให้แน่นแฟ้นเป็นพิเศษ สมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้ทรงพระราชทานความช่วยเหลือให้ความอุปการะแก่บาทหลวงฝรั่งเศสหลายประการได้แก่ การพระราชทานที่ดินสร้างโบสถ์และโรงเรียนที่ตำบลปลาเห็ดและตำบลมหาพราหมณ์² การเริ่มต้นการจัดการศึกษาตามแบบตะวันตกจึงได้เริ่มขึ้นเป็นครั้งแรกที่ตำบลมหาพราหมณ์³ และตำบลปลาเห็ด⁴ โดยพวกบาทหลวงฝรั่งเศสได้เริ่มจัดตั้งโรงเรียนเพื่อสอนศาสนาคริสต์มีชื่อปรากฏตามพงศาวดารว่าโรงเรียนสามเณร⁵ สร้างในราว พ.ศ.2211 ตามบันทึกของบาทหลวงลาโน กล่าวถึงโรงเรียนแห่งนี้ว่ามีนักเรียนต่างชาติเป็นส่วนใหญ่เช่น ชาวจีน ชาวญวน ชาวอังกฤษ ชาวฮอลันดา ชาวฝรั่งเศส⁶ วิชาที่สอนคือ วิชาภาษาละตินและวิชาหนังสือแบบยุโรป⁷

ต่อมาใน พ.ศ.2229 คอนสแตนติน ฟอลคอน (Constantine Phaulcon) หรือออกญาวิไชเยนทร์ได้อุปถัมภ์โรงเรียนของบาทหลวงโดยออกเงินสร้างอาคารเรียนใหม่อีกแห่งหนึ่งในตัวเมืองกรุงศรีอยุธยาให้ชื่อโรงเรียนใหม่นี้ว่า “วิทยาลัยคอนสแตนติน” (Constantine College) สามารถรับนักเรียนได้ 1,000 คน เมื่อออกญาวิไชเยนทร์เสียชีวิตในปลายแผ่นดินสมเด็จพระ

¹ จันทรฉาย ภคธิดม. (2520). ประวัติศาสตร์ไทยสมัยเริ่มแรกจนถึงสมัยธนบุรี. หน้า 207.

² ขจร สุขพานิช. (2518). “เอกสารในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์,” ใน ข้อมูลจากอดีต. หน้า 106.

³ มหาพราหมณ์ ในปัจจุบันเป็นตำบลซึ่งขึ้นกับอำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเดิมที่ตำบลนี้มีเกาะอยู่กลางคลองหัวสะพาน ซึ่งบัดนี้กลายเป็นคลองเล็ก กล่าวกันว่ามิพวกพราหมณ์มาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เกาะนั้น สมเด็จพระนารายณ์ได้เสด็จมาที่เกาะมหาพราหมณ์ซึ่งได้พระราชทานให้พวกบาทหลวงฝรั่งเศสสร้างโรงเรียนสอนศาสนา โรงเรียนนี้ได้ถูกพม่าทำลายเมื่อก่อนการเสียกรุงครั้งที่ 2 เพียง 8 วัน

⁴ ปลาเห็ด เป็นตำบลซึ่งตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาใกล้เขตหมู่บ้านชาวญวน ในระยะแรกสร้างเป็นที่สำหรับสอนศาสนาต่อมาได้ขยายเป็นโรงเรียนระดับประถม

⁵ โรงเรียนสามเณรหรือ Seminaire คือ สำนักศึกษาทางศาสนาให้การศึกษาแก่ชนวัยรุ่นมีวัตถุประสงค์เพื่อให้อุปสมบทเป็นบาทหลวงหรืออาจเรียกว่าโรงเรียนเตรียมสงฆ์จาก สันต์ ท. โกมลบุตร (ผู้แปล). (2516). จดหมายเหตุรายวันการเดินทางไปสู่ประเทศสยาม. หน้า 25.

⁶ สุพรรณิ กาญจนันฐิติ. (2507). บทบาทของมิชชันนารีในประเทศไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์. หน้า 13.

⁷ แหล่งเดิม.

พระนารายณ์มหาราช โรงเรียนแห่งนี้จึงได้ย้ายไปรวมกับโรงเรียนสามเณรที่ตำบลมหาพราหมณ์ตามเดิม¹ ในระยะแรกโรงเรียนนี้ยังไม่มีนักเรียนซึ่งเป็นคนไทยเลย มีแต่ชาวญวนซึ่งเดินทางมารับการอบรมและต่อมามีผู้เดินทางมาจากพม่า เขมร และชาติอื่นๆ อีกได้แก่ ญี่ปุ่น จีน ลาว มอญ โดยเฉพาะชาวญวนมีจำนวนเป็นร้อยละครึ่งจึงเป็นกำลังสำคัญในการเผยแพร่ศาสนา²

ในตอนปลายรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้เกิดเหตุการณ์ไม่สงบกล่าวคือ พระเพทราชาได้ก่อการยึดอำนาจใน พ.ศ.2231 สาเหตุมาจากความไม่ไว้วางใจชาวต่างชาติ ความรักและบูชาพุทธศาสนา ประกอบกับความไม่แน่นอนในการสืบสันตติวงศ์³ ของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ภายหลังการขึ้นครองราชย์ใน พ.ศ.2231แล้ว สมเด็จพระเพทราชาได้ทรงตัดสินพระทัยไม่ติดกับฝรั่งเศส มีพระบรมราชโองการประกาศห้ามอย่างเด็ดขาดมิให้พวกฝรั่งเศสเข้ามาในเมืองไทยอีกต่อไป หากขัดขึ้นจะมีการลงโทษอย่างหนัก นอกจากนี้ยังห้ามให้ที่พำนักอาศัยหรือปิดซ่อนเร้นแก่ชาวฝรั่งเศสจะมีโทษเช่นเดียวกัน⁴ สำหรับชาวฝรั่งเศสที่ยังคงอยู่ในกรุงศรีอยุธยาส่วนใหญ่เป็นบาทหลวง แต่การเผยแพร่คริสต์ศาสนามีอุปสรรคทั้งนี้เพราะคนไทยเริ่มเข้าใจว่าคริสต์ศาสนามักเข้าแทรกแซงการเมือง ต่อมาในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระได้มีการประกาศห้ามเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในหมู่คนไทย มอญ และลาว ห้ามวิจารณ์ศาสนาพุทธ ห้ามพิมพ์และเผยแพร่ศาสนาคริสต์เป็นภาษาไทยและบาลี ห้ามล่อลวงคนไทยเข้ารับ⁵ การจัดการศึกษาซึ่งได้ดำเนินการมาในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราชจึงหยุดชะงักไป วิทยาลัยคอนแวนต์นิตยดัดต้องล้มเลิกไปมีแต่โรงเรียนที่ตำบลมหาพราหมณ์เป็นแบบโรงเรียนวัดจัดสอนเด็กจนอายุให้รู้จักวิชาคณิตศาสตร์ อ่าน เขียน ภาษาไทยและคัมภีร์ศาสนาคริสต์เท่านั้น⁶ นอกจากนี้ยังจัดการสอนวิทยาการสมัยใหม่ที่ไทยได้รับจากการเข้ามาของฝรั่งเศสได้แก่ คณิตศาสตร์ ดาราศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และโดยเฉพาะ

¹ สุพรรณิ กาญจนันฐิติ. (2507). เล่มเดิม. หน้า 13.

² วิลาสงส์ พงศ์บุตร. (2522). "ประวัติศาสตร์สมัยอยุธยา ตอนที่ 4," ใน แฉลงงานประวัติศาสตร์เอกสารโบราณคดี. หน้า 29 - 30.

³ วรณยุพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และ วุฒิชัย มูลศิลป์ (บรรณาธิการ). (ม.ป.ป.). อนุสรณ์ศาสตราจารย์ ขจร สุขพานิช. หน้า 152.

⁴ พลัปลึง มูลศิลป์. (2523). เล่มเดิม. หน้า 141 - 142.

⁵ กรมศิลปากร. (2512). ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 36 เล่มที่ 22. หน้า 81.

⁶ ขจร สุขพานิช. (2523). "เอกสารในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์," ใน ข้อมูลประวัติศาสตร์สมัยอยุธยา. หน้า 167.

วิชาทำแผนที่ซึ่งแผนที่ที่พวกบาทหลวงฝรั่งเศสจัดทำขึ้นหลายฉบับได้แก่ แผนที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แผนที่ปากน้ำเจ้าพระยา แผนที่มหานครแสดงที่อยู่อาศัยของต่างประเทศ¹

การศึกษาในสมัยกรุงศรีอยุธยาถึงแม้ว่ายังคงเป็นการศึกษาแบบโบราณคล้ายสมัยสุโขทัย แต่ได้มีการขยายตัวทางการศึกษาเพิ่มขึ้น คือมีการตั้งโรงเรียนของชาวต่างชาติทำให้มีสถานศึกษามากขึ้นรวมทั้งมีแบบเรียนภาษาไทยเล่มแรกซึ่งใช้มาจนกระทั่งสมัยรัตนโกสินทร์

การจัดการศึกษาสมัยธนบุรี (พ.ศ.2310 - พ.ศ.2325)

สมัยกรุงธนบุรีมีช่วงระยะเวลาสั้นเพียง 15 ปี ประกอบกับบ้านเมืองยังอยู่ในภาวะไม่สงบเรียบร้อยเพราะความเสียหายที่ได้รับจากสงครามในคราวเสียกรุงครั้งที่ 2 ผู้มีวิชาความรู้มีเหลืออยู่น้อยเพราะถูกฆ่าตายบ้างถูกกวาดต้อนไปพม่าบ้าง สมัยนี้จึงเป็นช่วงเวลาของการฟื้นฟูประเทศให้เข้าสู่ภาวะปกติเพื่อสร้างความมั่นคงภายในประเทศ โดยเฉพาะการจัดความเดือดร้อนอดอยากของประชาชนเพื่อส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งขึ้นโดยเร็วสามารถรับมือข้าศึกที่เข้ามารุกรานต่อไปได้ นอกจากนี้ในสมัยกรุงธนบุรียังเกิดความวุ่นวายทางการเมืองภายในอาณาจักรขึ้นอีกด้วย ดังนั้นประชาชนทั่วไปจึงให้ความสนใจกับการศึกษาของบุตรหลานของตนน้อยมาก แต่อย่างไรก็ตามยังสามารถกล่าวได้ว่าการศึกษาแบบโบราณยังคงสืบต่อเนื่องมาในสมัยนี้ด้วยโดยเฉพาะในหมู่เจ้านายและข้าราชการที่จำเป็นต้องได้รับการศึกษา เช่น สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเมื่อครั้งยังเป็นข้าราชการผู้น้อยได้รับการศึกษาเล่าเรียนในสำนักพระวันรัตน์ (ทองอยู่) วัดบางหว้าใหญ่² ประกอบกับพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงมีศรัทธาเลื่อมใสในพุทธศาสนาทรงทะนุบำรุงพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองโดยการจัดการปกครองคณะสงฆ์และโปรดให้สร้าง วัด โบสถ์ วิหาร ขึ้นมากมาย³ เท่ากับเป็นการส่งเสริมการศึกษาตามแบบแผนประเพณีซึ่งมีวัดเป็นแหล่งสำคัญในการให้การศึกษาทั้งทางด้านศาสนาและวิชาหนังสือทั่วไป

การศึกษาในสมัยกรุงธนบุรีมีน้อยแต่อย่างไรก็ตามประชาชนก็ยังคงศึกษาหาความรู้จากพระสงฆ์ เช่นเดียวกับสมัยกรุงศรีอยุธยา

¹ ขจร สุขพานิช . (2523). เล่มเดิม. หน้า167.

² วุฒิชัย มุลศิลป์. (2516). เล่มเดิม. หน้า 12.

³ สมบูรณ์ พรธนาภพ. (2524). ประวัติและปรัชญาการศึกษาไทย. หน้า 80 - 81.

การจัดการศึกษาสมัยรัตนโกสินทร์ : รัชกาลที่ 1 - รัชกาล 4 (พ.ศ. 2325 - 2411)

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์รูปแบบของการศึกษายังคงเป็นเช่นเดียวกับในสมัยอยุธยา คือ วัดยังคงเป็นศูนย์กลางของการศึกษา ในสมัยนี้ความจำเป็นในชีวิตที่จะใช้วิชาหนังสือที่เรียนมานั้นยังไม่ปรากฏชัดเจน จะสังเกตได้ว่า “วิชาหนังสือ” ซึ่งสอนกันในขณะนั้นมีได้เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคนิคในการผลิตในทางกลกรรม จึงทำให้ประชาชนไม่เห็นความจำเป็นในการศึกษาเพราะการศึกษามีได้สนองความต้องการของประชาชน ประกอบกับพระที่สอนมีความรู้น้อย พระอาจตั้งใจสอนแต่ไม่ทุ่มเทเวลาให้เหมือนครูที่สอนในโรงเรียนทำให้เด็กยอมสนใจการเล่นมากกว่า เพราะฉะนั้นนักเรียนหรือศิษย์วัดจึงมีความรู้อ่านออกเขียนได้น้อย¹

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (พ.ศ. 2325 - 2352) ไทยยังต้องเตรียมพร้อมเพื่อจะรับศึกกับพม่าเกือบตลอดรัชกาล การศึกษาในวัดก็คงทำไม่ได้ดีเท่าที่ควร แต่ในรัชกาลนี้ได้เริ่มมีการแปลพงศาวดารจีนเป็นภาษาไทย พงศาวดารที่แปลเป็นภาษาไทยนี้คงเป็นที่นิยมของประชาชน แม้ว่าบางคนจะอ่านไม่ออกก็มีการให้คนที่อ่านออกอ่านให้ฟังหรือทำการเล่าให้ฟัง และต่อมาเมื่อมีโรงพิมพ์เกิดขึ้น พงศาวดารจีนก็จะอยู่ในหนังสือจำพวกแรกๆ ที่มีการพิมพ์จำหน่าย เรื่องที่พิมพ์ออกมาก่อนและได้รับความนิยมสูงมากคือ สามก๊ก

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (พ.ศ. 2352 - 2367) พระองค์ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์และสนับสนุนให้มีการแปลพงศาวดารต่างชาติออกเป็นภาษาไทย และหนังสือที่ได้รับความนิยมมากที่สุด คือ พงศาวดารจีน พงศาวดารมอญ พงศาวดารเขมร และพงศาวดารญวน เป็นต้น คุณค่าของหนังสือเหล่านี้นอกจากจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาอุบายการเมืองการสงคราม และให้เกร็ดความรู้ทางประวัติศาสตร์แล้วยังเป็นการปลูกฝังคุณธรรมความเพียรแก่ผู้อ่าน นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยยังทรงโปรดให้มีการตั้งโรงทานขึ้นที่ริมประตู ศรีสุนทรพระบรมมหาราชวังเพื่อ “พระราชทานงานงานเลี้ยงราษฎรที่มีความปรารถนามารับพระราชทานและจัดแสดงธรรม นิมนต์พระสงฆ์มาแสดงธรรมทานที่โรงทานนั้นทุกวันมิได้ขาด”² ที่โรงทานนี้ในเวลาต่อมาได้จัดให้เป็นที่สอนหนังสือเด็กด้วย และสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงถือว่าเป็นโรงเรียนหลวงแห่งแรกที่จัดตั้งขึ้นด้วย³

¹ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ. (2505). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 เล่ม 2. หน้า 89.

² สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ. (2505). เล่มเดิม. หน้า 89.

³ แหล่งเดิม.

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการสร้างวัดขึ้นเป็นจำนวนมากเท่ากับเป็นการเพิ่มจำนวนสถานที่เรียนให้มากขึ้น นอกจากนี้ยังทรงปรับปรุงชำระพระปริยัติธรรมใหม่¹ และให้มีการแปลพระไตรปิฎกจากภาษาบาลีเป็นภาษาไทย สภาพการศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ยังคงใช้แบบเรียนภาษาไทยคือ จินตามณี แต่มีแบบเรียนเพิ่มเติมขึ้นมาได้แก่ สุนันทกุมาร ประถมมาลาและประถม ก.กา จินตามณีฉบับของกรมหลวงวงศาธิราชสนิท อย่างไรก็ตามก็ตีหนังสือเหล่านี้ก็เป็นเพียงให้ความรู้เบื้องต้นแต่การที่มีแบบเรียนเพิ่มขึ้นก็แสดงให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์ทรงต้องการเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ประชาชนทางด้านสถานที่ที่ใช้ในการศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ยังคงไม่เปลี่ยนแปลง คือ วัดและวัง ยังคงเป็นสถานที่ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาโดยเฉพาะวัดดังจะเห็นได้จากบันทึกตอนหนึ่งของสังฆราช ปาลเลกัวซ์ ซึ่งเป็นบาทหลวงชาวฝรั่งเศสในคณะสอนศาสนาในสยามที่เข้ามาเผยแพร่ศาสนาในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เล่าว่า "... ภายหลังหรือบางครั้งก็ก่อนหน้านั้นงานโกนจุก บิดามารดาจะส่งบุตรของตนไปวัดเพื่อให้เรียนอ่านและเขียน พวกเด็กจะรับใช้พระสงฆ์โดยการเป็นเฝ้าพายหรือศิษย์วัด พระสงฆ์ก็แบ่งอาหารที่ได้รับบิณฑบาตทานให้แล้ว ก็สอนให้อ่านหนังสือไปวันละเล็กละน้อย..."²

จากบันทึกของสังฆราชปาลเลกัวซ์ที่กล่าวมานั้นทำให้ทราบว่าเด็กเหล่านี้ได้รับประโยชน์ถึง 2 อย่าง คือ เป็นบุญกุศลที่ได้รับใช้พระสงฆ์ประการหนึ่ง และได้รับความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมอีกประการหนึ่ง ดังนั้นวัดจึงได้ชื่อว่าเป็นโรงเรียนแห่งแรกของกุลบุตร พระสงฆ์ก็ได้ชื่อว่าเป็นครูผู้มีความสามารถประสิทธิ์ประสาทวิชาการต่างๆ ให้ตั้งแต่สอนให้ศิษย์รู้จักอ่านและเขียนภาษาไทย ตลอดจนอักษรขอมหรือภาษาบาลีและภาษามคธ แล้วสอนให้มีความรู้ในด้านศิลปวิทยาเพื่อการครองชีพ เช่น วิชาการช่างต่างๆ เป็นต้น และการอบรมสั่งสอนให้เป็นผู้มีศีลธรรมจรรยา รวมทั้งรู้ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ของสังคม นอกจากนั้นในชั้นสูงก็จะให้เรียนวิชาว่าด้วยอักษรศาสตร์ อันประกอบด้วยความรู้ โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน วิชาโหราศาสตร์และไสยศาสตร์ เป็นต้น อันเป็นวิชาการที่ถือว่าลึกซึ้งและละเอียดอ่อน³

แม้การศึกษาจะเจริญขึ้นมากในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ว่าการศึกษาก็ยังคงเป็นแบบโบราณยังไม่ได้พัฒนาเป็นแบบสากล โอกาสทางการศึกษาก็ยังคงมีเฉพาะเด็กชายเท่านั้นที่ไปเรียนที่วัด การเรียนยังคงอยู่ในแบบจำกัด คือ การอ่าน

¹ สังฆราชปาลเลกัวซ์. (2506). เล่าเรื่องกรุงสยาม. แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร. หน้า 206.

² แหล่งเดิม.

³ สภาการศึกษาหม่อมกุฎราชวิทยาลัย. (ม.ป.ป.). ประมวลพระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส. เรื่องการศึกษา. หน้า 5.

การเขียนและการท่องบทสวดมนต์ไม่มีการเรียนกฎหมาย การแพทย์ หรือวิทยาศาสตร์ยังไม่เป็นการศึกษาเพื่อประกอบอาชีพแต่ยังคงเป็นการศึกษาเพื่อทำพิธีกรรมตามคัมภีร์ทางศาสนา¹

อย่างไรก็ตามในสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เกิดปัจจัยหลายประการที่ทำให้การศึกษาแพร่หลายยิ่งขึ้นและเริ่มเกิดแนวทางที่เปลี่ยนไปจากการศึกษาตามแบบแผนประเพณีเดิมนั้นคือ การรับอิทธิพลวิทยาการและวิชาการสมัยใหม่จากตะวันตก นอกจากนี้ยังมีการนำเครื่องพิมพ์หนังสือเข้ามาในประเทศไทย ซึ่งทำให้เกิดประโยชน์แก่การศึกษาในแง่ของการเผยแพร่ตำราต่างๆ

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเริ่มมีพวกสอนศาสนาชาวอเมริกันเข้ามาติดต่อกับไทยใน พ.ศ. 2371 พวกแรกเป็นพวกโปรเตสแตนต์ ชื่อนายกูดสลาฟและนายทอมลิน ทั้ง 2 คนเคยสอนศาสนาอยู่ในประเทศจีนต่อมาได้เข้ามาในเมืองไทย

พวกสอนศาสนาชาวอเมริกันไม่ได้ทำตัวเป็นพระแบบนักสอนศาสนา แต่ได้พยายามเข้าถึงประชาชนและข้าราชการไทย โดยการแจกหนังสือสอนศาสนา (ซึ่งพิมพ์เป็นภาษาจีน) แจกยารักษาโรคช่วยเหลือทางด้านการรักษาพยาบาลและสอนวิชาการต่างๆ ให้จึงเป็นที่ชอบพอของคนทั่วไป คนไทยจึงเรียกพวกสอนศาสนาเหล่านี้ว่าหมอสอนศาสนา เจ้านายชั้นสูงในสมัยนั้นเริ่มให้ความสนใจในความเจริญของพวกตะวันตกและเห็นว่าการเรียนรู้ภาษาอังกฤษและวิชาการสมัยใหม่ต่างๆ เป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับประเทศชาติจึงพยายามคบกับพวกฝรั่งโดยใกล้ชิดยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน และปรากฏว่าพวกหมอสอนศาสนาชาวอเมริกันชุดแรกนี้รู้จักคุ้นเคยกับสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์ (พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว) และหลวงสิทธินายเวรมหาดเล็ก (สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์) เป็นอย่างดี เมื่อพวกสอนศาสนาชาวอเมริกันชุดแรกคือ คณะเบบติสต์กลับไป ชุดที่ 2 คือ คณะสมาคมหมอสอนศาสนาอเมริกัน และชุดที่ 3 คือ คณะเพรสไบทีเรียนได้เข้ามาในประเทศไทยตามลำดับ คณะสอนศาสนาชุดที่ 3 นี้ มีบุคคลสำคัญที่ทำให้การเรียนหนังสือไทยแพร่หลายกว้างขวางไปในหมู่ราษฎรชาวไทยได้รวดเร็วกว่าเดิม ท่านผู้นี้คือ นายแพทย์ ดี.บี.บริดเลย์และภรรยา คณะสอนศาสนาชุดที่ 3 มาใหม่ได้ทำการศึกษารายละเอียดของประเทศไทยเพื่อประโยชน์ในการเผยแพรศาสนาของตน หมอบริดเลย์ได้พยายามนำเอาวิชาแพทย์สมัยใหม่และการผ่าตัดเข้ามาใช้รักษาคนไข้ที่เป็นคนไทย ช่วยฉีดยาป้องกันอหิวาตกโรคและปลูกฝีป้องกันไข้ทรพิษให้หมอบริดเลย์เป็นแพทย์แผนปัจจุบันคนเดียวในประเทศไทยสมัยนั้น จนมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีในหมู่ข้าราชการและเชื้อพระวงศ์ ในที่สุดได้เป็นนายแพทย์แห่งราชสำนักในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและช่วยสอนวิชาแพทย์แผนปัจจุบันให้แก่หมอไทย นอกจากนี้ท่านผู้นี้ยังได้ช่วยสอนภาษาอังกฤษให้แก่บรรดาเจ้านายและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่หลายท่านผู้ที่เรียนภาษาอังกฤษรุ่น

¹ George Bradley McFarland. (1928). Historical Sketch of Protestant Mission in Siam 1828 - 1928. p. 210.

แรกคือพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในขณะที่ทรงผนวชอยู่ พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว หลวงสิทธินายเวรมหาดเล็ก กรมหลวงวงษาธิราชสนิท พระยาภาษาปนกิจโกศล (โหมด อมาตยกุล) หม่อมราโชทัย หลวงสุริยพิเศษ (นายดิศ) และกรมหมื่นอมเรนทรบดินทร์ เป็นต้น

การจัดการศึกษาของฝ่ายคาทอลิกได้เริ่มตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 3 โดยเปิดโอกาสให้บาทหลวงคาทอลิกได้เดินทางเข้ามาเผยแผ่ศาสนา บาทหลวงคาทอลิกผู้มีบทบาทสำคัญคือ ฌองแบบติสต์ ปาลเลอกัวซ์ ชาวฝรั่งเศสซึ่งได้เดินทางเข้ามาในกรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. 2373 ระยะเวลาแรกท่านได้เดินทางไปเผยแผ่ศาสนาที่อยู่ชานเมืองมาได้ย้ายมาอยู่ที่วัดคอนเซ็ปชันในกรุงเทพฯ และได้รับแต่งตั้งเป็นพระสังฆราชให้ประจำวัดคอนเซ็ปชันในขณะนั้นสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้ามงกุฎทรงผนวชอยู่ที่วัดสมอราย (วัดราชาธิวาส) ได้ทรงสนพระทัย ทั้งนี้เพราะทรงทราบว่าสังฆราชปาลเลอกัวซ์เป็นผู้รอบรู้อย่างกว้างขวางทางด้านวิทยาศาสตร์ วรรณคดี และภาษาต่างๆ และขณะที่อยู่ในไทยได้ศึกษาภาษาไทยและภาษาบาลี สมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎจึงเชิญให้ท่านสังฆราชปาลเลอกัวซ์มาสอนวิชาภูมิศาสตร์ ฟิสิกส์ เคมี ดาราศาสตร์ ภาษาฝรั่งเศสและภาษาละตินให้แก่พระองค์ ด้วยเหตุนี้ทำให้สมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎทรงมีโอกาสศึกษาอารยธรรมตะวันตก ตลอดจนวิทยาการสมัยใหม่จากท่านสังฆราชผู้นี้ ครั้นเมื่อสมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎได้ขึ้นครองราชย์จึงได้ทรงนำความรู้ที่ได้เรียนกับสังฆราชปาลเลอกัวซ์นำมาจัดการศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการบริหารประเทศ²

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนพระทัยการศึกษาวิชาตะวันตกและวิทยาการสมัยใหม่มาตั้งแต่ครั้งยังทรงผนวชอยู่ ดังที่หมอเฮาส์ได้บันทึกไว้ว่า “ข้าพเจ้าได้มองไปรอบห้อง เห็นพระคัมภีร์ไบเบิลจากอเมริกันไบเบิลสมาคม และมีประธานนุกรมเว็บสเตอร์อยู่ใกล้เคียงกันวางอยู่บนชั้นที่โต๊ะของเลขานุการ มีห้องสมุดเกี่ยวกับอุทกศาสตร์และการเดินเรือบนโต๊ะมีแผนผังเกี่ยวกับสุริยคราส และมีสำเนาของแผนที่พิมพ์ของ มร.แซนเลอร์”³ ภายหลังจากเสด็จขึ้นครองราชย์แล้ว พระองค์ทรงเห็นความสำคัญของการศึกษาจึงทรงทำนุบำรุงการศึกษาให้ก้าวหน้าทัดเทียมอารยประเทศ ดังนั้นพระองค์ทรงเริ่มต้นด้วยการโปรดเกล้าฯ ให้สตรีมิชชันนารีอันประกอบด้วยภรรยาหมอบรัดเลย์ (Mrs. Bradley) ภรรยาหมอ

¹ สำนักงานสารศาสนา. (2524). ประวัติพระศาสนจักรสากลและพระศาสนจักรในประเทศไทย. อ้างจาก เพียงฤทัย วาสนุญา (แปล). บันทึกเรื่องมิสซังแห่งกรุงสยาม. หน้า 67 - 68.

² แอ็บบอท โลว์ มอฟเฟท. (2520). แผ่นดินพระจอมเกล้า. แปลโดย นิจ ทองโสภิต. หน้า 19.

³ ยอร์ช เอช . เฟลตส์. (1961). หมอเฮาส์ในรัชกาลที่ 4. แปลโดย กองคริสต์ศาสนศึกษา. หน้า 23 - 24.

แมตตูน (Mrs. Mattoon) ภรรยาหมอโจนส์ (Mrs. Jones) มาเป็นครูสอนภาษาอังกฤษและความรู้ทั่วไปให้แก่สตรีในวังระหว่าง พ.ศ.2394-2397 โดยผลัดเปลี่ยนกันเข้าไปสอนในวังสัปดาห์ละ 2 วัน ต่อมาเมื่อพระโอรสพระธิดาเจริญพระชันษาแล้วจึงโปรดเกล้าฯ ให้ติดต่อว่าจ้างนางแอนนา เลียวโนเวนส์ (Mrs. Anna Leonowens) สตรีหม้ายชาวอังกฤษจากสิงคโปร์เข้ามาเป็นครูสอนภาษาอังกฤษ วิทยาศาสตร์ และวรรณคดีอังกฤษให้กับพระโอรสพระธิดา¹

บทบาททางการศึกษาของคณะมิชชันนารีในเมืองไทยได้เริ่มต้นขึ้นใน พ.ศ. 2391 โดยหม่อมมัตตูน (Mrs. Mattoon) ได้เริ่มจัดให้มีการสอนหนังสือแก่พวกเด็กๆ เป็นครั้งแรกขึ้นที่หมู่บ้านของพวกมอญใต้คลองบางหลวงลงไปเล็กน้อย โดยได้รับเด็กเข้ามาอยู่ในครอบครัวของพวกมิชชันนารี แล้วสอนหนังสือให้พร้อมกันนั้นก็อาศัยเด็กเหล่านี้ช่วยทำงานในบ้านให้ด้วย เด็กที่รับเข้ามาเรียนในระยะเริ่มแรกทดลองจัดตั้งขึ้นนี้มีทั้งเด็กชายและเด็กหญิงจากบ้านใกล้เคียงกับบ้านของพวกคณะมิชชันนารี ในการเริ่มตั้งโรงเรียนก็รับเด็กเข้ามาอยู่ในครอบครัวของพวกมิชชันนารีมีจำนวน 3 คน คือ แนนซี แอบบี และเอสเตอร์ ต่อมาใน พ.ศ. 2392 ดร. เฮาส์ได้รับเด็กจีนอายุ 13 ปี ชื่ออาทิ ซึ่งเป็นหลานชายของคนชักผ้าชาวจีนไหหลำมาฝึกงานในบ้าน โดยทำสัญญากัน 3 ปี คือเด็กต้องเป็นคนรับใช้ในบ้านเพื่อเป็นการตอบแทนแลกเปลี่ยนกับการสอนภาษาอังกฤษ สำหรับการดำเนินโครงการเรื่องจัดสร้างโรงเรียนได้เริ่มต้นในวันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2395 โดยหม่อมมัตตูนได้จัดตั้งโรงเรียนเข้าไปเฝ้ากลับขึ้นในหมู่บ้านคนมอญปรากฏว่าเมื่อแรกตั้งขึ้นนั้นมีนักเรียนชาย 8 คน ต่อมาอีก 2 เดือน จำนวนนักเรียนได้เพิ่มขึ้นเป็น 27 คน ทั้งนี้รวมทั้งเด็กหญิง 4 คนในครอบครัวด้วย การสอนในโรงเรียนนี้หม่อมมัตตูนได้สอนเป็นภาษาไทย นักเรียนรุ่นแรกที่เข้ามาเรียนนี้ ได้รับค่าจ้างให้เรียนหนังสือกันวันละ 1 เฟื้อง (12สตางค์) ในการจัดตั้งโรงเรียนครั้งนี้พวกมิชชันนารีต้องต่อสู้กับความรู้สึกของบุคคลทั่วไปในเมืองไทยเวลานั้นเป็นอันมาก เพราะยังไม่มีใครเห็นคุณค่าความสำคัญของการศึกษา หม่อมมัตตูนผู้เริ่มตั้งโรงเรียนขึ้นจึงต้องใช้เวลาหลายเดือนเพื่อทำตนให้เป็นที่คุ้นเคยและไว้วางใจแก่บิดามารดาของเด็กๆ แล้วจากนั้นก็แนะนำให้บุคคลเหล่านั้น ส่งบุตรหลานซึ่งโดยมากเป็นเด็กหญิง ให้ไปพำนักอาศัยอยู่ในครอบครัวของพวกมิชชันนารี เพื่อรับการเล่าเรียนเป็นนักเรียนประจำต่อไป ซึ่งนับเป็นการเริ่มต้นโรงเรียนกนนอนสำหรับนักเรียนหญิงของมิชชันนารีคณะเพรสไบทีเรียนในประเทศไทย

นอกจากโรงเรียนที่พวกมิชชันนารีตั้งขึ้นในครั้งนั้น ต้องลงทุนจ้างเด็กให้มาเล่าเรียนหนังสือกันแล้ว บางรายถึงต้องลงทุนซื้อเอาตัวเด็กนั้นมาด้วย ราวกับการซื้อขายทาสกันเลยทีเดียว ดังปรากฏอยู่ในบันทึกของหมอเฮาส์บางตอนดังนี้

¹ "จดหมายเหตุหมอบรัดเล," ใน ประชุมพงศาวดารภาค 12. หน้า 327.

...14 กุมภาพันธ์ วันนี้ได้มีคนเพิ่มขึ้นในครอบครัวของข้าพเจ้า คือ เด็กชายจีนแต่จิวคนหนึ่งอายุ 11 ปี เป็นบุตรของครูจีนเก่าของ มร. กุสลาฟ บิดามีหนี้สินล้นพ้นตัว จึงเอาเด็กชายแต่จิวมาเสนอขายแก่เรา โดยรู้ว่าเด็กจะได้รับการศึกษา และอยู่ในแวดล้อมที่ดี ไม่มีวิธีใดที่จะได้เด็ก นอกจากต้องใช้เงินซื้อจึงได้เรียนอยู่ในโรงเรียนเป็นเวลานาน ถ้าเราจะทำเช่นเดียวกับคนไทยอื่น ซื่อๆกันก็นับว่าความมุ่งหมายนี้เป็นความยุติธรรมพอแก่วิธีการแล้วข้าพเจ้าจึงได้เขียนสัญญาขึ้นว่า ข้าพเจ้าจะซื้อเด็กชายคนนี้อยู่เป็นเวลา 7 ปี เป็นเงิน 8 ดอลลาร์ นับว่าเป็นการฝึกหัดให้เด็กทำงานวิธีหนึ่ง เมื่อพ้นกำหนดในสัญญานั้นแล้ว ข้าพเจ้าจะคืนเด็กให้แก่บิดา โดยบิดาไม่ต้องเสียเงินตอบแทนอีก ...¹

ในบันทึกอีกตอนหนึ่งมีว่า "... วิธีดังกล่าวเป็นวิธีที่ดีที่สุด แม้จะไม่ใช่วิธีเดียวที่จะได้เด็กพื้นเมืองมาเข้าอยู่ในโรงเรียนของเรานานๆ ก็ตาม เมื่อข้าพเจ้ามีเงินพอที่รับจัดการซื้อเด็กทีเดียว ขณะนี้เราได้ใช้จ่ายเงิน 109 ดอลลาร์ ลงทุนไว้ในตัวเด็ก 7 คน ..."²

นอกจากนี้หมอเฮาส์ยังได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้อำนวยการคอยตรวจตราดูแลโรงเรียนของคณะมิชชันนารีทั่วไปอีกด้วย ในวันที่ 30 กันยายน พ.ศ.2395 ภายหลังที่หม่อมมัตตุนได้เริ่มตั้งโรงเรียนเข้าไปเรียบร้อยแล้วเพียง 17 วันเท่านั้น โรงเรียนของคณะมิชชันนารีอีกแห่งหนึ่งก็ได้เปิดขึ้นที่ข้างๆ วัดอรุณราชวราราม (วัดแจ้ง) อันอยู่ในบริเวณที่ดินของคณะมิชชันนารี ซึ่งได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในครั้งนั้น โรงเรียนที่เปิดขึ้นนี้เป็นโรงเรียนประจำสำหรับเด็กจีนสอนด้วยภาษาจีนโดยมีครูชื่อ กีเอ็ง กวียเซียน (Ki-eng Qua Sean) ซึ่งเคยเป็นผู้ช่วยของหม่อมมัตตุนมาก่อน³ ที่ได้เข้าร่วมงานเผยแพร่คริสต์ศาสนาในคริสจักรเพรสไบทีเรียน หลังจากโรงเรียนนี้ตั้งขึ้นได้ 4 เดือนแล้ว โรงเรียนเข้าไปเยียนกลับของหม่อมมัตตุนที่ได้ตั้งขึ้นในหมู่บ้านคนมอญนั้นก็ได้มารวมกับโรงเรียนของกีเอ็ง กวียเซียนนี้

ปรากฏว่ากิจการของโรงเรียนในระยะนี้ได้เจริญก้าวหน้าไปด้วยดี บุคคลสำคัญในยุคนั้นตั้งแต่ขุนนางชั้นผู้ใหญ่ขึ้นไปจนถึงพระเจ้าแผ่นดิน ได้ให้ความร่วมมือสนับสนุนส่งเสริมให้เด็ก ๆ เข้ามาศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนมากขึ้น ดังปรากฏในบันทึกประจำวันของหมอเฮาส์ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2399 มีความตอนหนึ่งว่า

... โรงเรียนของเราได้ขยายออกไปมาก มีหลายคนสมัครเรียนภาษาอังกฤษ บุตรชายคนคนหัวปีของอัครมหาเสนาบดีได้มาเรียนกับมิสซิสแมตตุนสม่ำเสมอเป็นเด็ก เฉลียวฉลาดอายุ 7 ปี ในหลวง

¹ เสทอน สุโกสกณ. (2514). ประวัติการและทำเนียบโรงเรียนราษฎร. หน้า 40.

² สมาคมครูโรงเรียนราษฎรแห่งประเทศไทย. (2514). ประวัติการโรงเรียนราษฎรในเมืองไทยและทำเนียบโรงเรียนราษฎร. หน้า 40.

³ เคนเนท อี แวลส์. (1958). ประวัติโปรเตสแตนท์ในประเทศไทย (1828 - 1958). หน้า 30.

ทรงขอร้องให้ข้าพเจ้าสอนเจ้านาย 2 พระองค์ คือ พระราชนัดดาอายุ 16 ปี อีกองค์หนึ่งเป็นนัดดาของในหลวงองค์ก่อนอายุ 11 ปี และได้ทรงสั่งให้เด็กชาย 12 คน ซึ่งเป็นบุตรของพวกมหาดเล็กมาเรียนภาษาอังกฤษในโรงเรียนของเรา โดยเป็นนักเรียนไปกลับทุกวัน ต้องสร้างโรงเรียนไม้ไผ่ขนาดใหญ่ขึ้นทางหลังบ้านของเรา ...¹

ต่อมาเมื่อกิจการได้เจริญก้าวหน้ามากขึ้น สถานที่ตั้งของโรงเรียนก็ได้ย้ายไปอยู่ ณ สถานที่ซึ่งได้สร้างขึ้นใหม่ อันมีบริเวณกว้างกว่าเดิม ณ ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาที่ตำบลลำแพร์ธนบุรี ซึ่งเป็นเขตชานเมือง เมื่อ พ.ศ. 2400 อีก 2 ปีต่อมา ใน พ.ศ. 2402 ก็ได้มีนักเรียนหญิงมาร่วมเรียนด้วยเป็นคนแรก ส่วนภาษาที่ใช้สอนนั้น เนื่องจาก ก็เอ็ง ก๊วยเซียน ได้ถึงแก่กรรมลงด้วยโรคหิวหวัด ผู้จัดการคนต่อมาเป็นคนไทย คือ ครูแก้ว ภาษาที่ใช้สอนจึงได้เปลี่ยนมาเป็นภาษาไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2403 เป็นต้นมา นอกจากนี้ยังได้สอนทักษะในการใช้มือ การฝึกอาชีพต่างๆ และวิทยาการสมัยใหม่ได้แก่ ภาษาอังกฤษ ภูมิศาสตร์ เลขคณิต เคหศาสตร์ การประดิษฐ์เครื่องใช้ด้วยมือให้แก่นักเรียนด้วย

สำหรับบทบาทของมิชชันนารีอเมริกันในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กหญิงไทยนั้นได้เริ่มต้นในเวลาใกล้เคียงกันกับของเด็กชาย แต่เดิมมานั้นสตรีไทยนั้นไม่มีใครใส่ใจในเรื่องการศึกษากันเลย นอกจากผู้หญิงที่อยู่ในวังหรือภรรยาชั้นผู้ใหญ่เท่านั้นที่มีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนกัน ผู้ปกครองที่มีฐานะมักนิยมนำบุตรสาวไปฝากไว้กับเจ้านายหรือขุนนางชั้นสูงเพื่อทำหน้าที่รับใช้แต่ผู้ปกครองมักไม่นิยมให้บุตรสาวของตนไปเรียนหนังสือ เพราะเกรงว่าจะเขียนจดหมายโต้ตอบกับผู้ชาย หรือเกรงว่าจะเสียคน เด็กหญิงจึงไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือเว้นไว้แต่สตรีสูงศักดิ์ก็จะได้รับการสอนให้เขียนอ่านอยู่ในบ้านเรือนของตน² เพราะฉะนั้นจึงนับว่าการศึกษาของสตรีไทยแต่เดิมนั้นอยู่ในวงแคบและจำกัดที่สุดเพราะเด็กหญิงจะไปเรียนในวัดเช่นเดียวกับเด็กชายก็ไม่ได้ ดังนั้นจะต้องอาศัยโรงเรียนรัฐบาลหรือโรงเรียนราษฎรเท่านั้นผู้ที่บุกเบิกทางให้สตรีไทยได้เริ่มต้นตัวและเอาใจใส่ในการศึกษาขึ้นเป็นครั้งแรกคือคณะมิชชันนารีอเมริกันนิกายโปรเตสแตนต์ฝ่ายสตรีที่มองเห็นความสำคัญของสตรีซึ่งนอกจากจะต้องมีคุณธรรมและความประพฤติอันเป็นคุณสมบัติของกุลสตรีแล้วยังต้องมีความรู้ตามแบบใหม่ เพื่อจะได้ใช้เป็นแนวทางในการค้นคว้าความรู้ด้านจริยธรรมและเพื่อศึกษาวิทยาการสมัยใหม่จะได้เป็นผู้ช่วยเหลือสามีและเป็นผู้ดูแลปลูกฝังพื้นฐานให้แก่บุตรหลานได้ การริเริ่มจัดตั้งโรงเรียนเพื่อสตรีจึงได้เริ่มขึ้น³

¹ เสทีออน สุภโสภณ. (2514). เล่มเดิม. หน้า 40.

² ดาด ประทีปเสน. (2491). โรงเรียนกุลสตรีวังหลังกับหม่อมโคลล์. หน้า 1 - 2.

³ วารุณี โอสการมย์. (2524). การศึกษาในสังคมไทย พ.ศ. 2411 - พ.ศ. 2475. หน้า 170 - 171.

ใน พ.ศ.2391 นางเฮาส์ภรรยาของศาสตราจารย์เฮาส์ได้จัดตั้งโรงเรียนสำหรับทำการสอนสตรีไทย เมื่อเริ่มสอนมีนักเรียน 4 คน และในครั้งนี้นางเฮาส์เห็นว่านักเรียน ควรจะเรียนวิชาชีพด้วยจะได้มีวิชาหาเลี้ยงชีพติดตัวไปประกอบอาชีพให้เป็นหลักเป็นฐานในภายหน้า นางเฮาส์จึงได้นำจักรเย็บผ้ามาให้นักเรียนหญิงฝึกหัด ในขั้นแรกให้เย็บเสื้อกางเกงสำหรับนักเรียนที่อยู่ประจำในโรงเรียน ต่อมาก็ให้รับจ้างเย็บผ้าโดยได้รับผลตอบแทน เมื่อข่าวนี้แพร่หลายออกไปก็มีผู้หญิงมาเรียนกับนางเฮาส์เป็นจำนวนมากนับเป็นการจัดการศึกษาทางด้านอาชีพของเอกชนในกรุงเทพฯ เป็นครั้งแรก ซึ่งความคิดทางด้านอาชีพะศึกษาก็ได้เป็นตัวอย่างแก่รัฐบาลไทยด้วย¹

จะเห็นได้ว่าการจัดการศึกษาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงจากการศึกษาในรูปแบบโบราณมาเป็นการศึกษาตามโรงเรียนแบบตะวันตก ที่พวกมิชชันนารีเป็นผู้ดำเนินการ แต่ในสมัยนั้นผู้คนยังไม่เห็นความสำคัญของการศึกษามากนักจึงทำให้กิจการของพวกมิชชันนารีจึงไม่เจริญก้าวหน้า อย่างไรก็ตามในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวการศึกษาก็ได้มีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้นเพราะพระองค์ทรงให้ความสนใจและความสำคัญในเรื่องการศึกษามาก เห็นได้จากการที่พระองค์ทรงทำการปฏิรูปการศึกษาเพื่อที่จะให้ราษฎรมีความรู้เพื่อจะได้มาพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมเท่ากับชาติตะวันตก การศึกษาตามแบบแผนประเพณีเดิมของไทยจึงได้มีการเปลี่ยนแปลงจากวัดมาสู่โรงเรียนเหมือนเช่นปัจจุบัน

¹ ชัย เรื่องศิลป. (2517). ประวัติศาสตร์ไทยสมัยรัตนโกสินทร์ 2352 - 2453 : ด้านสังคม. หน้า 359.

บทที่ 3

นโยบายการจัดการศึกษาของโรงเรียนราษฎรในประเทศไทย ก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461

การศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ได้เริ่มที่จะมีการเปลี่ยนแปลงมาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงจากการศึกษาตามแบบแผนประเพณีของไทยมาเป็นการศึกษาในยุคใหม่ที่เป็นระบบซึ่งเรียกได้ว่าเป็นการปฏิรูปการศึกษาจากแบบแผนประเพณีตามเดิมมาเป็นการศึกษาในรูปแบบใหม่ดังที่ปรากฏในปัจจุบัน ในการปฏิรูปการศึกษานั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงเล็งเห็นว่าการศึกษามีความสำคัญอย่างมากในการปรับปรุงประเทศให้มีความทันสมัยตามแบบตะวันตกได้เป็นอย่างดี ดังนั้นรัฐบาลจึงต้องวางนโยบายในการจัดการศึกษาเพื่อที่จะพัฒนาการศึกษาให้เจริญก้าวหน้าขึ้น

นโยบายการจัดการศึกษา

รัฐบาลในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการวางนโยบายทางการศึกษา เพื่อที่จะให้ประชาชนได้มีความรู้ในการเข้ารับราชการเพื่อจะได้มาช่วยกันพัฒนาประเทศให้ทันสมัยและมีความเจริญก้าวหน้าให้ทัดเทียมกับชาติตะวันตก ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนโยบายทางการศึกษาก็ได้มีการปรับปรุงเพื่อจะได้นำความรู้มาใช้ในการด้านการประกอบอาชีพทางด้านต่างๆ เช่น การทำนา การทำสวน การทำไร่ ทั้งนี้นโยบายการจัดการศึกษาที่สำคัญในสมัยนี้ได้แก่

1. เพื่อเน้นความสำคัญของการศึกษาวิชาชีพ

การศึกษาที่จัดมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งมีจุดประสงค์สำคัญในการผลิตบุคคลเข้ารับราชการนั้น พอถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้กลายเป็นปัญหาที่จะต้องแก้ไขเพราะมีคนนิยมการเป็น “เสมียน” มาก จนกระทั่งเมื่อเรียนหนังสือไปได้ครึ่งๆ กลางๆ ก็ลาออกมารับราชการหรือไม่ก็นิยมกลับไปประกอบอาชีพตามบรรพบุรุษ ปัญหานี้เคยพยายามแก้ไขมาตั้งแต่ปลายสมัยรัชกาลที่ 5 แล้ว แต่ไม่ประสบความสำเร็จเท่าใดนัก พอถึงรัชกาลที่ 6 พระองค์ทรงชี้แจงให้เข้าใจถูกต้องว่า “... การเป็น ขาวนา ขาวสวน หรือคนทำงานการอื่นๆ ก็มีเกียรติยศเท่ากับที่จะเป็นผู้ทำงานด้วยปากกา

เหมือนกัน ...”¹ ใน พ.ศ. 2454 สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงกล่าวในที่ประชุมเทศบาลว่าจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษา คือ จะต้องให้รู้ทั้งหนังสือ หัดให้เป็นคนดี และมีวิชาทำมาหากิน

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่านโยบายของการจัดการศึกษาได้เปลี่ยนแปลงไปตั้งแต่รัชกาลที่ 6 และนำไปสู่การกำหนดในหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2456 ซึ่งขยายการประถมศึกษาเป็น 5 ปี โดยให้เรียนวิชาสามัญ 3 ปี วิชาชีพ 2 ปี นอกจากนั้นยังมีการจัดตั้งโรงเรียนสอนวิชาชีพขึ้นด้วย เช่น โรงเรียนเพาะช่าง โรงเรียนพาณิชยการ

2. เพื่อต้องการยกระดับการศึกษาของประชาชนให้สูงขึ้น

การศึกษาที่จัดมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จนกระทั่งต้นรัชกาลที่ 6 ยังจัดได้ค่อนข้างช้าและมีจำนวนไม่มากนัก การที่เห็นความสำคัญของการศึกษาและความจำเป็นที่จะต้องขยายการศึกษาออกไปให้กว้างขวางเป็นเรื่องที่ตระหนักมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และต่อมาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงกล่าวไว้เช่นเดียวกันว่า “การศึกษาย่อมเป็นการสำคัญยิ่งและเป็นต้นเหตุแห่งความเจริญของบ้านเมือง...เราตั้งใจที่จะทำนุบำรุงการศึกษาของบ้านเมืองเราอยู่เสมอ...ประเทศทั้งหลายย่อมเจริญได้ด้วยการศึกษา ประเทศใดปราศจากการศึกษา ประเทศนั้นต้องเป็นป่าเถื่อน”² ในส่วนของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีมักจะอ้างคำพูดของกวีอังกฤษชื่อ โรเบิร์ตบราวน์ อยู่เสมอว่า “อย่าเพียรสร้างแต่ยักษ์และเทวดาเลย จงพยายามยกคนทั้งชาติให้สูงขึ้นพร้อมกันเถิด” ซึ่งหมายความว่า ต้องจัดการศึกษาสำหรับราษฎรทั้งหลายให้คนทั้งหลายมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน ถ้าทำได้เช่นนั้นแล้ว ก็จะมีปรากฏคนที่มีความสามารถสูงอันเปรียบได้กับยักษ์และเทวดาออกมาเอง แต่การสร้างยักษ์และเทวดานั้นเป็นการทำให้คนเฉพาหมู่เฉพาะพวกซึ่งอยู่ในวงจำกัดมากไม่จัดว่าเป็น “กำลังแท้จริงของชาติ”³

ด้วยการตระหนักในความสำคัญของการที่จะให้กุลบุตร กุลธิดาได้รับการศึกษาโดยถ้วนหน้ากัน จึงทำให้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาใน พ.ศ. 2464 โดยเด็กในวัยเล่าเรียนต้องเข้าเรียนจนจบชั้นประถม 4

¹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2509). สงครามสืบราชสมบัติโปแลนด์และประมวลบทพระราชนิพนธ์ภาคปึงกะ. หน้า 157.

² จมื่นอมรตฤณารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช). (2513). พระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเล่ม 7. หน้า 131.

³ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ. 1/1. หน้า 4.

3. เพื่อประโยชน์ในการปกครอง

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จะเห็นการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทั้งภายในและภายนอกได้แก่ การวางแผนเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นแบบประชาธิปไตย หรือที่เรียกว่า “กบฏ ร.ศ. 130” โดยกลุ่มนายทหารหนุ่มกลุ่มหนึ่ง เหตุการณ์นี้ นอกเหนือไปจากความสำเร็จในตัวเองแล้ว ยังเป็นผลผลิตของการศึกษาตามแบบใหม่ เหตุการณ์ภายนอกที่สำคัญที่ส่งผลกระทบต่อไทย คือ การปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นแบบสาธารณรัฐในจีน เมื่อ พ.ศ. 2454 โดยมีผู้นำคือ ดร. ซุนยัตเซ็น ความพยายามของ ดร. ซุนยัตเซ็น ได้เริ่มมาหลายปีก่อนหน้าแล้วและมีผลกระทบต่อกลุ่ม “กบฏ ร.ศ. 130” และชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทยมาก

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ประกอบกับการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงอยู่ท่ามกลางขุนนางเก่าตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ที่ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานอย่างมาก และบางพระองค์ก็เป็นพระเจ้าบรมวงศ์ชั้นอาของพระองค์ ทั้งมีพระชนมายุแตกต่างกันมาก ความแตกต่างระหว่างวัยจึงเกิดขึ้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงรู้สึกว่พระองค์อยู่ตามลำพังหาพวกพ้องไม่ได้ที่มีอยู่ก็ไม่อยู่ในตำแหน่งที่มีอำนาจแต่ประการใด ความเชื่อถือในพระองค์ไม่ค่อยจะมีทำให้มีปัญหาในการบังคับบัญชาเพราะขุนนางบางคนก็ถือว่ารับราชการมานาน บางคนถือว่าเข้าใจในความต้องการของประชาชนดีกว่าพระองค์ ขุนนางเก่าบางคนเห็นว่าพระองค์หัวสมัยใหม่เกินไปและคนรุ่นใหม่บางคนก็เห็นว่าพระองค์หัวเก่าไปแล้ว¹

ปัญหาการเผยแพร่อุดมการณ์ของ ดร. ซุนยัตเซ็น ซึ่งปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในโรงเรียนจีน ได้เป็นปัญหาต่อมาอีกหลายปีว่าจะมีมาตรการที่รัดกุมมาใช้ควบคุม เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ได้ชี้ให้เห็นปัญหาของโรงเรียนจีนเมื่อ พ.ศ. 2459 ว่า ท่านมีความรู้สึกร้อนใจเหมือนดังหนามยอกอกมานานแล้ว เพราะครูในโรงเรียนจีนเป็นคนจีนสมัยใหม่ โดยมากไม่รู้ภาษาไทยเลย “การสั่งสอนเป็นไปตามลัทธิของเขา ซึ่งผิดแก่อนิธิธรรมบ้านเมืองเรา และเป็นภัยแก่บ้านเมืองเราแท้จริง” ดังนั้นจึงเป็นปัญหาในการ “ปลูกฝังบุตรหลานจีนให้เป็นไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน”²

เพื่อให้การแก้ไขปัญหาการปกครองมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงเห็นสมควรที่จะนํานโยบายชาตินิยมเข้ามาใช้ด้วย โดยนํารูปแบบอย่างของอังกฤษ เรื่อง “พระผู้เป็นเจ้า พระมหากษัตริย์ และประเทศ” มาดัดแปลงเป็น “ชาติ ศาสนา

¹ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 6 ม.36 ก/76 พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงพระยาเทพอรชุน พระยาอุทัยมนตรี และพระยาสุธรรมราช ลงวันที่ 8 มิถุนายน 2435. หน้า 38 .

² สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ. 4/19 ปัญหาโรงเรียนจีนมณฑลภูเก็ต คำกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี 20 เมษายน 2459.

พระมหากษัตริย์” เพื่อเป็นเป้าหมายของการกระตุ้นความรู้สึกเรื่องชาตินิยมของคนไทย คือ ชาวจีนโพ้นทะเล ซึ่งเป็นคนต่างชาติกลุ่มใหญ่ที่สุดในเมืองไทย ซึ่งเห็นได้จากบทพระราชนิพนธ์ เรื่อง “ยิวแห่งบูรพาทิศ” และ “ไม่ชอบไทย” โดยทรงดำริว่าคนจีนเป็นพวกหัวเงิน ไม่ยอมรับวัฒนธรรมไทยและเข้ามากุมอำนาจทางการเมือง¹

ในปัญหาของการปกครองทั้งหลายเครื่องมือสำคัญอย่างยิ่งในการแก้ไขปัญหาก็คือการให้การศึกษา เพราะถ้าเยาวชนเข้าใจว่ารัฐบาลต้องการปลูกฝังให้เขาเป็นอย่างไรเมื่อโตขึ้นแล้ว ปัญหาก็จะลดลงไปได้มากทีเดียว

4. เพื่อปลูกฝังความเป็นสุภาพบุรุษ

ความมุ่งหมายในข้อนี้ ถ้าว่าไปแล้วเป็นพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และทรงทดลองกับนักเรียนเฉพาะที่โรงเรียนมหาดเล็กหลวง (ปัจจุบันคือโรงเรียนวชิราวุธ) เพราะไม่ทรงเห็นด้วยกับการแสวงหาแบบอย่างของกระทรวงธรรมการซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่บ่อยๆและไม่คำนึงถึงว่า แบบอย่างนั้นเหมาะสมกับพื้นฐานเดิมของไทยอย่างไรบ้างและจุดมุ่งหมายของการศึกษาที่ควรเป็นคืออะไร โดยทรงมีพระราชดำรัสว่า

...แต่หากว่า การศึกษาที่เป็นมาแล้วนั้น ดำเนินไม่ถูกรอยคือไม่มีใครจะสอนให้คนไทยนึกถึงสิ่งที่เคยเป็นมาแล้วมักจะหันหาแบบของคนโน้นคนนั้นมาตั้งเป็นแบบอย่างเท่ากับเอาหัวยักษ์บ้าง หัวเงาะบ้างมาสวมลงในหัวคน ก็อ้ายหัวยักษ์ หัวเงาะเหล่านี้ มิใช่มันเหมือน หรือเหมาะกับรูปหัวไปทุกทีเมื่อไร ถึงนายช่างจะทำให้จิตรพิสดารอย่างไรก็ไม่เหมือนกัน เพราะฉะนั้นถ้าไปโดนที่หัวโดนยี่นดาเราไม่ตรรรอยที่เข้าเงาะไว้ ผลจะเป็นอย่างไรเล่า เราก็ต้องหกล้มปากแตกไปเท่านั้นเอง และที่ปากแตกกันเสมอเดี๋ยวนี้ก็เพราะเหตุใด เพราะเหตุกรรมศึกษาลืมข้อสำคัญไปเสียไปเข้าใจผิด เห็นเสียว่าสอนให้รู้หนังสือ คิดเลข ทำบัญชีได้ก็พอแล้ว ที่แท้คนโบราณท่านกล่าวไว้ว่า ปากเป็นเอก เลขเป็นโท หนังสือเป็นตรี ชั่วดีเป็นตรา...²

คุณสมบัติของนักเรียนที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอยากเห็น คือการเป็นคนขยันขันแข็งสะอาดทั้งร่างกายและจิตใจ เป็นสุภาพบุรุษ ซื่อสัตย์ สุจริต มีอุปนิสัยใจคอดีและเป็นพลเมืองดี

จุดมุ่งหมายของการศึกษาตามที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า กว้างขวางออกไปมากกว่าที่เคยดำเนินมาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังนั้นจึงทำให้การดำเนินงานการศึกษาขยายตัวออกไปทุกระดับ

¹ ยุพา ชมจันทร์. (2519). จุลสารโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 3. หน้า 29.

² จมื่นอมรรตฤณรักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช). (2513). เล่มเดิม. หน้า 104-105.

ดังเห็นได้จากการที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทำการปฏิรูปประเทศให้มีความก้าวหน้าทัดเทียมกับประเทศตะวันตก และในการปฏิรูปประเทศนี้การศึกษาก็มีส่วนที่สำคัญที่จะทำให้การปฏิรูปเกิดผลสำเร็จได้

การปฏิรูปการศึกษาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการปฏิรูปการศึกษาจากรูปแบบเดิมตามแบบแผนประเพณีให้มาเป็นการศึกษาแบบใหม่ นอกจากนี้ยังทรงริเริ่มให้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นภายในประเทศ ซึ่งส่งผลให้เกิดการปฏิรูปในหลายๆ ด้าน เพื่อให้ประเทศมีการพัฒนาในทุกๆ ด้าน รวมไปถึงทางด้านการศึกษา ซึ่งปัจจัยสำคัญในการปฏิรูปในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้แก่¹

1. การได้รับการศึกษาตามรูปแบบยุโรปของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกที่ให้พระราชโอรสปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น โดยให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการเรียนหนังสือกับครูต่างชาติ โดยการจ้างครูสตรีชาวอังกฤษ คือนางแอนนา ลีโอนอเวนส์ (Anna Leonowens) มาทำการถวายการสอน² เป็นเวลา 5 ปีเศษ ต่อจากนั้นพระองค์ก็ได้ทรงศึกษากับหมอจันดเล (John H. Chandler) ต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงขึ้นครองราชสมบัติแล้ว จึงได้ทรงทำการศึกษาภาษาอังกฤษกับนายแพตเตอร์สัน (Francis George Patterson) อยู่ช่วงเวลาหนึ่งหลังจากนั้นก็ได้อ่านหนังสือด้วยพระองค์เอง การที่พระองค์ได้รับการศึกษามาเป็นอย่างดีจึงทำให้พระองค์ทำการพัฒนาปรับปรุงประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าและสามารถที่จะนำบ้านเมืองรอดพ้นจากอันตรายต่างๆ ได้ เมื่อเสด็จต่างประเทศพระองค์ก็มีความสนพระทัยในด้านการศึกษาเป็นอย่างมาก เห็นได้จากเมื่อเสด็จกลับจากสิงคโปร์ พ.ศ. 2414 ทรงมีพระราชดำริที่จะให้จัดตั้งโรงเรียนสอนภาษาอังกฤษแก่บุตรขุนนางชั้นผู้ใหญ่ แต่เนื่องจากหาครูที่จะทำการสอนไม่ได้ จึงส่งนักเรียนไปเรียนที่โรงเรียนแรฟเฟิลในสิงคโปร์แทน³ จำนวนนักเรียนที่ส่งไปทั้งหมด

¹ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2541). เมื่อเริ่มปฏิรูปการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5 - รัชกาลที่ 7. หน้า 82.

² เอกสารเรื่องการจัดการศึกษาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2511). หน้า 2.

³ แหล่งเดิม. หน้า 20.

จำนวน 14คน¹ ในปีต่อมาเมื่อเสด็จกลับจากอินเดีย จึงโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนสอนภาษาอังกฤษสำหรับลูกขุนนางชั้นผู้ใหญ่โดยมีนายฟรานซิส ยอร์จ แพตเตอร์สัน (Francis George Patterson) เป็นครูทำการสอน² การเรียนการสอนเป็นรูปแบบตะวันตกทั้งสิ้น แม้แต่ ภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ก็มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับยุโรป³ ลูกศิษย์ของนายแพตเตอร์สันหลายคนได้เป็นบุคคลสำคัญของประเทศไทยในเวลาต่อมา เช่น สมเด็จฯ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส และสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ⁴

ใน พ.ศ.2440 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จประพาสยุโรปเป็นครั้งแรก พระองค์ทรงรับสั่งให้อัครราชทูตไทยประจำอังกฤษและฝรั่งเศส ทำการศึกษาแบบแผนในการจัดการศึกษาของทั้งสองประเทศ เพื่อที่จะนำมาปรับปรุงใช้ในประเทศไทย พระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ (ม.ร.ว. เปีย มาลากุล ภายหลัง คือ เจ้าพระยาเสด็จสุเรนทราธิบดี) ราชทูตไทยประจำประเทศอังกฤษ จึงได้จัดทำรายงานที่เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาภายในประเทศไทย ดังนั้นจะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพื้นฐานทางด้านการศึกษาในรูปแบบใหม่ที่เป็นส่วนสำคัญให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ทางด้านการศึกษาในประเทศไทย โดยทรงทำการจัดตั้งโรงเรียนเพื่อให้ราษฎรได้มีความรู้เพื่อที่จะไปช่วยกันพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าต่อไป

2. การคุกคามจากลัทธิจักรวรรดินิยม

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการคุกคามจากประเทศตะวันตก โดยประเทศฝรั่งเศสทำการคุกคามเขมรซึ่งเป็นประเทศราชของไทยทำให้ไทยต้องยกดินแดนเขมรส่วนนอกให้กับฝรั่งเศส นอกจากนี้ทางคาบสมุทรมลายู พม่า และข้าราชการอังกฤษในสเตรท เซทเทิลเมนต์ (Straits Settlements) ได้ให้ความสนใจดินแดนภายในคาบสมุทรมลายูมากขึ้น

การที่ประเทศไทยถูกคุกคามจากประเทศตะวันตกทำให้ไทยต้องหาวิธีการที่จะทำการแก้ไขปัญหามาเพื่อที่จะให้ประเทศไทยอยู่รอดได้ ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า

¹ จดหมายเหตุเสด็จประพาสต่างประเทศในรัชกาลที่ 5 เสด็จเมืองสิงคโปร์และเมืองเบตาเวียนครั้งแรกแลเสด็จประพาสอินเดีย. (2509). หน้า 51.

² แหล่งเดิม. หน้า179 - 180.

³ สมเด็จฯพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2504). พระประวัติตรัสเล่า. หน้า 186 - 187.

⁴ สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2505). ความทรงจำ. หน้า 172 - 173.

เจ้าอยู่หัวได้เกิดเหตุการณ์ที่สำคัญอันเป็นการคุกคามต่อเอกราชของไทย คือ วิกฤตการณ์ ร.ศ.112 (พ.ศ. 2346)¹

ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริที่จะทำการจัดตั้งโรงเรียนให้มากขึ้น เพื่อทำการฝึกหัดบุคลากรให้มีความรู้ทางด้านภาษาอังกฤษและวิทยาการแบบตะวันตกขึ้นพื้นฐานมาใช้ในราชการ จะเห็นได้ว่าพระองค์ทรงตระหนักในความสำคัญของการศึกษาเป็นอย่างมากดังปรากฏใน “ประกาศเรื่องโรงเรียน” ใน พ.ศ.2414 ว่า “การรู้หนังสือนี้ก็เป็นคุณสมบัติข้อใหญ่”² และในพระบรมราชโองการเมื่อเสด็จไปโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ พ.ศ. 2427 ทรงกล่าวถึงประโยชน์ทางการศึกษาไว้อย่างชัดเจน

... วิชาหนังสือเป็นวิชาที่นับถือ แลเป็นที่สรรเสริญมาแต่โบราณ ว่าเป็นวิชาอย่างประเสริฐซึ่งผู้ที่ เป็นใหญ่ยิ่ง นับแต่พระมหากษัตริย์ เป็นต้นจนตลอดราชตระกูลเมืองสมควรแล จำเป็นจะต้องรู้ เพราะเป็นวิชาที่อาจทำให้การทั้งปวงสำเร็จไปได้ทุกอย่าง ... วิชาหนังสือนี้เป็นเวลากำลังต้องการ จะพรรณนาคุณหนังสือให้ทั่วถึงไปก็จะเป็นการยาวเวลา จึงขอตัดความลงว่า ในการเวลานี้ผู้ซึ่ง จะเป็นข้าราชการ ไม่รู้หนังสือแล้วเกือบจะเป็นอันใช้ไม่ได้ทีเดียว..ขอบอกได้ว่า การเล่าเรียนใน บ้างเมืองเราจะเป็นข้อสำคัญที่หนึ่งซึ่งฉันจะอุสาหจัดให้เจริญขึ้นจงได้ ...³

3. การได้รับความรู้ทางด้านต่าง ๆ จากชาติตะวันตก

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีหมอสอนศาสนาชาวอเมริกันเข้ามา เพื่อทำการเผยแผ่ศาสนา และวิทยาการสมัยใหม่ โดยมีการจัดตั้งโรงพิมพ์ ออกหนังสือพิมพ์ และจัดตั้งโรงเรียน ซึ่งมีความสำคัญต่อความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิชาการของไทยในสมัยนั้น เป็นอย่างมาก

เมื่อถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวหมอสอนศาสนาอเมริกันก็ได้ทำ ประโยชน์ให้กับประเทศไทยทั้งทางด้านศาสนา ด้านการแพทย์แผนปัจจุบันและด้านอื่นๆ เช่น มีการออกหนังสือพิมพ์ซึ่งมีการเสนอข่าวสารการเคลื่อนไหวทั้งภายในและภายนอกประเทศและ ทำการกระตุ้นให้มีการเปลี่ยนแปลงประเทศให้มีความทันสมัยทัดเทียมกับการเปลี่ยนแปลงของ โลก หมอสอนศาสนาผู้นี้ คือหมอแดน บีช แบรดเลย์ (หมอบลัดเล)⁴ ท่านได้มีข้อเสนอบาง ประการ เช่น ให้รัฐบาลทำการแปลกฎหมายระหว่างประเทศ (International Law) ให้เป็น

¹ จิราภรณ์ สถาปนาวรรณะ. (2519). วิกฤตการณ์ ร.ศ. 112. หน้า 36.

² เอกสารเรื่องการจัดการศึกษาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2511). หน้า 2.

³ เอกสารเรื่องการจัดการศึกษาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2511). เล่มเดิม. หน้า 20.

⁴ ศิลปชัย ชาญเฉลิม. (2508). หมอบลัดเลกับกรุงสยามและอเมริกันชนแรก. หน้า 27.

ภาษาไทย¹ เพราะ “... กรุงสยามเป็นไมตรีกับเมืองใหญ่ฝ่ายตะวันตกหลายเมืองควรถูก
กอเวอร์แมนดส์สยามจะรู้จักกฎหมายสำหรับเมืองต่อเมือง ...”² การที่คนในประเทศไทยไม่รู้
กฎหมายของประเทศตะวันตกก็จะทำให้เสียเปลี่ยนประเทศเหล่านี้ได้ การที่เราจะรู้กฎหมายได้
ก็ต้องรู้หนังสือเสียก่อนจึงจะทำการศึกษาให้เข้าใจได้แล้วจะส่งผลให้ประเทศสยามไม่ต้องกลัว
ที่จะเสียเอกราชไปได้ ข้อเสนอนี้ได้มีส่วนที่ทำให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาในสมัย
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเพราะรัฐบาลต้องการคนที่มีความรู้ความสามารถที่จะ
มาพัฒนาประเทศต่อไป

4. การปรับปรุงประเทศให้ทันสมัยเพื่อความอยู่รอดของประเทศ

การคุกคามจากประเทศตะวันตกได้เกิดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวได้มีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น และในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทำ
ให้ประเทศไทยต้องทำการปรับปรุงประเทศในทุกด้านเช่น ทางด้านสังคมทางด้านการศึกษาและ
ในการเลิกทาสการที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทำการเลิกทาส ทำให้คนที่
เป็นทาสจะกลายเป็นไพร่ ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของสังคมไทยที่จะต้องรับราชการปีละ 3 เดือน
จึงไม่สามารถที่จะทำมาหากินได้โดยอิสระ นอกจากนี้พระองค์ยังทรงยกเลิกไพร่ทำให้ไพร่พวก
นี้ได้เปลี่ยนเป็นสามัญชนดังเช่นปัจจุบันนี้ ในการปฏิรูปในด้านต่าง ๆ นั้นจะประสบความสำเร็จ
ได้นั้นก็ต้องใช้คนที่มีความรู้ความสามารถในแบบใหม่ ดังนั้นในการจัดตั้งโรงเรียนก็เพื่อที่จะ
ทำการผลิตบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน เช่น โรงเรียนแผนที่ โรงเรียนกฎหมาย
เป็นต้น แต่โรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นก็ยังไม่สามารถที่จะสนองความต้องการอันรีบด่วนนั้นได้อย่าง
พอเพียงดังปรากฏในพระราชหัตถเลขาถึงพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ว่า

... ด้วยความรู้สึกขัดสนย่อมเกิดแก่พวกเราทั้งหลายไม่แต่เฉพาะตัวเราเอง บรรดาผู้ที่ต้องมีหน้า
ราชการสำคัญที่ต้องใช้คนมากอย่างเช่น กรมหมื่นดำรง... เปนตัวผู้ที่ร้อนรนรบเร้าเราอยู่ไม่ได้ขาด...
ตกลงเปนใจความว่า ในเมืองเราเวลานี้ไม่ขัดสนอันใดยิ่งกว่าคน การเจริญอันใดจะเปนไปไม่ได้เร็ว
ก็เพราะเรื่องคนนี่อย่างเดียว...³

ความต้องการบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาทำงานในหน่วยงานใหม่ๆ ที่ได้
จัดตั้งขึ้นในแนวทางที่จะต้องทำการแก้ไขอย่างรีบด่วนในเวลานั้นก็คือ การจ้างชาวต่างประเทศ
ให้เข้ามาทำงานแล้วให้คนไทยได้เรียนรู้งานและทำการฝึกงานกับชาวต่างประเทศ โดยได้อัตรา

¹ หนังสือจดหมายเหตุ 2: 15 พฤษภาคม 2409. หน้า 64 - 65.

² วุฒิชัย มูลศิลป์. (2541). เมื่อเริ่มปฏิรูปการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5 - รัชกาลที่ 7. หน้า 88.

³ พระราชหัตถเลขาและหนังสือกราบทูลของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี เล่ม 2. (2506).
หน้า 145 - 146.

ค่าจ้างอยู่ในอัตราที่สูง เช่น นายแคมป์เบลล์ (J.G.D. Campbell) ซึ่งเป็นที่ปรึกษาทางด้านการศึกษาได้เสนอให้รัฐบาลทำการขยายการศึกษาสำหรับราษฎรมากขึ้นและมีการจัดตั้งโรงเรียนเทคนิคเพื่อให้ไทยเป็นประเทศอุตสาหกรรมดังเช่นยุโรป¹ ในความเห็นเช่นนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริว่า

... เห็นว่าความคิดไม่มีถึงที่จะตั้งรกรากให้วิชาเกิดขึ้นในเมืองไทยนอกจากให้ไทยพูดอังกฤษให้หมด มีเงินแผ่นดิน 30 ล้าน แบ่งตั้งโรงเรียนครึ่งหนึ่ง ในเงินครึ่งหนึ่งนั้นใช้ค่าจ้างครูฝรั่ง 8 ส่วน ครูไทยส่วนหนึ่ง สร้างโรงเรียนส่วนหนึ่ง เด็กไม่ต้องเรียนภาษาไทย พูดไม่เห็นพินิจจากที่รู้แล้วแลคิดได้แล้ว ซึ่งกระทรวงไม่ทำสำเร็จไปเท่านั้น ...²

ในการที่จะได้บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาทำงานในหน่วยงานใหม่ๆ นั้น ต้องมีการจ้างชาวต่างประเทศในอัตราค่าจ้างที่สูง เมื่อเทียบกับงบประมาณที่ได้จะต้องจ่ายค่าจ้างถึง 8 ส่วน เพื่อที่จะให้คนไทยได้เรียนรู้งานและทำการฝึกงานที่จะต้องทำในหน่วยงานใหม่ๆ ให้ประสบผลสำเร็จได้

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักดีว่า ชาวต่างประเทศถึงแม้ว่าจะมีความจงรักภักดีต่อประเทศไทยเพียงใดนั้นก็คงจะไม่เท่ากับประเทศบ้านเกิดเมืองนอนที่เขาเกิดในทางที่ดีที่สุดเราจะต้องทำการผลิตคนที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาทำงานรับราชการเพื่อที่ประเทศไทยจะได้มีความเจริญก้าวหน้าและจะทำให้ประเทศไทยได้อยู่รอดปลอดภัยจากประเทศตะวันตกได้

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นประโยชน์ในการจัดการศึกษาที่จะให้ราษฎรทั่วไปมีความรู้ความสามารถซึ่งจะเป็นผลดีแก่ประเทศและพุทธศาสนาโดยส่วนรวมด้วย³ ดังนั้นพระองค์จึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการสร้างแบบเรียนหลวง 6 เล่ม ใน พ.ศ. 2412 โดยพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) เป็นผู้แต่งแบบสอนหนังสือไทยชุดนี้ คือ มูลบทบรรพกิจ วาหนิติกร อักษรประโยค สังโยคพิธาน ไวยากรณ์พิจารณา พิศาลการันต์ แต่ส่วนมากจะเรียนเพียงสามเล่มแรกคือ มูลบทบรรพกิจ วาหนิติกร อักษรประโยคก็ได้ออกไปทำงานราชการ ส่วนราษฎรโดยทั่วไปมักจะมีเรียนเพียงเล่มแรกเล่มเดียวคือ มูลบทบรรพกิจ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทานความชอบให้กับพระยาศรีสุนทรโวหาร ซึ่งจากเดิมเป็นหลวงสารประเสริฐให้เลื่อนยศเป็นพระยาศรีสุนทรโวหาร และได้ให้เป็นครู

¹ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5 แฟ้ม ศ.2 เอกสาร 2/6 8 สิงหาคม 2444.

² สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสาร พระราชหัตถเลขาถึงเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ ลงวันที่ 18 สิงหาคม 2444.

³ เอกสารเรื่องการจัดการศึกษาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2511). หน้า 9 - 11.

สอนหนังสือไทยที่กรมทหารมหาดเล็กเมื่อ พ.ศ. 2414 นอกจากหนังสือแบบเรียน 6 เล่ม ที่ได้แต่งขึ้นใช้เป็นแบบเรียนแล้ว พระยาศรีสุนทรโวหารยังได้เรียบเรียงตำราภาษาไทยเพิ่มขึ้นอีกหลายเล่ม เป็นต้นว่า ไวยากรณ์ประพันธ์ อนันตวิภาคย์ เขมรภาษรมาลา นิติสารสาธกและประภีรณำพจนานต์ เป็นต้น¹ ด้วยสาเหตุที่คนนอกมารับราชการแล้วไม่สามารถเรียนให้ครบทั้ง 6 เล่ม จึงได้มีความคิดในเรื่องการสอบไล่เกิดขึ้น เมื่อโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบจัดตั้งขึ้น พระยาศรีสุนทรโวหาร และพระยาโอวาทวรภิกข ซึ่งในขณะนั้นพระยาศรีสุนทรโวหารมีบรรดาศักดิ์เป็นหลวงและได้เป็นอาจารย์ใหญ่โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ ได้มีความเห็นพ้องต้องกันว่าการที่จะหาคนที่มีความรู้พอสมควรไปรับราชการซึ่งจะต้องให้เรียนหนังสือไปจนจบตามหลักสูตร ไม่ใช่เรียนเพียงครึ่งๆ กลางๆ อย่างที่เป็นอยู่และเมื่อเรียนจบแล้วจะต้องมีการไล่หนังสือ หรือสอบไล่ ว่ามีความรู้จริงหรือไม่ แบบการสอบไล่ของพระปรีดิธรรมที่ได้มีการกระทำอยู่แล้ว เมื่อสอบได้แล้วจึงจะเรียกว่ารู้จริง ทางราชการจะได้คนที่มีความรู้เข้ารับราชการเมื่อได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นด้วยกับการสอบไล่ จึงโปรดเกล้าฯ ให้คิดแบบสอบไล่หนังสือไทยขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2427 และทรงโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งคณะกรรมการสอบไล่ขึ้นคณะหนึ่งประกอบด้วย²

1. พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ (พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระสมมตอมรพันธุ์)
2. พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าดิศวรกุมาร (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ)
3. พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์
4. พระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค)
5. พระยาศรีสุนทรโวหาร

คณะกรรมการสอบไล่ได้ดำเนินการสอบไล่นักเรียนโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2427 โดยทำการสอบตามหนังสือมูลบทบรรพกิจเรื่อยไปจนจบหนังสือพิศาลการันต์ ผู้ใดสอบได้ก็ออกประกาศนียบัตรรับรองว่าเป็นผู้ที่สอบไล่ได้ให้เป็นเกียรติยศเมื่อเสร็จสิ้นการสอบไล่หนังสือไทยครั้งแรก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จไปเป็นประธานในการแจกรางวัลแก่ผู้สอบไล่ได้ด้วยพระองค์เอง ต่อมาได้มีการขยายหลักสูตรการเรียนให้สูงขึ้นไปอีกระดับหนึ่ง เพราะเมื่อเข้ารับราชการแล้วต้องไปเรียนวิชาที่เตรียมไว้สำหรับการเป็นเสมียนทั่วไปด้วย การเรียนดังกล่าวนี้เรียกว่าประโยค 2

¹ พงศ์อินทร์ สุขขจร. (2537). ประวัติการศึกษาไทย. หน้า 110.

² แหล่งเดิม. หน้า 117.

ผู้ที่เรียนประโยค 2 จะต้องเป็นพวกที่เรียนสำเร็จประโยค 1 มาแล้วคือ มีความรู้หนังสือไทยอ่านออกเขียนได้อย่างแตกฉานดี สำหรับประโยค 2 มีวิชาที่จะต้องเรียนทั้งหมด 8 วิชาได้แก่

1. คัดลายมือหวัดและบรรจง
2. เขียนหนังสือวางวรรคตอนได้ถูกต้องโดยไม่ต้องดูแบบ
3. การเขียนหนังสือที่คัดผิดจากลายมือหวัด
4. คัดสำเนาความและย่อความ
5. แต่งจดหมาย
6. แต่งกระทู้ความร้อยแก้ว
7. คิดเลข
8. บัญชี¹

เมื่อทำการจัดแบบแผนการศึกษาเป็นที่เรียบร้อยพอสมควรแล้วจึงได้มีการจัดสอบไล่ประโยค 2 ขึ้นใน พ.ศ. 2429 มีนักเรียนที่ทำการสอบไล่ได้ประโยค 2 เป็นรุ่นแรกทั้งหมด 3 คน คือ หม่อมราชวงศ์สำเร็จอิตรศักดิ์ (พระยาพจนปริชา) หม่อมราชวงศ์ เปี้ย มาลากุล (เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี) ซึ่งสอบได้ทั้งประโยค 1 และประโยค 2 ในปีเดียวกัน และหม่อมราชวงศ์ฉื่อน อิตรศักดิ์ (หลวงศุภศิลป์ประสิทธิ์)²

การจัดตั้งโรงเรียนของรัฐบาล

การจัดการศึกษาของรัฐบาลยังอยู่ในวงแคบๆ โดยจะจัดการศึกษาให้กับลูกหลานเจ้านายและข้าราชการ ในการควบคุมดูแลยังขึ้นอยู่กับฝ่ายทหาร เว้นแต่โรงเรียนภาษาอังกฤษสวนนันทอุทยานโรงเรียนเดียวเท่านั้นที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพเป็นผู้ดูแลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระราชดำริที่จะทำการขยายการศึกษาให้กว้างขวางออกไปในหมู่ราษฎรสามัญ และเคยทรงขอให้วัดวาอารามต่างๆ เปลี่ยนแบบเรียนและวิธีการแล้วแต่ก็ไม่สำเร็จ เพราะพระจะเป็นผู้สอนที่มีความรู้ไม่เท่ากันมากบ้างน้อยบ้างและไม่สามารถสอนวิธีการสอนแบบหลวงว่าจะต้องทำการสอนแบบไหน ครั้นจะส่งคนไปแนะนำทำการตรวจตราก็มีจำนวนวัดมากมายทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคจึงต้องจัดทำเป็นตัวอย่างสักแห่งหรือสองแห่งก่อน

¹ คณะกรรมการจัดงานฉลองวันเฉลิมถวัลยราชสมบัติครบ 100 ปี พ. (2511). เอกสารเรื่องการจัดการศึกษาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. หน้า 36-371.

² พงศ์อินทร์ ศุขขจร. (2537). เล่มเดิม. หน้า 123.

ในการที่จะจัดตั้งโรงเรียนสำหรับราษฎรทั่วไปนั้นได้มีปัญหาใหญ่ที่จะต้องทำการพิจารณาว่าควรที่จะจัดตั้งโรงเรียนไว้ตามวัดหรือจะหาที่ตั้งใหม่นอกบริเวณวัดเป็นเอกเทศ ในที่สุดก็ทรงเห็นว่าควรที่จะทำการจัดตั้งโรงเรียนขึ้นในวัดเนื่องจาก¹

1. วัดเป็นศูนย์กลางทางสังคมมาตั้งแต่สมัยโบราณ เป็นที่รวมของประชาชนในหมู่บ้านใกล้เคียง สะดวกแก่การไปมาและมีบริเวณที่กว้างขวาง มีศาลาและอาคารพอที่จะใช้เป็นสถานที่ในการเรียนสมบุรณ์อยู่แล้ว ถ้าหากไปหาที่ทำการสร้างโรงเรียนขึ้นใหม่ข้างนอกจะต้องมีการลงทุนก่อสร้างแห่งละไม่ใช่น้อยจะทำให้สามารถสร้างโรงเรียนได้น้อยแห่ง การศึกษาก็จะไม่แพร่หลายออกไปได้รวดเร็วตามความต้องการของชาติบ้านเมือง

2. ขนบธรรมเนียมของไทยแต่เดิมมา ประชาชนกับวัดมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างสนิทแน่น ยากที่จะแยกออกจากกันได้ ราษฎรนิยมที่จะส่งบุตรหลานไปอยู่ที่วัดเพื่อให้ทำการศึกษาเล่าเรียน พระก็ได้ใช้ศิษย์วัดปรนนิบัติเป็นการอุปการะและปฏิบัติแก่กันและกันตลอดมา หากจะทำการแยกเด็กไปเรียนหนังสือในโรงเรียนที่ได้จัดตั้งอยู่นอกวัดจะทำให้เกิดการขัดต่อประชาชนที่ยังคงมีความเลื่อมใสในประเพณีเดิมอยู่ อาจจะไม่เป็นที่นิยมส่งบุตรหลานของตนไปเข้าโรงเรียน จะทำให้การศึกษาไม่มีการแพร่หลายรวดเร็วตามความต้องการ และทางวัดก็จะขาดประโยชน์ที่เคยได้รับอยู่ด้วย

3 .การจัดตั้งโรงเรียนอยู่ในวัดทำให้เด็กนักเรียนได้มีความใกล้ชิดอยู่กับพระจะได้ประโยชน์ในเรื่องศีลธรรมจรรยา ความประพฤติเป็นการฝึกที่จะให้มีนิสัย ศีลธรรมอันดีงามมาตั้งแต่เด็ก

จากเหตุผลดังกล่าวนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดให้ทำการจัดตั้งโรงเรียนสำหรับราษฎรขึ้นที่วัดและได้ทำการจัดตั้งโรงเรียนขึ้นเป็นแห่งแรกที่วัดมหารณพาราม เมื่อ พ.ศ. 2428 การจัดตั้งโรงเรียนในระยะแรกนั้นไม่ได้ผลสมตามความมุ่งหมายเพราะราษฎรไม่นิยมที่จะส่งบุตรหลานมาเข้าเรียน โดยเข้าใจว่าถ้าให้มาโรงเรียนแล้วจะต้องไปเป็นทหารตามความรู้สึกของคนในสมัยนั้นกลัวที่จะต้องเป็นทหารมาก จึงไม่มีใครอยากที่จะให้ลูกหลานของตัวลำบาก เมื่อความทราบถึงพระกรรณ จึงได้โปรดให้มีหมายประกาศชี้แจงความมุ่งหมายของการจัดตั้งโรงเรียนและชักชวนให้ประชาชนนิยมการเรียนหนังสือ เมื่อมีการประกาศให้ประชาชนเกิดความเข้าใจถึงความมุ่งหมายและเจตนาอันดีของรัฐบาลแล้ว ราษฎรได้ให้ความร่วมมือเป็นอันดี โดยการพากันส่งบุตรหลานมาเข้าโรงเรียนเป็นอันมาก แล้วหลังจากนั้นจึงได้มีการจัดตั้งโรงเรียนเพิ่มขึ้นอีก 4 แห่ง คือ²

1.โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบเพื่อทำการฝึกสอนวิชาความรู้สำหรับเป็นข้าราชการโดยเฉพาะ

¹ พงศ์อินทร์ สุขขจร. (2537). เล่มเดิม. หน้า 124.

² แหล่งเดิม. หน้า 135.

2.โรงเรียนสราญรมย์ คือ โรงเรียนหลวงเดิม ซึ่งพระยาศรีสุนทรโวหารเป็นอาจารย์ใหญ่ ได้ย้ายจากข้างโรงละครเก่าในพระบรมมหาราชวัง เพราะสถานที่ตั้งเดิมเกิดความคับแคบมา ตั้งอยู่ที่หอบิลเลียดข้างวังสราญรมย์และเรียกชื่อว่าโรงเรียนสราญรมย์

3.โรงเรียนสุนันทาลัย ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้สร้างขึ้น เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ สร้างเมื่อ พ.ศ. 2423 และได้ทำการ ย้ายโรงเรียนนั้นมาอยู่ที่ถนน ซึ่งเดิมโรงเรียนที่ทำการสอนภาษาอังกฤษมาตั้งอยู่ ณ ที่โรงเรียน สุนันทาลัยก็คือ โรงเรียนที่ตั้งอยู่ที่โรงเรียนราชินีในปัจจุบัน (ตรงปากคลองตลาด)

4.โรงเรียนมหาธาตุวิทยาลัย ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2430 ที่วัดมหาธาตุเป็นโรงเรียนปริยัติธรรม โดยทำการย้ายโรงเรียนสอนพระปริยัติธรรมจากแก่ง 4 แก่ง หน้าวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เพราะสถานที่เดิมมีความคับแคบเลยให้มาเรียนรวมกันที่โรงเรียนมหาธาตุวิทยาลัยทั้งหมด

การตั้งกรมศึกษาธิการ

เมื่อโรงเรียนมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ความจำเป็นที่จะต้องทำการควบคุมและมีการ ตรวจตราให้การเรียนการสอนดำเนินไปด้วยดีและให้อยู่ในแบบแผนเดียวกันจึงได้เกิดขึ้น แต่เดิมนั้นโรงเรียนอยู่ในความรับผิดชอบของสังกัดกรมมหาดเล็ก ซึ่งมีหน้าที่ไปทางที่ เกี่ยวกับเรื่องราวของทหารโดยตรงเป็นการที่ไม่เหมาะสม พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัวจึงโปรดเกล้าฯ ให้มีการจัดตั้งกรมซึ่งมีหน้าที่ในการจัดการศึกษาโดยเฉพาะขึ้นใหม่อีก กรมหนึ่ง เมื่อ พ.ศ.2430 โดยให้มีชื่อว่า กรมศึกษาธิการ โดยมีพระองค์เจ้าดิศวรกุมาร ซึ่งได้รับการสถาปนาเป็นพระองค์เจ้าต่างกรมทรงพระนามว่า กรมหมื่นดำรงราชานุภาพให้เป็น ผู้บัญชาการกรม กรมที่มีความเกี่ยวข้องกันกับกรมศึกษาธิการก็คือ กรมธรรมการ

ใน พ.ศ.2435 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงทำการปรับปรุงการ แบ่งส่วนราชการในการบริหารส่วนกลางเสียใหม่ โดยทำการยกเลิกการบริหารราชการแบบ จตุสดมภ์ทั้งหมดตลอดจนตำแหน่งสมุหนายกและสมุหกลาโหม ให้ตั้งขึ้นเป็นกระทรวงต่างๆ รวม 12 กระทรวง และให้มีกระทรวงที่รับผิดชอบทางการศึกษาคือ “กระทรวงธรรมการ” ซึ่งมี กรมในสังกัดดังนี้ กรมพระธรรมการกลาง กรมศึกษาธิการ กรมพยาบาล กรมพิพิธภัณฑ์ กรมสังฆาริ

การจัดตั้งโรงเรียนของราษฎร

ในสมัยนั้นคำว่าโรงเรียนราษฎรยังไม่ได้ปรากฏขึ้น ทางภาษาราชการเรียกโรงเรียนที่ ราษฎรทำการจัดตั้งขึ้นว่าโรงเรียนเชลยศักดิ์ โรงเรียนเชลยศักดิ์นั้นแบ่งได้ออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.โรงเรียนเชลยศักดิ์สอนภาษาไทยหลักสูตรเดียวกับโรงเรียนหลวงตามวัด

2. โรงเรียนพิเศษเซลยัคคี สอนภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาแขก ภาษามลายู ฯลฯ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ราษฎรที่เข้ามาจับบวชในการจัดการศึกษาได้แก่พวกโปรเตสแตนต์ คาทอลิก ชาวไทยและชาวจีน ซึ่งได้ดำเนินการต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

การจัดการศึกษาของพวกมิชชันนารีในกายโปรเตสแตนต์

การจัดการศึกษาของพวกมิชชันนารีในกายโปรเตสแตนต์ ได้ทำควบคู่ไปกับการเผยแพร่ศาสนา โดยทำการสอนหนังสือภายในบ้านของตนเองในระยะแรกและได้พัฒนาขึ้นมาเป็นโรงเรียน ในการจัดการเรียนการสอนของพวกมิชชันนารีในกายโปรเตสแตนต์นั้นได้มีการดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนทั้งชายและหญิง คือ

1. การจัดการศึกษาโรงเรียนชายของพวกมิชชันนารีในกายโปรเตสแตนต์

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีศาสนาจารย์จอห์น เอ. เอकिन (Rev. John A. Eakin) มิชชันนารีในกายโปรเตสแตนต์ชาวอเมริกันได้ทำการจัดตั้งโรงเรียนสำหรับเด็กชายขึ้นที่ตำบลกุฎีจีน ฝั่งธนบุรี ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2431 ก่อนหน้าปี พ.ศ. 2431 ได้มีโรงเรียนราษฎรเกิดขึ้นแล้วตั้งแต่ พ.ศ. 2395 โดยทำการสอนให้กับเด็กชายและเด็กหญิงที่ไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียนพอใน พ.ศ. 2431 จึงได้มีการจัดเก็บค่าเล่าเรียนด้วย ดังนั้นจึงนับได้ว่าโรงเรียนแห่งแรกที่ทำ การจัดตั้งขึ้นโดยราษฎรหรือต่อมารู้จักกันในนามว่าโรงเรียนราษฎร (โรงเรียนราษฎรแห่งนี้ได้มีการจัดตั้งขึ้นมาตั้งแต่พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว แต่ในปี พ.ศ. 2431 นี้เป็นปีที่มีการจัดการศึกษาได้เหมือนกับโรงเรียนในปัจจุบัน)

สาเหตุที่ทำการจัดตั้งโรงเรียนที่ตำบลกุฎีจีนนั้นอันเนื่องมาจากศาสนาจารย์ เอส จี แมกฟาร์แลนด์ (Rev. Somuel George McFarland) ซึ่งเป็นผู้อำนวยการโรงเรียนสอนภาษาอังกฤษของรัฐบาลไทยที่สวนนันทอุทยานได้ขอร้องให้ทางสหรัฐอเมริกาช่วยจัดส่งครูมาร่วมทำการสอนในโรงเรียนนี้ ศาสนาจารย์จอห์น เอ. เอकिन ได้เป็นผู้ที่ได้รับคำเชิญนั้นและได้ดำเนินการทำการสอนในโรงเรียนหลวงที่สวนนันทอุทยานเป็นเวลาทั้งสิ้น 4 ปี ตั้งแต่ใน พ.ศ. 2423-2427 จึงได้ลาออกจากโรงเรียนสวนนันทอุทยานแล้ว สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงมีข้อเสนอให้จอห์น เอ. เอकिनให้เป็นครูใหญ่ของโรงเรียนที่ทำการจะจัดตั้งขึ้นใหม่ในบริเวณพระบรมมหาราชวังแทนโรงเรียนสวนนันทอุทยาน แต่จอห์น เอ. เอकिनได้กราบทูลถามสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพว่าโรงเรียนที่จะเปิดขึ้นใหม่นั้นจะให้ให้นักเรียนที่มาจากครอบครัวประเภทไหนเข้ามาเรียน ซึ่งสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้ตรัสตอบไปว่าให้เรียนได้แต่เฉพาะพระราชโอรส โอรสของเจ้านายและลูกของขุนนาง จอห์น เอ. เอकिन จึงได้กราบทูลต่อสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพว่าตนเองอยากที่จะช่วยเหลือทำการส่งสอนลูก

ของสามัญชนและจะจัดตั้งโรงเรียนขึ้นมาเพื่อที่จะให้ความรู้แก่สามัญชน ซึ่งสมเด็จพระ
พระยาดำรงราชานุภาพก็ทรงที่จะให้ความช่วยเหลือ¹ แล้ว จอห์น เอ เอकिन ก็ได้ลาออกจาก
โรงเรียนรัฐบาล

หลังจากที่ จอห์น เอ เอकिन ได้ลาออกมาจากโรงเรียนสวนนันทอุทยานแล้วก็ได้
กลับไปสหรัฐอเมริกาเพื่อเข้าไปทำการศึกษาในโรงเรียนพระคริสต์ธรรมและได้รับแต่งตั้งให้
เป็นศิษยาภิบาล ในขณะที่ทำการศึกษาอยู่ในสหรัฐอเมริกาเป็นระยะเวลา 4 ปีนั้น จอห์น เอ
เอकिन ก็ได้พยายามที่จะเรียไรหาทุนเพื่อทำการจัดตั้งโรงเรียนคริสเตียนสำหรับเด็กชายขึ้นใน
ประเทศไทย ซึ่งรายชื่อผู้ที่บริจาคมาก็มี เช่น บริษัท จอร์จ เอช แอริส และบุตรได้ทำการ
บริจาคมาเป็นจำนวนเงิน 1,500 ดอลลาร์ ภรรยาของเจ้าของบริษัท เวสติงเฮาส์
(Westinghouse) ซึ่งจำหน่ายเครื่องไฟฟ้าได้บริจาคมาเป็นจำนวนเงิน 1,000 ดอลลาร์และ
จอห์น เอ เอकिन ก็พยายามที่จะหาเงินทุนต่อไปจนกระทั่งในเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2431 จึงได้
เดินทางกลับเข้ามาในเมืองไทยพร้อมกับผู้ที่อาสาสมัครมาร่วมในการทำงานด้วย คือ ศาสนา
จารย์ เจ. บี. ดันแล็บ (Rev.J.B.Dunlap) สมัครงานเป็นผู้ช่วย จอห์น เอ เอकिन และมิสเอลิซาเบท
เอकिन (Miss Elizabete Eakin) ที่เป็นน้องสาว เมื่อได้กลับมาถึงเมืองไทยแล้ว จอห์น เอ เอकिन
ก็ได้เข้าเฝ้าสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพและได้ทำการเสนอโครงการที่จะจัดตั้งโรงเรียน
ซึ่งสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพเห็นด้วยในเรื่องที่จะทำการจัดตั้งโรงเรียน แต่ไม่เห็นด้วย
ในเรื่องที่จะทำการอบรมสั่งสอนตามแบบของศาสนาคริสต์นิกายด้วยสาเหตุนี้เองจึงได้ตรัสว่าจะ
ให้ทางรัฐบาลทำการสนับสนุนอย่างเป็นทางการนั้นไม่ได้ แต่พระองค์จะช่วยเหลือตามความ
เหมาะสมในอำนาจหน้าที่ของพระองค์เอง ด้วยเหตุนี้เองโรงเรียนจึงสามารถที่จะทำการเปิดการ
สอนได้ ที่ตำบลกุฎีจีนในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2431 โดยให้ชื่อว่าโรงเรียนคริสเตียนไฮสกูล
(Christian High School) ซึ่งนับว่าเป็นโรงเรียนราษฎร์แห่งแรกในประเทศไทย เมื่อเริ่มทำ
การสอนนั้นมีนักเรียนชาย 4 คน จนกระทั่งในเดือนธันวาคมในปี พ.ศ. 2431นี้มีจำนวนนักเรียน
เพิ่มมากขึ้นเป็นจำนวน 50 คน โรงเรียนก็ได้มีความเจริญก้าวหน้าไปเรื่อยๆ ความจำเป็นที่
จะต้องการที่แห่งใหม่ก็มีเพิ่มมากขึ้นและในเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2432 ทางคณะเพรสไบทีเรียน
คณะมิชชันนารีก็ได้ทำการรับโรงเรียนคริสเตียนไฮสกูลและคณะครูเข้าไปอยู่ในสังกัด และใน
พ.ศ. 2433ก็ได้ทำการย้ายไปรวมกับโรงเรียนชายที่สำเหร่โดยศาสนาจารย์เอकिनที่เป็น
ผู้อำนวยการและในตอนนั้นเองโรงเรียนก็ได้ทำการเปลี่ยนชื่อเสียใหม่ว่า “สำเหร่บอยคริสเตียน
ไฮสกูล” (Samray Boy's Christian High School)²

¹ Mary Eakin Laugesen. (1927). Man With A Dream. p. 69.

² สมาคมครูโรงเรียนราษฎร์แห่งประเทศไทย. (2514). ประวัติการโรงเรียนราษฎร์ในเมืองไทยและ
ทำเนียบโรงเรียนราษฎร์. หน้า 43.

ต่อมาใน พ.ศ. 2443 ศาสนาจารย์ เอकिन และศาสนาจารย์ เจ.บี.ดัน แลป ได้จัดการสรรหาซื้อที่ดินที่จะจัดตั้งสำหรับโรงเรียนใหม่โดยได้ที่ดินของเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี เป็นพื้นที่ที่อยู่ถนนประมวญ ตำบลสีลม ในราคา 17,000 บาท ทำการจัดซื้อโดยใช้เงินที่ได้จากการเรียไรรจากในและนอกประเทศ ซึ่งได้มีผู้พระราชทานและบริจาคเช่น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทานให้ 20 ชั่ง (1,600บาท) เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี บริจาคให้เป็นจำนวนเงิน 2,500บาท ส่วนที่ยังขาดอยู่ก็ได้มาจากมีเชื้อพระวงศ์อื่นๆ รวมทั้งสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้ประทานบริจาคจนครบจำนวนเงิน 17,000 บาท¹ และได้ทำการก่อสร้างอาคารขึ้นโดยจะต้องเสียค่าใช้จ่ายทั้งหมดเป็นจำนวนเงินถึง 10,000 ดอลลาร์² โดยเงินที่ศาสนาจารย์ อี พี ดันแลป (Rev.E.P.Dunlap) ได้ทำการเรียไรรจากสหรัฐอเมริกา ทำการก่อสร้างอาคารเรียน พอถึง พ.ศ. 2446 ศาสนาจารย์เอकिनก็ได้ย้ายโรงเรียนชายจากสำหรันั้นมาอยู่ยังสถานที่แห่งใหม่ ณ ถนนประมวญ ตำบลสีลมนี้ และได้ทำการเปลี่ยนชื่อเสียใหม่ว่า “กรุงเทพคริสเตียนไฮสกูล”(Bangkok Christian High School) พอมาถึง พ.ศ.2456 ก็ได้มีการเปลี่ยนชื่อใหม่อีกครั้งหนึ่งเป็น “กรุงเทพคริสเตียนวิทยาลัย” (Bangkok Christian College)³ ดังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้

จุดมุ่งหมายของการสอนในโรงเรียนของพวกมิชชันนารีนิกายโปรเตสแตนท์นั้นต้องการที่จะให้นักเรียนได้รับความรู้เพื่อที่จะเป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพ ซึ่งเท่ากับว่าเป็นการวางรากฐานทางการศึกษาในแนวใหม่ให้กับคนไทย และในการดำเนินงานจัดตั้งโรงเรียนของคณะมิชชันนารีนี้มิได้มีข้อจำกัดอยู่แต่เพียงในกรุงเทพฯ เท่านั้น ยังได้มีการขยายออกสู่ส่วนภูมิภาคทั่วทุกภาคของประเทศไทย เช่น ราชบุรี เพชรบุรี เชียงใหม่ ลำปาง แพร่ และน่าน

2.การจัดการศึกษาโรงเรียนหญิงของพวกมิชชันนารีนิกายโปรเตสแตนท์

สำหรับการจัดการศึกษาโรงเรียนราษฎร ซึ่งเป็นโรงเรียนผู้หญิงนั้นมีศาสนาจารย์ ยอร์ช บี. แมคฟาร์แลนด์ (Dr. George B. McFarland) ซึ่งเป็นผู้ดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนสำหรับสตรีได้มีการดำเนินการจัดซื้อที่ดินแปลงหนึ่งที่ท่าช้างวังหลังได้ปากคลองบางกอกน้อย เพื่อที่จะทำการจัดตั้งสำนักงานมิชชันนารีกับตั้งโรงเรียนกินนอนหญิงตามรูปแบบตะวันตกขึ้นให้เป็นพื้นฐานการศึกษา แต่เมื่อได้เริ่มลงมือทำการก่อสร้างโรงเรียนศาสนาจารย์ยอร์ชเกิดป่วยจนต้องเดินทางกลับสหรัฐอเมริกา ฉะนั้นจึงได้ทำการมอบงานให้ศาสนาจารย์เฮาส์กับภรรยาให้เป็นผู้อำนวยการคนต่อมา ระหว่างที่กำลังทำการก่อสร้างโรงเรียนอยู่นั้นนางเฮาส์ได้เดินทาง

¹ Mary Eakin Laugesen. (1927). Op. cit. p. 73.

² เคนเนท อี แวลส์. (1958). ประวัติศาสตร์โปรเตสแตนท์ในประเทศไทย. หน้า 50.

³ เสถียร ศกุนตลา. (2514). ประวัติการและทำเนียบโรงเรียนราษฎร. หน้า 41.

กลับไปเยี่ยมบ้านเกิดที่ประเทศสหรัฐอเมริกาและเพื่อที่จะพักผ่อนเปลี่ยนอากาศ ในระหว่างนั้นนางเฮาส์ได้พยายามที่จะวิ่งเต้นหาเงินลงทุนมาจัดตั้งโรงเรียนโดยทำการเรียอะไรซึ่งก็เกิดผลสำเร็จโดยกลุ่มสตรีชาวอเมริกันคณะเพรสไบทีเรียนในรัฐนิวยอร์กได้ทำการตกลงที่จะช่วยเหลือตั้งเป็นคณะกรรมการขึ้นโดยให้มีชื่อเรียกว่า ทรอย แบรินช์ ออฟ เดอะ วีเมน บอร์ด (Troy Branch of the Women Board) เพื่อจัดการหาทุนให้และในครั้งแรกได้ให้เงินจำนวน 3,000 ดอลลาร์ก่อน¹ นางเฮาส์ได้นำเงินจำนวนนี้กลับมายังประเทศไทยใน พ.ศ. 2417 พร้อมกับนางสาวอาร์เบลลา แอนเดอร์สัน (Anderson) ซึ่งได้สมัครมาเข้าร่วมงานด้วย โดยนางสาวแอนเดอร์สันได้เป็นครูสอนภาษาอังกฤษและวิชาการฝีมือเย็บปักถักร้อยและการเย็บจักร นับว่าเป็นครั้งแรกที่ได้มีนักเรียนกินนอนหญิงที่จัดตามรูปแบบของตะวันตกอย่างแท้จริงเกิดขึ้นในประเทศไทย² ด้วยเหตุนี้จึงได้มีการขนานนามโรงเรียนก่อนที่จะสร้างสำเร็จว่าโรงเรียนสตรี แฮเรียต เอ็ม เฮาส์ (Harriet M. House School) เพื่อให้เป็นเกียรติแก่นางแซมมวล อา เฮาส์ (Mrs. Samuel R. House) ผู้ซึ่งมีความปรารถนาเป็นอย่างมากในการที่จะให้กำเนิดโรงเรียนนี้³ แต่เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า คือ โรงเรียนกุลสตรีวังหลังเป็นโรงเรียนประจำแห่งแรกสำหรับสตรี วิชาที่เปิดทำการสอนได้แก่ การสอนอ่านเขียนพระคัมภีร์ การเย็บปักถักร้อย การดัดเย็บเสื้อผ้าด้วยจักรซึ่งได้ทำการสั่งมาจากอเมริกา มีการสนับสนุนผลงานนักเรียนโดยการนำออกวางจำหน่ายให้นักเรียนมีรายได้พิเศษ นับได้ว่าเป็นการส่งเสริมการอาชีวศึกษาไปในขณะเดียวกันด้วย⁴

โรงเรียนสตรีวังหลังได้เปิดทำการสอนเมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ. 2417 เมื่อเริ่มเปิดทำการสอนมีนักเรียนประจำ 6 คน นักเรียนไปกลับ 1 คน นักเรียนรุ่นแรกๆ ของโรงเรียนนี้ได้มาจากบรรดาเด็กหญิงซึ่งพวกมิชชันนารีอเมริกันได้รวบรวมมาเลี้ยงไว้เพื่อที่จะทำการสอนหนังสือในบ้านของตนมาก่อนและในงานวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวครั้งหนึ่งได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ศาสตราจารย์เฮาส์และนางเฮาส์นางสาวแอนเดอร์สันและนางสาวกริมสเต็ดได้เข้าเฝ้าถวายพระพรและมิชชันนารีเหล่านี้ได้ทำการถวายแพรวคลุมพระบรมจักรพรรดิ ทำโดยฝีมือของนักเรียนหญิงซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพอพระทัยมากและทรงชมเชยฝีมือของนักเรียน⁵ ต่อมาศาสตราจารย์เฮาส์และนางเฮาส์ได้เดินทางกลับสหรัฐอเมริกาใน พ.ศ. 2424 เมื่อมีงานฉลองกรุง

¹ เคนเนท อี แวลส์. (1958). เล่มเดิม. หน้า 39.

² ประยุทธ์ ลิทธิพันธ์. (2514). ตามรอยบาทพระพุทธเจ้าหลวง. หน้า 85.

³ George Bradley McFarland. (1928). Historical Sketch of Protestant Mission in Siam 1828-1928.

⁴ เสท็อน สุภโสภณ. (2514). เล่มเดิม. หน้า 53 - 55.

⁵ ยอร์ช เฮาส์ เฟลตส์. (1961). หมอเฮาส์ในรัชกาลที่ 4. แปลโดย กองคริสต์เตียนศึกษา. หน้า 146.

รัตนโกสินทร์ซึ่งตั้งมาครบ 100 ปี พ.ศ. 2425 โรงเรียน วังหลังได้เข้าร่วมงานและมีการออก
 กรำนในปะรำหลวงที่ได้จัดเป็นร้านฝ้าย ในงานแสดงศิลปหัตถกรรมที่เป็นงานฝีมือของนักเรียน
 โรงเรียนกุลสตรีวังหลัง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จทอดพระเนตรในงาน
 เป็นที่พอพระราชหฤทัยในฝีมือของนักเรียนโรงเรียนนี้ทรงพระกรุณาซื้อทั้งหมด¹
 ใน พ.ศ.2424 นักเรียนในโรงเรียนได้เพิ่มขึ้นเป็น 29 คน แต่ความเจริญก้าวหน้าเป็นไปแต่
 เฉพาะทางด้านจำนวนนักเรียนเท่านั้น แต่ฐานะทางการเงินของโรงเรียนอยู่ในขั้นลำบาก
 โรงเรียนขาดทุนมากโดยมีรายจ่ายมากกว่าโดยมีรายรับเพียง 40 ดอลลาร์ แต่ว่ามีรายจ่ายถึง
 490 ดอลลาร์² ต่อมาได้มีครูคนไทยผู้หนึ่งซึ่งเป็นผู้ช่วยครูชาวอเมริกันได้ทำให้ทางโรงเรียนมี
 ความเจริญรุ่งเรืองขึ้นก็คือ นาง ด่วน ซึ่งเป็นที่ไว้วางใจของผู้ปกครองและเป็นผู้ที่มี
 ความสามารถทั้งในด้านการสอนหนังสือและการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้ผู้ที่มี
 ฐานะดีได้นำบุตรหลานเข้ามาเรียนในโรงเรียนนี้กันเป็นจำนวนมากขึ้น โดยเฉพาะนักเรียนที่ได้
 ทำสัญญาว่าจะเรียนอยู่ถึง 3 ปี หรือ 5 ปี นางด่วนไม่เพียงแต่จะสอนหนังสือให้โดยไม่ต้องมีค่า
 เล่าเรียน แต่ยังทำการจัดหาเครื่องนุ่งห่มให้ด้วย³

สิ่งที่เป็นที่ขีดหน้าขูดตาและทำชื่อเสียงมากในสมัยนั้นคือ เด็กหญิงที่เรียนในโรงเรียน
 ของพวกมิชชันนารี 30 คน สามารถที่จะพูดภาษาอังกฤษได้ ทำให้ผู้ที่พบเห็นเกิดความศรัทธา
 แต่เนื่องจากโรงเรียนต้องประสบกับอุปสรรคที่สำคัญคือ การโยกย้ายเปลี่ยนแปลงผู้จัดการอยู่
 บ่อยมาก ในระยะเวลา 10 ปีแรกได้มีการเปลี่ยนแปลงผู้จัดการถึง 8 คน เมื่อรวมกับฐานะ
 ทางด้านการเงินของโรงเรียน ซึ่งประสบกับการขาดทุนแล้วทำให้โรงเรียนต้องเกิดการ
 หยุดชะงักกิจการลงใน พ.ศ.2428 แต่พอถึงปลายปีทางโรงเรียนก็ได้มีอาจารย์ใหญ่คนใหม่มา
 คือ นางสาวเอดนา ซารา โคลส์ (Edna Sarah Cole) เป็นผู้ที่มียุทธศาสตร์สำคัญมากในการ
 ยกฐานะของสตรีให้มีการศึกษาสูงขึ้นสืบต่อจากนางเฮาส์ โดยที่เอดนา โคลได้ย้ายมาจาก
 โรงเรียนพระราชชายาหรือโรงเรียนดาราวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ เอดนา โคล เป็นบุคคลที่
 สร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคง รวมทั้งได้ทำชื่อเสียงให้แก่โรงเรียนกุลสตรีวังหลังเป็นอันมาก

เอดนา โคล ได้เปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินงานของโรงเรียนใหม่คือ ได้ทำการยกเลิก
 ระบบการเรียนและการเป็นอยู่ที่ไม่ต้องเสียเงินมาเป็นแบบนักเรียนต้องทำการจ่ายค่าเล่าเรียน
 และค่าอาหารรวมทั้งค่าที่พักด้วยในราคาเดือนละ 5 บาทต่อคน⁴ ซึ่งในขณะนั้นมีราคาแพงมาก
 เหตุที่นางสาวโคลดกลงใจทำการเปลี่ยนแปลงเช่นนั้นก็เพราะนางได้พิจารณาดูแล้วเห็นว่าคนที่

¹ ประยูทธ สิทธิพันธ์. (2514). ตามรอยบาทพระพุทธเจ้าหลวง. หน้า 86.

² ดาด ประทีปเสน. (2491). โรงเรียนกุลสตรีวังหลังกับแฮมมโคล์. หน้า 5.

³ แหล่งเดิม. หน้า 5.

⁴ สมาคมครูโรงเรียนราษฎร์แห่งประเทศไทย. (2514). ประวัติการโรงเรียนราษฎร์ในเมืองไทยและ
 ทำเนียบโรงเรียนราษฎร์. หน้า 64.

ได้ทำการส่งลูกหลานเข้ามาเล่าเรียนที่โรงเรียนกุลสตรีวังหลังนั้นไม่ใช่คนที่มีฐานะยากจน คงจะมีความเต็มใจที่จะเสียสละค่าเล่าเรียนและค่าเลี้ยงดูบุตรหลานของตนเองได้ และถ้าไม่ทำเช่นนั้นโรงเรียนก็จะต้องมีการล้มเลิกกิจการอย่างแน่นอน ในการดำเนินงานใหม่ของเอ็ดนา โคล ได้สร้างความไม่พอใจให้แก่ผู้ปกครองของนักเรียนเป็นอันมาก เพราะเคยเรียนกันมาโดยไม่ต้องเสียเงินทั้งสิ้นจึงได้พากันนำบุตรหลานของตนออกจากโรงเรียนเหลือนักเรียนเล็กๆ เพียง 16 คน แต่ในความพยายามครั้งนี้จึงทำให้กิจการของโรงเรียนได้มีความเจริญขึ้นเป็นลำดับ

ในด้านการเรียนการสอนในสมัยที่ เอ็ดนา โคล มารับงานนี้ได้ทำการจัดการสอนโดยแบ่งเป็น 9 ชั้น เรียนวันละ 8 ชั่วโมง มีครูประจำชั้นสอนทุกวิชา ครูชาวอเมริกันสอนวิชาภาษาอังกฤษและเลขชั้นสูง มีการสอบไล่เลื่อนชั้นทุกปี โดยมีเจ้าพนักงานทางราชการมาทำการสอบให้ที่โรงเรียน¹ ใน พ.ศ. 2430 ทางโรงเรียนได้จัดให้มีการสอบไล่นักเรียนที่จบชั้นสูงสุดของโรงเรียนขึ้นเป็นครั้งแรก โรงเรียนสตรีโดยทั่วไปยังมีจำนวนน้อยและยังสอนไม่ถึงหลักสูตรมัธยม โรงเรียนสตรีวังหลังได้มีการส่งนักเรียนชั้นสูงสุดของโรงเรียน ซึ่งตอนนั้นมีอยู่ด้วยกัน 4 คนเข้าทำการสอบร่วมกับนักเรียนชายราว 200 คน ปรากฏว่ามีนักเรียนสตรีเหล่านั้นสามารถทำการสอบผ่านไปได้ทั้ง 3 คน² และได้รับรางวัลของกระทรวง 2 รางวัลคือ ทางด้านไวยากรณ์ไทยและการเขียนภาษาอังกฤษซึ่งได้นำชื่อเสียงมาสู่โรงเรียนเป็นอันมาก

ใน พ.ศ. 2438 กรมศึกษาธิการได้มีการกำหนดชั้นเรียนและหลักสูตรขึ้นใหม่โดยแบ่งชั้นเรียนออกเป็น 3 ประโยคคือ ประโยค 1 ประโยค 2 และประโยค 3 แต่ละประโยคมี 3 ชั้น เว้นแต่ประโยค 3 มี 4 ชั้น รวมทั้งหมดมี 10 ชั้น ดังนั้นมิสโคลเห็นว่าการให้นักเรียนทดลองเข้าสอบตามหลักสูตรของกรมศึกษาธิการจะเป็นการเพิ่มความมั่นใจให้แก่นักเรียน ฉะนั้นจึงได้มีการจัดส่งนักเรียนเข้าสอบไล่ประโยค 2 ใน พ.ศ. 2446 เป็นรุ่นแรกปรากฏว่านักเรียนที่ทำชื่อเสียงให้แก่โรงเรียนสามารถทำสอบได้คะแนนดีได้แก่ นางสาวดาต ประทีปเสน³ ทำให้จำนวนนักเรียนเพิ่มมากขึ้นจึงทำให้สถานที่ไม่เพียงพอกับความต้องการ เด็กนักเรียนต้องนอนที่พื้นบิตามารดาก็ยังจะให้เรียนแต่หม่อมโคลไม่รับเกรงว่าจะเสียสุขภาพ ดังนั้นจึงคิดหาทางที่จะทำการขยายขยายโรงเรียนไปอยู่สถานที่ใหม่ที่เหมาะสมยิ่งขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2457 มิสโคลจึงได้จัดซื้อที่ดินแปลงหนึ่งซึ่งมีเนื้อที่ 25 ไร่ อยู่ที่ตำบลบางกะปิ แต่ว่าการไปมาในครั้งนั้นไม่สะดวกเพราะสามารถไปได้ทางเดียวคือโดยทางเรือแจวหรือพายเรือไปตามลำคลองแสนแสบทำให้บุคคลทั่วไปไม่เห็นด้วยในการที่จะย้ายโรงเรียน แต่เมื่อทำการซื้อที่ดินแล้วก็ได้ทำการก่อสร้างอาคารใหม่ซึ่งได้เงินมาจากบรรดาครู ศิษย์เก่า ตลอดจนข้าราชการผู้ใหญ่ พ่อค้า

¹ ดาต ประทีปเสน. (2491). เล่มเดิม. หน้า 20.

² เคนเนท อี แวลส์. (1958). เล่มเดิม. หน้า 45.

³ ศรีนาถ สุริยะ และ ศิริ บัวศรี. (2517). "หม่อมโคล – ผู้ริเริ่มการ ปฏิรูปการศึกษาของสตรีไทย," ใน ศตวรรษานุสรณ์วังหลัง - วัฒนา 2417 - 2517. หน้า 18 - 21.

คหบดี ทั้งชาวไทยและต่างประเทศได้ร่วมกันบริจาคเงินในการสร้างอาคารเป็นจำนวนเงิน 85,000 บาท¹ และได้สร้างเสร็จในปี พ.ศ. 2464 เมื่อได้ทำการย้ายโรงเรียนมาอยู่ที่ใหม่นี้แล้วได้มีการเรียกชื่อใหม่ว่า “โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย”²

มิชชันนารีชาวอเมริกันมีส่วนอย่างมากในการที่จะยกระดับสตรีไทย และได้ทำการขยายการศึกษาสำหรับสตรีไทยให้กว้างขวาง เป็นผลจากการดำเนินงานของมิชชันนารีนับได้ว่าเป็นความสำเร็จที่สามารถเปลี่ยนค่านิยมของประชาชนให้เป็นที่ยอมรับในสิ่งใหม่ ได้แก่ อารยธรรมแบบตะวันตก วิทยาการสมัยใหม่และวิชาชีพ ซึ่งทุกโรงเรียนที่มิชชันนารีเปิดทำการสอนนั้นได้มุ่งที่จะทำการสอนวิชาชีพ ซึ่งเป็นความต้องการของประชาชนในการเพิ่มรายได้ นอกจากนี้ชนชั้นผู้นำอันได้แก่สถานบันกษัตริย์ได้ให้ความสนใจและทำการสนับสนุนกิจการด้านนี้ บุคคลในราชสำนักพระองค์แรกที่ได้ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์โรงเรียนกุลสตรีวังหลังได้แก่ พระองค์เจ้าชายวรวรนาคร (ต่อมาได้รับสถาปนาเป็นกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์) ก็ได้ทรงส่งหม่อมเจ้าหญิงพรรณพิมล พระธิดาองค์ใหญ่ให้เข้ามาเป็นนักเรียนประจำของโรงเรียนแห่งนี้

การจัดการศึกษาของพวกบาทหลวงคาทอลิก

ท่านสังฆราชปาลเลอกัวซ์ เป็นบาทหลวงอธิการวัดคอนซัปปัญได้เข้ามาในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเพื่อที่จะทำการเผยแพร่ศาสนาของนิกายโรมันคาทอลิก และมีบทบาทในการสอนภาษาอังกฤษ ภาษาละติน และยังได้ทำประโยชน์ให้แก่ประเทศไทย คือ ได้มีการจัดพิมพ์พจนานุกรมไทย-ละติน-ฝรั่งเศส-อังกฤษ ขนาดใหญ่เล่มหนึ่งเรียกว่า “สัพพะ พะจะนะ พาสาไท”³ ขึ้นใน พ.ศ. 2397 ความสำคัญของพจนานุกรมฉบับนี้ก็ว่าได้ทำการรวบรวมคำแปลภาษาไทยไว้ถึง 10,000 คำ และเชื่อกันว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีส่วนร่วมในการเรียบเรียงด้วย นอกจากนี้ท่านยังได้ทำการแต่งหนังสืออีกเล่มหนึ่งในปีเดียวกันนั้น ชื่อ *Description du Royaume Thai ou Siam* กล่าวถึงภูมิประเทศ ประวัติศาสตร์ ธรรมชาติ กฎหมาย การค้า อุตสาหกรรม ภาษา วรรณคดี ศาสนาและประวัติศาสตร์ ทำให้ชาวตะวันตกได้รู้จักประเทศไทยมากขึ้น และต่อมาหนังสือเล่มนี้ได้ให้ประโยชน์แก่ Sir John Bowring ในการแต่งหนังสือ *The Kingdom and People of Siam*⁴

¹ เสถียน ศุภโสภณ. (2514). เล่มเดิม. หน้า 69.

² เคนเนท อี แวลส์. (1958). เล่มเดิม. หน้า 46.

³ ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการพิมพ์พจนานุกรมเล่มนี้ขึ้นอีกครั้ง โดยเปลี่ยนชื่อเป็น “ศรพจน์ภาษาไทย” มีการแก้ไขรูปเล่มให้มีขนาดเล็กและเพิ่มถ้อยคำขึ้นอีกเป็น 100 คำ โดยบาทหลวง เจ อี เรย์ และตัดคำภาษาละตินออกเหลือแต่อังกฤษและฝรั่งเศส

⁴ เพียงฤทัย วาสนบุญมา (ผู้แปล). (2524). บันทึกเรื่องมิสซังแห่งกรุงสยาม. หน้า 72 - 73.

ในการจัดการศึกษาของฝ่ายคาทอลิกได้มีการดำเนินการอย่างก้าวหน้าขึ้นเป็นลำดับ บาทหลวงเกลลงเบตซ์ซึ่งได้ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสวัดอัสสัมชัญ ได้จัดตั้งโรงเรียนขึ้นใน พ.ศ. 2428 มีการเรียกตามชื่อโบสถ์ว่า “โรงเรียนอัสสัมชัญ” เมื่อเริ่มทำการเปิดสอนมีนักเรียนจำนวน 10 คน ทั้งนี้เป็นเพราะผู้ปกครองยังไม่ให้การสนับสนุนเท่าที่ควร วิชาที่ทำการสอนในระยะแรกเป็นภาษาฝรั่งเศสและภาษาไทยต่อมาได้เพิ่มวิชาภาษาอังกฤษด้วย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ในการอุดหนุนโรงเรียนนี้ด้วยดีเสมอมา บาทหลวงที่ดำเนินการต่อมาก็คือ ภราดาคณะเซนต์คาเบรียลได้มีส่วนช่วยในการขยายกิจการของโรงเรียนอัสสัมชัญให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้นจนเป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย¹ ในระยะก่อนที่จะมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์อันได้แก่ โรงเรียนเซนต์โยเซฟคอนเวนต์ จัดโดยสังฆราชเวย์ ใน พ.ศ. 2450² วิชาต่างๆ ซึ่งได้เปิดทำการสอนในโรงเรียนของบาทหลวงคาทอลิกในภายหลัง ได้แก่ วิชาคำนวณ ศาสนา อ่าน เขียน คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สำหรับในโรงเรียนหญิงได้เพิ่มวิชาการเรือน การทำอาหาร การเย็บปักถักร้อย และดูแลบ้านด้วย³

การจัดการศึกษาของชาวไทย

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังได้ทรงโปรดให้สร้างโรงเรียนสุนันทาลัยขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2423 เพื่อเป็นการพระราชกุศลอุทิศถวายเป็นพระราชอนุสรณ์แด่สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ซึ่งสิ้นพระชนม์พร้อมกับพระราชบิดาด้วยอุบัติเหตุเรือล่มที่ตำบลลานเทในขณะเสด็จประพาสบางปะอิน นับได้ว่าเป็นการวางรากฐานในการจัดการศึกษาของฝ่ายหญิง โดยที่โรงเรียนแห่งนี้รับแต่เฉพาะนักเรียนหญิง ซึ่งส่วนมากก็เป็นบุตรเจ้านาย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานเบี้ยเลี้ยง และเสื้อผ้าแก่นักเรียนด้วย พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ในการทำนุบำรุงมาโดยตลอด โรงเรียนสุนันทาลัยนี้จึงนับเป็นโรงเรียนสำหรับสตรีที่มีการดำเนินงานโดยคนไทยได้ทำการจัดตั้งขึ้น ในระยะต่อมาจำนวนนักเรียนได้ลดน้อยลงและสถานที่ก็เกิดการชำรุดทรุดโทรม โรงเรียนจึงได้เลิกล้มกิจการไป

การจัดการศึกษาโดยสามัญชนได้เริ่มเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2442 หลังจากที่มีการตั้งกระทรวงธรรมการได้ 7 ปี ณ วังของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทววงศ์วโรปการที่ถนนตีทอง เชิงสะพานถ่าน จังหวัดพระนคร โดยมีนางบุญเกิด ปาจิณพยัคฆ์ เป็น

¹ สุพรรณิ กาญจนฐิติ. (2507). บทบาทของมิชชันนารีในประเทศไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์. หน้า 108 - 109.

² กรมวิสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (ม.ป.ป.). ทำเนียบโรงเรียนราษฎร์ในพระนครธนบุรี. หน้า 25.

³ Joseph Ngugen Van Khoi. (1972). op.cit. p. 72.

ผู้ที่ทำการก่อตั้งในครั้งนั้นแม้ว่าโรงเรียนนี้จะได้มีการเรียกเก็บค่าเล่าเรียนถึงเดือนละ 4 บาท ซึ่งก็นับว่าเป็นราคาแพงมากสำหรับในสมัยนั้นแต่จำนวนนักเรียนก็ยังคงทวีขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงจำนวนกว่า 100 คน จึงทำให้สถานที่ไม่เพียงพอกับความต้องการของนักเรียน ดังนั้นนางบุญเกิด ปาจิณพยัคฆ์ จึงทูลลาออกจากวังมาจัดตั้งเป็นโรงเรียนถาวรของตนเองอย่างแท้จริงขึ้นที่ถนนบูรณศิริ หน้าวัดศิริอามาศย์ เมื่อ พ.ศ. 2444 แล้วต่อมาก็ได้ย้ายอีกครั้งหนึ่งมาจัดตั้งอยู่ที่ถนนดินสอในตรอกตันไทร บริเวณถนนมหารณพารามโดยได้ใช้ชื่อว่า “โรงเรียนบำรุงวิชา” ครั้งต่อมาได้เกิดอัคคีภัยขึ้นที่หลังวัดมหารณพารามและได้มีพระราชกฤษฎีกาให้มีการตัดถนนมหารณพขึ้นโรงเรียนบำรุงวิชานี้จึงต้องทำการย้ายไปอยู่ในที่ของกระทรวงกลาโหมในตรอกริมโรงเรียนนายร้อยทหารบก ถนนราชดำเนินนอก ซึ่งเป็นของ จอมพลสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานารถเสนาธิการทหารบกในขณะนั้น ที่ทรงอนุญาตให้เข้าไปจัดตั้งดำเนินกิจการอยู่ได้จนตลอดชีวิต โดยที่หลวงสารานุประพันธ์ (นวล ปาจิณพยัคฆ์) บุตรของนางบุญเกิด ปาจิณพยัคฆ์ ก็กำลังรับราชการเป็นครูอยู่ในกรมยุทธศึกษาทหารบก ซึ่งหลวงสารานุประพันธ์ปกครองดูแลอยู่ในขณะนั้น

ต่อมาใน พ.ศ. 2468 เมื่อจอมพล เจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานารถสิ้นพระชนม์แล้ว เหตุการณ์ก็ได้เปลี่ยนแปลงไป หลวงสารานุประพันธ์ต้องย้ายบ้านไปอยู่ที่ถนนนามบุญญศิริวัดมกุฏกษัตริยาราม สถานที่จัดตั้งของโรงเรียนก็ต้องย้ายอีกครั้งหนึ่ง โดยที่นางบุญเกิดขณะนั้นมีอายุอย่างเข้าสู่วัยชราแล้ว หลวงสารานุประพันธ์ผู้เป็นบุตรได้มีการขอให้เลิกล้มกิจการของโรงเรียนเสีย ดังนั้นโรงเรียนบำรุงวิชาซึ่งเป็นโรงเรียนราษฎร์แห่งแรกของคนไทยจึงได้มีการเลิกกิจการลง ใน พ.ศ. 2468 รวมระยะเวลาที่โรงเรียนได้เปิดดำเนินการมาเป็นเวลา 26 ปี

โรงเรียนราษฎร์อีกแห่งหนึ่งที่คนไทยเป็นผู้ดำเนินการ คือ โรงเรียนราชินีจัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2447 ณ บริเวณตึกแถวมุมถนนอัษฎางค์และถนนจักรเพชร ตำบลปากคลองตลาด โดยสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระบรมราชินีนาถในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ในการดำเนินการในระยะแรกในการดำเนินการนั้นพระองค์ท่านโปรดให้มีการว่าจ้างครูสตรีชาวญี่ปุ่นมาจำนวน 3 คน อาจารย์ใหญ่ในระยะแรกคือ มิสเทตสุ ยาซุอิ (Miss Tetsu Yasui) ซึ่งสำเร็จการศึกษามาจากประเทศอังกฤษวิชาที่ทำการเปิดสอนได้แก่ ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ วาดเขียน เย็บปักถักร้อยและการประดิษฐ์ดอกไม้ด้วยผ้าหรือกระดาษให้เหมือนของจริง ซึ่งการทำดอกไม้ที่ว่านี้นับเป็นครั้งแรกที่มีขึ้นในประเทศไทย อันเป็นวิธีการของช่างทำดอกไม้ ตามที่ได้กล่าวมานี้ทางโรงเรียนได้มีการส่งวนลิสต์ไว้เป็นศิลปะประจำโรงเรียนในสมัยต่อมาแนวการสอนในโรงเรียนจะมีการเปลี่ยนไป คือ มุ่งไปในทางการเขียนการอ่านเพื่อที่จะให้มีความสอดคล้องตรงตามหลักสูตรสามัญศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งในหลักสูตรนั้นมีได้มีการกำหนดให้มีการสอนวิชาประดิษฐ์ดอกไม้ที่ว่านี้ด้วย แต่ทางโรงเรียนก็

ยังคงทำการสอนวิชานี้สืบต่อมา จนกระทั่งได้มีโรงเรียนการเรือนเกิดขึ้น พ.ศ. 2481 วิชาการประดิษฐ์ดอกไม้ดังกล่าวได้มีการทำการสอนกันขึ้นภายในโรงเรียนการเรือนแล้ว ดังนั้นทางโรงเรียนจึงได้เลิกสอนวิชานี้ทางสายสามัญศึกษาตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ต่อมาโรงเรียนราชินีได้ย้ายไปตั้งอยู่ที่ตึกกรมแม่น้ำเจ้าพระยา ถนนพระอาทิตย์ใกล้ปากคลองหลอด ซึ่งต่อมาได้เรียกกันว่า “ทำเนียบท่าช้าง” หรือ “วังท่าช้าง” อันเป็นที่พำนักของนายปรีดี พนมยงค์ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในรัชกาลที่ 8 ทางโรงเรียนเริ่มรับนักเรียนประจำด้วย และใน พ.ศ. 2449 โรงเรียนราชินีก็ได้ย้ายสถานที่อีกครั้งหนึ่งมาตั้งอยู่ในสถานที่ของโรงเรียนสวนสุนันทาลัยเดิมที่ปากคลองตลาด พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดให้ หม่อมเจ้าหญิง พิจิตรจิราภา เทวกุลมาเป็นครูพิเศษสอนในโรงเรียนและเมื่อถึงปลายปี ครูญี่ปุ่นที่ได้ทำการว่าจ้างมาครบกำหนดต้องลากลับไปบ้านเมือง ดังนั้นสมเด็จพระนางเจ้าเสภาผ่องศรีก็ได้โปรดให้ มจ. หญิง พิจิตรจิราภา ทรงรับหน้าที่อาจารย์ใหญ่ต่อมาจากครูญี่ปุ่น ตั้งแต่วันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2450 เป็นต้นมา และได้ทรงดำรงอยู่ในตำแหน่งจนกระทั่งชีพิตักษัยใน พ.ศ. 2486 รวมเวลาที่ทรงทำหน้าที่บริหารโรงเรียนแห่งนี้ 36 ปีเศษ

การจัดการศึกษาของชาวจีน

บทบาทของชาวจีนในเมืองไทยมีมาเป็นเวลานานโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านการค้า ในสมัยอยุธยาชาวจีนได้เดินทางเข้ามาทำการค้าขาย เริ่มจากการค้าสำเภาต่อมาได้เข้ามาตั้งเป็นหลักแหล่งและทำการค้าภายในประเทศ โดยการกระจายอยู่ตามเมืองท่าต่างๆ โดยเฉพาะทางภาคใต้ ส่วนการประกอบอาชีพอื่นๆ ได้แก่ เลี้ยงสุกร ทำสวนผัก เข้ารับราชการในตำแหน่งสำคัญๆ คนจีนได้ค่อยๆ ครอบคลุกระบบเศรษฐกิจไทยและอยู่ในสถานภาพที่ดีกว่าคนไทย โดยมีอิสระมากกว่าคนไทยทั้งนี้เพราะไม่ต้องมีสังกัดสามารถที่จะเคลื่อนย้ายไปมาได้สะดวก ในตอนปลายสมัยอยุธยาจึงได้รับตำแหน่งสำคัญในราชการ เช่น เป็นผู้ตรวจบัญชีภาษี แต่ภายหลังจากการเสียกรุง พ.ศ. 2310 ชาวจีนก็มีบทบาททางด้านเศรษฐกิจลดน้อยลงในช่วงเวลานั้น¹

ในสมัยรัตนโกสินทร์ชาวจีนได้เริ่มมีบทบาทขึ้นอีกครั้ง โดยเฉพาะในรัชกาลที่ 2 ได้ทรงพยายามชักจูงชาวจีนให้เข้ามาทำการค้าทั้งภายในและต่างประเทศ² ในสมัยรัชกาลที่ 3 ปรากฏว่าได้มีการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและทำการปรับปรุงสิ่งก่อสร้างต่างๆ ทั้งนี้เพื่อให้มีลักษณะคล้ายคลึงกับสมัยอยุธยา มีการก่อสร้างวังและวัดรวมทั้งการซ่อมแซมวัดรวม 53 วัด โดยการก่อสร้างนี้จะต้องอาศัยแรงงานคนจีน ที่ใช้เงินในการว่าจ้างและเห็นว่าชาวจีนมีความ

¹ ญาดา ประภาพันธ์. (2524). ระบบเจ้าภาษีนายอากรสมัยกรุงเทพฯ ยุคต้น. หน้า 120.

² แหล่งเดิม. หน้า 121.

ชำนาญมากกว่าการเกณฑ์แรงงานไพร่¹ ทำให้ชาวจีนพากันอพยพเข้าสู่ประเทศไทยเป็นจำนวนมาก

สาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ชาวจีนอพยพออกนอกประเทศมากในช่วงเวลานี้ก็คือ ปัญหาภายในของประเทศจีน ซึ่งได้ทำให้เกิดความไม่สงบภายในประเทศได้แก่

1. การเพิ่มจำนวนของประชากรมีจำนวนมากขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาที่ดินและปัญหาประชากรไม่มีที่ดินทำกิน

2. การฉ้อราษฎร์บังหลวงของข้าราชการจีน ทำให้การบริหารประเทศประสบความล้มเหลว

3. การที่ทหารเสื่อมสมรรถภาพ ทหารจีนเคยมีสมรรถภาพในสมัยแมนจู แต่ต่อมาขาดการปรับปรุงและไม่มีระเบียบวินัย ไม่สามารถให้การคุ้มครองชาวบ้านได้ ชาวบ้านต้องรวมกำลังป้องกันตนเอง และบางคนต้องอพยพไปอาศัยอยู่ที่อื่น

4 . เกิดจากภัยธรรมชาติ ประเทศจีนมักประสบปัญหาภาวะความแห้งแล้งและน้ำท่วม ใน พ.ศ. 2390 มีความแห้งแล้งในมณฑลเหอหนาน และ พ.ศ. 2391 ได้เกิดน้ำท่วมมณฑลบริเวณลุ่มน้ำแยงซี

5. ปัญหาจากฝิ่นและสงครามฝิ่น แม้ว่ารัฐบาลจะได้มีความพยายามแก้ไข แต่ก็ปรากฏว่าการลักลอบทำการค้าฝิ่นกันอย่างกว้างขวาง²

เมื่อคนจีนได้เข้ามาในประเทศไทยก็ได้มีการประกอบอาชีพต่างๆ เช่น การทำเหมืองแร่ในภาคใต้ ทำการค้าทั้งภายในและภายนอกประเทศ ทำการเพาะปลูกเพื่อการค้าขาย ตั้งร้านขายของ เป็นเจ้าของและผู้จัดการโรงงานน้ำตาล³ คนจีนหลายคนทีเดียวที่มีตำแหน่งทางราชการคือ เป็นนายอากร ผู้สืบเชื้อสายชาวจีนคนหนึ่งได้เป็นเจ้าเมืองสงขลา แต่เนื่องจากการเศรษฐกิจแล้วชาวจีนก็หาสิทธิพลอันได้ไม่⁴ ในสมัยนี้ได้เกิดมีสมาคมลับของคนจีนซึ่งเรียกว่า “ตัวเหี้ย” ขึ้นในประเทศไทย พวกสมาคมลับหรือจีนตัวเหี้ยนั้นคือ สมาคมใดๆ ก็ตามที่มีการกระทำความผิดทางกฎหมายอย่างเช่นใน พ.ศ. 2387 จีนตัวเหี้ยพวกหนึ่งซึ่งลักลอบทำการค้าฝิ่นอยู่ใกล้ปากแม่น้ำบางปะกงในอ่าวไทยได้ถูกเจ้าหน้าที่ฝ่ายปราบปรามของบ้านเมืองถูกทำลายลง นอกจากนี้พวกตัวเหี้ยยังประพฤติดนเป็นโจรสลัดและค้าของเถื่อนตามชายฝั่งทะเลตั้งสมาคมค้าฝิ่นเถื่อน พวกคนจีนเหล่านี้ได้ถูกทางการปราบปรามและถูกฆ่าตายไปประมาณ 300-400 คน⁵ ต่อมาในรัชกาลที่ 4 ปรากฏว่ามีก๊กอั้งยี่ใหญ่ๆ ได้มีการปะทะกันอยู่

¹ ญาดา ประภาพันธ. (2524). เล่มเดิม. หน้า 120.

² วุฒิชัย มุลศิลป์. (2524, พฤษภาคม – สิงหาคม). “ปัญหาของจีนในกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19,” ในวารสารประวัติศาสตร์. 6 : 55 - 62.

³ กรมศิลปากร. (2511). เมืองไทยในรัชกาลที่ 3. ม.ป.ก.

⁴ แหล่งเดิม.

⁵ กรมศิลปากร. (2511). เล่มเดิม.

บ้างคือ พ.ศ. 2410 อังยี่เมืองกุเกิดสองก๊ก คือ ก๊กจี่หนิง ซึ่งมีกำลังพลประมาณ 3,500 คนกับอังยี่ ก๊กปุ่นเถากังซึ่งมีกำลังพลประมาณ 4,000 คน ได้ยกกำลังเข้าปะทะกันเพราะเรื่องการแข่งขันขายน้ำในการล้างแร่ดีบุก ทางด้านกรุงเทพฯ จึงต้องยกกำลังไปทำการปราบปรามเหตุร้ายจึงได้สงบ¹

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เกิดเรื่องรุนแรงเกี่ยวกับพวกอังยี่ที่จังหวัดภูเก็ต ระนองและกรุงเทพฯ สำหรับอังยี่ที่ภูเก็ตนั้นได้ก่อความรุนแรงมาตั้งแต่ปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้วและได้สงบไปพักหนึ่ง ต่อมาใน พ.ศ. 2419 ราคาดีบุกได้ตกต่ำลง ทำให้นายเหมืองขายดีบุกได้เงินไม่พอจ่ายค่าจ้างให้กรรมกร จึงเกิดวิวาทกันขึ้นระหว่างนายเหมืองกับกรรมกร พวกกรรมกรพากันฆ่านายเหมืองตาย ส่วนในจังหวัดระนองได้เกิดเหตุรุนแรงขึ้นโดยที่ทางการได้เข้าทำการจับกุมเพื่อระงับเหตุร้ายก็ถูกทำร้ายเป็นเหตุให้เกิดการจลาจลวุ่นวายกันใหญ่โต ถึงกับพวกกรรมกรจีนได้รวมคนประมาณ 500 - 600 คนเที่ยวปล้นฆ่าเผาผลาญบ้านเรือน เหตุนี้ทางการจึงต้องเอาเรือรบไปปราบจึงสงบลง ใน พ.ศ. 2432 ปรากฏว่าได้มีอังยี่ในกรุงเทพฯ 2 พวกใหญ่ด้วยกัน คือ พวกตัวกงสีของจีนแต้จิ๋วและชีวสีเถื่อของจีนฮกเกี้ยน จีนทั้งสองพวกนี้ได้ก่อการวิวาทเพื่อที่จะแย่งชิงผลประโยชน์ในการเข้าทำงานเป็นกรรมกรในโรงสีข้าว และตามท่าเรือสินค้าจนเกิดการปะทะกันอย่างขนาดใหญ่ทางการต้องให้ทหารบก ทหารเรือ รวมทั้งกองตระเวนเข้าทำการปราบปรามเหตุการณ์จึงได้สงบราบคาบ²

สภาพการณ์ในประเทศจีนในตอนกลางคริสต์ศตวรรษ ที่ 19 (พุทธศตวรรษที่ 23) ได้มีการก่อการกบฏ การจลาจลและก่อความวุ่นวายมากตามมณฑลต่างๆ ทั่วประเทศจีน³ เป็นเหตุให้ชาวจีนต้องเดินทางออกจากประเทศเพื่อหาที่ประกอบอาชีพใหม่ เมื่อสังคมชาวจีนในประเทศไทยเกิดขยายตัวมากขึ้นเช่นนี้ ทำให้ความต้องการที่จะรักษาวัฒนธรรมจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านภาษาจีนทั้งนี้เพื่อให้บุตรหลานคงความเป็นจีนอยู่ตลอดไป คุณธรรมในข้อนี้ได้เป็นปัจจัยที่ทำให้ชาวจีนโพ้นทะเลไม่ว่าจะอยู่ที่ใดสามารถคงความเป็นจีนไว้ได้ โดยไม่ผสมกลมกลืนเข้าเป็นชาวพื้นเมืองในประเทศต่างๆ ได้ง่าย⁴ ต่อมาในปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเริ่มได้รับอิทธิพลจากภายนอกซึ่งมีบทบาทต่อชุมชนชาวจีนกล่าวคือ เมื่อ ดร. ชุนยัตเซ็น ได้ให้การสนับสนุนชาวจีนในประเทศไทยพร้อมทั้งได้นำลัทธิชาตินิยมเข้ามาทำการปลุกฝังในหมู่ชาวจีนด้วยเป็นครั้งแรกที่อิทธิพลภายนอกได้เริ่มเข้ามามีบทบาทต่อชาว

¹ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2504). พระราชพงศาวดาร รัชกาลที่ 5. หน้า 291.

² แหล่งเดิม. หน้า 273 - 280.

³ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2524, พฤษภาคม - สิงหาคม). "ปัญหาของจีนในกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19," ในวารสารประวัติศาสตร์. 6 : 55 - 62.

⁴ พิชัย รัตนพล. (2517). "โรงเรียนจีน" ชาวจีนในประเทศไทย. หน้า 182.

จีนในประเทศไทย¹ ใน พ.ศ. 2448 ดร.ซุนยัตเซ็นได้ส่งคณะกรรมการพิเศษมายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อที่จะทำการกระตุ้นให้มีการพัฒนาทางการศึกษาของจีนและจากอิทธิพลดังกล่าว ได้กระตุ้นให้ชาวจีนรวมตัวกันในรูปแบบต่าง ๆ การออกหนังสือพิมพ์และการจัดตั้งโรงเรียนจีนขึ้น² ต่อมาใน พ.ศ. 2451 ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนจีนขึ้นในประเทศไทยคือ “โรงเรียนฮัวเอี้ยะ” แปลว่าโรงเรียนเพื่อผลประโยชน์ของชาวจีน จัดโดยสมาคมจุงหัว (Chung-Hua Association) ที่ตรอกกัปตันบุช จังหวัดพระนคร แม้ว่าการจัดตั้งจะเป็นไปในรูปเอกชน แต่ก็ได้รับการสนับสนุนจากสมาคมตุงเหมิงหุย (Tung Meng Hui) ซึ่งได้ให้การสนับสนุนในการจัดตั้งขึ้น เพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองของจีนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ลัทธิไคโรราชาญ์ คือลัทธิชาตินิยมสูงยิ่ง เพื่อที่จะทำการโฆษณากิจการของชาวจีน ครูผู้สอนภาษาจีนของโรงเรียนแห่งนี้มาจากประเทศจีน 3 คนด้วยกันคือ ชาวจีนซึ่งมาจากมณฑลเสฉวน 1 คน ชาวจีนกวางตุ้ง 1 คน และชาวจีนไหหลำอีก 1 คน โรงเรียนจัดตั้งได้ไม่นานก็ต้องเลิกล้ม ทั้งนี้เพราะผู้บริหารและครูผู้สอนซึ่งมีใจฝักใฝ่ในลัทธิทางการเมืองได้เดินทางกลับไปประเทศจีน

ภายหลังจากโรงเรียนฮัวเอี้ยะได้เลิกล้มไปแล้ว ชาวจีนในประเทศไทยได้เริ่มต้นตัวในการจัดตั้งโรงเรียนจีนขึ้นเองบ้าง ทั้งนี้ได้สร้างความตระหนักว่าการเผยแพร่ภาษาจีนเป็นเครื่องมือที่จะแสดงความเป็นจีน และเป็นการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมดั้งเดิมของตน ดังนั้นสมาคมกลุ่มภาษาถิ่นของจีนกลุ่มต่างๆ จำนวน 5 กลุ่ม จึงได้ร่วมมือกันจัดตั้งโรงเรียนชินหมิน มีการดำเนินการโดยสมาคมแต้จิ๋ว ภาษาที่ใช้ในโรงเรียนคือ ภาษาแต้จิ๋ว³ ในการกระทำการดังกล่าวสร้างความไม่พอใจให้แก่บรรดาชาวจีนในกลุ่มภาษาถิ่นอื่นๆ ซึ่งได้มีส่วนร่วมจัดตั้งโรงเรียนชินหมิน จึงได้ทำการแยกตัวออกไปจัดตั้งโรงเรียนตามกลุ่มภาษาถิ่นของตนขึ้นบ้าง ดังนี้

พ.ศ. 2456 สมาคมจีนแคะ จัดตั้งโรงเรียน จันเตอะ

พ.ศ. 2457 สมาคมจีนกวางตุ้ง จัดตั้งโรงเรียน เม่งตัก

พ.ศ. 2458 สมาคมจีนฮกเกี้ยน จัดตั้งโรงเรียน ปวยจ้วน

พ.ศ. 2465 สมาคมจีนไหหลำ จัดตั้งโรงเรียน ยกหมิน⁴

เนื่องมาจากชุมชนชาวจีนอยู่ไกลจากตัวเมืองจึงไม่สามารถเข้ารับการศึกษได้อย่างทั่วถึง ดังนั้นจึงได้พยายามที่จะจัดตั้งโรงเรียนขึ้นตามหัวเมืองเพื่อให้บุตรหลานของตนได้มี

¹ พิชัย รัตนพล. (2517). เล่มเดิม. หน้า 31.

² แหล่งเดิม. หน้า 9.

³ William G. Skinner. (1962). *Chinese Society in Thailand : An Analytical History*. p. 169.

⁴ ปฐมพร อินทรากูร ฌ อยุธยา. (2525). บทบาทของเอกชนในการจัดการศึกษาในประเทศไทย. หน้า 43.

โอกาสในการศึกษาเช่นเดียวกับลูกคนจีนในกรุงเทพฯ อาจเป็นสาเหตุที่ชาวจีนได้มีการขยายตัวในด้านการจัดตั้งโรงเรียนดังนี้

1. การที่ชุมชนชาวจีนได้เพิ่มจำนวนพลเมืองมากขึ้น ตั้งแต่ พ.ศ. 2365-2457 ชาวจีนเพิ่มจากประมาณ 44,000คน เป็นประมาณ 500,000คน¹
2. การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ ชาวจีนมีความจำเป็นที่จะต้องทำการแข่งขันกับชาวยุโรป ซึ่งเข้ามาทำการค้าภายในประเทศไทย ดังนั้นในการเรียนรู้ภาษาจีนจึงมีความจำเป็นในการลงทุนธุรกิจเป็นอย่างยิ่ง²
3. ชาวจีนมีความต้องการที่จะจัดตั้งโรงเรียนของตนเพื่อทำการแข่งขันกับโรงเรียนของมิชชันนารี³ ซึ่งในระยะต่อมาจะเห็นได้ว่ามีโรงเรียนจีนเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก
4. ในขณะนั้นประเทศไทยกำลังมีการปรับปรุงในด้านการศึกษา ใน พ.ศ. 2451 ได้มีการให้เงินในการอุดหนุนแก่โรงเรียนที่มาทำการขอจดทะเบียน จึงเป็นเหตุให้ชาวจีนในประเทศไทยมีความสนใจในการปรับปรุงการจัดการศึกษาของตนขึ้นบ้าง⁴
5. ก่อน พ.ศ. 2461 รัฐบาลยังมิได้มีนโยบายในการควบคุมโรงเรียนราษฎร์ จึงทำให้โรงเรียนมีการขยายตัวได้ง่ายขึ้น

จากสาเหตุดังกล่าวทำให้โรงเรียนจีนมีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้นเพื่อสนองความต้องการของชุมชนในกลุ่มภาษาถิ่นของตน ในการอนุรักษ์รักษาภาษาของตนเอาไว้จะได้ไม่สูญหายไปหรือลูกหลานจะได้ไม่ลืมภาษาของตนและที่สำคัญจะได้ไม่ถูกรอบงากลายมาเป็นคนไทย

กล่าวโดยสรุปเมื่อแรกในการจัดตั้งโรงเรียนของมิชชันนารีต้องประสบกับปัญหาการขาดแคลนเด็กที่จะมาเรียนเพราะบรรดาผู้ปกครองยังไม่เข้าใจในจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน ประกอบกับยังไม่เห็นความสำคัญที่จะต้องสอนให้เด็กเข้าศึกษา ผู้จัดการศึกษาได้เล็งเห็นความจำเป็นในการที่จะมีความรู้ทางวิชาการและวิชาชีพไปพร้อมๆ กับการสอนศาสนา และเป็นการเริ่มเอาวิทยาการสมัยใหม่ตามแบบตะวันตกเข้ามาสอนในโรงเรียน จึงทำให้การสอนมีความแตกต่างไปจากวิธีการสอนครั้งเดิมของไทย ทำให้นักเรียนสามารถได้เรียนรู้ได้เร็วขึ้นผล

¹ William G. Skinner. (1962). *op. cit.* p. 68.

² กรมวิสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (ม.ป.ป.). *ทำเนียบโรงเรียนราษฎร์ในพระนครธนบุรี*. หน้า 4.

³ William G. Skinner. (1962). *op. cit.* p. 168.

⁴ กรมวิสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (ม.ป.ป.). *เล่มเดิม*. หน้า 4.

ที่ได้ก็ตือนักเรียนได้รับประโยชน์จากการเรียนมากขึ้น เพราะฉะนั้นผู้ปกครองจึงได้นำบุตรหลานเข้ามาเรียนกันเป็นจำนวนมาก

ผลในทางการเมื่อการปกครอง โรงเรียนจีนนับว่ามีบทบาทสำคัญเพราะว่าโรงเรียนจีนได้มีการเผยแพร่ลัทธิทางการเมืองเกิดขึ้นในตอนปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทำให้แนวความคิดในด้านการศึกษได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คือ โรงเรียนจีนจะเป็นเครื่องมือในการสนับสนุนลัทธิการเมืองตามแบบของ ดร.ซุนยัตเซ็น ซึ่งทำให้เกิดปัญหาที่ทำให้รัฐบาลยุคต่อมาได้พยายามแก้ไข และสำหรับโรงเรียนกลุ่มอื่นๆ ไม่มีหลักฐานที่แสดงว่าได้พยายามใช้โรงเรียนเป็นแหล่งเผยแพร่ลัทธิทางการเมืองจึงมิได้สร้างปัญหาให้กับรัฐบาลไทย

ในด้านความต้องการของบุคลากรที่มีความรู้ทางด้านภาษาอังกฤษ ทางราชการก็ต้องการผู้มีความรู้ตามระบบของการศึกษาเข้ามาช่วยในการพัฒนาประเทศ¹ และมีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ให้แก่สังคมและประเทศชาติ เพราะฉะนั้นจึงทำให้มีผู้นิยมและให้การสนับสนุนกิจการทำให้จำนวนโรงเรียนและนักเรียนได้เพิ่มขึ้นมาก ในบรรดาผู้สนับสนุนนี้มีบุคคล 2 กลุ่ม ได้แก่ พวกคนจีนและบรรดาขุนนางชั้นผู้น้อย²

ส่วนการจัดการศึกษาของชาวยุโรปนั้นก็จะเป็นการช่วยรัฐบาลในเรื่องของการดำเนินการจัดการศึกษาให้เด็กได้รับความรู้และความก้าวหน้าในหน้าที่การงานได้เร็วขึ้น เพื่อที่จะได้นำความรู้มาพัฒนาบ้านเมืองให้มีความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับชาติตะวันตก

จากการเพิ่มจำนวนโรงเรียนและแนวความคิดในการจัดตั้งโรงเรียนราษฎรในการอบรมสั่งสอนที่ต่างกันไปจึงทำให้รัฐบาลเริ่มตระหนักที่จะหาวิธีควบคุมโรงเรียนราษฎรเหล่านี้ ให้จัดตั้งและดำเนินการให้เป็นไปในทางที่จะรักษาระเบียบ วัฒนธรรม ประเพณีของชาติ ตลอดจนให้บรรดาเด็กที่เรียนมีความจงรักภักดีต่อสถาบันของชาติอันได้แก่ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ดังนั้นรัฐบาลจึงได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461 ขึ้นมาใช้

¹ เดวิด เค. วยอาจ. (2525). "การศึกษากับการทำสังคมไทยให้ทันสมัย," ใน วารสารประวัติศาสตร์. 7(1) : 81.

² แหล่งเดิม . หน้า 79.

บทที่ 4

นโยบายการจัดการศึกษาของโรงเรียนราษฎร์ในประเทศไทยตาม พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 (พ.ศ.2461 - 2470)

ในประเทศไทยการจัดการศึกษาของโรงเรียนราษฎร์นั้นได้แบ่งกันออกเป็นหลายฝ่าย ซึ่งได้แก่ คณะมิชชันนารีนิกายต่างๆ ชาวจีน ชาวไทย โดยรัฐบาลได้จัดระบบการศึกษาในรูปแบบของโรงเรียนเพื่อที่จะให้การศึกษาแก่เด็กไทย การเริ่มต้นในระยะแรกนั้นรัฐบาลยังไม่ได้ให้ความสนใจที่จะเข้ามาทำการควบคุมโรงเรียนราษฎร์เหล่านั้นและยังคงมีการยินยอมที่จะให้มีการดำเนินการต่างๆ โดยเสรี ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่าโรงเรียนราษฎร์เหล่านั้นมิได้สร้างความเดือดร้อนหรือปัญหาใดๆ ให้แก่สังคม เศรษฐกิจและการเมืองของประเทศไทย เมื่อระบบการจัดการศึกษาในรูปแบบใหม่นี้สามารถที่จะเข้าถึงประชาชนจึงได้มีการส่งบุตรหลานเข้ามาเรียนในโรงเรียนราษฎร์กันมากขึ้น ดังนั้นการจัดการศึกษาของโรงเรียนราษฎร์จึงได้มีการขยายตัวรวมทั้งประกอบกับการที่กลุ่มผู้จัดตั้งโรงเรียนราษฎร์ต่างก็มีแนวความคิดที่แตกต่างกันไป โดยเฉพาะโรงเรียนจีนได้มีการจัดสอนภาษาจีนภายในโรงเรียนและมีการใช้หนังสือเรียนที่มาจากประเทศจีน หลังจากนั้นยังมีการลักลอบเผยแพร่ลัทธิทางการเมืองอีกด้วยซึ่งก็แสดงให้เห็นได้ว่าหากยังคงไม่มีการควบคุมและทำการอนุญาตให้โรงเรียนราษฎร์มีการจัดการศึกษากันโดยลำพังแล้ว อาจทำให้เกิดปัญหาซึ่งอาจจะมีการกระทบกระเทือนถึงความมั่นคงของชาติและสภาพของสังคมได้ เพราะฉะนั้นจึงทำให้รัฐบาลได้เริ่มเล็งเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการกำหนดนโยบายในการที่จะควบคุมโรงเรียนราษฎร์ทุกประเภทให้อยู่ในแนวทางที่ไม่ขัดต่อความสงบและความมั่นคงภายในของประเทศจึงได้มีการริเริ่มที่จะมีการวางมาตรการโดยการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461

สาเหตุของการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461

ในระยะเวลาแรกของการดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนจีน ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะทำการสั่งสอนอบรมและสามารถนำวิชาความรู้เพื่อที่จะไปประกอบอาชีพได้ วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาที่ได้มีการจัดวางพื้นฐานทางด้านสังคมให้แก่ชาวจีน ที่สามารถสืบทอดวัฒนธรรมความเป็นคนจีนไว้ด้วยการศึกษาภาษาจีน เพื่อที่จะได้มีความแตกต่างจากสังคมไทยได้อย่างเห็นได้ชัดเจน การปลูกฝังให้กับลูกหลานชาวจีนให้มีเชื้อสายความเป็นจีนก็เพื่อมิให้ถูกรองรับกลายเป็นไทยในช่วงระยะเวลาอันสั้น ซึ่งเป็นสาเหตุของการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ อันเนื่องมาจากโรงเรียนจีนได้มีการดำเนินการจัดการศึกษาด้วยการจัดตั้งโรงเรียนจีนตั้งแต่ พ.ศ. 2451 ประกอบด้วยในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีเหตุการณ์เกิดขึ้นที่ประเทศจีน คือ ดร. ซุนยัตเซ็นกับพรรคพวกได้พยายามที่จะทำ

การเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศให้เป็นระบอบสาธารณรัฐ โดยกระทำการโค่นล้มราชวงศ์ชิง (Ching) พร้อมกับมีการเผยแพร่อุดมการณ์ทางการปฏิวัติ และมีการกระตุ้นความเป็นชาตินิยมให้กับหมู่คนจีนโพ้นทะเล รวมไปถึงคนจีนในประเทศไทยด้วย โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่โรงเรียนจีนเป็นสำคัญ แนวความคิดนี้ไม่ได้จำกัดอยู่แต่เฉพาะคนจีนเท่านั้น แต่ได้รวมไปถึงคนไทยที่รับการศึกษา ก็ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับอุดมการณ์ของนักปฏิวัติของจีนด้วย

ดังนั้นปัญหาทางด้านการศึกษาที่เป็นอยู่ในขณะนั้นยังมีข้อบกพร่องที่จะต้องทำการแก้ไขพอสรุปได้ดังนี้

1. ควรที่จะมีการแก้ปัญหาด้านการศึกษาในหัวเมืองและมณฑลกรุงเทพฯ โดยการฝึกหัดราษฎรให้สามารถอ่านออกเขียนภาษาไทยได้ในรูปลักษณะเดียวกันทั้งหมด แต่ต้องทำการยกเว้นให้สำหรับหัวเมืองทางตอนใต้ที่จะต้องทำการสอนภาษาไทยควบคู่ไปกับภาษามลายู ทั้งนี้เพื่อที่จะสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในวัฒนธรรมทางด้านภาษา นอกจากนี้ยังมีข้อบกพร่องในการจัดการศึกษาของรัฐบาลที่ใช้วัดเป็นโรงเรียน ซึ่งส่งผลต่อการให้การศึกษาแก่สตรีที่จะต้องได้รับการศึกษาในฐานะที่เป็นพลเมืองของรัฐบาลด้วยเช่นกัน และยังได้เกิดปัญหาขึ้นอีกประการหนึ่งคือ ทางกระทรวงธรรมการนั้นได้รับเงินงบประมาณยังไม่มากพอ ในด้านตำรายังไม่สามารถหาผู้ที่มีความรู้แบบสมัยใหม่ได้ดีพอที่จะเขียนตำราอีกด้วย

2. รัฐบาลมีจุดมุ่งหมายในการวางแผนไว้นั้นก็มีปัญหาเกิดขึ้นคือ การจัดการศึกษาให้กับราษฎรทั่วไปให้สามารถอ่านออกเขียนภาษาไทยได้ในระดับสูงนั้น มีข้อจำกัดแต่เฉพาะผู้ที่มีฐานะทางด้านเศรษฐกิจและต้องมีสติปัญญาดีเพื่อที่จะฝึกหัดให้มารับราชการ ดังนั้นราษฎรส่วนใหญ่ก็ไม่สามารถที่จะศึกษาต่อได้จึงทำให้ราษฎรทำการประกอบอาชีพของตนตามเดิม แต่ในความเป็นจริงราษฎรที่ได้เข้ารับการศึกษามหาวิทยาลัยในโรงเรียนต่างก็มีความมุ่งหวังที่จะเรียนให้สูงก็เพื่อที่จะเข้ารับราชการและส่วนใหญ่เรียนไม่จบหลักสูตรก็สามารถเข้ารับราชการได้ทันที จึงส่งผลให้ระบบราชการรับคนที่ยังไม่มีประสิทธิภาพในด้านความรู้เข้าทำงานทำให้เกิดผลเสียต่อการบริหารราชการได้² ดังนั้นพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์จึงเสนอให้มีการจัดหลักสูตรที่มีการสอนวิชาชีพที่เรียกว่า อาชีวศึกษาเข้าไว้ในทุกชั้น

3. การที่รัฐบาลไม่เคยมีการประกาศให้ใช้โครงการศึกษาอย่างเต็มรูป ทำให้รัฐบาลไม่สามารถทำการควบคุมการศึกษาในระบบโรงเรียนได้อย่างทั่วถึงเพราะรัฐบาลไม่มีอำนาจในการที่จะควบคุม ดังนั้นปัญหาการศึกษาของโรงเรียนราษฎร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนจีนทำการเผยแพร่ลัทธิใดราษฎรที่ได้ก่อปัญหาต่อความมั่นคงของชาติ ที่เน้นความเป็นเอกภาพทางด้าน

¹ วารุณี โอสธามย์. (2523). การศึกษาในสังคมไทย พ.ศ. 2411 - พ.ศ. 2475. หน้า 220.

² สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ .ร. 6 ศ . 10/13 ทูลเกล้าถวายความเห็นจะจัดการศึกษา ร.ศ.131 สำหรับพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยคราวที่ 1 (2455)

การเมืองและทางด้านสังคมที่อยู่ภายใต้สถาบันพระมหากษัตริย์ พระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ได้ทำการพิจารณาและพยายามที่จะผลักดันให้เกิดการแก้ไขกฎหมายบางอย่างในด้านการศึกษา เพื่อที่จะให้รัฐบาลมีอำนาจในการเข้าไปควบคุมไม่ให้เกิดการศึกษาของโรงเรียนราษฎรที่ทำการสั่งสอนอุดมการณ์ทางการเมืองในสังคมที่ผิดจากรูปแบบที่ทำให้เกิดความขัดแย้งกับอำนาจของรัฐบาล

จากสาเหตุดังกล่าวก็ได้มีส่วนช่วยในการกำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาและทำการปรับปรุงพื้นฐานทางด้านโครงสร้างทางการศึกษาใหม่ โดยที่รัฐบาลจะต้องมีการจัดการศึกษาให้กับเด็กหญิงให้เท่าเทียมกับเด็กชาย และการที่รัฐบาลให้เงินงบประมาณทางด้านการศึกษามีอัตราส่วนน้อยมากเมื่อเทียบกับงบประมาณทางด้านอื่นๆ นอกจากนี้การศึกษาในระดับสูงของราษฎรยังอยู่ในวงจำกัดแต่เฉพาะผู้มีเงินและต้องมีสติปัญญาดี ในการศึกษาที่ราษฎรส่วนใหญ่มุ่งที่จะรับราชการแต่คุณภาพที่ได้จากบุคลากรเหล่านั้นยังไม่ได้คุณภาพเพราะสาเหตุมาจากการศึกษาที่เรียนไม่จบหลักสูตรก็ลาออกมารับราชการ ดังนั้นรัฐบาลจึงหาทางแก้ไขปัญหาทางด้านการศึกษาที่มีอยู่ และมีการวางโครงสร้างทางการศึกษาให้อยู่ในระยะยาวได้ แต่รัฐบาลก็ไม่สามารถที่จะดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนดังกล่าวได้¹ เป็นสาเหตุมาจากที่รัฐบาลไม่มีบุคลากรที่จะทำหน้าที่ในการดำเนินการและบุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญทางด้านภาษาจีน นอกจากนี้รัฐบาลยังไม่มีความมั่นใจได้ว่าถ้าทำการจัดตั้งโรงเรียนขึ้นแล้วจะสามารถทำการชักชวนเด็กจีนให้เข้ามาเล่าเรียนภายในโรงเรียนที่รัฐบาลได้ทำการจัดตั้งขึ้นได้หรือไม่ เพราะในขณะนั้นยังมีจำนวนโรงเรียนจีนที่ดำเนินการโดยชาวจีนมีจำนวนเพิ่มขึ้น โดยมีสาเหตุอันเกิดมาจากความต้องการที่จะให้ลูกหลานชาวจีนได้ทำการศึกษาภาษาจีนก็เพื่อที่จะรักษาวัฒนธรรมของความเป็นชนชาติจีนเอาไว้โดยมิให้ลูกหลานของเขาได้กลายเป็นไทยได้อย่างง่ายดาย ยังประกอบกับการที่กลุ่มสมาคมภาษาต่างๆ ของจีนทำการแข่งขันกันอย่างเช่น จีนแคะ กวางตุ้ง ฮกเกี้ยน ไหหล่าและแต้จิ๋วของจีนที่ต้องการที่จะให้มีการเผยแพร่ภาษาของตนเอง

ใน พ.ศ.2452 ได้มีการประชุมของเทศบาลเกี่ยวกับกิจการการศึกษา โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมคือ เสนาบดีกระทรวงธรรมการ กระทรวงมหาดไทยและกระทรวงนครบาล มีมติในที่ประชุมคือ ข้อตกลงในการแบ่งงานการจัดการศึกษาเบื้องต้นสำหรับประชาชนดังนี้

1.กระทรวงธรรมการได้ทำการมอบหมายงานให้เทศบาลมณฑลต่างๆ มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาตามมณฑล โดยมีเจ้าหน้าที่กระทรวงธรรมการ (ข้าหลวงธรรมการ) เป็นผู้จัดการศึกษาอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาโดยตรงจากเทศบาล กระทรวงมหาดไทยจึงรับเป็นผู้จัดการศึกษาเบื้องต้นให้แก่ราษฎรทุกคนโดยให้ราษฎรทั่วราชอาณาจักรได้มีโอกาสเล่าเรียน

¹ พวงร้อย กล่อมเอียง. (2516). พระบรมราโชบายเกี่ยวกับปัญหาชาวจีนในพระราชอาณาจักรสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. หน้า 202.

ด้วยเหตุผลที่ว่ากระทรวงมหาดไทยเป็นผู้ปกครองท้องที่มีเจ้าพนักงานประจำหน้าที่ตลอดทั่วทุกตำบลแล้ว ย่อมที่จะมีการจัดการศึกษาในระยะเริ่มต้นได้สะดวกกว่าตามสภาพของบ้านเมืองในสมัยนั้น¹ ซึ่งกระทรวงมหาดไทยจะทำการดำเนินการในดอนตันปี พ.ศ. 2453 ในส่วนของมณฑลกรุงเทพฯ ได้ให้กระทรวงนครบาล ซึ่งทำหน้าที่ในการปกครองท้องที่ทำการจัดการศึกษาเบื้องต้น โดยจะจัดให้มีพระราชบัญญัติที่จะบังคับเด็กที่มีอายุ 8-11 ปี ได้เข้ารับการศึกษ ทั้งนี้จะเริ่มทำการจัดได้ใน พ.ศ. 2454²

2. กระทรวงธรรมการ กระทรวงมหาดไทยและกระทรวงนครบาลซึ่งทำหน้าที่บริหารงานทางด้านบุคลากร โดยได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการในการจัดการศึกษาชั้นที่เรียกชื่อว่า “กรรมการตำบล” ซึ่งประกอบไปด้วยกรรมการ 3 คน คือ กำนันหรือหัวหน้าตำบล 1 คน อธิการวัดใดวัดหนึ่งในตำบล 1 รูป และแพทย์ประจำตำบลอีก 1 คน เป็นเจ้าหน้าที่ในการจัดการศึกษา³

กระทรวงธรรมการ กระทรวงมหาดไทยและกระทรวงนครบาลได้จัดการประชุมเพื่อที่จะวางระเบียบเกี่ยวกับหน้าที่ในการจัดการศึกษา และการวางระเบียบประเภทของโรงเรียนที่เรียกว่า “ระเบียบการจัดการศึกษาสำหรับประเทศสยาม” ขึ้นใน พ.ศ. 2454 โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ในการจัดตั้งโรงเรียนจะอยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงมหาดไทยและกระทรวงนครบาลโดยทำหน้าที่ชักนำให้เด็กเข้าเรียนในโรงเรียนแล้วจัดหาครูมาสอน หาเงินเพื่อที่จะให้โรงเรียนดำเนินกิจการและทำการทะนุบำรุงโรงเรียนที่ได้มีการจัดตั้งอยู่แล้วโรงเรียนที่กระทรวงนครบาลทำการจัดตั้งในท้องถิ่นที่เรียนโรงเรียนประเภทนี้ว่า “โรงเรียนประชาบาล”⁴ ส่วนในหน้าที่ของกระทรวงธรรมการจะต้องทำการจัดหลักสูตรและทำการปรับปรุงหลักสูตร การตรวจตราในการเรียนการสอนให้ถูกต้องตามกฎระเบียบ และยังทำหน้าที่จัดสรรเงินงบประมาณของกรมธรรมการ โดยให้เป็นเงินอุดหนุนช่วยทางการเงินทางการศึกษาและในการสอบไล่ของโรงเรียนประชาบาลในท้องที่ต่าง ๆ⁵

2. ใน พ.ศ. 2454 ได้ทำการจัดแบ่งประเภทของโรงเรียนออกเป็น 3 ประเภท คือ⁶

¹ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5 - 7 ศธ. 112/2 เรื่องประชุมเทศาภิบาล 1 - 22 พ.ศ. 2245 - 2472 รายงานการประชุมเทศาภิบาล ร.ศ. 128

² แหล่งเดิม.

³ แหล่งเดิม.

⁴ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.10/5 “ระเบียบการศึกษาประเทศสยาม” รายงานการประชุมจัดการศึกษาในหน้าที่กระทรวงธรรมการและกระทรวงนครบาล ณ. ศาลว่าการกระทรวงธรรมการ 10 เมษายน 2454.

⁵ แหล่งเดิม.

⁶ แหล่งเดิม.

2.1 “โรงเรียนรัฐบาล” โรงเรียนที่ทำการเบิกเงินโดยตรงต่อกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ในสังกัดเงินงบประมาณของกรมศึกษาธิการ ดังนั้นกระทรวงธรรมการจึงเรียกโรงเรียนประเภทนี้ว่า

2.2 “โรงเรียนประชาบาล” โรงเรียนที่ทำการจัดตั้งขึ้นด้วยเงินบำรุงท้องถิ่น และราษฎรช่วยกันจัดตั้งขึ้นด้วยเงินที่จัดหามาได้นั้นเรียกว่า

2.3 โรงเรียนบุคคล* เป็นโรงเรียนที่จัดตั้งโดยหมู่คณะหรือเอกชนเป็นผู้จัดตั้งขึ้นใน พ.ศ.2454 กระทรวงธรรมการและนครบาลได้จัดให้มีกฎระเบียบขึ้นใช้ โดยทั่วไปประชาชนจะเรียกโรงเรียนบุคคลว่า “โรงเรียนเซนต์กิต” ในการประชุมครั้งนี้ก็ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการแบ่งแยกหน้าที่ในการทำงานด้านการบริหารการศึกษาภาคบังคับของไทย ที่จะต้องอยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงมหาดไทย กระทรวงธรรมการ กระทรวงนครบาล นับได้ว่าเป็นครั้งแรกที่ได้มีการจัดการศึกษาที่จะต้องขึ้นอยู่กับหน่วยงานหลายหน่วยงาน แต่ในการทำงานครั้งนี้คือ การบริหารทางการศึกษาใน พ.ศ. 2454 นี้ ไม่มีหลักฐานปรากฏว่าได้เกิดผลในการปฏิบัติเป็นอย่างไร

ส่วนปัญหาทางด้านการเมืองนั้นมีความขัดแย้งทางการเมืองภายในระหว่างรัชกาลที่ 6 กับกลุ่มอำนาจหลายระดับ นับตั้งแต่กลุ่มพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นสูงที่เป็นผู้บริหารเสนาบดีทั้งฝ่ายพลเรือนและทหารหลายพระองค์ บุคคลเหล่านี้ล้วนแต่เคยเป็นเสนาบดีที่ไว้วางพระทัยต่าง พระเนตรพระกรรณของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้นมาถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจากพระองค์ทรงมีบุคลิกภาพและพระราชจริยาวัตรส่วนพระองค์ที่ไม่สนิทสนมกับกลุ่มเจ้านาย ทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงหาทางออกด้วยการสร้างอาณาจักรส่วนพระองค์ขึ้น ด้วยการรวมเหล่าสมาชิกมวลพลกนิกรที่เป็นคนของพระองค์จัดเป็นกลุ่มเสือป่า และกลุ่มมหาดเล็กในพระองค์¹ การแยกพระองค์ออกจากฐานอำนาจในระบบราชการที่สมเด็จพระราชบิดาได้ทรงวางทางไว้เช่นนี้ เป็นเหตุให้ขยายความขัดแย้งทางการเมืองลงมาถึงกลุ่มชนชั้นกลางข้าราชการทั้งฝ่ายทหาร² และพลเรือน รวมถึงกลุ่มปัญญาชนนักหนังสือพิมพ์ พวกนี้เป็นกลุ่มคนที่มีการขัดแย้งทางการเมืองกับพระบรมราชาธิบายและพระราชจริยาวัตรของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและเป็นกลุ่มที่รับรู้ข่าวสารการเมืองในการเปลี่ยนแปลงของการเมืองโลก โดยเฉพาะเหตุการณ์ปฏิวัติ

* โรงเรียนบุคคลเดิมเรียกว่า “โรงเรียนเซนต์กิต” ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนมาเรียกว่า “โรงเรียนราษฎร์” ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461

¹ จันทรรัตน์ ประवालปัทม์. (2520). เปรียบเทียบราชสำนักในรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6. หน้า 173 -177.

² มัทนา เกษกมล. (2517). การวิเคราะห์ในเชิงประวัติศาสตร์ เรื่องการเมืองการปกครองในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453-2468). หน้า 168.

การปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบบสาธารณรัฐในประเทศจีนและประเทศรัสเซีย การปฏิรูปการปกครองในญี่ปุ่นและตุรกี ในกลุ่มของพวกที่ขัดแย้งนั้นมียุทธวิธีที่รุนแรงที่สุดคือ กลุ่มทหารหนุ่มที่พยายามเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นแบบประชาธิปไตยในการที่จะทำการเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้เป็นผลที่ได้มาจากการได้รับการศึกษาตามแบบสมัยใหม่ และมีความเห็นวิพากษ์วิจารณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งความละเลยที่กษัตริย์พึงมีต่อทหารจนในที่สุด พ.ศ. 2455 นักปฏิวัติไทยก็ถูกจับกุมและถูกลงโทษคุมขัง นักปฏิวัติกลุ่มนี้ได้รู้จักกันในนามของกบฏ ร.ศ. 130 ด้วยเหตุการณ์ดังกล่าวนี้โรงเรียนจีนและสมาคมของชาวจีนจึงได้เข้ามามีบทบาทในการเผยแพร่ลัทธิทางการเมืองภายในโรงเรียนจีนทางการเมืองขึ้น

การดำเนินการในการประกาศพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ.2461

จากเหตุการณ์ของกบฏ ร.ศ.130 นั้น จึงทำให้รัฐบาลไทยเริ่มที่จะเล็งเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องทำการป้องกันที่ไม่ให้โรงเรียนจีนเป็นสถานที่ในการเผยแพร่และส่งเสริมในการปกครองของระบอบสาธารณรัฐ เพราะอาจก่อให้เกิดอันตรายต่อความมั่นคงและความปลอดภัยภายในประเทศไทยได้ ดังนั้นกรมพระยาดำรงราชานุภาพจึงได้มีการวางแผนที่จะทำการแก้ไขโดยมีแนวพระราชดำริที่จะให้มีการจัดตั้งโรงเรียนรัฐบาลที่ทำการสอนภาษาจีนทั้งนี้เพราะพระองค์ได้ทรงตระหนักดีว่าภาษาจีนก็มีความสำคัญในวงการราชการจึงทรงกล่าวว่า

... ทำไมไม่นับภาษาจีนว่าเป็นภาษาที่ควรศึกษาด้วย เห็นว่าถ้าจัดการเล่าเรียนให้ไทยรู้ภาษาจีนได้แล้วจะมีประโยชน์หลายอย่าง เพราะเราใช้ภาษาจีนมากแลตามที่เจ้าพระยาอมรรชาว่าหาคนจีนสำหรับสื่อสารไม่ได้นั้น ถ้าคนไทยรู้ภาษาจีนแล้วก็จะแก้ข้อขัดข้องในข้อนี้ได้ อีกประการหนึ่งเมื่อมีโรงเรียนหนังสือจีนขึ้นแล้วจีนคงส่งบุตรหลานเข้าเรียนมากนับว่าได้ทำบุญคุณกับจีนด้วยส่วนหนึ่ง ...¹

เพราะฉะนั้นรัฐบาลไทยจึงเห็นสมควรที่จะมีการจัดตั้งโรงเรียนที่สอนภาษาจีนขึ้นเสียเองเพื่อที่จะได้มีการควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิด นอกจากนี้ยังได้มีการเปลี่ยนแปลงตัวบุคคลในตำแหน่งของเสนาบดีกระทรวงธรรมการคนใหม่คือ พระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ ซึ่งต่อมาเป็นเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เปีย มาลากุล) ใน พ.ศ. 2455² เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีได้ทำการวางรากฐานทางการศึกษาแบบสมัยใหม่ โดยที่ไม่ได้มีเป้าหมายเพียงแค่

¹ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. น.20/6 รายงานการประชุมเสนาบดีสภา 3 เมษายน ร.ศ.131 (พ.ศ. 2454).

² แฉ่งน้อย ดิตติรานนท์. (2519). เสนาบดีกระทรวงธรรมการในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์. หน้า 173.

ที่จะสร้างความมั่นคงทางการเมืองและที่จะทำการมุ่งเน้นทางการอ่านออกเขียนภาษาไทยได้แต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ยังมีการเสนอให้ราษฎรสามารถที่จะนำความรู้ที่ไปประกอบอาชีพได้ด้วยและยังมีความเห็นในเรื่องของความสำคัญของการศึกษาว่าได้มีความสัมพันธ์ทางด้านความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติด้วยนั่นก็คือ สถานการณ์ภายในประเทศไทยมีการติดต่อสื่อสารคมนาคมกับนานาอารยประเทศในด้านการค้า แต่ประเทศไทยได้ประสบกับปัญหาที่สำคัญคือทางการค้าขายไม่สามารถที่จะทำให้เกิดเทียบเท่ากับประเทศตะวันตกได้ การผลิตยังเป็นเพียงเพื่อยังชีพไม่ใช่เพื่อการส่งออกนอกประเทศ แต่ในขณะที่พื้นที่ดินทำกินมีความอุดมสมบูรณ์ในการเพาะปลูกนั้นยังมีพื้นที่ดินที่ว่างเปล่าที่ยังไม่ได้ทำประโยชน์เป็นจำนวนมาก และทางด้านแรงงานยังขาดการพัฒนาฝีมือแรงงานทางด้านคุณภาพเป็นจำนวนมาก เพราะขาดความรู้และการศึกษาในด้านการเกษตร

ดังนั้นพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์จึงมีความเห็นว่าสิ่งที่รัฐบาลควรที่จะมีการสร้างความเจริญให้กับประเทศชาติอย่างเร่งด่วนคือ การให้ราษฎรได้รับการศึกษาโดยมีการมุ่งเน้นให้เป็นพลเมืองที่ดีของรัฐบาลแล้ว ยังควรที่จะต้องมีการกระตุ้นให้ราษฎรนำการศึกษาที่ได้รับมาช่วยในการผลิตและมีความรู้ในเรื่องของการค้าขายบ้างเล็กน้อย โดยที่ยังไม่มีความจำเป็นที่จะต้องสอนความรู้เทคนิควิธีการผลิต ซึ่งว่าความรู้ทางด้านนี้เท่าที่ราษฎรเรียนรู้กันเองภายในวงศ์ตระกูลที่เป็นครอบครัวเกษตรกรก็นับว่ามีความเพียงพอแล้ว¹

นอกจากนี้สาเหตุที่จะนำไปสู่การประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎรเร็วขึ้นมีสาเหตุมาจากชาวจีนในมณฑลกุ่กิดได้มีการขอจัดตั้งโรงเรียนเพื่อที่จะทำการสอนภาษาจีนให้กับลูกหลานที่อาศัยอยู่ในเขตนั้น ใน พ.ศ. 2455 พระยารัษฎานุประดิษฐ์ (คอซิมบี๊ ณ ระนอง) สมุหเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ตจึงได้ส่งเรื่องมายังกระทรวงมหาดไทย ซึ่งขณะนั้นกรมหลวงดำรงราชานุภาพทรงดำรงตำแหน่งเป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย โดยทรงพิจารณาในเรื่องนี้อย่างละเอียดแล้วทรงตระหนักว่า ปัญหาของการจัดตั้งโรงเรียนจีนนี้จะมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปกครองของไทยและการเมืองระหว่างประเทศ ทั้งนี้เพราะเป็นระยะที่ประเทศจีนได้มีการทำการปฏิวัติเสร็จใหม่ๆ และจากบทเรียนที่มีการปฏิวัติ ร.ศ.130 ซึ่งผู้นำทางการปฏิวัตินั้นได้มีจุดประสงค์เพื่อเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไปสู่ระบอบใหม่ โดยได้รับแนวทางความคิดทางการเมืองมาจากการปฏิรูปของประเทศญี่ปุ่นในสมัยเมจิ พ.ศ. 2411 - 2455 และการปฏิวัติในประเทศจีนสมัย ดร.ซุนยัตเซ็น พ.ศ. 2454 - 2455 ในการปฏิวัติครั้งนี้ทำให้สามารถล้มล้างราชวงศ์ชิงและได้สถาปนาระบอบสาธารณรัฐขึ้นแทน² ถ้าหากว่าทางกุ่กิดได้รับอนุญาตให้มีการจัดตั้งโรงเรียนจีนได้ ชาวจีนในมณฑลอื่นๆ นั้นอาจจะมี

¹ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ร.6 ศ. 10/13 ทูลเกล้าถวายความเห็นจะจัดการศึกษา ร.ศ.131 สำหรับพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยคราวที่ 1 (2455)

² เจริญ ศรีจันทร์และร้อยตรีเนตร พูนวิวัฒน์. (2517). กบฏ ร.ศ.130. หน้า 202.

การขอจัดตั้งขึ้นบ้าง ซึ่งถ้าจะมีการห้ามมิให้ทำการจัดตั้งโรงเรียนนั้นก็คงจะกระทำมิได้ ทั้งนี้ด้วยสาเหตุจากประเทศเพื่อนบ้านอันได้แก่ สิงคโปร์และพม่า ซึ่งอยู่ในการปกครองของรัฐบาลอังกฤษได้มีการอนุญาตให้ทำการจัดตั้งโรงเรียนได้ ดังนั้นกรมหลวงดำรงราชานุภาพได้ทรงทำการวางนโยบายไว้ดังนี้

1. โรงเรียนจีนจะต้องมาทำการขอจดทะเบียนเหมือนกับโรงเรียนอื่นๆ ที่รัฐบาลได้ทำการจัดตั้งขึ้นหรือได้อนุญาตให้ผู้อื่นทำการจัดตั้ง

2. ให้คณะกรรมการในโรงเรียนจีนและผู้ที่ยื่นเงินค่าใช้จ่าให้กับทางโรงเรียนได้มีหน้าที่จัดการบริหารโรงเรียน และจะต้องรับเป็นธุระในการมาติดต่อกับทางฝ่ายรัฐบาล ในส่วนของครูผู้ทำการสอนจะต้องให้อยู่ในการบังคับบัญชาของคณะกรรมการ

3. มีการห้ามทางโรงเรียนจีนทำการสอน หรือใช้หนังสือเรียนซึ่งอาจจะกระทำความเดือดร้อนให้แก่ประเทศได้²

ใน พ.ศ. 2458 ได้มีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ มีผู้ออกบัตรสนเท่ห์เป็นภาษาจีนส่งไปตามอำเภอต่างๆ ในมณฑลกุ่ตในบัตรสนเท่ห์มีใจความคล้ายกันว่า "...หนังสือให้คนจีน คนบ้าบาทราบเมื่อเร็วๆ นี้ได้ทราบที่รัฐบาลจะเกณฑ์เอาราชบุตรเป็นทหาร น่าเกลียดจริงๆ ... ขอพวกเราจัดการก่อนเป็นแก่ง...เรื่องนี้ต้องขัดขวางรัฐบาลไว้"³

ข้อความจากบัตรสนเท่ห์ดังกล่าวจึงทำให้พระยาสุรินทราชา (นกยูง วิเศษกุล) สมุหเทศาภิบาลมณฑลกุ่ต ได้มุ่งความสนใจไปยังครูจีนว่าเป็นผู้อยู่เบื้องหลังของการต่อต้านพระราชบัญญัติเกณฑ์ทหารมีใจความในรายงานตอนหนึ่งว่า

... ข้าพเจ้าเห็นว่าคงเป็นประกาศของจีนที่เกิดในพระราชอาณาจักร ซึ่งมีหน้าที่จะต้องถูกเกณฑ์ทหารตามพระราชบัญญัติบางคน หรือมีฉะนั้นก็คงเนื่องมาจากความคิดของครูโรงเรียนจีนบางคน ซึ่งไม่อยากจะให้บุตรหลานจีนที่เป็นศิษย์ต้องเป็นทหารก็เป็นได้ เพราะครูโรงเรียนจีนนี้เป็นพวกหัวเก๊กเหม็ง⁴

พระยาสุรินทราชาสมุหเทศาภิบาลมณฑลกุ่ตจึงได้เสนอความเห็นว่าการที่จะปล่อยให้โรงเรียนจีนดำเนินกิจการอย่างอิสระมิได้อยู่ภายใต้การบังคับของเจ้าหน้าที่ไทยนั้นเป็นทางที่

¹ เจริญ ศรีจันทร์และร้อยตรีเนตร พูนวิวัฒน์. (2517). กบฏ ร.ศ.130. หน้า 202.

² สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ. (2504). สารานุกรมฉบับ 7. หน้า 30 – 31.

³ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ร.6 ต.24/6 จิน รายงานจากพระยาสุรินทราชา สมุหเทศาภิบาลสำเร็จราชการมณฑลกุ่ตถึงเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี เสนาบดีกระทรวงธรรมการที่ 1/20 ลงวันที่ 3 เมษายน 2459

⁴ แหล่งเดิม.

จะนำไปสู่ความแตกแยกทางการเมือง เนื่องจากมีการสอนในโรงเรียนจีนที่มุ่งแต่การเผยแพร่ลัทธิชาตินิยม ซึ่งจะก่อให้เกิดอันตรายต่อความมั่นคงของชาติได้

ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้จึงทำให้เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) เสนาบดีกระทรวงธรรมการในสมัยต่อมา ซึ่งได้มองเห็นถึงภัยอันตรายนั้นจึงได้นำความกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

... กล่าวโดยเฉพาะปัญหาเรื่องโรงเรียนจีน ข้าพระพุทธเจ้าได้มีความร้อนใจตั้งหนามยอกมานานแล้ว เพราะครูที่สอนในโรงเรียนเหล่านี้มักเป็นจีนสมัยใหม่และโดยมากไม่รู้ภาษาไทยเลย การสั่งสอนเป็นไปตามลัทธิของเขาซึ่งขัดแก่นิธิธรรมของบ้านเมืองเรา และเป็นภัยแก่บ้านเมืองแท้จริง'

นอกจากนี้เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรียังได้กราบบังคมทูลเสนอความเห็นในการที่จะให้มีการออกกฎหมายเพื่อควบคุมโรงเรียนราษฎร์อีกด้วยว่า

...ความเร่งร้อนที่จะต้องรีบจัดในส่วนปัญหาเรื่องโรงเรียนจีน ดังรับพระราชทานกราบบังคมทูลมาในเรื่องต้นนี้ แต่ต้องด้วยกระแสพระราชดำริห์ ข้าพระพุทธเจ้าจะได้รับพระราชทานชี้แจงดำเนินการตามแนวทางพระราชบัญญัติ ซึ่ง กำลังตระเตรียมอยู่ไปให้สมุหเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ตรทราบไว้เสียแต่บัดนี้ เมื่อพระราชบัญญัติได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตประกาศใช้แล้วการจะเข้าร่อยกันได้ที่เดียว...²

จะต้องทำการแก้ไขปัญหาโรงเรียนจีนโดยทำการออกพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์เพื่อที่มีแนวทางในการควบคุม

ดังนั้นใน พ.ศ. 2459 จึงมีการดำเนินการร่างพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์และได้มีการร่วมกันพิจารณาโดยคณะบุคคลในคณะรัฐบาลดังนี้

1. อธิบดีกรมอัยการ
2. เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม
3. เสนาบดีกระทรวงคลัง
4. เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย
5. เสนาบดีกระทรวงกลาโหม
6. เสนาบดีกระทรวงทหารเรือ

¹ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ร.6 ต.24/6 จีน คำกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2459.

² แหล่งเดิม.

7. เสนาบดีกระทรวงวัง
8. สมุหเทศาภิบาลมณฑลต่างๆ
9. กงสุลประเทศต่างๆ ได้แก่ อังกฤษ อเมริกานและฝรั่งเศส¹

พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระสวัสดิวัฒนวิศิษฐ์ เสนาบดีกระทรวงยุติธรรมได้ทรงประทานความคิดเห็นแก่เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีเสนาบดีกระทรวงธรรมการไว้อย่างชัดเจนว่า

... แต่ที่เกรงเป็นข้อสำคัญนั้นก็คือโรงเรียนของฝรั่งมิชชันนารีอเมริกันและคาทอลิกถ้าจะเข้าอยู่ในอำนาจพระราชบัญญัติที่บังคับด้วยแล้วเกรงว่าจะเสียเหลี่ยมเพราะปรับปรุงเข้ามิได้ศาลกงสุลยังมีอำนาจอยู่และยังมีข้ออื่นอีกมากมาย ซึ่งจะหักท้วงได้ควรให้อุบายให้สุขุม อ้อมค้อมกว่าร่างไว้...²

การใช้อำนาจพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎรมาควบคุมจะต้องคำนึงถึงโรงเรียนของพวกมิชชันนารีด้วยเพราะกลัวไปกระทบกระเทือนกับโรงเรียนพวกนี้มากเกินไปได้

ส่วนสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ เสนาบดีกระทรวงต่างประเทศได้ทรงประทานความคิดเห็นว่า ควรที่จะได้มีการทำความตกลงกับรัฐบาลนานาประเทศที่เกี่ยวข้องกับผลของการประกาศใช้พระราชบัญญัติ³ และพระยาอรรถการประสิทธิ์อธิบดีกรมอัยการได้ทำการแสดงความคิดเห็นที่มีต่อร่างพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎรว่าควรจะมีการยกเว้นเรื่องการจดทะเบียนโรงเรียนสำหรับโรงเรียนที่ทำการสอนภาษาเพียงอย่างเดียว เพราะโรงเรียนประเภทนี้ไม่ต้องการการควบคุมเท่าใดนักและจะต้องมีการให้แก้คำว่า “แลความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์” โดยให้ใช้คำว่า “มีความรักชาติภูมิ”⁴

ด้วยเหตุนี้การที่ทางการจะเข้าไปควบคุมโรงเรียนจีนได้นั้นจะต้องมีการออกพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎรและนอกจากนี้ยังได้มีการให้เข้าไปควบคุมโรงเรียนจีนให้มีการปฏิบัติตามนโยบายของทางราชการได้อีกด้วย ดังที่เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) เสนาบดีกระทรวงธรรมการขณะนั้น ได้กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. 2459 ว่าครูในโรงเรียนจีนทั้งหลายมักจะเป็นคนจีนรุ่นใหม่

¹ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ. 2/142 ประกาศ และ พ.ร.บ.กระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาเรื่องพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2459.

² แหล่งเดิม.

³ แหล่งเดิม.

⁴ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ. 2/142 ประกาศ และ พ.ร.บ.กระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาเรื่องพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2459.

ที่ไม่รู้ภาษาไทย ในการสั่งสอนก็จะเป็นไปตาม “ลัทธิของเขาซึ่งผิดแก่นิถีธรรมแก่บ้านเมืองของเราและยังเป็นภัยแก่บ้านเมืองของเรา” ซึ่งตรงกันข้ามกับนโยบายของทางรัฐบาลที่ต้องการ “ปลูกฝังบุตรหลานจีนให้เป็นไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินสยาม” ดังนั้นจึงได้มีการริบเร่งที่จะให้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎรโดยเร็ว¹ เพื่อที่จะให้มีการควบคุมโรงเรียนจีนทั้งหลายได้โดยในแง่ของการตรวจตรา การกำหนดหลักสูตร การอนุญาตให้มีการจัดตั้งโรงเรียนคุณสมบัติของครูใหญ่และคุณสมบัติของครูน้อย²

ส่วนของการจัดการศึกษาของโรงเรียนราษฎรที่ได้ดำเนินกิจการโดยพวกมิชชันนารีที่นับถือคริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิกและนิกายโปรเตสแตนต์ ซึ่งสาเหตุที่พวกมิชชันนารีได้เข้ามาในตอนแรกก็เพื่อทำการติดต่อการค้าขายกับไทย เช่น สเปน ฮอลันดา อังกฤษเป็นต้นชาติต่างๆ เหล่านี้ถึงแม้บางชาติจะมีจุดประสงค์ต้องการที่จะเผยแพร่ศาสนาก็ตามแต่จุดประสงค์หลักก็คือทางด้านการค้าขาย ฉะนั้นเรื่องราวความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับชาติเหล่านั้นจึงไม่มีอะไรพิเศษนอกเหนือจากเรื่องการค้าขาย ต่อมาก็ได้มีชาติยุโรปอีกชาติหนึ่งได้เข้ามาติดต่อกับไทย คือ ฝรั่งเศส แต่ว่าจุดประสงค์ของฝรั่งเศสที่ได้เข้ามาทำการติดต่อกับไทยนั้นไม่เหมือนกับชาติอื่นๆ ที่จะทำการค้าขายเป็นหลัก แต่จุดประสงค์หลักก็เพื่อต้องการที่จะทำการเผยแพร่ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก โดยที่การเผยแพร่ศาสนานั้นพวกบาทหลวงชาวฝรั่งเศสเหล่านั้นได้ใช้วิธีการจัดตั้งโรงเรียนขึ้นมาเพื่อทำการสอนหนังสือควบคู่ไปกับการสอนศาสนาและจุดประสงค์ในการที่จะจัดตั้งโรงเรียนของพวกมิชชันนารีนิกายโปรเตสแตนต์สามารถที่จะแยกออกเป็นข้อๆ ดังนี้คือ

1. เยาวชนที่เป็นคริสต์เดียนจะได้รับการศึกษาในแบบศาสนาคริสต์
2. กระทำเพื่อให้เด็กชายและเด็กหญิงที่ยังไม่ได้นับถือคริสต์ศาสนาได้มีจิตใจฝักใฝ่และมีการเลื่อมใสเพื่อที่จะได้มานับถือคริสต์ศาสนา โดยใช้การเรียนการสอนและจัดบรรยากาศให้เป็นแบบคริสต์
3. ทำการเผยแพร่ความคิดเห็นและมาตรฐานตามแบบอย่างคริสต์ศาสนาไปสู่สังคมไทยก็คือ นักเรียนที่ยังไม่มีความพร้อมที่จะทำการนับถือศาสนาคริสต์ในโรงเรียน แต่จะมีการวางแผนในเรื่องของแนวความคิดแบบคริสต์โดยมีความเข้าใจ ความรู้ และความเห็นอกเห็นใจต่อศาสนาคริสต์จากประสบการณ์ที่ได้รับจากโรงเรียนที่เด็กนักเรียนได้เข้ามาเรียน

¹ วุฒิชัย มูลศิลป์. (ม.ป.ป.). แนวความคิดทางการศึกษามัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2475. หน้า 119.

² แหล่งเดิม. หน้า 120.

4. เพื่อที่จะทำการค้นหาและทำการฝึกอบรมที่จะเป็นผู้นำของฝ่ายคริสต์ศาสนา เอาไว้สำหรับตำแหน่งหน้าที่ในวงการของรัฐบาล ธุรกิจและการใช้ชีวิตในการทำงาน¹

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453-2468) พระองค์ทรงเห็นความสำคัญของการศึกษามากจึงได้ทรงแสดงพระราชประสงค์ในการจัดการศึกษาไว้อย่างชัดเจน ในพระราชหัตถเลขาที่ได้ประทานแก่เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีไว้ว่า

... All systems and rules and syllabus really so much waste paper, still-waste of time, if they do not succeed in producing the sort of citizens we want for our country...what I want is that education should mean the turning of a boy into a fine young man and a good citizen, not to crush out all individuality under the weight of syllabus and system ...²

จอมมรตรณารักษ์ ได้ถอดความเป็นภาษาไทยความว่า

... ระบบการศึกษาและกฎเกณฑ์ทั้งหลายตลอดจนหลักสูตร แท้จริงทำให้เปลืองกระดาษไปเปล่าๆ ยิ่งกว่านั้นคือ ถ้าไม่ทำให้ประชาชนเป็นอย่างที่เราต้องการสำหรับประเทศของเราได้เป็นผลสำเร็จ... ข้าอยากให้การศึกษากลายเป็นเครื่องทำให้เด็กเป็นยุวชนที่น่ารัก และเป็นพลเมืองดี ไม่ใช่ทำลายบุคลิกภาพเสียหมด โดยบรรทุกหลักสูตรและระบบต่างๆ ลงไป

จากการที่ทางด้านการศึกษามีการขยายตัวออกไปอย่างแพร่หลายจึงทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ขึ้น เช่น โรงเรียนของพวกมิชชันนารีได้มีการสอนหลักคุณธรรมตามข้อบัญญัติของศาสนาคริสต์และในด้านวิชาการนั้นก็ได้มีการสอนภาษาต่างประเทศ ประวัติศาสตร์ต่างประเทศ จึงทำให้ประชาชนไม่ได้มีการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของชาติไทยเพราะมีแต่การเรียนการสอนที่เป็นภาษาอังกฤษและทำให้ไม่รู้หนังสือภาษาไทยว่ามีการเขียนการอ่านอย่างไร ในส่วนของโรงเรียนพวกมิชชันนารีได้ก่อปัญหาดังที่ได้กล่าว แต่ปัญหาเหล่านั้นก็ไม่นับเป็นอันตรายเท่ากับโรงเรียนจีนที่เกิดความอันตรายถึงความมั่นคงของชาติได้ เช่น โรงเรียนจีนได้ทำการสอนลัทธิไคโรราชูร์ภายในโรงเรียน และในส่วนของโรงเรียนชาวไทยไม่ได้ก่อปัญหา ดังนั้นโรงเรียนเหล่านี้ก็ได้มีส่วนที่ช่วยให้รัฐบาลในเรื่องของการจัดการศึกษาให้กับประชาชนโดยทั่วไปจึงทำให้กลุ่มผู้นำให้การสนับสนุนด้วยดีเสมอมา

¹ George Bradley McFarland. (1928). *Historical Sketch of Protestant Mission in Siam 1828-1928*. p. 209.

² จอมมรตรณารักษ์ ลายพระราชหัตถเลขารัชกาลที่ 6 อ้างถึงในพระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว . การศึกษาของชาติ ตอน 1 หน้า 110-112 และคำแปล หน้า 114, 117.

ด้วยเหตุผลดังกล่าวนั้นจึงทำให้มีการประชุมเรื่องร่างพระราชบัญญัติขึ้นอีกครั้ง ในวันที่ 29 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2460 ในที่สุดก็ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2461 จึงนับได้ว่าเป็นพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับแรกที่ได้ใช้ควบคุมโรงเรียนราษฎร์ทั่วประเทศ

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461

พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับนี้ได้มีการประกาศใช้มาเมื่อ วันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2461 แต่ให้มีผลบังคับใช้ได้ตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2461 เป็นต้นไป และได้มีการประกาศลงในพระราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 35 ประจำวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2461 ระหว่าง หน้า 110 - 125 มีข้อความทั้งหมด 33 มาตรา แบ่งออกเป็น 5 ลักษณะสำคัญโดยสังเขปพอจะแบ่งออกเป็นตอนๆ ได้ดังนี้¹

- ตอนที่ 1 พระราชปรารภว่าด้วยความมุ่งหมายในการตราพระราชบัญญัตินี้
- ตอนที่ 2 ข้อความเบื้องต้นและบทวิเคราะห์ศัพท์ในพระราชบัญญัติ
- ตอนที่ 3 ลักษณะที่ 1 การตั้งและเปิดโรงเรียนราษฎร์ เริ่มแต่มาตรา 3 - 13
- ตอนที่ 4 ลักษณะที่ 2 การครอบงำโรงเรียนราษฎร์ เริ่มแต่มาตรา 14 - 24
- ตอนที่ 5 ลักษณะที่ 3 การปิดเลิกโรงเรียน เริ่มแต่มาตรา 25 - 26
- ตอนที่ 6 ลักษณะที่ 4 โรงเรียนอนุบาล เริ่มแต่มาตรา 27 - 28
- ตอนที่ 7 ลักษณะที่ 5 วิธีพิจารณาและลงโทษ เริ่มแต่มาตรา 29 - 33²

ลักษณะสำคัญของพระราชบัญญัติฉบับนี้อาจสรุปได้ดังนี้³

1. ได้มีกำหนดขอบเขตของ “โรงเรียนราษฎร์” ว่าหมายถึงสถานที่อันเอกชนคนใดคนหนึ่งให้การศึกษาแก่พวกนักเรียน โดยที่มีการกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้จัดการ ครูใหญ่ และครูเอาไว้

2. กำหนดให้โรงเรียนที่เปิดทำการสอนอยู่แล้ว ถ้าจะทำการสอนต่อไปต้องให้ไปแจ้งแก่เสนาบดีกระทรวงธรรมการ ภายในระยะเวลา 2 เดือน หลังจากที่ได้รับจดหมายจาก

¹ เสถียร สุภโสภณ. (2514). ประวัติการและทำเนียบโรงเรียนราษฎร์. หน้า 94.

² แหล่งเดิม.

³ ปฐมพร อินทรางกูร ณ อยุธยา. (2525). บทบาทของเอกชนในการจัดการศึกษาในประเทศไทย พ.ศ. 2461 - 2497. หน้า 56.

เสนาบติแล้ว ซึ่งก็หมายถึงว่าเมื่อสิ้นสุดระยะเวลาดังกล่าว กระทรวงธรรมการจะได้ทราบว่ามีโรงเรียนที่อยู่ในการควบคุมกี่โรง¹

3. หากมีผู้ใดที่มีความประสงค์จะขอจัดตั้งโรงเรียนราษฎร์ขึ้นมาใหม่ ให้ดำเนินการขอได้ที่เสนาบติกระทรวงธรรมการล่วงหน้าเป็นระยะเวลา 2 เดือนก่อนที่จะทำการเปิดสอน โดยเสนาบติจะต้องทำการอนุญาตเสียก่อนจึงจะทำการเปิดสอนได้²

4. ผู้จัดการโรงเรียนจะต้องทำการสอนให้นักเรียนมีการอ่านภาษาไทยด้วยความเข้าใจ ต้องให้มีการศึกษาหน้าที่ของการเป็นพลเมืองที่ดี มีการปลูกฝังให้มีความจงรักภักดีต่อชาติ แต่ก็มีข้อยกเว้นคือ "... การบังคับให้สอนวิชาเช่นนี้ได้แก่โรงเรียนใดโรงเรียนหนึ่งซึ่งเป็นโรงเรียนที่ได้สอนวิชาสามัญทั่วไป หากเป็นโรงเรียนที่ตั้งขึ้นด้วยความมุ่งหมายเฉพาะจะสอนแต่ภาษาต่างประเทศภาษาใดภาษาหนึ่ง ฤามุ่งเฉพาะศิลปศาสตร์อย่างใดอย่างหนึ่ง ..."³

ในมาตรการนี้ทำให้เล็งเห็นว่ากระทรวงธรรมการนั้นมียอำนาจในการอนุญาตให้โรงเรียนราษฎร์ทำการสอนวิชาสามัญ นอกเหนือไปจากที่กำหนดและสามารถที่จะอนุญาตให้สอนภาษาต่างประเทศได้ด้วย

5. ครูที่ทำการสอนในโรงเรียนราษฎร์ได้มีข้อกำหนดที่จะต้องมีความรู้ทางด้านภาษาไทยพอสมควรที่จะทำการสอนได้⁴ และมีข้อกำหนดคุณวุฒิของครูใหญ่ว่าจะต้องสำเร็จประกาศนียบัตรประโยคครูมูลหรือประกาศนียบัตรมัธยมปีที่ 6 หรือเทียบเท่าและจะต้องมีความรู้ทางด้านภาษาไทยเป็นอย่างดี สามารถอ่านพูดเขียนได้คล่อง⁵

6. กำหนดให้เสนาบติกระทรวงธรรมการให้มีอำนาจในการตรวจตราแบบเรียนว่ามีความเหมาะสมหรือไม่เพียงใด โดยจะต้องทำการพิจารณาเห็นว่าขัดต่อศีลธรรมและขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน⁶ หรือไม่

ในการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ก็เพื่อที่จะทำการควบคุมโรงเรียนราษฎร์ทั่วไป แต่ในความเป็นจริงนั้นพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ได้มุ่งที่จะทำการควบคุมโรงเรียนจีน และจะทำการปลูกฝังลูกหลานคนจีนให้กลายเป็นคนไทยเป็นสิ่งที่สำคัญ สำคัญในพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ประการหนึ่งก็คือ การกำหนดให้นักเรียนสามารถอ่านเขียนหนังสือ และเข้าใจภาษาไทยได้คล่องแคล่ว

¹ พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461. ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 35 (แผนกกฎหมาย) ภาคที่ 1 - 2. วันที่ 9 มิถุนายน 2461 . คำปรารภในการประกาศใช้พระราชบัญญัติ. หน้า 110.

² แหล่งเดิม.

³ แหล่งเดิม. มาตราที่ 14 หน้า 116.

⁴ แหล่งเดิม. มาตราที่ 17 หน้า 118.

⁵ แหล่งเดิม. มาตราที่ 14 หน้า 112.

⁶ แหล่งเดิม. หน้า 110.

พอสมควร¹ โดยที่มีการกำหนดให้เรียนภาษาไทยอย่างน้อยปีละ 800 ชั่วโมง หรือประมาณวันละ 3 ชั่วโมง และให้ทำการสอนวิชาหน้าที่พลเมือง ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์เพื่อทำความจักรักภักดีต่อประเทศไทย² พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 นี้มีข้อควรที่จะระมัดระวังมิให้มีผลกระทบต่อโรงเรียนของมิชชันนารีเพราะโรงเรียนของมิชชันนารีได้ทำการจัดการศึกษาได้ดีเป็นที่นิยมของประชาชนและมิได้มีส่วนในการสร้างปัญหาทางด้านการเมืองในขณะนั้นแต่ประการใด³

ผลจากการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461

ภายหลังจากที่ได้มีการประกาศใช้ พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 จึงส่งผลให้โรงเรียนจีนมีปฏิกิริยาที่จะทำการโต้ตอบ โดยที่หนังสือพิมพ์จีนที่จัดพิมพ์ในประเทศจีนที่ส่งเข้ามาในประเทศไทยผ่านมาทางสมาคมกวางตุ้งในประเทศไทยนั้น ได้มีการเขียนข้อความที่คัดค้านที่รัฐบาลไทยได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 โดยมีการแสดงความคิดเห็นว่าเป็นการไม่ยุติธรรมที่จะให้เด็กชาวจีนนั้นจะต้องเรียนภาษาไทยภายในโรงเรียนจีน⁴ จากเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นนี้จึงนำไปสู่การตื่นตัวในการที่จะสร้างโรงเรียนสำหรับชาวจีนให้เพิ่มมากขึ้นเพราะไม่ต้องการที่จะให้เด็กชาวจีนเข้าไปเรียนในโรงเรียนของพวกมิชชันนารีซึ่งก็ได้มีเด็กชาวจีนเข้าไปเรียนโรงเรียนของพวกมิชชันนารีบ้างแล้ว ดังนั้นจึงได้มีการก่อตั้งโรงเรียนจีนขึ้นด้วยการเรียไ้เงินเพื่อที่จะนำมาก่อสร้างในครั้งนี้เป็นเงินจำนวนถึง 500,000 บาท⁵

การที่มีการตราพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ขึ้นมาบังคับใช้นั้นได้เกิดผลดีขึ้นคือ จำนวนโรงเรียนราษฎร์ได้มีการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเพราะมีแนวทางในการที่จะดำเนินงานภายในโรงเรียนราษฎร์ที่มีความชัดเจนมากขึ้นกว่าที่ผ่านมา จนเห็นถึงความแตกต่างที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจน เช่น ใน พ.ศ. 2460 ก่อนหน้าที่จะมีการตราพระราชบัญญัติฉบับนี้ออกมานั้น ปรากฏว่าโรงเรียนราษฎร์ทั้งหมดที่ขึ้นทะเบียนอยู่ในความดูแลของกระทรวงศึกษาธิการมีเพียง 27 โรงเรียนเท่านั้น แต่หลังจากที่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ไม่ถึงหนึ่งปี แต่สิ้นปี พ.ศ. 2461 นั้นเอง จำนวนโรงเรียนราษฎร์ที่มากขึ้นทะเบียนมี

¹ พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461. ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 35 (แผนกกฎหมาย) ภาคที่ 1 - 2. วันที่ 9 มิถุนายน 2461 . คำปรารภในการประกาศใช้พระราชบัญญัติ. มาตรา 14 หน้า 116.

² ณรงค์ พ่วงพิศ. (2514). เล่มเดิม. หน้า 103, 113.

³ ปฐมพร อินทรากูร ณ อยุธยา. (2525). เล่มเดิม. หน้า 54 - 55.

⁴ แหล่งเดิม.

⁵ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. น. 20/11 คำกราบทูลของเจ้าพระยายมราชถึงกรมหลวงปราจิณกิติบดี ที่ 171/2325 ลงวันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2462.

จำนวนถึง 127 โรงเรียนนับว่าเป็นสถิติที่เพิ่มขึ้นมากทีเดียว จากการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 มีผลปรากฏว่าก็ยังมียังมีโรงเรียนราษฎร์บางแห่งทำการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ด้วยการไม่สอนภาษาไทยตามที่ได้กำหนดไว้ และทำการจัดตั้งโรงเรียนโดยที่ไม่แจ้งให้กระทรวงศึกษาธิการทราบก่อนที่จะทำการเปิดสอน ดังนั้นรัฐบาลจึงทำการแก้ไขปัญหานี้โดยการออกพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 เพื่อที่จะทำการควบคุมโรงเรียนราษฎร์ทางด้านการจัดการศึกษาให้รัดกุมยิ่งขึ้น

ความสัมพันธ์ระหว่างพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 กับพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464

การที่รัฐบาลจะต้องหาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น จึงได้มีการออกประกาศพระราชบัญญัติประถมศึกษาขึ้น เป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2464 โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม ปีเดียวกัน เรียกว่า “พระราชบัญญัติประถมศึกษาพุทธศักราช 2464” หรือที่เรียกว่า “การศึกษาสำหรับชาติ” (National Education) สารที่สำคัญอันเป็นหลักในการบังคับให้ราษฎรจะต้องส่งบุตรหลานเข้าเรียนตามกฎหมายฉบับนี้คือ

1. มีการบังคับให้เด็กทุกคนที่มีอายุตั้งแต่ 7 ปีบริบูรณ์ ต้องเข้าเรียนในโรงเรียนจนกระทั่งมีอายุ 14 ปีบริบูรณ์ และจะต้องเป็นโรงเรียนที่ทำการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษาหรือหลักสูตรอื่นที่มีการเทียบเท่า ช่วงของอายุ 7 ปีอาจจะมีการขยายเป็นช่วงอายุเกินกว่านี้ได้ แต่จะต้องไม่เกิน 10 ปี ในการขยายนี้จะต้องมีการพิจารณาจากความจำเป็นของท้องถิ่น เช่น การขาดสถานที่เล่าเรียนหรือขาดครู หรือภาวะของการเดินทาง ทั้งนี้ต้องได้รับความเห็นของกระทรวงธรรมการ

2. อายุของช่วงที่จะออกจากโรงเรียนอาจจะมีการขยายออกไปได้ ถ้าเห็นว่าเด็กนี้ยังมีความรู้ไม่เพียงพอ (อ่านหนังสือไม่ออก)

3. เป็นการศึกษาที่ให้เปล่า ไม่มีการเก็บค่าเล่าเรียน

4. ต้องมีเวลามาเรียนปีหนึ่งไม่น้อยกว่า 320 เวลา (หรือ 800 ชั่วโมง) และจะต้องขาดไม่เกินกว่า 30 วัน ติดๆ กันโดยไม่ได้รับอนุญาตหรือปราศจากเหตุผลที่พึงได้

5. มีการขอรับการยกเว้นให้สำหรับเด็กที่ทำการสอบไล่ได้ประโยคประถมศึกษา (หรือเทียบเท่า) ก่อนอายุ 14 ปี หรือเด็กที่มีความพิการบกพร่องในส่วนร่างกาย กำลังความคิด หรือเด็กซึ่งมีที่พักอาศัยไกลไปจากโรงเรียนเกินกว่า 3,200 เมตร¹

¹ “พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464” ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 38 (แผนกกฎหมาย) 13 พฤศจิกายน 2464 . หน้า 246 - 296. และ กระทรวงศึกษาธิการ กรมสามัญศึกษา. (ม.ป.ป.). สัมฤทธิ์ผล การจัดการศึกษาภาคบังคับ. หน้า 71.

พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ได้มีการวางโครงสร้างของการศึกษาไว้คือ หลักสูตรชั้นประถมศึกษามีทั้งหมด 5 ปี¹ ตั้งแต่เด็กอายุ 7 - 14 ปี จะต้องมีการเข้าศึกษาอยู่ในโรงเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 5 ในการตีความหมายของโรงเรียน "ประถมศึกษา" ตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 มีความหมายไปถึงโรงเรียนรัฐบาลอันได้แก่โรงเรียนประถมศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการได้จัดตั้งขึ้นและดำรงอยู่ด้วยเงินงบประมาณของกระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนประชาบาลอันได้แก่ โรงเรียนประถมศึกษาที่มีประชาชนในอำเภอหนึ่งหรือตำบลหนึ่งได้จัดตั้งและดำรงอยู่ด้วยทุนทรัพย์ของประชาชนแต่อยู่ในความดูแลของกระทรวงศึกษาธิการ และโรงเรียนราษฎร์อันได้แก่ โรงเรียนประถมศึกษาที่มีบุคคลคนเดียวหรือหลายคนรวมกันจัดตั้งขึ้นและจะต้องอยู่ภายใต้ของการควบคุมแห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์² เพราะฉะนั้นโรงเรียนในสังกัดต่างๆ ก็จะต้องอยู่ภายใต้บทบัญญัติพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 คือ เด็กที่อยู่ภายในโรงเรียนก็ต้องอยู่ในกฎเกณฑ์ข้อบังคับที่ให้เด็กที่อยู่ในช่วงอายุ 7 ถึง 14 ปี บริบูรณ์จึงจะมีสิทธิออกจากโรงเรียนได้

การที่มีข้อกำหนดตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 จึงทำให้โรงเรียนประถมศึกษาเหล่านี้จะต้องทำการสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ หรือหลักสูตรอื่นที่เสนาบติกระทรวงศึกษาธิการมีความเห็นว่าเทียบเท่ากับหลักสูตรประถมศึกษาได้³ สำหรับหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการได้มีการกำหนดให้มีการสอนนั้นก็คือ วิชาภาษาไทยและวิชาที่ต้องทำการสอนด้วยภาษาไทยทั้งหมด ส่วนหลักสูตรอื่นที่เสนาบติกระทรวงศึกษาธิการมีความเห็นว่าเทียบเท่ากับหลักสูตรประถมศึกษาจึงได้มีการอนุญาตให้ทำการสอนได้เป็นรายๆ ไป นั่นก็คือ การใช้หลักสูตรที่มีวิชาภาษาต่างประเทศเพิ่มเติมจากวิชาที่ทำการสอนเป็นภาษาไทย ในกรณีที่เป็นโรงเรียนที่ทำการสอนภาษาต่างประเทศเพื่อการประกอบอาชีพ มิได้เป็นโรงเรียนที่ทำการสอนวิชาสามัญแต่ประการใดแล้วก็ได้มีการอนุโลมให้เปิดทำการสอนได้บ้าง⁴

ในการใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ที่จะต้องใช้หลักสูตรภายในโรงเรียนประถมศึกษา จึงทำให้โรงเรียนของชาวจีนจะต้องทำการสอนวิชาภาษาไทยและวิชาต่างๆ ที่เป็นภาษาไทย ตามหลักสูตรประถมศึกษาภายในโรงเรียน โดยมีการกำหนดให้เด็กที่มีอายุอยู่ในช่วง 7 - 14 ปี จะต้องเข้ารับการอบรมภายในโรงเรียนจนถึงชั้นประถมปีที่ 3 ให้ได้มี

¹ กระทรวงศึกษาธิการ. (2507). "โครงการศึกษา พ.ศ. 2464," ใน ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2435 - 2470. หน้า 281.

² พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464. ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 38 ประจำวันที่ 23 กันยายน พ.ศ. 2464 มาตรา 3. หน้า 246.

³ แหล่งเดิม.

⁴ แหล่งเดิม.

การเรียนรู้ภาษาไทย และมีความเป็นคนไทยมากขึ้น¹ ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้มีผลทำให้โรงเรียนราษฎร์โดยทั่วไปจะต้องทำการสอนภาษาไทยสัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง และจะต้องทำการสอนวิชาต่างๆ เป็นภาษาไทยภายในโรงเรียนประถมศึกษาเป็นเวลา 3-5 ปี ทำให้นักเรียนซึ่งเป็นชาวจีนได้มีโอกาสได้เล่าเรียนวิชาภาษาไทยและครูที่เป็นชาวจีนมีโอกาสดำเนินการสอนภาษาจีนภายในโรงเรียนของตนน้อยลง² เท่ากับว่ากระทรวงศึกษาธิการได้มีการควบคุมไว้ชั้นหนึ่งแล้ว ในขั้นต่อไปถ้าทางโรงเรียนจีนที่มีการรับเด็กที่อยู่ในเกณฑ์บังคับตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 โดยไม่มีการปฏิบัติตามกระทรวงศึกษาธิการ เด็กที่จบการศึกษาจากโรงเรียนจีนเหล่านี้ก็จะถูกพิจารณาว่าไม่ได้เข้าเรียนตามกฎหมายและไม่ได้รับประกาศนียบัตรประถมศึกษา หากเป็นเช่นนั้นเด็กผู้นั้นก็จะมีคามผิดและไม่สามารถที่จะเข้าเรียนต่อในระดับของการศึกษาชั้นสูงขึ้นไปได้อีกด้วย³

นอกจากจะมีการควบคุมหลักสูตรการสอนภาษาจีนแล้ว ยังกำหนดให้ครูในโรงเรียนจีนซึ่งไม่มีความรู้ภาษาไทยมาก่อนจะต้องมาศึกษาเล่าเรียนภาษาไทยเป็นระยะเวลา 6 เดือน และทำการจัดสอนโดยเน้นไปในเรื่องของการอ่านออกเสียงภาษาไทย คัดไทย และสนทนาโต้ตอบเป็นภาษาไทย และหากครูชาวจีนสอบไม่ผ่านในการสอบในครั้งแรกจะให้มีการผ่อนผันให้สอบใหม่ผ่านในระยะเวลา 1 ปี⁴ และยังได้มีการกำหนดให้มีการแปลตำราเรียนจากภาษาจีนให้เป็นภาษาไทยก่อนที่จะนำมาสอนในโรงเรียนจีน ได้แก่แปลหนังสือแบบเรียนสมัยใหม่ “ชามินจูหัง” (ลัทธิไจรราษฎร์) เล่ม 1 และเล่ม 2 และจะต้องให้มีการเสนอต่อเสนาบดีกระทรวงศึกษาธิการก่อนที่จะมีการประกาศใช้เป็นแบบเรียน⁵

ในระยะแรกของการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 มณฑลที่สามารถจะประกาศใช้ได้ครบทุกตำบลคือ มณฑลอุดร มณฑลร้อยเอ็ด มณฑลสุราษฎร์ มณฑลนครศรีธรรมราช และมณฑลปัตตานี ซึ่งส่วนใหญ่มณฑลเหล่านี้จะอยู่ปลายพระราชอาณาเขต สำหรับมณฑลกรุงเทพฯ นั้นในช่วงเวลาดังกล่าว ยังมีได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา⁶ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าประชาชนในกรุงเทพฯ นิยมที่จะส่งบุตร

¹ ทวี ชีระวงศ์เสรี. (2517). สถานภาพทางกฎหมายของชาวจีนในประเทศไทย. หน้า 126

² ระลึก ธานี. (2522). นโยบายการจัดการศึกษาภาคบังคับของไทยภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 - พ.ศ. 2503. หน้า 63.

³ พิชัย รัตนผล. (2512). วิวัฒนาการการควบคุมโรงเรียนจีน. หน้า 6.

⁴ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. 52.1/100 ประเภทสถานโรงเรียนราษฎร์เรื่องการสอบความรู้ภาษาไทยครูจีน ครั้งที่ 2.

⁵ แหล่งเดิม.

⁶ ระลึก ธานี. (2522). เล่มเดิม. หน้า 60.

หลานเข้าศึกษาอยู่แล้ว และในกรุงเทพฯ ยังไม่มีโรงเรียนประจำบาลคมมีแต่โรงเรียนของพวกมิชชันนารี โรงเรียนราษฎร์อื่นๆ¹ และโรงเรียนจีน

ถึงแม้ว่าจะมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 และพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ.2464 แล้วก็ตาม แต่ก็ได้ปรากฏว่ามีโรงเรียนจีนที่ได้กระทำการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์กันอยู่เสมอด้วยสาเหตุที่ไม่มีการสอนภาษาไทยและมีการลักลอบใช้แบบเรียนชาวจีนอยู่จึงทำให้โรงเรียนจีนถูกสั่งปิดเสียหลายรายเช่น โรงเรียนป้วยเอง โรงเรียนจีนเด็ก และโรงเรียนจู้ไช เป็นต้น ใน พ.ศ.2468 อันเป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชย์ก็ได้มีโรงเรียนจีนที่ยังกระทำการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์อยู่โดยมีสาเหตุมาจากตั้งโรงเรียนโดยไม่แจ้งความจำนงค์ให้เสนาบติกระทรวงศึกษาธิการทราบและไม่ได้ทำการสอนภาษาไทย อันเป็นการกระทำที่ผิดพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ข้อกำหนดตามพระราชบัญญัตินี้มิได้มีการควบคุมโรงเรียนราษฎร์อย่างเข้มงวด² เพียงแต่มีการกวดขันในเรื่องของระเบียบของการจดทะเบียนขอจัดตั้งโรงเรียน การกำหนดคุณสมบัติของเจ้าของโรงเรียน ผู้จัดการและครูใหญ่ห้ามมิให้เป็นบุคคลผู้เคยต้องโทษหรือมีความคิดขัดแย้งกับการปกครองของรัฐบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูใหญ่จะต้องสอบไล่ได้ประกาศนียบัตรมัธยมปีที่ 6³ นอกจากนี้ยังมีการกำหนดหลักสูตรให้โรงเรียนราษฎร์ประถมศึกษาต้องทำการสอนอ่าน เขียนภาษาไทย และความรู้ในเรื่องหน้าที่พลเมืองที่เป็นการ “ปลูกความจงรักภักดีในกรุงสยามแลความรู้แห่งภูมิประเทศรวมพงศาวดารตำนานเมืองแลภูมิศาสตร์ด้วยเป็นอย่างน้อย”⁴ การที่มีบทลงโทษในพระราชบัญญัติฉบับนี้ไม่รัดกุมมากนัก จึงเป็นหนทางหนึ่งที่ทำให้มีการฝ่าฝืนการเรียน การสอนในโรงเรียนจีนเหล่านี้ เพราะฉะนั้นจึงต้องมีการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับนี้อีกครั้งหนึ่งในสมัยพระองค์เจ้าธานีนิวัติเป็นเสนาบติกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2469 นอกจากนี้ยังมีโรงเรียนจีนที่ฝ่าฝืนพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ฉบับนี้อยู่ด้วยสาเหตุ คือการจัดตั้งโรงเรียนขึ้นมาโดยมิได้ยื่นความจำนงค์ให้ทางเสนาบติกระทรวงศึกษาธิการทราบดังนั้นใน พ.ศ. 2470 จึงได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2470

¹ ระลึก ธานี. (2522). เล่มเดิม. หน้า 60.

² สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. 19/84 สถิติโรงเรียนราษฎร์ที่ฝ่าฝืนพระราชบัญญัติตั้งแต่ พ.ศ. 2466 - 2470.

³ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. 6/145 พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.

⁴ แหล่งเดิม.

บทที่ 5

นโยบายการจัดการศึกษาของโรงเรียนราษฎร์ในประเทศไทย

ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461

ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2470 (พ.ศ. 2470-2479)

หลังจากรัฐบาลได้มีการประกาศพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 แล้ว โรงเรียนราษฎร์ก็ได้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้อาจมีปัจจัยมาจาก

1. ราษฎรให้ความร่วมมือในการจัดการศึกษา โดยที่ทำการลงทุนด้วยเงินของตนเอง ประกอบกับมีพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ

2. รัฐบาลไม่สามารถจัดการศึกษาได้อย่างทั่วถึงเพราะมีเงินงบประมาณที่มีจำกัด แต่เมื่อราษฎรเข้ามาแบ่งเบาภาระในการจัดการศึกษา ทำให้การดำเนินงานของรัฐบาลได้รับการสนับสนุนจากราษฎร

3. สถานที่ตั้งของโรงเรียนมีทำเลที่เหมาะสม ทำการเปิดสอนสาขาวิชาที่ตรงกับความต้องการของราษฎรและในด้านคุณภาพมีความทัดเทียมหรือดีกว่าโรงเรียนรัฐบาล จึงสนองกับความต้องการของคนบางกลุ่มได้ แม้จะต้องเสียค่าเล่าเรียนในอัตราที่สูง

4. นักเรียนที่จบจากโรงเรียนราษฎร์โดยเฉพาะโรงเรียนของมิชชันนารีซึ่งส่วนใหญ่ทำการสอนหลักสูตรสามัญศึกษาที่เน้นภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาจีน ทำให้นักเรียนจำนวนมากที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนเหล่านี้ที่สามารถให้ประโยชน์ตามจุดมุ่งหมายของรัฐบาลในด้านการผลิตกำลังคน โดยไม่สร้างความขัดแย้งในด้านความคิดทางการเมืองให้กับรัฐบาล จึงทำให้ประชาชนนิยมที่จะส่งบุตรหลานของตนเข้าเรียนเป็นจำนวนมาก

5. ราษฎรผู้จัดตั้งโรงเรียนโดยทั่วไปมีเจตนาเพื่อที่จะสั่งสอนเยาวชนด้วยความบริสุทธิ์ใจและมีความตั้งใจจริง มีใจรักอาชีพครู ต้องการที่จะสร้างความเจริญก้าวหน้าทางการศึกษาให้แก่เยาวชนอย่างแท้จริง ประกอบกับการบริหารโรงเรียนของรัฐบาลซึ่งต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์ จึงทำให้ราษฎรสามารถบริหารงานได้สะดวกรวดเร็ว ซึ่งส่งผลต่อการศึกษาคือสามารถสนองต่อความต้องการของประชาชนได้ตรงตามเป้าหมายและรวดเร็วกว่า ทำให้โรงเรียนราษฎร์สามารถดำเนินกิจการได้ก้าวหน้าเป็นอย่างดี

เพราะโรงเรียนราษฎร์ได้มีแนวทางในการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการศึกษา อีกทั้งสถานที่ตั้งของโรงเรียนและสาขาวิชาที่ทำการจัดสอนได้ตรงตามความต้องการของประชาชนทั่วไป แม้จะต้องเสียค่าบำรุง ค่าธรรมเนียมการเรียนการสอนในอัตราสูงก็ยังคงมีความยินดีที่จะ

เสียให้ ทั้งยังเป็นผลดีต่อรัฐบาลในด้านการประหยัดเงินงบประมาณของรัฐ ผู้ที่จบการศึกษามาจากโรงเรียนราษฎรก็สามารถสร้างประโยชน์ในด้านการพัฒนาประเทศได้เป็นอย่างดี

สำหรับบทบาทของโรงเรียนจีนซึ่งได้เป็นปัญหาใหญ่ของโรงเรียนราษฎรในช่วงนี้ มักจะมีการก่อปัญหาที่ทำให้รัฐบาลต้องหาทางและวิธีการควบคุมในรูปแบบต่างๆ อยู่เสมอ สาเหตุอันเนื่องมาจากโรงเรียนจีนได้เป็นสถานที่ทำการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์และลัทธิไทรราชฐ์มาโดยตลอด¹ ชาวจีนที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยส่วนใหญ่มีความรู้สึกในเรื่องของชาตินิยมอย่างรุนแรง จนบางครั้งก็ได้ก่อให้เกิดความยุ่งยากต่อสังคมโดยทั่วๆ ไป ทั้งยังสืบเนื่องมาจากสถานการณ์ทางการเมืองในจีนภายหลังที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง และการก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์จีน ที่ส่งผลให้คนจีนบางส่วนในประเทศไทยได้มีพฤติกรรมที่ไม่น่าไว้วางใจ และอาจเป็นอันตรายต่อชาติไทยในอนาคต² ดังนั้นรัฐบาลจึงได้มีการริเริ่มที่จะมีการวางมาตรการในการแก้ไขพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461 เพื่อที่จะทำการควบคุมโรงเรียนราษฎรโดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนจีนให้รัดกุมยิ่งขึ้น

สาเหตุของการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ.2461 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2470

จากการที่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461 และพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ออกมา แต่ก็ยังมีโรงเรียนของพวกชาวจีนที่ยังมีการกระทำการฝ่าฝืนผิดพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎรกันอยู่เสมอๆ ใน พ.ศ. 2470 ได้มีเจ้าหน้าที่ของฝ่ายตรวจสอบทางด้านการศึกษาในแขวงพระนครใต้ได้ทำการตรวจพบว่า เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2470 โรงเรียนป้วยเองกระทำการแจกหนังสือพิมพ์ที่พิมพ์เป็นอักษรภาษาจีนเกี่ยวกับเรื่องวันชาติของจีนเพื่อที่จะให้นักเรียนได้รับรู้เรื่องราวอันเกี่ยวกับเรื่องชาตินิยมรู้ ดังนั้นพระวรวงศ์เชอพระองค์เจ้าธานีนิวัต เสนาบดีกระทรวงธรรมการได้ทราบเรื่องดังกล่าวจึงทรงนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายแก่ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวท่านทรงเห็นว่าโรงเรียนป้วยเองได้พยายามกระทำการปั่นหัวนักเรียนในเรื่องเกี่ยวกับการเมือง โดยทำการเลียนแบบมาจากโรงเรียนของพวกบอลเชวิค (คือพวกคอมมิวนิสต์รัสเซียในสมัยเริ่มแรก) ซึ่งนับได้ว่าเป็นอันตรายอย่างมาก³

¹ ณรงค์ พ่วงพิศ. (2515, เมษายน). "ความเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว," ใน วารสารธรรมศาสตร์. 1(3) : 1 - 12.

² แหล่งเดิม.

³ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่7 แฟ้ม 84 หมายเลข 19/84 พระราชหัตถเลขาบนแผ่นปะหน้าหนังสือทูลเกล้าฯ ถวายคำแปลหนังสือพิมพ์จีนของพระยาประพันธ์ดำรงลักษณ์ที่ 578/15106 ลงวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ. 2470.

นอกจากนี้รัฐบาลได้มีการพิจารณาให้มีการควบคุมหลักสูตรการเรียนการสอนภาษาจีนภายในโรงเรียนจีน ด้วยการกำหนดให้ครูในโรงเรียนจีนซึ่งไม่มีความรู้ภาษาไทยมาก่อนจะต้องเรียนภาษาไทยเป็นระยะเวลา 6 เดือน โดยจะต้องเรียนการอ่านออกเสียงภาษาไทย คำไทย และการสนทนาโต้ตอบเป็นภาษาไทย หากครูจีนทำการสอบไม่ผ่านในการสอบครั้งแรกให้มีการผ่อนผันต่อไปอีก 1 ปี นอกจากนี้ยังได้มีการกำหนดให้ทำการแปลตำราเรียนภาษาจีนเป็นภาษาไทยก่อนที่จะนำมาสอนภายในโรงเรียนจีน ได้แก่ หนังสือแบบเรียนสมัยใหม่ “ซามินจูหิง” (ลัทธิไฉรราชฎร) เล่ม 1 และเล่ม 2 และให้มีการเสนอต่อเสนาบดีกระทรวงธรรมการก่อนที่จะมีการประกาศใช้เป็นแบบเรียน

อย่างไรก็ตามโรงเรียนของพวกชาวจีนก็ยังกระทำการฝ่าฝืนมาตรา 30,31,32 และ33 (ภาคผนวก) แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 อยู่บ่อยครั้ง เช่นการสอนลัทธิไฉรราชฎรและเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์จึงทำให้ทางราชการทำการฟ้องร้องต่อศาล พอขึ้นศาลก็จะทำการพิจารณาให้ผู้จัดการโรงเรียนซึ่งได้ตกเป็นจำเลยโดยทำการปรับเป็นพินัยหลวง 6 บาท แต่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าการปรับเป็นพินัยหลวงอันตรา 6 บาทนี้เป็นอัตราที่น้อยเกินไป แล้วพระองค์ทรงเห็นว่าควรที่จะทำการแก้ไขพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 เสียใหม่ ด้วยสาเหตุที่เกิดจากโรงเรียนของพวกชาวจีนนี้อาจเป็นอันตรายต่อประเทศชาติได้

การดำเนินงานในการประกาศพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ.2461 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม 2470

ในสมัยปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีกลุ่มครูซึ่งเป็นนักปฏิวัติในพรรคก๊กมินตั๋ง ของ ดร. ซุนยัตเซ็น ในประเทศจีน เข้ามาในโรงเรียนจีนเพื่อทำการจัดตั้งองค์กรโรงเรียนรูปแบบหลักสูตร การเรียนการสอนตามรูปแบบของโรงเรียนจีนในประเทศจีน และมีการเผยแพร่อุดมการณ์ลัทธิทางการเมือง โดยโรงเรียนจีนเหล่านี้มีการกระจายตัวอยู่ทั่วไปตามชุมชนในกรุงเทพฯ และหัวเมือง โรงเรียนเหล่านี้ทำการสอนภาษาจีนกลางและภาษาถิ่นของกลุ่มต่างๆ เช่น จีนแคะ กวางตุ้ง ฮกเกี้ยน ไหหลำและแต้จิ๋ว ใน พ.ศ. 2463 นั้นโรงเรียนจีนได้ทำการจดทะเบียนตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์¹

ตามหลักสูตรประถมศึกษาของโรงเรียนจีนได้ทำการจัดแบ่งชั้นออกเป็นประถมต้น 4 ปีและประถมปลาย 2 ปี โดยทำการแบ่งการสอนออกเป็น 12 เทอม ตามหนังสือ

¹ พวงร้อย กล่อมเอียง. (2516). พระบรมราโชบายเกี่ยวกับปัญหาชาวจีนในพระราชอาณาเขตรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. หน้า 157.

แบบเรียน 12 เล่ม¹ หนังสือแบบเรียนได้มีการกำหนดเนื้อหาความรู้ที่เป็นเรื่องราวและความ เป็นมาของขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ พงศาวดาร เหตุการณ์บุคคลสำคัญและสังคมของประเทศจีน นอกจากนี้หนังสือที่ใช้สอนแล้วยังมีครูชาวจีนที่ ส่วนใหญ่เป็นพวกที่มีความคิดทางการเมืองแบบใหม่ได้ทำการสอนหนังสือที่สอดแทรกหลักสูตร ของลัทธิคำสอนทางการเมืองโดยในคำสอนที่ได้สอดแทรกนี้มีอยู่ด้วยกัน 2 หลักการใหญ่ๆ คือ²

หลักการที่ 1 ได้แก่ การถ่ายทอดความคิดทางการเมืองและการปกครองแบบเสรี นิยมประชาธิปไตย ซึ่งอยู่ในช่วงของรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โรงเรียน จีนส่วนใหญ่ได้ทำการเผยแพร่ความคิดตามแนวทางของลัทธิไตรราชภรณ์ของพรรคก๊กมินตั๋งที่ เน้นหลักชาตินิยม หลักความเสมอภาคทางการเมืองการปกครองและความทัดเทียมกันใน ด้านเศรษฐกิจ โดยทำการปลูกฝังให้กับเด็กหรือเยาวชนและชาวจีนโพ้นทะเลที่อาศัยอยู่ประเทศ ไทยให้มีการตื่นตัวต่อสู้ เพื่อที่จะทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองในประเทศจีน ในการที่จะ โค่นล้มราชวงศ์แมนจูให้เป็นระบบการปกครองแบบสาธารณรัฐ ซึ่งเป็นปัจจัยหลักที่สามารถทำ การปรับปรุงและพัฒนาให้ประเทศมีความเจริญและทำให้ประเทศจีนได้กลับไปสู่การเป็น มหาอำนาจดังเช่นในอดีตได้ สิ่งต่างๆ เหล่านี้ได้มีความสัมพันธ์กับคนจีนในประเทศไทย โดยที่ ไม่ได้มีการเปรียบเทียบกับลักษณะของการเมืองภายในประเทศไทย แต่อย่างไรก็ตามคำสอน ทางด้านการเมืองในโรงเรียนจีนได้มีอิทธิพลต่อการเรียนของนักเรียน เพราะสภาพแวดล้อมใน สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทางการเมืองไทยได้มีหนังสือพิมพ์เขียนลง เกี่ยวกับพระองค์และตลอดจนชนชั้นนำทางปัญญาชนใหม่อันเป็นผลของระบบทางการศึกษา แบบสมัยใหม่ที่ได้มีบทบาทในด้านการแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลในระบบการ ปกครองในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของไทยอันเป็นสภาพการณ์ที่สอดคล้องหรือได้มีการ เอื้ออำนวยต่อการตีความเปรียบเทียบกับคำสอนทางการเมืองที่ศึกษากันภายในโรงเรียนจีน ถึงแม้ว่ารัฐบาลไทยได้มีความพยายามที่จะทำการควบคุมการศึกษาของโรงเรียนราษฎร์ โดยเฉพาะโรงเรียนจีนด้วยการออกพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 แต่ก็ไม่สามารถ ที่จะทำการตรวจสอบการสอนทางการเมืองภายในโรงเรียนได้อย่างทั่วถึง

หลักการที่ 2 คือ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการเผยแพร่ แนวความคิดที่เป็นแบบสังคมนิยมหรือคอมมิวนิสต์เกิดขึ้นในโรงเรียนจีนแล้ว ได้มีปรากฏใน รายงานการจับกุมพวกที่ทำการเผยแพร่ทางการเมืองในระบบคอมมิวนิสต์จากขบวนการ

¹ ณรงค์ พ่วงพิศ. (2514). นโยบายเกี่ยวกับการศึกษาของคนจีนในประเทศไทยในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว. หน้า 31.

² สุวดี เจริญพงศ์. (2519). ปฏิกริยาของรัฐบาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวต่อความ เลื่อนไหวตามแนวความคิดประชาธิปไตยและสังคมนิยมก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475. หน้า 170 - 180, 265 - 280.

คอมมิวนิสต์จีนและญวน ที่ทำการประสานงานกับกลุ่มชาวจีนภายในประเทศไทย อุดมการณ์คำสอนนั้นมีลักษณะในรูปแบบของคอมมิวนิสต์ที่ได้เน้นการปฏิวัติทางชนชั้นที่เกิดจากจิตสำนึกของการต่อสู้ของประชาชนผู้ใช้แรงงานซึ่งอยู่ในฐานะที่ถูกกดขี่ในประเทศนั่นเอง ความคิดนั้นได้มีการชี้ให้เห็นถึงลักษณะของโครงสร้างทางชนชั้นตามทฤษฎีของการปฏิวัติของคอมมิวนิสต์ และวิธีการที่จะทำการต่อสู้โดยชนชั้นกรรมาชีพเพื่อให้ได้มาซึ่งสังคมที่มีความสมบูรณ์และเป็นของประชาชน

การเผยแพร่ความคิดทางด้านการเมืองภายในโรงเรียนของชาวจีน อาจเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐบาลไทยได้ อย่างเช่นโรงเรียนจีนกระทำการด้านการเมืองอย่างเปิดเผยคือโรงเรียนอนุบาลชินหมีน ที่อยู่บางกอกน้อยธนบุรี ได้หยุดทำการสอนในวันชาติจีนของพรรคก๊กมินตั๋งในวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2470 โดยใช้คำขวัญที่ปลุกจิตสำนึกให้ผู้ที่จะมีส่วนร่วมในการปฏิวัติได้ร่วมมือกัน เพื่อทำการจัดการปกครองของระบอบราชาธิปไตยได้อย่างสิ้นเชิงและในปีเดียวกันนี้เองผู้จัดการโรงเรียนจีนฮั่วเคียว ซึ่งทำการจัดตั้งอยู่ที่วัดเทพศิรินทร์ ได้ขออนุญาตตำรวจเพื่อทำการเผยแพร่หนังสือพิมพ์จีนฉบับพิเศษโดยมีข้อความปลุกใจคนจีนที่ใช้คำขวัญตามหลักของลัทธิไตรราชภู่ เพื่อให้มีการร่วมมือกันปฏิวัติในประเทศจีนเพื่อล้มการปกครองแบบราชาธิปไตย และได้มีการยกเลิกการทำสนธิสัญญาที่ไม่เสมอภาคที่ได้ทำไว้กับต่างชาติ นอกจากนี้ยังได้มีการพิมพ์หนังสือคำสอนลัทธิไตรราชภู่ รูปและข้อความที่ทำการปลุกใจของ ดร.ซุนยัตเซ็น ผู้ก่อตั้งพรรคกั๋วมินตั๋งอีกมากมาย แม้กระทั่งที่โรงเรียนจีนในต่างจังหวัด เช่น ที่ปทุมธานี แพร่ ลำปางและในภาคใต้ นอกจากนี้ได้มีการค้นพบความเคลื่อนไหวและหลักฐานคำสอนตามลัทธิคอมมิวนิสต์ในหลายโรงเรียนรวมทั้งโรงเรียนในต่างจังหวัดด้วย¹ จากการที่โรงเรียนจีนได้ทำการเผยแพร่ความคิดทางด้านการเมืองขึ้นภายในโรงเรียน จึงได้เกิดปัญหาให้กับทางรัฐบาลไทยที่จะต้องหาแนวทางการป้องกันในเรื่องนี้ โดยทำการแก้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ 2461 เป็นพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2470 โดยมีการเพิ่มประเด็นของการลงโทษให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น การถอนใบอนุญาตการจัดตั้งโรงเรียนราษฎร์ในกรณีที่มีการพบว่ามีการสอนหรือการเตรียมสอนแบบแผนทางด้านการเมืองทางเศรษฐกิจอันก่อให้เกิดความเกลียดชังต่อพระมหากษัตริย์หรือรัฐบาลและแผ่นดินรวมไปถึงความกระด้างกระเดื่องต่อกฎหมายด้วย และมีการวางนโยบายหลักในการสร้างความผสมกลมกลืนด้วยการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับทางโรงเรียนจีน เช่น จัดให้มีการเสด็จเยี่ยมโรงเรียนจีนของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวโดยการมีกำหนดการเสด็จพระราชดำเนินวันละ 2 โรงเรียน โดยที่ในวันแรกเสด็จพระราชดำเนินโรงเรียนเม่งตีกกับโรงเรียนยกหมิ่น วันต่อมาเสด็จพระราชดำเนินโรงเรียนปวยเอ็งกับโรงเรียนจีนเด็กและได้มีการพระราชทานพระบรมราโชวาทแก่นักเรียน กรรมการคณะครู

¹ ณรงค์ พ่วงพิศ. (2514). เล่มเดิม. หน้า 6 - 10.

ของโรงเรียนจีนทั้ง 4 แห่ง รวมกันในวันสุดท้ายที่โรงเรียนจีนเด็ก ในการเสด็จพระราชดำเนินได้มีขึ้นในเดือน มีนาคม พ.ศ.2470¹ และเสนาบดีกระทรวงธรรมการได้ทำการพบปะกับผู้จัดการของโรงเรียนจีน เพื่อที่จะทำการชี้แจงกฎระเบียบต่างๆ รัฐบาลยังได้พยายามโน้มน้าวจิตใจของนักเรียนในโรงเรียนจีนให้มีความรู้สึกที่มีความผูกพันต่อพระมหากษัตริย์ไทยด้วยวิธีการต่างๆ เช่น บังคับให้มีการร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี มีการอัญเชิญพระบรมฉายาลักษณ์เอาไว้ประจำโรงเรียนและรัฐบาลจะทำการจัดตั้งโรงเรียนจีนขึ้นเอง โดยให้มีการเริ่มสอนภาษาจีนในระดับมัธยมชั้นกลางจะเป็นทางที่ได้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านภาษาจีน เพื่อจัดหลักสูตรการเรียนภาษาจีนขึ้นเองโดยเป็นการเปิดโอกาสและจะได้มีข้ออ้างไม่ให้โรงเรียนจีนต้องอ้างเอาการนำหนังสือและตำราเรียนมาจากเมืองจีนเข้ามา² แต่รัฐบาลก็ไม่สามารถที่จะใช้มาตรการดังกล่าวเข้าควบคุมโรงเรียนราษฎรได้อย่างเด็ดขาด

ในการประชุมของเสนาบดีเกี่ยวกับเรื่องร่างพระราชบัญญัติห้ามไม่ให้มีการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ ก็ได้มีการกล่าวถึงการแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2470 น่าจะมีผลสืบเนื่องมาจากการเคลื่อนไหวทางด้านการเมืองภายในโรงเรียนจีนเป็นเหตุสำคัญ การประชุมเสนาบดีสภาได้มีผู้ร่วมเข้าประชุม คือ สมเด็จพระยาตมจัตราธิบดีและสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิตก็ทรงเห็นว่าพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ.2461 ที่ทางกระทรวงธรรมการกำลังมีการยกร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมอยู่นั้นเห็นสมควรที่จะกระทำการแก้ไขอย่างเร่งด่วน ก็เพื่อที่จะได้มีการออกประกาศใช้พร้อมกับพระราชบัญญัติป้องกันการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์อันเป็นการแสดงที่จะให้เห็นว่าได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติอันเป็นหนึ่งในของมาตรการของการป้องกันการที่จะมีการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ขึ้นใช้แล้ว³

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2470

ในการประชุมเสนาบดีได้มีข้อยุติและในที่สุดก็ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติแก้ไขพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2470 เมื่อวันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2470 ซึ่งมีข้อความดังต่อไปนี้

¹ ณรงค์ พ่วงพิศ. (2514). เล่มเดิม. หน้า 45 - 56.

² แหล่งเดิม.

³ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 7 แฟ้ม 255 หมายเลข 4/255 . รายงานเสนาบดีสภา ที่ 20/2470 ลงวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2470.

มีพระบรมราชโองการ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้าฯ ให้ประกาศจงทราบทั่วกันว่า โดยที่เป็นการสมควรที่จะเพิ่มเติม พระราชบัญญัติในพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พุทธศักราช 2461¹

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการแก้ไขมาตรา 25 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ โดยให้แทรกบทบัญญัติต่อจากอนุมาตรา 5 แห่งมาตรา 25 ดังต่อไปนี้

5.ก. ถ้าปรากฏว่ามีการสอนภาษาเตรียมจะสอนลัทธิศาสนาแบบแผนทางการเมืองภาษาทางเศรษฐกิจใน โรงเรียนใดด้วยเจตนาถากานามว่าจะให้เกิดความเกลียดชังต่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ชาติต่อรัฐบาล ชาติต่อแผ่นดินก็ดี ว่าจะให้มีการเปลี่ยนในรัฐบาลภาษาพระราชกำหนดกฎหมายด้วยใช้กำลังบังคับ ฤๅกระทำร้ายก็ดี ว่าจะให้คนทั้งหลายเกิดความไม่พอใจ และกระด้างกระเดื่องถึงอาจเกิดเหตุร้าย ในแผ่นดินซึ่งท่านได้ก็ดี ว่าจะกวนให้เกิดขึ้นซึ่งความเกลียดชังระหว่างคนต่างชั้นก็ดี ว่าจะยุยงให้ คนทั้งหลายกระทำการล่วงละเมิดต่อพระราชกำหนดกฎหมายก็ดี ...²

พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2470 นี้ เป็นฉบับแก้ไขเพิ่มเติมจาก พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 โดยแก้ไขบทที่ใช้ควบคุมโรงเรียนราษฎร์โดยตรง คือ ลักษณะที่ 3 การปิดโรงเรียนซึ่งได้ระบุไว้ในมาตรา 25 อนุมาตรา 5 จะกระทำได้เมื่อปรากฏ ลักษณะดังนี้ คือ

... (5) ถ้าปรากฏจากรายงานของผู้ตรวจการศึกษาว่า ผู้จัดการโรงเรียนก็ดี ครูใหญ่ก็ดี มิได้นำพา พระราชบัญญัตินี้ ในข้อที่บังคับให้สอนภาษาไทย ให้พร่ำสอนความรักและความรู้ภูมิประเทศสยาม ฤๅว่ายังขึ้นใช้สมุดหนังสือต้องห้าม แลผู้จัดการโรงเรียนได้รับคำท้วงติงเตือนเป็นลายลักษณ์อักษร ให้ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติภายในกำหนด 1 เดือนแล้ว ก็ยังไม่ทำตามนั้น ...³

ในพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2470 ถ้ามีเจ้าหน้าที่ตรวจ พบว่า ผู้จัดการ ครูใหญ่ ไม่ทำตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์โดยที่ไม่ทำการสอน ภาษาไทย และสอนความรักชาติ ภูมิประเทศสยามและยังมีการใช้ตำราหนังสือที่ต้องห้าม ถ้าผู้จัดการโรงเรียนได้รับจดหมายตักเตือนแล้วยังไม่มีการแก้ไขภายในระยะเวลา 1 เดือนแล้ว เจ้าหน้าที่ก็จะทำการสั่งปิดโรงเรียน

¹ พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พุทธศักราช 2470. ราชกิจจานุเบกษา ตอนพิเศษ กฤษฎีกา ภาค 1-2 เล่มที่ 44 วันที่ 5 กันยายน 2470. หน้า 176.

² แหล่งเดิม.

³ พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461. ราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 35 ประจำปีวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2461. หน้า 122.

ผลจากการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ.2461 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2470

ทางราชการได้ทำการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2470 เพื่อที่จะใช้ในการควบคุมโรงเรียนราษฎร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนจีนได้กระทำอย่างเข้มงวดถึงกับสั่งปิดโรงเรียนทันที เมื่อมีการดำเนินการทางด้านการเมืองในโรงเรียน เพราะคนจีนได้ใช้โรงเรียนเป็นเครื่องมือในการปลุกฝังลัทธิชาตินิยมและลัทธิคอมมิวนิสต์ภายในโรงเรียน

ถึงแม้จะมีการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ให้มีความรัดกุมมากขึ้น แต่โรงเรียนจีนก็ยังมี การฝ่าฝืนกระทำผิดพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์อยู่เรื่อยๆ ดังนั้นทางกระทรวงธรรมการก็ได้กระทำการสั่งปิดโรงเรียนจีนเหล่านั้นทันที ในการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ของพวกโรงเรียนจีน สาเหตุอันเนื่องมาจากการเปิดสอนโดยไม่ได้ออกอนุญาตต่อทางเจ้าหน้าที่ และมีการล่อลวงว่ามีเจตนาไปในทางไม่ดีโดยทำการสอนกันอย่างลับๆ ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชกระแสรับสั่งเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า

... ถ้าจะให้เดาแล้ว เข้าใจว่าส่วนมากตั้งใจฝ่าฝืนพระราชบัญญัติจริงๆ เพราะไม่ยอมสอนภาษาไทยเป็นต้น ไม่ใช่ฝ่าฝืนเพราะไม่รู้ว่ามีพระราชบัญญัติห้าม เมื่อสั่งปิดแล้วผู้จัดการก็เลยหนีอะไรต่างๆ ดังนั้นทำให้เห็นว่าเป็นการกินปูนร้อนท้อง คงกลัวถูกเนรเทศจะต้องเคร่งครัดให้มากในเรื่องนี้ ...¹

ยังมีโรงเรียนจีนที่กระทำการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ปรากฏให้เห็นอยู่ คือ ใน พ.ศ. 2472 โรงเรียนจีนกระทำการโฆษณาชวนเชื่อในลัทธิคอมมิวนิสต์อยู่หลายแห่งด้วยกันคือ โรงเรียนจีนเด็ก² ในเขตความรับผิดชอบของแขวงการศึกษาพระนครใต้ ได้เปิดตลาดฟ้าของโรงเรียนเป็นที่ตั้งศาลเจ้า และทางโรงเรียนได้ทำการจ้างคนจีนขายน้ำชาเพื่อหาผลกำไร เพื่อเก็บเงินเป็นรายได้ให้ของโรงเรียน โดยเปิดขายน้ำชาตั้งแต่ 8.00 น. ถึง 23.00 น. เป็นประจำทุกวัน ได้มีกลุ่มชาวจีนไหลล้าไปร่วมชุมนุมรับประทานน้ำชากันเสมอๆ ตำรวจได้ทำการสืบทราบแน่ชัดว่าเป็นการพบปะของกลุ่มชาวจีนที่นิยมคอมมิวนิสต์และได้ใช้การดื่มน้ำชาเป็นฉากบังหน้า ในการประชุมเพื่อที่จะมีการวางแผนงานกัน แล้วจึงได้เข้าทำการจับกุม เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2472 เวลา 19.00 น.³

¹ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 7 แฟ้ม 84 หมายเลข 19/84 ลายพระราชหัตถเลขาบนแผ่นปะหน้าหนังสือร่างของเสนาบดีกระทรวงธรรมการที่ 198/8133 ลงวันที่ 6 ธันวาคม 2470 ทูลเกล้าถวายบัญชีสถิติโรงเรียนราษฎร์ที่ฝ่าฝืนพระราชบัญญัติ.

² ณรงค์ พ่วงพิศ. (2514). เล่มเดิม. หน้า 12.

³ แหล่งเดิม.

เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2472 ได้มีโรงเรียนจีนจู้ไช้ และโรงเรียนเฉียนยุกได้ถูกตำรวจตรวจค้นโรงเรียนได้พบเอกสารที่เกี่ยวข้องกับบทเรียนและการดำเนินงานของพวกคอมมิวนิสต์ จึงทำการจับกุมนายตั้งเล็กที่อาศัยอยู่ในโรงเรียนจู้ไช้ โดยมีสาเหตุมาจากมีเอกสารใบแจ้งความทั้งภาษาจีน อังกฤษ และไทย ที่ทำการชักชวนให้มีการนับถือลัทธิคอมมิวนิสต์ ในปีเดียวกันนี้ตำรวจได้ทำการค้นพบว่ามีการทำข้อสอบที่เป็นคำถามคำตอบ ซึ่งมีข้อความที่ปลุกใจไปในทางลัทธิคอมมิวนิสต์ ที่โรงเรียนกวางหวา ตำบลสระประทุม เมื่อวันที่ 31 มกราคม พ.ศ.2472 อีกด้วย¹

ใน พ.ศ. 2473 ตำรวจได้ทำการกวาดล้างแหล่งที่พิมพ์ใบปลิวที่มีการยุยงให้คนเลื่อมใสในลัทธิคอมมิวนิสต์ ที่มีศูนย์กลางการปฏิบัติงานซึ่งตั้งอยู่ที่ร้านยี่ห้อ "เซ่งจิว" จังหวัดพระนคร ปรากฏว่าร้าน เซ่งจิว ได้มีสาขาอยู่ในโรงเรียนจีนหลายแห่ง² เช่น โรงเรียนเม่งเคี้ยง ตำบลมักกะสัน โรงเรียนดงขั้ว ตลาดพลูเป็นต้น โรงเรียนเหล่านี้เป็นแหล่งเผยแพร่สิ่งตีพิมพ์ของร้านเซ่งจิว ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีในหมู่นักจีน

จะเห็นได้ว่าเมื่อได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2470 แล้ว แต่โรงเรียนจีนก็ยังคงกระทำการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2470 เพราะการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2470 นั้นมีบทลงโทษที่ไม่รุนแรงเช่นการถูกสั่งปิดโรงเรียนขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่ ถ้าไม่ถูกสั่งปิดโรงเรียนก็จะทำการส่งฟ้องต่อศาลเพื่อทำการพิจารณาคดี เมื่อผู้จัดการโรงเรียนจีนตกเป็นจำเลยในคดีก็จะต้องถูกพิพากษาให้ทำการเสียค่าปรับเป็นจำนวนเงิน 6 - 40 บาทบ้าง ซึ่งจำเลยเหล่านี้ก็จะมีเงินเสียค่าปรับจึงทำให้ไม่ต้องถูกจำคุก ในการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ของโรงเรียนจีนก็ยังคงมีการกระทำต่อไป จนถึงกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชปรารภจะแก้ไขพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์เสียใหม่ เพื่อการแก้ไขมิให้มีการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติกันต่อไปอีก³

ในการดำเนินงานของรัฐบาลที่ทำการควบคุมโรงเรียนราษฎร์ ได้มีผลทำให้ปี พ.ศ.2473 มีโรงเรียนราษฎร์ในเขตกรุงเทพฯ โดยเฉพาะแขวงพระนครเหนือและพระนครได้

¹ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 7 แฟ้ม 133 หมายเลข 1/133 ปีก 2 หนังสือรายงานข้อราชการของกระทรวงมหาดไทย (ลับ) ที่ 18/452 ลงวันที่ 15 เมษายน 2473.

² สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 7 แฟ้ม 255 หมายเลข 6/255 หนังสือรายงานข้อราชการของกระทรวงมหาดไทย (ลับ) ที่ 399/9924 ลงวันที่ 22 พฤศจิกายน 2473.

³ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 7 แฟ้ม 84 หมายเลข 19/84 ลายพระราชหัตถเลขาบนแผ่นปะหน้าหนังสือราชการของเสนาบดีกระทรวงธรรมการที่ 44/1987 ลงวันที่ 26 พฤษภาคม 2471 ทูลเกล้าฯ ถวาย.

ขอเลิกล้มกิจการประมาณ 70 โรงซึ่งเป็นโรงเรียนของเอกชนของทุกประเภท สาเหตุแห่งการเลิกกิจการอันได้แก่

1. ปัญหาของสถานที่ โรงเรียนราษฎรบางแห่งได้ทำการเช่าสถานที่จัดตั้ง ทำให้ต้องมีการโยกย้ายสถานที่บ่อยๆ หรือหาสถานที่จัดตั้งไม่ได้
2. โรงเรียนจีนบางแห่งไม่สามารถที่จะหาครูใหญ่-ครูน้อยที่มีความสามารถที่จะสอนภาษาไทยได้
3. จำนวนของนักเรียนได้ลดลงทำให้ไม่สามารถดำเนินกิจการอยู่ได้
4. สุขาภิบาลโรงเรียนไม่ถูกต้องตามที่พระราชบัญญัติกำหนดไว้จึงทำให้ถูกยุบ
5. ครูจีนบางคนต้องถูกจับเพราะได้ทำการสอนลัทธิทางการเมืองให้แก่เด็ก¹

ได้มีรายงานของกรมทำข้ายกระทรวงมหาดไทยเกี่ยวกับเรื่องโรงเรียนจีน ที่ได้ปรากฏในเดือนตุลาคม-มีนาคม พ.ศ. 2472 และในระหว่างเดือนเมษายนถึงกันยายน พ.ศ. 2473 ได้มีพฤติกรรมที่ไม่ไว้วางใจอยู่มาก สมควรที่ควรได้รับการปราบปรามเสียเพื่อที่จะเป็นหนทางสำหรับในป้องกันภายหลัง² แสดงให้เห็นว่าการควบคุมโรงเรียนจีนก็ยังไม่บรรลุผลตามความมุ่งหมายที่ทางราชการได้วางเอาไว้ จึงได้มีการพูดถึงพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎรฉบับใหม่กันขึ้นอีกเมื่อ พ.ศ. 2475

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้มีการกวัดขังโรงเรียนจีนที่กระทำการหลีกเลี่ยงพระราชบัญญัติกันอยู่เสมอ ดังนั้นพระองค์เจ้าธานีนิวัติเสนาบดีกระทรวงธรรมการจึงได้ทรงทำการวินิจฉัยเรื่องการควบคุมโรงเรียนจีนที่เป็นอยู่ในขณะนั้นขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย

ข้อวินิจฉัยของพระองค์เจ้าธานีนิวัติมีดังนี้คือ³

1. ในการตราพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461 โรงเรียนจีนยังไม่ได้ก่อปัญหาให้เห็นเด่นชัดเหมือนกับในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะชาวจีนในสมัยนี้มีได้

¹ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. 54.1/1548 เรื่องเลิกล้มโรงเรียนราษฎรต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ แขวงพระนครเหนือ พ.ศ. 2472-2473 และ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร. 54.1/1553 เรื่องเลิกล้มโรงเรียนต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ แขวงพระนครใต้ พ.ศ. 2472-2473.

² สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 7 แฟ้ม 126 หมายเลข 28/126 หนังสือรายงานข้อราชการกระทรวงมหาดไทยลงวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2473 ทูลเกล้าฯ ถวายรายงานของราชการกรมทำข้าย.

³ ณรงค์ พ่วงพิศ. (2514). เล่มเดิม. หน้า 103, 113.

คิดที่จะปล่อยให้ลูกหลานเลือดจางกลายเป็นไทยไปเหมือนแต่ก่อน¹ และเป็นช่วงที่ชาวจีนกำลังประสบกับความเจริญรุ่งเรืองและประสบความสำเร็จ จึงทำให้เลือดของชาตินิยมของคนจีนจึงมีความรุนแรงขึ้นทุกที

2. ในการออกกฎบังคับโรงเรียนราษฎร์ที่ไม่ใช่บังคับแต่โรงเรียนจีน หรือได้มีการแยกประเภทของโรงเรียนจีนไว้ต่างหาก ดังนั้นจึงยากที่จะทำการควบคุมโรงเรียนจีน ให้เกิดประสิทธิภาพได้ตามที่ได้ตราพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้วิชาความรู้และทำการฝึกฝนกุลบุตรกุลธิดาให้เป็นพลเมืองไทยหรือเป็นคนที่มีความจงรักภักดีต่อประเทศไทย แต่ในทางกลับกันโรงเรียนจีนมิได้กระทำการดังที่ได้กล่าวมา และในการกระทำของโรงเรียนจีนที่ทำการต่อต้านอย่างเช่น การร้องทุกข์ในเรื่องที่จะต้องเรียนภาษาไทย การฝึกอบรมภายในโรงเรียนให้เป็นคอมมิวนิสต์ การดำเนินการก็จะเป็นปฏิปักษ์ต่อพระราชบัญญัติ เพราะฉะนั้นกฎหมายที่ได้ทำขึ้นไว้สำหรับโรงเรียนชนิดหนึ่งก็จะคุ้มครองโรงเรียนอีกชนิดหนึ่งไม่สามารถที่จะได้ผลสำเร็จ²

ในการควบคุมโรงเรียนจีนที่ได้กระทำอยู่นั้นยังไม่ได้ผล ดังนั้นพระองค์เจ้าธานีนิวัติ เสนาบดีกระทรวงธรรมการทรงเสนอแนวนโยบายในการควบคุมโรงเรียนจีนเอาไว้ดังนี้

1. จะต้องทำการแก้ไขพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ในมาตรการกวดขันครุฑน้อย (มาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461) ซึ่งเป็นสาเหตุให้มีการสอนของลัทธิทางด้านการเมืองและการอบรมให้เกิดความชิงชังพวกจักรวรรดินิยมที่คนจีนมีความเชื่อว่ามีอำนาจครอบงำคนไทย³

2. ในการตรวจตราจะต้องเพิ่มความเข้มงวดและความรัดกุมมากยิ่งขึ้น โดยจะต้องแสวงหาผู้ที่มีความรู้ทางด้านภาษาจีนดี ๆ มาประจำในกองตรวจแบบเรียนแล้วทำการตรวจโรงเรียนบุคคลดังที่ได้กล่าวมานี้จะหาที่ไว้วางใจได้ยากอยู่ ถ้ามิใช่คนไทยที่รู้ภาษาจีนแต่กลับเป็นคนจีนที่กลับรู้ภาษาไทยเหมือนที่เป็นอยู่ก็จะไว้วางใจได้ยาก⁴

เมื่อมีการกำหนดนโยบายในการควบคุมโรงเรียนราษฎร์ โดยเฉพาะควบคุมโรงเรียนจีนเสียใหม่นั้น ทางเสนาบดีกระทรวงธรรมการจึงได้ทรงเสนอหลักการในการที่จะให้มีการแก้ไข

¹ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 7 แฟ้ม 84 หมายเลข 18/84 หนังสือรายงานข้อราชการของกระทรวงธรรมการ ลงวันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2475.

² แหล่งเดิม.

³ แหล่งเดิม.

⁴ แหล่งเดิม.

พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2470 เสียใหม่โดยมีสาระสำคัญพอสรุปได้ดังนี้ คือ¹

1. ในการดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนราษฎร์หรือการเป็นผู้จัดการหรือครูจะต้องได้รับอนุญาตก่อนจึงจะมีการดำเนินการได้ แต่ในขณะนั้นเพียงแจ้งให้กระทรวงธรรมการทราบ ถ้าทางกระทรวงไม่คัดค้านก็สามารถที่จะทำการสอนได้
2. ในการอนุญาตจัดตั้งหรือการสั่งปิดโรงเรียนตลอดจนการอนุญาตบุคคลที่จะเข้ามาทำหน้าที่ภายในโรงเรียน จะต้องให้ผู้ปกครองท้องถิ่นได้มีอำนาจสั่งการและเสนาบติกระทรวงธรรมการเป็นผู้ให้คำปรึกษาหรือทำการอุทธรณ์อีกชั้นหนึ่ง
3. ควรที่จะมีการกำหนดคุณลักษณะของครูน้อยให้เป็นที่ไว้วางใจและต้องทำการกวัดข้นด้วยเหมือนกับครูใหญ่เว้นไว้แต่เรื่องคุณวุฒิและอายุที่จะต้องทำการผ่อนผันให้
4. สถานศึกษา คือ โรงเรียนจะต้องเป็นสถานที่สำหรับทำการศึกษาโดยตรง ไม่ให้เป็นแหล่งสอ่งสมของเหล่าผู้กระทำการมิชอบใดๆ
5. มีการเพิ่มบทลงโทษให้มากขึ้น
6. เสนาบติกระทรวงธรรมการได้เป็นผู้รักษาพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับนี้และมีอำนาจที่จะออกกฎในการควบคุมโรงเรียนราษฎร์

คณะเสนาบติกระทรวงธรรมการมีหลักในการแก้ไขพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ใน พ.ศ. 2475 ได้ถูกนำเข้าไปปรึกษาหารือกันในที่ประชุมอภิรัฐมนตรีสภา ครั้งที่ 10/2475 วันพุธที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2475² สมเด็จพระปรมัยยิกายะราชานุภาพทรงได้มีความเห็นว่าการของเสนาบติกระทรวงธรรมการถูกต้องไปด้วยเหตุผลหลายประการ แต่ในการควบคุมโรงเรียนจีนให้ประสบผลสำเร็จได้นั้น ไม่ควรใช้อำนาจกฎหมายอย่างเดียวจะต้องมีการใส่ใจดูแลด้วย³

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ทรงเห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงหลักการในพระราชบัญญัติ⁴ แต่ในการดำเนินการจะต้องมีการแก้ไขโดยให้มีการจัดคณะกรรมการดำเนินงานของโรงเรียนจีนจะเป็นการดีเพราะกระทรวงธรรมการจะทำการควบคุมในการดำเนินการโรงเรียนจีนแต่ผู้เดียว พระองค์ทรงเห็นว่านโยบายในการดำเนินการก็มีความสำคัญเท่ากับการออกพระราชบัญญัติในการบังคับใช้เหมือนกัน เรื่องการแก้พระราชบัญญัติโรงเรียน

¹ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 7 แฟ้ม 84 หมายเลข 18/84 หนังสือรายงานข้อราชการของกระทรวงธรรมการ ลงวันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2475.

² สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 7 แฟ้ม 84 หมายเลข 18/84 สำเนารายงานการประชุมอภิรัฐมนตรี ครั้งที่ 10/2475 วันพุธที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2475.

³ แหล่งเดิม.

⁴ ณรงค์ พ่วงพิศ. (2514). เล่มเดิม. หน้า 80.

ราษฎรพระองค์ทรงคัดค้านในข้อที่ให้อำนาจแก่เสนาบดีและกระทรวงธรรมการมากเกินไป แต่ในส่วนต่างๆ พระองค์ไม่ทรงคัดค้าน¹

สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทรงเห็นว่าพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎรของไทยเรามีได้มีบทบังคับโรงเรียนจีนโดยเฉพาะเหมือนกับทางประเทศสิงคโปร์และปีนัง² ดังนั้นพอมีการออกกฎหมายในการควบคุมที่สมควรกับโรงเรียนจีน โรงเรียนฝรั่งก็หาว่ามีการควบคุมมากเกินไป ถ้ามีการออกกฎหมายในการควบคุมซึ่งพอสมควรกับโรงเรียนฝรั่ง ทางเจ้าหน้าที่ก็ร้องว่ามีอำนาจไม่พอในการบังคับโรงเรียนจีน ได้ทรงพระดำริเห็นว่าการจัดตั้งโรงเรียนราษฎรต้องได้รับการอนุญาตจากสมุหพระนครบาลหรือสมุหเทศาภิบาลเสียก่อน เพื่อให้ให้อำนาจผู้ปกครองท้องถิ่นที่จะทำการอนุญาตหรือสั่งปิดโรงเรียนได้³

สำหรับกรมหมื่นเทววงศ์วโรปการ เสนาบดีกระทรวงต่างประเทศ ทรงเห็นว่าการที่จะให้อำนาจในการอนุญาตหรือสั่งปิดโรงเรียนจีนแก่เจ้าหน้าที่มากเกินไป สมควรที่จะได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการต่างกระทรวงร่วมกันเป็นผู้ทำการพิจารณาจะเหมาะสมกว่า⁴ ในการพิจารณาหลักการดังกล่าวเห็นว่าแปลกไปกว่าคนอื่นๆ ที่จะให้ผู้แทนต่างกระทรวงเข้ามาทำการพิจารณาที่จะมีการสั่งอนุญาตหรือปิดโรงเรียน เพราะในเรื่องนี้มีความเกี่ยวข้องกับการศึกษาของชาติ โดยเฉพาะไม่ว่าจะเป็นการศึกษาของคนจีนหรือคนไทยก็ควรจะอยู่ภายใต้อำนาจการบังคับบัญชาและดูแลของกระทรวงธรรมการ โดยเฉพาะเสนาบดีว่าควรที่จะได้ทรงมีสิทธิในการบริหารงานและการดำเนินนโยบายโดยอิสระ เพื่องานจะได้มีการดำเนินไปด้วยความว่องไวและทันต่อเหตุการณ์มากกว่าที่จะให้ไปขึ้นกับการวินิจฉัยของบุคคลในอีกหลายๆ กระทรวง

ในที่ประชุมของอภิรัฐมนตรีสภาในครั้งนั้นก็ยังไม่มีข้อตกลงในเรื่องของพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎรที่จะทำการแก้ไขใหม่ จึงได้นำมาปรึกษาหารือกันใหม่ในการประชุมเสนาบดีสภา ครั้งที่ 10/2475 วันจันทร์ที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2475⁵ ในการประชุมเสนาบดีคราวนี้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชปรารภว่าในเรื่องการศึกษาของเด็กนั้นรัฐบาลควรที่จะมีการควบคุมตลอดเวลาเพียงมิให้ปฏิบัติต่อชาติเท่านั้น⁶

¹ ณรงค์ พ่วงพิศ. (2514). เล่มเดิม. หน้า 80.

² แหล่งเดิม.

³ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 7 แฟ้ม 84 หมายเลข 18/84 สำเนารายงานการประชุมอภิรัฐมนตรี ครั้งที่ 10/2475 วันพุธที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2475.

⁴ แหล่งเดิม.

⁵ แหล่งเดิม.

⁶ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 7 แฟ้ม 84 หมายเลข 18/84 สำเนารายงานเสนาบดีสภาที่ 10/2475 วันจันทร์ที่ 30 พฤษภาคม 2475.

เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศทรงเห็นว่า รัฐบาลเข้ามาทำการควบคุมการศึกษาของชาตินั้นถูกต้องแล้ว แต่เมื่อมีการกระทำอะไรลงไปจะต้องมีการปรากฏจากหลักเกณฑ์ มิฉะนั้นชาวต่างประเทศอื่นๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดตั้งโรงเรียนสอนหนังสือแก่เด็กจะมีการติเตียนและยกเป็นสาเหตุของความขัดข้องต่างๆ ได้ จริงอยู่ที่สมควรจะมีการควบคุมโรงเรียนจีนแต่ก็ต้องมีการคำนึงว่านอกจากโรงเรียนจีนก็ยังมีโรงเรียนฝรั่งและไทยเป็นต้นอีกด้วย¹

จากบันทึกแสดงความคิดเห็นของนายสตีเวนส์ที่ปรึกษาของกระทรวงต่างประเทศที่เสนอเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ของกระทรวงธรรมการว่า ข้อความในบางตอนก็มีความคลุมเครือและมีความรุนแรงมากเกินไป นายสตีเวนส์เห็นว่าการให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่มากเกินไป ควรที่จะได้มีการพิจารณาแก้ไขเสียใหม่ ประกอบด้วยผู้แทนกระทรวงธรรมการ กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงมหาดไทยและกระทรวงยุติธรรม²

ในการชี้แจงของเสนาบดีกระทรวงธรรมการเกี่ยวกับเรื่องการให้เสนาบดีกระทรวงธรรมการมีอำนาจในการที่จะทำการควบคุมโดยตรงนั้นมีจุดประสงค์เพื่อทำการควบคุมโรงเรียนจีนมากกว่าโรงเรียนอื่น สาเหตุเนื่องจากโรงเรียนจีนได้นำอันตรายมาสู่บ้านเมืองโดยมีความเคลื่อนไหวทางด้านการเมือง ผิดกับโรงเรียนของพวกฝรั่ง ทรงมีความเห็นว่าถ้ารัฐบาลไม่เข้าไปควบคุมเด็กนักเรียนก็จะขาดหลักในการตัดสินใจด้วยตนเองว่าการปกครองชนิดใดที่ดีกว่าจะได้เพียงแต่ความรู้เมื่อการป้องกันมิให้คนจีนฝึกหัดเด็กเป็นปรปักษ์ต่อเมืองไทยก็จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนนโยบายในพระราชบัญญัติ³

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าฯ ให้ผู้แทนกระทรวงธรรมการ กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงยุติธรรม เป็นคณะกรรมการในการพิจารณาแก้ไขร่างพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ใหม่ โดยมีเสนาบดีกระทรวงธรรมการเป็นประธาน แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าไม่ทันจะได้ออกประกาศใช้ เนื่องด้วยเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เสียก่อน จึงไม่มีโอกาสที่จะได้พิสูจน์ว่านโยบายการควบคุมโรงเรียนราษฎร์ เมื่อ พ.ศ. 2475 โดยเฉพาะการควบคุมโรงเรียนจีนจะได้ผลหรือไม่

นโยบายส่วนรวมในการควบคุมโรงเรียนราษฎร์โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนจีน ซึ่งเตรียมการจะมีการประกาศใช้ออกมาเป็นพระราชบัญญัติใน พ.ศ. 2475 พอสรุปได้ดังนี้

1. ในการควบคุมโรงเรียนจีนนั้นจะต้องกระทำด้วยความระมัดระวังอย่าให้มีการส่งผลกระทบกระเทือนต่อโรงเรียนฝรั่งและโรงเรียนไทยได้ เพราะโรงเรียนราษฎร์สองประเภทหลัง

¹ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 7 แฟ้ม 84 หมายเลข 18/84 สำเนารายงานเสนาบดีสภาที่ 10/2475 วันจันทร์ที่ 30 พฤษภาคม 2475.

² แหล่งเดิม.

³ แหล่งเดิม.

มิได้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับด้านการเมืองแต่ประการใด ถ้าหากมีการกระทำการรุนแรงก็อาจจะก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรมได้

2. จะต้องมีการจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นโดยประกอบไปด้วย ผู้แทนกระทรวงธรรมการ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการต่างประเทศและกระทรวงยุติธรรม โดยทำหน้าที่ช่วยกันดูแลควบคุมโรงเรียนจีน เพราะเป็นนโยบายที่น่าสนใจในการแก้ไขปัญหาที่มีความละเอียดอ่อนเกี่ยวกับความมั่นคงปลอดภัยของประเทศในอนาคต และมีความเกี่ยวข้องไปถึงกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอีกด้วย ในทั้งสองเรื่องนี้กระทรวงมหาดไทยกับกระทรวงการต่างประเทศจะช่วยในเรื่องข้อวินิจฉัยแก่กระทรวงธรรมการได้เป็นอย่างดีเมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับโรงเรียนจีนเกิดขึ้น และเมื่อกระทรวงธรรมการจะมีการออกระเบียบข้อบังคับหรือกฎกระทรวงมาควบคุมโรงเรียนจีนอีกชั้นหนึ่ง กระทรวงยุติธรรมจะช่วยในด้านการวินิจฉัยได้มาก ซึ่งดีกว่าที่จะให้อำนาจผูกขาดอยู่กับกระทรวงธรรมการแต่ฝ่ายเดียว

3. ให้สมุหพระนครบาลและสมุหเทศาภิบาลมีอำนาจในการอนุญาตและการสั่งปิดโรงเรียนจีน เพราะสมุหพระนครบาลและสมุหเทศาภิบาลมีความใกล้ชิดและรู้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นที่โรงเรียนจีนได้ดีกว่ากระทรวงธรรมการ ซึ่งไม่มีโอกาสที่จะไปตรวจตราโรงเรียนจีนได้อย่างสม่ำเสมอ

4. หลักสูตรและตำราเรียนในโรงเรียนจีนจะต้องมีการควบคุม ซึ่งหมายความว่าโรงเรียนจีนจะต้องทำการสอนภาษาจีนและจะต้องใช้หนังสือเรียนตามหลักสูตรและแบบเรียนที่ทางกระทรวงธรรมการเป็นผู้กำหนดให้ใช้

5. ในการควบคุมโรงเรียนไม่ควรที่จะให้อำนาจผูกขาดอยู่กับเสนาบดีกระทรวงธรรมการมากเกินไป

6. นโยบายในการแก้ไขพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ของเสนาบดีกระทรวงธรรมการที่ได้มีการเสนอเข้าที่ประชุมเสนาบดีสภาและอภิรัฐมนตรีสภาก็ไม่มีผู้ใดทำการคัดค้านและเห็นว่าในการดำเนินการแก้ไขพระราชบัญญัติให้ไปในแนวทางตามนโยบายนั้นได้¹

ภายหลังที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 รัฐบาลชุดต่างๆ ได้มีการกล่าวถึงโรงเรียนราษฎร์ในแง่ที่จะให้มีการสนับสนุนโดยให้มีฐานะและคุณภาพดีขึ้น² รัฐบาลจะต้องใช้วิธีแบ่งเบาภาระในการจัดการศึกษา โดยที่รัฐบาลทำการจัดเองบ้างให้เทศบาลและประชาบาลทำการจัดขึ้นบ้าง และยังให้ราษฎรทำการจัดการศึกษาขึ้นตามความต้องการ ทั้งนี้เป็นเพราะยังมีเด็กอีกเป็นจำนวนมากที่ยังไม่มีโรงเรียน³

ในการดำเนินงานของรัฐบาลที่มีต่อโรงเรียนราษฎร์ ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2476 โดย

¹ ณรงค์ พ่วงพิศ. (2514). เล่มเดิม. หน้า 84.

² กระทรวงศึกษาธิการ. (2507). ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2435 - 2507. หน้า 875 - 899

³ แหล่งเดิม. หน้า 31, 343, 353.

กำหนดให้มีการจัดตั้งกองโรงเรียนราษฎรขึ้นในกรมสามัญ เพื่อทำหน้าที่ดูแลโรงเรียนราษฎร¹ และในเดือนมกราคม พ.ศ. 2477 กระทรวงศึกษาธิการได้ออกประกาศถอนอนุหมัดการเทียบหลักสูตรจากโรงเรียนราษฎรสอนภาษาจีน ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2478 เป็นต้นไป จึงทำให้ชาวจีนเกิดความเกรงกลัวว่ารัฐบาลจะสั่งปิดโรงเรียนจีน เลยทำให้รัฐบาลต้องออกแถลงการณ์มีใจความสำคัญคือ กระทรวงศึกษาธิการไม่มีความประสงค์จะเลิกล้มโรงเรียนจีน หรือกระทำการบังคับกดขี่เพื่อให้โรงเรียนจีนต้องเลิกกิจการ หรือห้ามลูกจีนในประเทศไทยไม่ให้ศึกษาภาษาจีนดังคำกล่าวหา แต่รัฐบาลได้พยายามที่จะส่งเสริมให้ลูกจีนซึ่งรวมทั้งเด็กไทยได้เล่าเรียนภาษาจีน แม้ในโรงเรียนรัฐบาลก็ได้มีการจัดหลักสูตรภาษาจีนให้กับเด็กไทยได้ศึกษา ทั้งนี้เพราะกระทรวงศึกษาธิการเห็นว่าภาษาจีนเป็นภาษาที่เป็นประโยชน์ โดยเฉพาะทางด้านการค้าขาย²

การที่ถูกสั่งถอนอนุหมัดการเทียบหลักสูตรนี้ทำให้เจ้าของโรงเรียนจีนเกิดความไม่พอใจเป็นอันมาก ผู้จัดการโรงเรียนชินหมินได้มีหนังสือถึง พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรีแสดงความไม่พอใจที่กระทรวงศึกษาธิการได้ดำเนินการดังกล่าว โดยให้เหตุผลว่าการถอนอนุหมัดครั้งนี้มุ่งแต่เฉพาะโรงเรียนจีน ส่วนโรงเรียนของชาติอื่นๆ เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส อเมริกัน มิได้ถูกถอนและแสดงความไม่พอใจต่อการกระทำของรัฐบาลในครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง

จากปัญหานี้กระทรวงมหาดไทยได้ทำบันทึกไปถึงนายกรัฐมนตรีชี้แจงเรื่องการถอนอนุหมัดประถมศึกษาในโรงเรียนจีน อ้างเหตุว่าปัญหาโรงเรียนจีนเป็นปัญหาที่มีมานาน การแก้ปัญหาที่ได้กระทำมาแล้วยังไม่สำเร็จลุล่วงไปได้จึงขอให้รัฐบาลดำเนินการแก้ไข บันทึกนี้ได้เข้าที่ประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 29 มีนาคม พ.ศ. 2477 ผลจากการประชุมได้ตกลงให้กระทรวงศึกษาธิการดำเนินการเทียบหลักสูตรและอัตราเวลาเรียนของโรงเรียนราษฎรที่ต้องการจะเปิดสอนชั้นประถมศึกษา โดยได้กำหนดให้สอนวิชาภาษาไทย 23 ชั่วโมงต่อสัปดาห์³

ในที่สุดรัฐบาลก็ต้องเลิกล้มความตั้งใจที่จะกดดันในเรื่องการเทียบหลักสูตรให้เป็นไปตามคำขอร้องของโรงเรียนจีน ทั้งนี้จากเหตุผลหลายประการคือ

1. รัฐบาลเกรงว่าขุนศึกที่มีอำนาจในมณฑลกวางตุ้งจะไม่ยอมรับซื้อข้าวไทย ทั้งนี้เพราะสมาคมค้าข้าวในมณฑลกวางตุ้งประกาศว่าจะห้ามข้าวไทยเข้าไปขายในมณฑลดังกล่าว หากรัฐบาลจะสั่งปิดโรงเรียนประถมศึกษาของจีน ซึ่งหากเป็นเช่นนั้นจริงก็จะมีผลต่อการส่งออกสินค้าข้าวอย่างแน่นอน

¹ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. (ม.ป.ป.). การศึกษาเอกชนในประเทศไทย. หน้า 5.

² ปฐมพร อินทรางกูร ณ อยุธยา. (2525). เล่มเดิม. หน้า 71

³ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2532). พัฒนาการของการศึกษาเอกชน. หน้า 42.

2.เกรงจะเกิดความวุ่นวายเนื่องจากกลุ่มชาวจีนในประเทศไทย ซึ่งขณะนั้นมีสมาคมพ่อค้าและกลุ่มโรงเรียนจีนรวม 15 คณะ ได้ผ่นักกำลังและพร้อมที่จะยื่นประท้วงต่อคณะรัฐมนตรี หากเกิดความไม่สงบดังกล่าวอาจนำไปสู่ความสั่นคลอนของคณะรัฐบาล ซึ่งเพิ่งจัดตั้งขึ้นมาใหม่ก็อาจเป็นไปได้

3.รัฐบาลจีนได้ส่งโทรเลขมาคัดค้านการกระทำดังกล่าว โดยให้เหตุผลไว้ 3 ประการคือ

3.1 ขอให้โรงเรียนจีนของคนจีนต่างด้าวไม่ต้องอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติประถมศึกษา

3.2 ขอให้โรงเรียนจีนได้สอนภาษาไทยตามความสมัครใจของตนเองและขอให้ได้สอนวิชาศิลปะและวิชาเบ็ดเตล็ดอื่นๆ เป็นภาษาจีนด้วย

3.3 ขอให้ครูจีนไม่ต้องสอนภาษาไทย¹

การที่รัฐบาลจีนได้ส่งโทรเลขมาคัดค้านโดยผ่านสมาคมพาณิชย์จีนในประเทศไทยนี้แสดงให้เห็นว่าหากรัฐบาลกระทำการแข็งกร้าวต่อไปอาจจะกระทบกระเทือนต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับจีน ในที่สุดจึงได้มีการแถลงการณ์ยอมอนุวัติให้มีโรงเรียนจีนประเภทประถมศึกษาต่อไป

อย่างไรก็ดีในวันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2477 ได้มีการนำร่างพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับใหม่ หลังจากที่ได้หยุดการพิจารณาไปเป็นระยะเวลา 2 ปี และเพื่อให้ทันต่อการแก้ปัญหาโรงเรียนราษฎร์โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนจีน

กระทรวงศึกษาธิการได้เสนอเพื่อขอรับหลักการและนำไปประกอบการวินิจฉัยดังนี้คือ

1.ให้ยกเลิกพระราชบัญญัติฉบับเดิม ซึ่งมีข้อความขัดแย้งกับพระราชบัญญัติฉบับนี้

2.เปิดโอกาสให้โรงเรียนราษฎร์ทำการจัดการศึกษาด้านวิชาการต่างๆ ได้ เช่น ศาสนา อักษรศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ฯลฯ

3.ให้มีการควบคุมในการจัดตั้งโรงเรียน โดยต้องทำการขออนุญาตจากผู้ว่าราชการจังหวัดและต้องมีความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี

4.กำหนดให้โรงเรียนอนุบาลทำการสอนเด็ก ตั้งแต่อายุ 5-7 ปีบริบูรณ์ให้เริ่มอ่านเขียนภาษาไทย

5.ให้แก้ไขปรับปรุงหลักการเกี่ยวกับหลักสูตรการสอน เพื่อให้นักเรียนได้รับการศึกษาสูงขึ้น

6.กำหนดโทษผู้ละเมิดพระราชบัญญัตินี้ทั้งจำและปรับ²

¹ ปฐมพร อินทรางกูร ณ อยุธยา. (2525). เล่มเดิม. หน้า 73.

² แหล่งเดิม.

นอกจากนี้ยังได้ส่งบันทึกคำปรารภหลักการแห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2477 พร้อมทั้งคำชี้แจงประกอบหลักการให้แก่คณะรัฐมนตรี ซึ่งบันทึกดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ากระทรวงศึกษาธิการมีความต้องการที่จะแก้ไขพระราชบัญญัติฉบับนี้ ให้มีความสอดคล้องกับยุคสมัยมากขึ้นโดยมีสาระสำคัญคือ

1. หลักการเกี่ยวกับการขอจัดตั้งโรงเรียนราษฎร์ โรงเรียนราษฎร์จะจัดตั้งขึ้นได้ต่อเมื่อเจ้าของต้องได้รับอนุญาตจากผู้ว่าราชการจังหวัดแล้ว บุคคลซึ่งเป็นเจ้าของนี้จะต้องมีคุณสมบัติบางประการและจะเข้ามามีส่วนในการปกครองดูแลโรงเรียนด้วยก็ได้ ในฐานะเป็นผู้จัดการโรงเรียน

พระราชบัญญัติฉบับเดิมระบุในเรื่องการจัดตั้งไว้ไม่ชัดเจนและมีได้แยกเจ้าของและผู้จัดการให้ชัดเจน

2. ให้มีการกำหนดอายุครูใหญ่ ครูน้อย ตลอดจนคุณสมบัติของครูใหญ่คือ ให้ครูใหญ่โรงเรียนราษฎร์มีอายุไม่ต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์ มีความรู้ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.8) และกำหนดให้ครูน้อยมีอายุ 15 ปีบริบูรณ์เป็นอย่างต่ำ¹

พระราชบัญญัติเดิมได้กำหนดให้ครูใหญ่มีคุณสมบัติเพียงประโยคครูมูลหรือมัธยมปีที่ 6 เท่านั้น ส่วนการกำหนดอายุครูใหญ่ ครูน้อย ได้อ้างเหตุผลว่าเพื่อให้ได้คุณภาพของครูที่ดีขึ้น

3. กำหนดให้ผู้จัดการครูใหญ่และครูจะต้องปฏิบัติตามระเบียบและข้อบังคับเช่นเดียวกับโรงเรียนรัฐบาลและจะต้องสอนวิชาตามแบบโรงเรียนรัฐบาลในด้านการใช้เอกสาร สมุดหนังสือหรือเครื่องใช้ใดๆ ที่ใช้ในการศึกษาให้อยู่ภายใต้ข้อบังคับของกระทรวงธรรมการ

4. ห้ามมิให้มีการเรียกร้องเก็บเงินในลักษณะภาษีมืด ทั้งนี้เพื่อป้องกันการเสียผลประโยชน์ของราษฎร

5. ให้มีการแก้ไขบทลงโทษต่างๆ ให้เหมาะสมแก่กาลสมัย²

หลังจากนั้นได้มีการนำร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้เข้าที่ประชุมคณะรัฐมนตรีอีกครั้งในวันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2479 ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้เห็นชอบในหลักการและประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับใหม่ ให้ชื่อว่าพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับ พ.ศ. 2479 ในวันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2480 เหตุผลสำคัญในการประกาศใช้คือให้เหมาะสมแก่กาลสมัย สาระสำคัญในพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับ พ.ศ. 2479 พอสรุปได้ดังนี้

1. กำหนดให้ครูใหญ่มีคุณสมบัติประกาศนียบัตรประโยคครูมูลหรือสอบไล่ได้ชั้นมัธยมปีที่ 6 ได้³

¹ พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 . ราชกิจจานุเบกษา 35 แผนกฤษฎีกา ภาคที่ 1-2 วันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2461 มาตรา 6.

² พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2479 . ราชกิจจานุเบกษา 34: 333-356. มาตรา 9 ข้อ 2.

³ แหล่งเดิม.

2.ผู้จัดการหรือครูใหญ่จะต้องปฏิบัติตามกฎกระทรวง ออกตามความในพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2478 ในส่วนที่ว่าด้วยครู ภาคเรียน หลักสูตร การสอน หนังสือ เครื่องใช้ในการเรียน และระเบียบในการปกครองนักเรียน¹

3.ผู้จัดการหรือครูใหญ่ต้องสอนเป็นภาษาไทยให้นักเรียนเข้าใจภาษาไทยได้คล่องแคล่ว และปลูกฝังความจงรักภักดีต่อประเทศไทย นอกจากนี้ยังต้องสอนภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ประเทศไทยด้วย²

4.หากโรงเรียนใดมีความประสงค์จะสอนภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทย ให้ขออนุญาตจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเสียก่อน³

5.หากโรงเรียนราษฎร์ซึ่งจัดขึ้นโดยมิได้รับอนุญาตจะต้องถูกปรับไม่เกิน 200 บาท นอกจากนี้ยังได้กำหนดให้มียกโทษเพิ่มเติมจากเดิมอีกหลายประการ⁴

จะเห็นได้ว่าการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับ พ.ศ. 2479 นี้ เป็นการนำพระราชบัญญัติฉบับ พ.ศ. 2461 มาปรับปรุงให้เหมาะสมแก่ยุคสมัยและกำหนดรายละเอียดต่างๆ ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น (ดูได้จากตาราง 1)

ดังนั้นโรงเรียนราษฎร์มีส่วนอย่างยิ่งในการช่วยรัฐบาลในการจัดการศึกษาทั้งในด้านการเพิ่มจำนวนโรงเรียน นักเรียนและจำนวนครู โดยได้มีการจัดแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็นสองช่วง คือ ช่วงแรกตั้งแต่ พ.ศ.2461-2475 ซึ่งเป็นช่วงระยะที่โรงเรียนราษฎร์ได้มีการขยายตัวอย่างมาก ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาใน พ.ศ.2464 ทำให้กิจการของโรงเรียนราษฎร์มีการขยายตัวเพื่อที่จะตอบสนองพระราชบัญญัติดังกล่าว และทำให้ประชาชนได้มีสถานศึกษาเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่รัฐบาลไม่อาจที่จะทำการดำเนินการได้ตามจุดมุ่งหมายของพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวได้อาจเนื่องมาจากการขาดงบประมาณดังกล่าวแล้ว จึงทำให้ราษฎรช่วยรัฐจัดการศึกษาได้เป็นอย่างมากในช่วงระยะนี้ ส่วนช่วงที่สอง คือ ตั้งแต่ พ.ศ. 2476-2479 เป็นระยะเวลาที่รัฐได้ให้ความสนใจในการจัดการศึกษาแก่ประชาชนมากขึ้น เห็นได้จากอัตราการเพิ่มจำนวนโรงเรียนของรัฐทุกประเภท โดยเฉพาะได้เริ่มมีการจัดตั้งโรงเรียนเทศบาล ซึ่งสามารถช่วยในการแก้ปัญหาของการขาดแคลนโรงเรียนของเด็กที่มาจากครอบครัวซึ่งมีฐานะปานกลาง โดยสามารถพิจารณาจากตารางที่ 2 ดังนี้

¹ พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2479 . ราชกิจจานุเบกษา 34: 333-356. มาตรา 14.

² แหล่งเดิม. มาตรา 19-20.

³ แหล่งเดิม. มาตรา 20.

⁴ แหล่งเดิม. มาตรา 39-48.

ตาราง 1 แสดงการเปรียบเทียบพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ ฉบับ พ.ศ. 2461
และพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ ฉบับ พ.ศ. 2479

พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ ฉบับ พ.ศ. 2461	พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ ฉบับ พ.ศ. 2479
- กำหนดความหมายโรงเรียนราษฎร์ว่าเป็นสถานที่อันเอกชนคนใดคนหนึ่งให้ศึกษาแก่หมู่เรียน - กำหนดให้ครูใหญ่มีความรู้ได้รับประกาศนียบัตร ครุมูล หรือมัธยมปีที่ ๖ ของโรงเรียนรัฐบาล หรือประกาศนียบัตรอื่นๆ แต่ต้องมีความรู้ภาษาไทยพูดได้พอประมาณ - มิได้กล่าวถึงพระราชบัญญัติประถมศึกษา - การสอนนักเรียน ให้สอนภาษาไทยให้คล่องแคล่ว และหน้าที่พลเมือง จะยกเว้นการบังคับการสอนให้โรงเรียนซึ่งมิได้สอนวิชาสามัญ - การปิดโรงเรียนระบุว่าถ้าผู้จัดการหรือครูใหญ่ไม่ปฏิบัติตามในข้อที่บังคับให้สอนภาษาไทย และความรักความรู้ภูมิประเทศของไทย - ผู้ใดฝ่าฝืนพระราชบัญญัติจนถูกสั่งปิดจะมีโทษจำคุกไม่เกิน 1 เดือน และปรับไม่เกิน 100 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ - กำหนดให้มีเพียง 5 ลักษณะ	- ความหมายของโรงเรียนราษฎร์ คือ สถานที่อันเอกชนจัดการศึกษาแก่นักเรียนเกินกว่า 7 คนขึ้นไป - กำหนดคุณสมบัติเช่นเดียวกัน แต่กำหนดให้ครูใหญ่ต้องมีความรู้ภาษาไทยตามที่กำหนดในกฎกระทรวง - ให้โรงเรียนราษฎร์ต้องปฏิบัติตามกฎกระทรวงในเรื่องพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2478 ในข้อที่ว่าด้วยครู ภาคเรียน หลักสูตร การสอนหนังสือ เครื่องใช้ในการเรียนระเบียบการปกครองโรงเรียน - ให้สอนภาษาไทยและหน้าที่พลเมืองบังคับให้สอนเป็นภาษาไทย ยกเว้นแต่ได้รับอนุญาตให้สอนภาษาอื่นจากรัฐมนตรี - ระบุไว้ชัดเจนว่าจะปิดเมื่อมีการสนับสนุนหรือสอน หรือเตรียมการสนับสนุนให้มีการสอนลัทธิหรือแบบแผนใดๆ อันมีขัดด้วยกฎหมายหรือขัดต่อศีลธรรมอันดี หรือความสงบเรียบร้อยของประชาชน - เพิ่มค่าปรับเป็น 200 บาท - กำหนดให้มี 6 ลักษณะ เพิ่มลักษณะเบ็ดเตล็ดอีก 1 ลักษณะ

ที่มา : พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ ฉบับ พ.ศ. 2461 และพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับ พ.ศ. 2479

ตาราง 2 การแสดงสถิติเปรียบเทียบการเพิ่มขึ้นของจำนวนโรงเรียน ครู และนักเรียนของ
โรงเรียนเอกชนและโรงเรียนรัฐบาลระหว่าง พ.ศ. 2461 - 2479

พ.ศ.	จำนวนโรงเรียน (โรง)				จำนวนครู (คน)				จำนวนนักเรียน (คน)			
	เอกชน	รัฐบาล	รวม	อัตรา ส่วน	เอกชน	รัฐบาล	รวม	อัตรา ส่วน	เอกชน	รัฐบาล	รวม	อัตรา ส่วน
2461	427	2,960	3,087	1:2	439	1,532	1,971	1:4	9,482	159,829	169,311	1:16
2464	657	3,369	4,026	1:5	1,241	2,103	3,344	1:1	25,026	216,482	241,508	1:9
2467	533	5,114	5,647	1:10	1,419	1,919	3,338	1:1	27,963	561,020	588,983	1:19
2470	831	5,194	6,025	1:6	1,671	1,775	3,446	1:1	31,903	550,064	581,967	1:19
2473	1,049	5,388	6,437	1:5	2,434	1,866	4,300	1:1	51,788	676,717	728,505	1:13
2476	1,304	2,759	4,063	1:2	2,969	17,428	20,397	1:6	55,786	827,547	883,333	1:15
2479	1235	9,344	10,579	1:7	4,146	28,554	32,554	1:7	85,978	1,227,227	1,313,205	1:13
อัตราเพิ่มเฉลี่ย ร้อยละ 19.31		12.85	13.78			25.89	48.84	44.10		25.57	25.30	25.38
อัตราส่วนเฉลี่ยต่อปี	1 : 5				1 : 3				1 : 15			

ที่มา : ปฐมพร อินทรานุกร ณ อุทยาน บพาทของเอกชนในการจัดการศึกษาในประเทศไทย
พ.ศ. 2461 - 2497

แต่ถึงกระนั้นรัฐบาลยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาของโรงเรียนราษฎร์ได้สมกับ
จุดประสงค์ของรัฐบาลตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2470
ดังนั้นรัฐบาลภายใต้การนำของพระยาพหลพลพยุหเสนา จึงได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติ
โรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2479 เพื่อควบคุมโรงเรียนราษฎร์ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของรัฐบาล

ดังนั้นการจัดการศึกษาของโรงเรียนราษฎร์จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำด้วย
ความสุจริตรอบคอบและใช้วิธีประนีประนอมมากกว่าใช้ความรุนแรง ซึ่งรัฐบาลก็ได้ใช้ความ
พยายามอย่างเต็มที่มาโดยตลอด

บทสรุป

การที่ราษฎรกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มมิชชันนารี ชาวจีนและชาวไทยได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้กับรัฐบาลในรูปแบบของโรงเรียนราษฎรนั้น ต่อมาได้ก่อให้เกิดปัญหาในการควบคุมโรงเรียนราษฎรโดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนจีนซึ่งได้มีการเผยแพร่ลัทธิทางการเมืองภายในโรงเรียนและส่งผลให้รัฐบาลเห็นว่าจะจะเป็นทางนำไปสู่ปัญหาทางการเมืองการปกครองอันจะมีผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติจึงได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎรฉบับแรกขึ้นใน พ.ศ. 2461 มีผลทำให้ราษฎรทั่วไปมีความตื่นตัวในการจัดตั้งโรงเรียนมากขึ้น สังเกตได้จากการเพิ่มของจำนวนโรงเรียนในปีต่อมาโดยมีปัจจัยมาจากที่ราษฎรมีแนวทางในการปฏิบัติจึงทำการลงทุนด้วยเงินของตนเอง มีทำเลที่ตั้งที่เหมาะสมทำการเปิดสอนวิชาได้ตรงกับความต้องการของประชาชน ทั้งนี้เพราะพระราชบัญญัติฉบับนี้ทำให้ราษฎรได้ทราบแนวทางในการดำเนินงานการบริหารโรงเรียนซึ่งจะไม่ขัดต่อการปกครองประเทศ ประกอบกับประชาชนมีความต้องการที่จะให้บุตรหลานได้มีโอกาสเข้ารับการศึกษาด้านวิทยาการสมัยใหม่แบบตะวันตก ได้แก่ การเรียนวิชาภาษาต่างประเทศ ประกอบด้วยภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส และภาษาจีน ซึ่งมีส่วนในการประกอบอาชีพทางการค้าขายกับต่างประเทศ การเรียนรู้วิธีการผลิตเพื่อการส่งออกไปยังต่างประเทศ ซึ่งเป็นวิธีการสมัยใหม่ โดยได้เรียนวิชาชีพภายในโรงเรียนซึ่งราษฎรมีความต้องการที่จะจัดให้มีการสอนวิชาต่างๆ เหล่านี้ในภายในโรงเรียนของตนแทนที่การสอนตามแบบวิธีโบราณในวัด นับได้ว่าราษฎรได้มีส่วนในการสร้างสรรค์ความเจริญทางการศึกษาให้กับประเทศไทยเป็นอันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนของชาวตะวันตก

สำหรับโรงเรียนราษฎรประเภทหนึ่งซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้รัฐบาลต้องออกกฎหมายในการควบคุมโรงเรียนราษฎร ใน พ.ศ. 2461 คือ โรงเรียนจีน นโยบายการควบคุมโรงเรียนจีนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้แก่ การใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461 ภายหลังที่ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461 แล้วทำให้โรงเรียนราษฎรต้องทำการสอนภาษาไทยให้กับเด็กนักเรียนให้สามารถอ่านเขียนหนังสือและเข้าใจภาษาไทยได้คล่องแคล่วพอสมควร โดยที่มีการกำหนดให้เรียนภาษาไทยอย่างน้อยปีละ 800 ชั่วโมง หรือประมาณวันละ 3 ชั่วโมง และทำการสอนวิชาหน้าที่พลเมือง ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์เพื่อความจงรักภักดีต่อประเทศไทย

ในการควบคุมโรงเรียนเหล่านี้ก็ยังคงมีการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461 โดยไม่ได้มีการสอนภาษาไทย ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ดังนั้นรัฐบาลจึงหาทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยที่รัฐบาลได้มีการออกพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ขึ้น เพื่อทำการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยที่มีการกำหนดให้เด็กที่มีอายุอยู่ในช่วงระหว่าง

7 - 14 ปี จะต้องเข้ารับการอบรมภายในโรงเรียนจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ให้ได้มีการเรียนรู้ภาษาไทยและมีความเป็นคนไทยมากขึ้น ตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 โรงเรียนราษฎร์จะต้องทำการสอนภาษาไทยสัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง และจะต้องทำการสอนวิชาต่างๆ เป็นภาษาไทยภายในโรงเรียนประถมศึกษาเป็นระยะเวลา 3 - 5 ปี แต่โรงเรียนราษฎร์ก็ยังคงทำการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนจีนที่ไม่ได้ทำตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 และยังมีการเผยแพร่ลัทธิทางการเมืองภายในโรงเรียนจีนด้วย จึงทำให้รัฐบาลต้องรีบทำการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นโดยเร่งด่วน เพราะปัญหานี้เกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศ

ดังนั้นรัฐบาลจึงได้ออกพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2470 ขึ้น ได้มีการเพิ่มประเด็นของการลงโทษให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้นเช่น การถอนใบอนุญาตการจัดตั้งโรงเรียนราษฎร์ในกรณีที่มีการพบว่ามีการสอนหรือการเตรียมการสอนแบบแผนทางด้านการเมือง อันก่อให้เกิดความเกลียดชังต่อพระมหากษัตริย์หรือรัฐบาลและแผ่นดินรวมไปถึงความกระด้างกระเดื่องต่อกฎหมาย แต่ปรากฏว่าในการควบคุมการจัดการศึกษาของชาวจีนในประเทศไทยก็ยังไม่มีความรัดกุมพอ

นอกจากนี้รัฐบาลยังดำเนินนโยบายอื่นๆเป็นต้นว่าจะเปิดสอนภาษาจีนในโรงเรียนไทย การสอนภาษาไทยในโรงเรียนจีน การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนจีนกับรัฐบาลไทยในลักษณะวิธีการต่างๆอย่างเช่น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จเยี่ยมโรงเรียนจีนเพื่อปลุกฝังให้ลูกจีนรักชาติไทย เกิดความผูกพันซึ่งกันและกันในระหว่างคนจีนกับคนไทย อันจะเป็นผลดีแก่ประเทศไทยต่อไปในอนาคต และช่วยขจัดปัญหาเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยให้หมดไปด้วย นอกจากนี้รัฐบาลยังต้องใช้ความพยายามที่จะให้ชาวจีนอยู่ภายใต้กฎหมายพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 โดยใช้นโยบายต่างๆ ในการแก้ปัญหาต่อมาเมื่อเห็นว่าปัญหาดังกล่าวยังมีอาจแก้ไขให้เสร็จสิ้นสุดลงไปได้เนื่องจากข้อบกพร่องของพระราชบัญญัติ เปิดโอกาสให้โรงเรียนราษฎร์กระทำการฝ่าฝืนได้ จึงมีการแก้ไขและปรับปรุงให้ทันสมัยและให้เกิดความเป็นธรรมมากขึ้น โดยการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2479

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้พยายามแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นของรัฐบาลที่จะต้องมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับต่างๆ เพื่อให้การดำเนินงานของโรงเรียนราษฎร์มีกฎหมายควบคุมตั้งแต่ พ.ศ. 2461 - พ.ศ. 2479 ซึ่งการประกาศพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ดังกล่าวมีผลทำให้โรงเรียนราษฎร์เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ประชาชนมีความต้องการที่จะเข้าศึกษาในสถานศึกษาในอัตราสูง นับได้ว่าการจัดการศึกษาโดยราษฎร์มีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้นกว่าในสมัยโบราณที่ทำการจัดสอนตามวัดที่มีพระเป็นผู้สอน ในการพัฒนานี้เป็นผลมาจากการที่รัฐบาลได้มีการวางนโยบายด้านการศึกษาที่ดีมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ได้มามีการวางนโยบายทางการศึกษา โดยให้

ราษฎรที่ได้รับการศึกษาเข้ารับราชการได้ จึงทำให้ราษฎรมีความสนใจที่จะเข้าศึกษาภายในโรงเรียนมากขึ้น หลังจากนั้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้มีการวางนโยบายทางการศึกษาใหม่ เพื่อที่จะทำการเปลี่ยนแปลงความคิดของราษฎรว่าการที่ทำการประกอบอาชีพทางด้านการเกษตรกรรมก็เกียรติเช่นเดียวกันกับการเข้ารับราชการ

นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่าโรงเรียนราษฎรได้ช่วยผลิตบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถมาบริหารการศึกษาให้รัฐบาลและยังเป็นต้นแบบให้กับโรงเรียนของรัฐบาลทางด้านงบประมาณในการจัดการศึกษานั้นการดำเนินงานของโรงเรียนราษฎรมีส่วนช่วยให้รัฐบาลประหยัดงบประมาณ เพราะรัฐบาลขาดงบประมาณในการขยายโรงเรียนและในการจ้างครูมาสอน โรงเรียนราษฎรสามารถช่วยรัฐบาลคลี่คลายปัญหานี้ลง นับได้ว่าการจัดการศึกษาโดยราษฎรมีส่วนช่วยรัฐบาลในการพัฒนาประเทศ พัฒนาสังคมให้เข้าสู่สมัยใหม่ตามความต้องการของผู้นำประเทศ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

เอกสารและข้อมูลชั้นต้น

เอกสารที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 5 แฟ้ม ศ.2 เอกสาร 2/6
8 สิงหาคม 2444.

_____. พระราชหัตถเลขาถึงเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ ลงวันที่ 18 สิงหาคม 2444.

_____. เอกสาร น.20/6 รายงานการประชุมเสนาบดีสภา 3 เมษายน รศ. 131 สำหรับ
พระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยคราวที่ 1(2455)

_____. เอกสารรัชกาลที่ 6. ศ.10/5 "ระเบียบการศึกษาประเทศสยาม" รายงานการ
ประชุมจัดการศึกษาในหน้าที่กระทรวงธรรมการและกระทรวงนครบาล ณ ศาลว่าการ
กระทรวงธรรมการ 10 เมษายน 2454

_____. เอกสารรัชกาลที่ 5 - 7 ศธ. 112/2 เรื่องประชุมเทศาภิบาล 1 - 22
พ.ศ. 2245 -2472 รายงานการประชุมเทศาภิบาล รศ. 128.

_____. เอกสารรัชกาลที่ 6. ด. 24/6 จิน รายงานจากพระยาสุรินทราชาสมุหเทศาภิบาล
สำเร็จราชการมณฑลภูเก็ตถึงเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี เสนาบดีกระทรวง
ธรรมการที่ 1/20 ลงวันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2459 .

_____. เอกสารรัชกาลที่ 6. ด. 24/6 จิน คำกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ
เกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2459.

_____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ม.36 ก/76 พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ
เกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงพระยาเทพอรชุน พระยาอุทัยมนตรี และพระยาสุธรรมราช
ลงวันที่ 8 มิถุนายน 2435. หน้า 38 .

_____. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ. 4/19 ปัญหาโรงเรียนจีนมณฑลภูเก็ต คำกราบบังคมทูล
ของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี 20 เมษายน 2459.

_____. เอกสาร ศธ. 2/142 ประกาศและพระราชบัญญัติกระทรวงธรรมการ แผนกรม
ศึกษาเรื่องพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2459.

_____. เอกสาร น. 20/11 คำกราบทูลของเจ้าพระยายมราชถึงกรมหลวงปราจิณกิติบดี
ที่ 171/2325 ลงวันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2462.

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร. เอกสาร 52.1/100 ประเภทสถานโรงเรียน
ราชภัฏเรื่องการสอบความรู้ภาษาไทย ครูจีน ครั้งที่ 2.

_____. เอกสาร 19/84 สถิติโรงเรียนราชภัฏที่ฝ่าฝืนพระราชบัญญัติ
ตั้งแต่ พ.ศ. 2466 -2470.

_____. เอกสาร 6/145 พระราชบัญญัติโรงเรียนราชภัฏ พ.ศ. 2461

_____. เอกสารรัชกาลที่ 7. แฟ้ม 84 หมายเลข 19/84 พระราชหัตถเลขาบนแผ่น
ปะหน้่านาส่งหนังสือทูลเกล้าฯ ถวายคำแปลหนังสือพิมพ์จีนของพระยาประพันธ์ดำรง
ลักษณะ ที่ 578/15106 ลงวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ. 2470.

_____. เอกสารรัชกาลที่ 7. แฟ้ม 255 หมายเลข 4/255 รายงานเสนาบติสภา
ที่ 20/2470 ลงวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2470.

_____. เอกสารรัชกาลที่ 7. แฟ้ม 84 หมายเลข 19/84 ลายพระราชหัตถเลขาบนแผ่น
ปะหน้่านาส่งหนังสือราชการของเสนาบติกระทรวงธรรมการที่ 198/8133 ลงวันที่ 6
ธันวาคม พ.ศ. 2470 ทูลเกล้าฯ ถวายบัญชีสถิติโรงเรียนราชภัฏที่ฝ่าฝืน
พระราชบัญญัติ.

_____. เอกสารรัชกาลที่ 7. แฟ้ม 133 หมายเลข 1/133 ปีก 2 หนังสือรายงานข้อ
ราชการกระทรวงมหาดไทย (ลับ) ที่ 18/452 ลงวันที่ 15 เมษายน พ.ศ. 2473.

_____. เอกสารรัชกาลที่ 7. แฟ้ม 255 หมายเลข 6/255 หนังสือรายงานข้อราชการ
ของกระทรวงมหาดไทย (ลับ) ที่ 399/9924 ลงวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2473.

_____. เอกสารรัชกาลที่ 7. แฟ้ม 255 หมายเลข 6/255 หนังสือรายงานข้อราชการ
ของกระทรวงมหาดไทย (ลับ) ที่ 119/3055 ลงวันที่ 13 มิถุนายน 2473.

_____. เอกสารรัชกาลที่ 7. แฟ้ม 84 หมายเลข 19/84 ลายพระราชหัตถเลขาบนแผ่น
ปะหน้่านาส่งหนังสือราชการของเสนาบติกระทรวงธรรมการ ที่ 44/1987 ลงวันที่ 26
พฤษภาคม พ.ศ. 2471 ทูลเกล้าฯ ถวาย

_____. เอกสาร 54.1/1548 เรื่องเลิกล้มโรงเรียนราชภัฏต่างๆ ในกรุงเทพฯ แขวง
พระนครเหนือ พ.ศ. 2472-2473.

_____. เอกสาร 54.1/1553 เรื่องเลิกล้มโรงเรียนต่างๆ ในกรุงเทพฯ แขวงพระนครใต้
พ.ศ. 2472-2473.

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 7. แฟ้ม 126 หมายเลข
28/126 หนังสือรายงานข้อราชการกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 15 กรกฎาคม
พ.ศ. 2473 ทูลเกล้าฯ ถวายรายงานของราชการกรมทำซ้าย.

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 7. แฟ้ม 84 หมายเลข 18/84
หนังสือรายงานข้อราชการของกระทรวงธรรมการ ลงวันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2475.

_____. เอกสารรัชกาลที่ 7. แฟ้ม 84 หมายเลข 18/84 หนังสือรายงานข้อราชการของ
กระทรวงธรรมการ ที่ 34/1102 ลงวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2475.

_____. เอกสารรัชกาลที่ 7. แฟ้ม 84 หมายเลข 18/84 สำเนารายงานการประชุม
อภิรัฐมนตรี ครั้งที่ 10/2475 ลงวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2475.

_____. เอกสารรัชกาลที่ 7. แฟ้ม 84 หมายเลข 18/84 สำเนารายงานเสนาบดีสภา
ครั้งที่ 10/2475 ลงวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2475.

เอกสารที่ตีพิมพ์แล้ว

จดหมายเหตุเสด็จประพาสต่างประเทศในรัชกาลที่ 5 เสด็จเมืองสิงคโปร์และเมืองเบตา
เวียนครั้งแรกและเสด็จประพาสอินเดีย. พระนคร : ม.ป.พ.

พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461. ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 35 (แผนกกฎหมาย)
ภาคที่ 1 - 2. วันที่ 9 มิถุนายน 2461. คำปรารภในการประกาศใช้พระราชบัญญัติ.

_____. พ.ศ. 2461. ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 35 (แผนกกฎหมาย) ภาคที่ 1 - 2.
วันที่ 9 มิถุนายน 2461. มาตราที่ 4.

_____. พ.ศ. 2461. ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 35 (แผนกกฎหมาย) ภาคที่ 1 - 2.
วันที่ 9 มิถุนายน 2461. มาตราที่ 14.

_____. พ.ศ. 2461. ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 35 (แผนกกฎหมาย) ภาคที่ 1 - 2.
วันที่ 9 มิถุนายน 2461. มาตราที่ 17.

_____. พ.ศ. 2470. ราชกิจจานุเบกษา ตอนพิเศษ กฎีกา ภาค 1-2 เล่มที่ 44
วันที่ 5 กันยายน 2470.

พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464. ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 38 (แผนกกฎหมาย)
วันที่ 13 พฤศจิกายน 2464 และกระทรวงศึกษาธิการ กรมสามัญศึกษา. สัมฤทธิผล
การจัดการศึกษาภาคบังคับ.

_____. ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 38 (แผนกกฎหมาย) วันที่ 23 กันยายน พ.ศ. 2564
มาตรา 3.

พระราชหัตถเลขาและหนังสือกราบทูลของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี เล่ม 2.
(2506). พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา.

วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยา. (2504). พระประวัติตรัสเล่า.

พระนคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

หนังสือจดหมายเหตุ = The Bangkok Recorder. : 15 พฤษภาคม 2409. กรุงเทพฯ :

ม.ป.พ.

เอกสารและข้อมูลชั้นรอง

หนังสือภาษาไทย

กระทรวงศึกษาธิการ. (2507). ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507. พิมพ์เป็นที่ระลึก

ในวันครบรอบ 72 ปี ของกระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.

_____. (ม.ป.ป.). การศึกษาวิถีทางและโอกาสทางการศึกษาของประชาชน.

กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.

_____. (2507). "โครงการศึกษา พ.ศ. 2464," ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.

2435-2470. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.

กรมวิสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (ม.ป.ป.). ทำเนียบโรงเรียนราษฎร์ในพระนคร

ธนบุรี. ม.ป.ท.

กรมศิลปากร. (2511). เมืองไทยในรัชกาลที่ 3. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระชาติ

ตระการ วันที่ 21 ธันวาคม 2511. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

_____. (2512). ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 36 เล่มที่ 22. พระนคร : กุรุสภา.

_____. (2508). "จดหมายเหตุหมอบลัดเล," ใน ประชุมพงศาวดารภาค 12. กรุงเทพฯ

: กรมศิลปากร.

กรมศิลปากร (รวบรวม). (2504). จินตามณีเล่ม 1-2 และบันทึกเรื่องหนังสือจินตามณี

ฉบับพระเจ้าบรมโกศ. กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาการพิมพ์

ขจร สุขพานิช. (2518). "เอกสารในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์," ใน ข้อมูลจากอดีต.

พระนคร : เคล็ดไทย.

_____. (2523). "เอกสารในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์," ใน ข้อมูลประวัติศาสตร์สมัย

อยุธยา. พระนคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

จันทร์ฉาย ภัคอุทัย. (2520). ประวัติศาสตร์ไทยสมัยเริ่มแรกจนถึงสมัยธนบุรี. พระนคร

: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- จิราภรณ์ สถาปนาวรรณะ. (2519). *วิกฤตกาลสยาม ร.ศ. 112*. กรุงเทพฯ : ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ชัย เรื่องศิลป์. (2517). *ประวัติศาสตร์ไทยสมัยรัตนโกสินทร์ 2352 - 2453 : ด้านสังคม*. กรุงเทพฯ : บ้านเรื่องศิลป์.
- ญาดา ประภาพันธุ์. (2524). *ระบบเจ้าภาษีนายอากรสมัยกรุงเก่า ยุคต้น*. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์.
- ดวงเดือน พิศาลบุตร. (2509). *ประวัติการศึกษาไทย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มิ่งมงคลการพิมพ์.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2504ก). *พระราชพงศาวดาร รัชกาลที่ 5*. กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา.
- _____. (2504ข). *สาส์นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7*. กรุงเทพฯ : คุรุสภา.
- _____. (2505ก). *ความทรงจำ*. พระนคร : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- _____. (2505ข). *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 เล่ม 2*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย.
- ดาด ประทีปเสน. (2491). *โรงเรียนกุลสตรีวังหลังกับหม่อมโคส*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ ร. รัตน.
- ทวี วีระวงศ์เสรี. (2517). *สถานภาพทางกฎหมายของชาวจีนในประเทศไทย*. พระนคร : โอเดียนสโตร์.
- ประยุทธ์ สิทธิพันธ์. (2514). *ตามรอยบาทพระพุทธรูปเจ้าหลวง*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สยาม.
- पालเลกัวซ์, สังฆราช. (2506). *เล่าเรื่องกรุงสยาม*. แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร. พระนคร : ก้าวหน้า.
- พงศ์อินทร์ สุขขจร. (2537). *ประวัติการศึกษาไทย*. กรุงเทพฯ : วิศาลการพิมพ์.
- พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2509). *สงครามสืบราชสมบัติโปแลนด์และประมวลบทพระราชนิพนธ์ภาคปกิณกะ*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา.
- พระยาอนุมานราชธน (เสฐียรโกเศศ- นามแฝง). (2510). *ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น.
- พลับพลึง มูลศิลป์. (2523). *ความสัมพันธ์ไทย - ฝรั่งเศสสมัยอยุธยา*. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ.
- ยุพา ชมจันทร์. (2519). *จุลสารโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 3*. (ม.ป.ท.) : โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ยอร์ช เอช . เฟลด์ส. (1961). *หมอเหาในรัชกาลที่ 4*. แปลโดย กองคริสต์เตียนศาสนา. กรุงเทพฯ : สุริยบรรณ.

- วุฒิชัย มูลศิลป์. (2516). การปฏิรูปการศึกษาในรัชกาลที่ 5. กรุงเทพฯ : สมาคม
สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- _____. (2516). แนวความคิดทางการศึกษาสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2475. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- _____. (2541). เมื่อเริ่มปฏิรูปการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5 - รัชกาลที่ 7.
กรุงเทพฯ : เลิฟแอนด์ลิฟเพรส.
- วรุณยุพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และ วุฒิชัย มูลศิลป์ (บรรณาธิการ). (ม.ป.ป.). อนุสรณ์
ศาสตราจารย์ ขจร สุขพานิช. กรุงเทพฯ : แสงรุ่งการพิมพ์.
- วิลาสวงศ์ พงศ์บุตร. (2522). "ประวัติศาสตร์สมัยอยุธยา ตอนที่ 4," ใน แอลงงาน
ประวัติศาสตร์เอกสารโบราณคดี. กรุงเทพฯ : มติชน.
- สกินเนอร์ จี, วิลเลียม. (2529). สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์.
ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์
และมนุษยศาสตร์.
- ลา ลูแบร์. (2510). จดหมายเหตุลาลูแบร์ฉบับสมบูรณ์. แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร.
พระนคร : ก้าวหน้า.
- ศุภนิธย์ วัฒนธาดา. (2520). พื้นฐานการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เทียนวัฒนา.
- ศรีนาค สุริยะ และศิริ บัวศรี. (2517). "แฮมมิลล์ – ผู้ริเริ่มการปฏิรูปการศึกษาของสตรีไทย,"
ใน ศตวรรษานุสรณ์วังหลัง - วัฒนา 2417 - 2517. กรุงเทพฯ : บำรุงนุกุลกิจ.
- ศิลปชัย ชาญเฉลิม. (2508). หมอบลัดเลกับกรุงสยาม. พระนคร : รัชการมภ์การพิมพ์.
- สภาการศึกษามหามงกุฎราชวิทยาลัย. (ม.ป.ป.). "การศึกษา," ประมวลพระนิพนธ์สมเด็จพระ
พระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส.
- สมบุรณ์ พรรณากพ. (2524). ประวัติและปรัชญาการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : โอเดียน
สโตร์.
- สมาคมครูโรงเรียนราษฎร์แห่งประเทศไทย. (2514). ประวัติการโรงเรียนราษฎร์ใน
เมืองไทยและทำเนียบโรงเรียนราษฎร์. พิมพ์เพื่อฉลองพระเกียรติเนื่องในวัน
ราชาภิเษก 9 มิถุนายน 2514. พระนคร : ศิวพร.
- เสถียร โกเศศ (นามแฝง). (2521). ชีวิตชาวไทยสมัยก่อนและการศึกษาเรื่องประเพณี
ไทย. พระนคร : คลังวิทยา.
- เสถียร ศุภโสภณ. (2514). ประวัติการและทำเนียบโรงเรียนราษฎร์. พระนคร : ศิวพร.
- เหรียญ ศรีจันทร์และร้อยตรีเนตร พูนวิวัฒน์. (2522). กบฏ ร.ศ.130. พระนคร : คัมภีร์.

อคิน รพีพัฒน์, ม.ร.ว. (2518). สังคมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325 - พ.ศ. 2416.

แปลโดย ม.ร.ว. ประกายทอง ศรีสุข และพรณี สรบุญมี. (2521). กรุงเทพฯ :
โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

อมรตฤณารักษ์, จมีน (แจ่ม สุนทรเวช). (2520). พระราชกรณียกิจสำคัญใน
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเรื่องอนุสรณ์ดอนเจดีย์พระนเรศวร.
กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา.

_____. (2513). พระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัวเล่ม 7. กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา.

เอกสารเรื่องการจัดการศึกษาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.
(2511). กรุงเทพฯ : คุรุสภา.

แอ็บบอท โลว์ มอฟแฟท. (2520). แผ่นดินพระจอมเกล้าฯ. แปลโดย นิจ ทองโสภิต.
กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย

วิทยานิพนธ์และงานวิจัย

จันทรรัตน์ ประวาลปัทม์. (2520). เปรียบเทียบราชสำนักในรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6.
วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย. อัดสำเนา.

ณรงค์ พวงพิศ. (2514). นโยบายเกี่ยวกับการศึกษาของคนจีนในประเทศไทยในรัชสมัย
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (ประวัติศาสตร์).
กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่าย
เอกสาร.

แน่นน้อย ดิตติรานนท์. (2519). เสนาบดีกระทรวงธรรมการในระบอบสมบูรณาญาสิทธิ
ราชย์. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย. อัดสำเนา.

ปฐมพร อินทรางกูร ณ อยุธยา. (2525). บทบาทของเอกชนในการจัดการศึกษาใน
ประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้).
กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. ถ่ายเอกสาร.

พรเพ็ญ อันตระกูล. (2517). การใช้จ่ายเงินแผ่นดินในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ
เกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453-2468). วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ :
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. อัดสำเนา.

- พวงร้อย กล่อมเอียง. (2516). พระบรมราชโบายเกี่ยวกับปัญหาชาวจีนในพระราชอาณาจักรสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. ปรินิพนธ์ กศ.ม. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.
- พิชัย รัตนผล. (2512). วิวัฒนาการการควบคุมโรงเรียนจีน. วิทยานิพนธ์ (รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- มัทนา เกษกมล. (2517). การวิเคราะห์ในเชิงประวัติศาสตร์ เรื่องการเมืองการปกครองในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453-2468). วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. อัดสำเนา.
- ระลึก ธานี. (2522). นโยบายการจัดการศึกษาภาคบังคับของไทยภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 - พ.ศ. 2503. ปรินิพนธ์ กศ.ม. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.
- วารุณี โอสธารมย์. (2524). การศึกษาในสังคมไทย พ.ศ. 2411- พ.ศ.2475. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. อัดสำเนา.
- สุพรรณิ กาญจนัฐิ. (2507). บทบาทของมิชชันนารีในประเทศไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. อัดสำเนา.
- สุวดี เจริญพงศ์. (2519). ปฏิกริยาของรัฐบาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวต่อความเคลื่อนไหวตามแนวความคิดประชาธิปไตยและสังคมนิยมก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. อัดสำเนา.

บทความและวารสาร

- ณรงค์ พ่วงพิศ. (2515, เมษายน). "ความเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว," ใน วารสารธรรมศาสตร์. 1(3) : 1-12.

วุฒิชัย มูลศิลป์. (2524, พฤษภาคม – สิงหาคม). "ปัญหาของจีนในกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19," ในวารสารประวัติศาสตร์. 6 : 55 - 62.

วัยอาจ, เดวิด เค. (2509, พฤษภาคม). "คณะสงฆ์เป็นเครื่องยกฐานะในสังคมไทยโบราณ," ใน ศิลปากร. 10(1) : 41.

_____. (2525). "การศึกษากับการทำสังคมไทยให้ทันสมัย," ใน วารสารประวัติศาสตร์. 7(1) : 81.

หลุยส์ ดาร์ติช ดู ฟูร์เนต. (2475, สิงหาคม). "รายงานการเดินทางของเรือโคเมด," ใน ไทย เขมม. 8(4) : 510 - 517.

หนังสือภาษาอังกฤษ

Hutchinson. E. W. (1940). *Adventures in Siam in the Seventeenth Century*. Bangkok : D D Books.

Laugesen Mary Eakin. (1927). *Man With A Dream (English Version)*. Bangkok : Supanit Stationary & Printing Press.

McFarland George Bradley. (1928). *Historical Sketch of Protestant Mission in Siam 1828-1928*. Bangkok : Bangkok time Press.

Ngugen Van Khoi Joseph. ' (1972). *A Study of the Impact of Christian Missionaries on Education in Thailand 1662 - 1910*. Ph. D. Thesis Saint-Louis University.

Skinner William G. (1962). *Chinese Society in Thailand : An Analytical History*. Cornell : Cornell Univerity Press.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ภาคผนวก ก
พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์
พระพุทธศักราช 2461

มีพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้าฯ ให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า บัดนี้เป็นกาลสมควรจะจัดวางการปกครองโรงเรียนราษฎร์ทั่วพระราชอาณาจักร และชำระร้อยกรองบทกฎหมายข้อบังคับสำหรับโรงเรียนราษฎร์นั้นวางลงไว้ให้เป็นระเบียบ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้สืบไปดังนี้

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้ได้ชื่อว่า “ พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ ” แลให้ใช้เป็นกฎหมายจำเดิมแต่วันที่ 1 เดือนกรกฎาคม พระพุทธศักราช 2461 ฯ

มาตรา 2 บทวิเคราะห์ศัพท์ในพระราชบัญญัตินี้ คำว่า “ โรงเรียน ” ย่อมหมายความว่าเฉพาะโรงเรียนราษฎร์ นอกจากโรงเรียนรัฐบาล กล่าวคือ สถานที่อันเอกชนคนใดคนหนึ่งให้ศึกษาแก่หม่อนักเรียน

คำว่า “ นักเรียน ” ย่อมหมายความว่า บุคคลใดบุคคลหนึ่งผู้มายังโรงเรียนนั้นเพื่อประสงค์จะรับศึกษา

คำว่า “ ผู้จัดการโรงเรียน ” ย่อมหมายความว่า บุคคลผู้เดียวหรือร่วมมือกับบุคคลอื่นเป็นผู้รับผิดชอบสำนองในการเปิดและการดำรงอยู่แห่งโรงเรียนราษฎร์

คำว่า “ ครูใหญ่ ” ย่อมหมายความว่า บุคคลผู้รับผิดชอบสำนองจัดการพแนกสั่งสอนวิชาของโรงเรียน แลเป็นหัวหน้าครอบงำครูทั้งหลายในโรงเรียนนั้น ถ้าแม้ว่าในโรงเรียนใดมีครูแต่ผู้เดียวครูนั้นให้ถือว่าเป็นครูใหญ่

คำว่า “ ครู ” ย่อมหมายความว่า บุคคลผู้ให้ศึกษาในโรงเรียนราษฎร์

คำว่า “ ศาล ” ย่อมหมายความว่า ศาลยุติธรรมพแนกแพ่ง ซึ่งเป็นกระทรวงศาลได้พิจารณาคดีในอาณาเขตที่โรงเรียนมีอยู่ฤจะได้อ้างขึ้น ฯ

ลักษณะที่ 1

การตั้งและเปิดโรงเรียนราษฎร

มาตรา 3 บุคคลจะพึงตั้งโรงเรียนได้ เมื่อมาประกอบพร้อมด้วยลักษณะดังนี้ คือ

(1) เป็นผู้มิใช่อายุไม่ต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์

(2) เป็นผู้ยังไม่เคยต้องโทษตามประมวลอาญา เพราะความผิดฐานขบถ ประทุษร้ายต่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและแผ่นดิน ผิดฐานอำพรางในสัตยาฐานะฟองเท่งทำพยาน เท่งผิดฐานเป็นโจรสลัดสุ่มกุมเข้าเป็น อั้งฉื ผิดฐานปลอมเงินปลอมบัตรตราสาร ผิดฐานล่อง คีลสมาจารข่มขืนทำชำเราทำอนาจาร ผิดฐานทำกุมารในครรภ์ให้ตก ผิดฐานเป็นโจคลักฉกตี ชิง ปล้นสดมภ์สลัด ผิดฐานกรรโชกฉ้อฉลยกยอกทรัพย์ธารับของโจร แต่มาตราใดมาตราหนึ่ง

(3) เป็นผู้ปราศจากข้อรังเกียจคัดค้านเพราะมีชื่อเสียงอันน่าเป็นมลทินล่องคีลสมาจาร เห็นปานว่าไม่เป็นที่สมควรจะวางใจมอบกุลบุตรให้เพื่ออบรมศึกษาได้ ฯ

มาตรา 4 บุคคลอันจะพึงตั้งเป็นครูใหญ่ได้ ถ้าว่า (1) เป็นผู้ประกอบพร้อมด้วย ลักษณะที่ได้วางไว้ในบรรพมาตราสำหรับผู้จัดการโรงเรียน กับทั้ง (2) เป็นผู้ได้รับประกาศนียบัตร ประโยคครูมูล ถ้าใบสำคัญชั้นมัธยมปีที่ 6 แห่งโรงเรียนรัฐบาล ถ้าเป็นผู้ได้รับ ประกาศนียบัตรอย่างอื่น ถ้าประกอบด้วยคุณวุฒิเห็นปานนั้น อันเสนาบติกรรมการจะได้ สำแดงรับรองว่าเทียบเท่ากับประกาศนียบัตรแห่งโรงเรียนรัฐบาลได้ แต่ในผู้ที่ได้รับเทียบ ประกาศนียบัตรเทียบคุณวุฒินี้จะต้องมีความรู้ภาษาไทยพูดได้พอประมาณด้วย ฯ

มาตรา 5 ให้เสนาบติกระทรวงธรรมการแจ้งความด้วยจดหมายแก่ผู้จัดการโรงเรียน ทั้งหลายบรรดาซึ่งมีอยู่ในขณะเมื่อประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ว่า ถ้ามีความจำนงจะคงดำรง โรงเรียนสืบไป จะต้องปฏิบัติตามบทพระราชบัญญัตินี้ให้บริบูรณ์ แลให้บอกความจำนงแก่ เสนาบติกระทรวงธรรมการภายในกำหนด 2 เดือน นับแต่วันที่ได้ทราบจดหมายแจ้งความนั้น ฯ

มาตรา 6 ผู้ใดจำนงจะตั้งโรงเรียนขึ้น จะต้องแจ้งความจำนงตั้งนั้นแก่เสนาบติ กระทรวงธรรมการก่อนที่จะเปิดโรงเรียนให้ศึกษาอย่างน้อย 2 เดือน ฯ

มาตรา 7 ถ้าโรงเรียนตั้งอยู่แล้ว ถ้าจะตั้งขึ้นใหม่ขณะที่ภายนอกพระนคร ถ้านอก จังหวัดนนบุรี ให้ส่งคำแจ้งความแก่พนักงานกรรมการประจำจังหวัดแลแก่ผู้ว่าราชการ ถานคร บาลจังหวัดนั้นๆ เพื่อจะได้ส่งต่อไปยังเสนาบติกระทรวงธรรมการตามระเบียบราชการพร้อมกับ ความเห็นของเจ้าหน้าที่นั้น คำแจ้งความให้ทำตามแบบอันเสนาบติกระทรวงธรรมการได้วางไว้ แลให้ส่งลงสู่เบิยรจดหมายโดยทางไปรษณีย์

มาตรา 8 คำแจ้งความนั้นให้มีข้อความดังนี้ คือ
 ชื่อตัว ชื่อสกุล อายุ สำนักอาศรัย แลสัญชาติของผู้จัดการโรงเรียน
 ชื่อตัว ชื่อสกุล อายุ สำนักอาศรัย สัญชาติ ของครูใหญ่ แลมีประกาศนียบัตรอย่างไร
 บอกบรรยายซึ่งพื้นที่ถิ่นฐานบ้านเรือนโรง แลบริเวณที่ตั้งโรงเรียนอยู่แล้ว ฤาที่จะได้
 ดั้งขึ้นบอกบรรยายประเภทแห่งการศึกษาซึ่งให้อยู่ก็ดี ซึ่งตั้งใจว่าจะให้ก็ดี เป็นความประสงค์
 ของผู้จัดการโรงเรียนนั้น คือว่า

(1) จะให้ศึกษาแก่นักเรียนชายฤาหญิง ฤาทั้งชายและหญิง
 (2) จะจำกัดให้ศึกษาเฉพาะแต่ผู้มีอายุอ่อนแก่ที่กำหนดไว้เพียงไร
 (3) จะให้สามัญศึกษาเป็นวิชาสาธารณะทั่วไป ฤาวิสามัญศึกษาเฉพาะวิชา
 ชนิดใดชนิดหนึ่ง เช่นว่าสอนภาษาต่างประเทศภาษาใดภาษาหนึ่ง ฤาสอนศิลปศาสตร้อย่างใด
 อย่างหนึ่ง

จำนวนครูซึ่งผู้จัดการโรงเรียนใช้อยู่ ฤาตั้งใจจะใช้สำหรับการศึกษาในโรงเรียน
 ของตนนั้น ฯ

มาตรา 9 เสนาบดีกระทรวงธรรมการอาจจะคัดค้านในการจะดำรงโรงเรียนอยู่ ฤาใน
 การจะเปิดโรงเรียนใหม่ได้ โดยมีจดหมายตอบส่งไปตามระเบียบราชการ เพื่อบอกแก่ผู้ส่งคำ
 แจ้งความนั้นให้ทราบเหตุที่หยิบยกขึ้นคัดค้านนั้น

ฝ่ายโรงเรียนซึ่งมีอยู่แล้ว ตราบใดเสนาบดีกระทรวงธรรมการยังมิได้บอกคัดค้านให้แจ้ง
 โรงเรียนก็คงดำรงอยู่ได้ตราบนั้น

ฝ่ายโรงเรียนที่จะเปิดใหม่ ถ้าเสนาบดีกระทรวงธรรมการมิได้บอกคัดค้านให้แจ้งภายใน
 2 เดือน นับแต่วันที่ได้ส่งคำแจ้งความลงฐเบียรไปรษณีย์ส่งไปแล้ว จะเปิดโรงเรียนนั้นก็ได้
 เทียว ฯ

มาตรา 10 การคัดค้านไม่ให้คงดำรงโรงเรียนอยู่ก็ดี คัดค้านไม่ให้เปิดโรงเรียนใหม่ก็
 ดี จะพึงทำได้เฉพาะอาศรัยเหตุสมควรดังนี้ คือ

ถ้าว่าคำแจ้งความของผู้จำนงจะคงดำรงโรงเรียนอยู่ ฤาจะเปิดโรงเรียนใหม่บกพร่องไม่
 บริบูรณ์ตามพระราชบัญญัติ นี้ ฤาเป็นที่เคลือบแคลงว่าจะแกมเท็จ

ถ้าว่าผู้จัดการก็ดี ครูใหญ่ก็ดี ไม่ประกอบด้วยคุณลักษณะสมบัติอันบังคับไว้โดย
 พระราชบัญญัติในมาตรา 3 แลมาตรา 4 เพื่อเป็นผู้สมควรจะตั้งโรงเรียนได้

ถ้าว่าสถานที่ตั้งโรงเรียนมีอยู่แล้ว ฤาที่จะตั้งขึ้นใหม่ ไม่สมควรโดยสภาพเป็น
 ปฏิปักษ์แก่การศุขาภิบาล ฯ

มาตรา 11 เมื่อผู้จำนงจะดำรงโรงเรียน ฤาจะเปิดโรงเรียนใหม่ได้ทราบคำคัดค้าน
 แล้ว ผู้นั้นจะพึงดำรงโรงเรียนอยู่ได้ ฤาจะเปิดโรงเรียนได้ ต่อเมื่อได้ปฏิบัติตามคำเสนาบดี
 กระทรวงธรรมการให้เพียงพอสัมกับที่ได้ชี้แจงให้จัดแปลงแก้ไข จนได้ถอนคำคัดค้านนั้นแล้ว
 ฤามิฉะนั้นต่อเมื่อศาลได้ชี้ขาดตัดสินว่าคำคัดค้านนั้นไม่มีมูลที่ชอบ ฯ

มาตรา 12 ผู้จ่าจะดำรงโรงเรียน ถ้าจะเปิดโรงเรียนใหม่ ยังไม่นับว่าได้ปฏิบัติ ตามคำชี้แจงของเสนาบตีกระทรวงธรรมการให้เพียงพอสมกับความแห่งบูรพมตรา จนกว่าจะ ได้รับแจ้งความเปนลายลักษณอักษรตอนคำคัดค้านแต่เสนาบตีกระทรวงธรรมการนั้นแล้ว ๙

มาตรา 13 ถ้าผู้จ่าจะดำรงโรงเรียน ถ้าจะเปิดโรงเรียนใหม่ ยื่นคำร้องขอให้ศาล วินิจฉัยว่าคำคัดค้านนั้นไม่มีมูลสมควรดังนี้ ให้ส่งสำเนาคำร้องแต่เสนาบตีกระทรวงธรรมการ ฉบับหนึ่ง

โรงเรียนนั้นจะคงดำรงอยู่ ถ้าจะเปิดใหม่ไม่ได้ จนกว่าศาลจะได้ตัดสินคดีเป็นที่สุด ว่า ได้คงดำรงเอาไว้เปิดตั้งนั้นได้ แต่ศาลมีอำนาจในระหว่างพิจารณาชั้นใดชั้นหนึ่งเพื่อออกคำสั่ง ผ่อนให้โรงเรียนคงดำรงอยู่ชั่วคราวเพื่อให้เปิดโรงเรียนได้ชั่วคราว ๙

ลักษณะที่ 2

การครอบงำโรงเรียนราษฎร์

มาตรา 14 ในโรงเรียนราษฎร์ทั่วพระราชอาณาจักร ผู้จัดการโรงเรียนจำจะต้องจัด สอบนักเรียน

(1) ให้อ่านเขียนแลเข้าใจภาษาไทยได้โดยคล่องแคล่วพอสมควร

(2) ให้ได้ศึกษานำที่ของพลเมืองที่ดี ปลูกความจงรักภักดีในกรุงสยามแลความรู้แห่ง ภูมิประเทศ รวมทั้งพงศาวดารตำนานเมืองแลภูมิศาสตร์ด้วยเปนอย่างน้อย

แต่เสนาบตีกระทรวงธรรมการจะยกเว้นการบังคับให้สอนวิชาเช่นนี้ได้แก่โรงเรียนใด โรงเรียนหนึ่ง ซึ่งเป็นโรงเรียนมิได้สอนวิชาสามัญทั่วไป หากเปนโรงเรียนตั้งขึ้นด้วยมุ่งหวัง เฉพาะจะสอนแต่ภาษาต่างประเทศภาษาใดภาษาหนึ่ง ถ้ามุ่งเฉพาะศิลปศาสตร์ อย่างใดอย่าง หนึ่ง ๙

มาตรา 15 เมื่อในโรงเรียนใดจะเปลี่ยนตัวผู้จัดการ ถ้าครูใหญ่ ถ้าตั้งใครแทนที่ ถ้า จะย้ายสถานที่โรงเรียน ให้บอกแจ้งการเปลี่ยนสับถ้ายายที่เช่นนั้นโดยพิสดาร ตรงแก่เสนาบตี กระทรวงธรรมการด้วยจดหมายส่งลงสู่เบียร์ไปรษณีย์ ถ้าเมื่อเปนโรงเรียนอยู่นอกเขตพระนคร นอกจังหวัดธนบุรี ก็ให้ส่งทางเจ้าพนักงานตามระเบียบราชการ

ถ้าภายในเดือนหนึ่งแต่เวลาที่บอกคัดค้านแล้วนั้น ผู้จัดการโรงเรียนมิได้ปฏิบัติตามคำ ชี้แจงให้เพียงพอ จนได้ถอนคำคัดค้านนั้นแล้วไซ้ เสนาบตีกระทรวงธรรมการจะสั่งปิด โรงเรียน ถ้าครูใหญ่ จะร้องขอให้ศาลวินิจฉัยว่าคำคัดค้าน ถ้าคำสั่งให้ปิดโรงเรียนนั้นไม่มีมูล สมควรก็ร้องได้ตามทำนอง ๙

มาตรา 16 เมื่อผู้จัดการโรงเรียนตั้งผู้ใดเป็นครู ให้แจ้งความด้วยจดหมายส่งลงรูปเียบรไปรษณียตรงไปยังเสนาบดีกระทรวงธรรมการ ถ้าเมื่อเป็นโรงเรียนอยู่นอกพระนครนอกจังหวัดธนบุรี ให้ส่งจดหมายแจ้งความนั้นแก่เจ้าพนักงานตามระเบียบราชการ ในคำแจ้งความนั้นให้บอกชื่อตัว ชื่อสกุล อายุ สำนักอาศัย และสัญชาติของผู้ที่ตั้งเป็นครุนั้น ถ้าได้รับประกาศนียบัตร ฤทธิคุณวุฒิอันใด ก็ให้บอกมาด้วย ๕

มาตรา 17 เสนาบดีกระทรวงธรรมการจะแจ้งความด้วยลายลักษณ์อักษรตามระเบียบราชการแก่ผู้จัดการโรงเรียน ว่าขอให้ถอนครุคนใดคนหนึ่งออกเสียได้ แต่เฉพาะอาศัยเหตุดังนี้ คือ

- (1) ถ้าครุนั้นเป็นพริชมลทินตามบทมาตรา 3 ตอน (2) แล (3)
- (2) ถ้าครุคนั้นพิสูจน์ไม่ได้ว่ามีความรู้ภาษาไทยพอแก่ที่ต้งการใช้ในหน้าที่ตนจะสั่งสอน

ถ้าผู้จัดการโรงเรียนไม่ถอนครุคนนั้นออกเสียภายในเดือนหนึ่งนับแต่เวลาได้รับคำแจ้งความ เสนาบดีกระทรวงธรรมการจะร้องขอให้ศาลชี้ขาดตัดสินบังคับให้ถอนครุคนนั้นออกเสียได้ ๕

มาตรา 18 ให้ผู้จัดการโรงเรียนราษฎรส่งรายงานปีละครั้งแก่เสนาบดีกระทรวงธรรมการ รวมใจความดังนี้ คือ

- (1) จำนวนครูกับทั้งจำแนกชื่อตัว ชื่อสกุล อายุ สำนักอาศัย แลสัญชาติเรียงตัวไป
- (2) จำนวนนักเรียน
- (3) จำนวนนักเรียนที่สอบไล่วิชาได้ ถ้าแลคนใดได้รับประกาศนียบัตรชั้นใดก็ให้บอกรายงานให้แจ้งด้วย ๕

มาตรา 19 เสนาบดีกระทรวงธรรมการมีอำนาจจะห้ามไม่ให้ใช้สมุดหนังสือเล่มใดเล่มหนึ่งเป็นเครื่องศึกษาในโรงเรียน ซึ่งพิจารณาเห็นว่าเพนทำนองฝ่าฝืนคลองศีลสมาจารอันดีงาม ขัดต่อความสงบราบคาบแห่งประชา ถ้าเกลือกกว่าจะจงใจกลบุดรให้ฟุ้งสร้านเสียมารยาท เมื่อจะห้ามสมุดหนังสือเล่มใด จะได้ลงโฆษณาระบุชื่อสมุดหนังสือเล่มนั้น ประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษา ๕

มาตรา 20 การตรวจโรงเรียนราษฎรตคเปนหน้าที่แก่เจ้าพนักงานของรัฐบาลผู้มีตำแหน่งดังว่าไว้นี้ คือ

- (1) ผู้ตรวจธรรมดา ได้แก่อธิบดีกรมศึกษาธิการ เจ้ากรมสาขาแห่งกรมศึกษาธิการ ข้าหลวงตรวจการศึกษาประจำภาค กรรมการมณฑล กรรมการจังหวัด แลพนักงานตรวจการศึกษาประจำแขวงแห่งกระทรวงธรรมการ กับทั้งอุปราช สมุหเทศาภิบาล ผู้ว่าราชการพานครบาลจังหวัด

(2) ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ซึ่งเสนาบติกระทรวงธรรมการจะได้แต่งตั้งไปเป็นพิเศษตามที่พิจารณาเห็นสมควร ฯ

มาตรา 21 ผู้ตรวจการศึกษาทั้งหลายนี้ มีหน้าที่จะสอดส่องได้เห็นว่าคำแจ้งความอันผู้จำนองจะเปิดโรงเรียน ถ้าผู้จัดการโรงเรียนได้ยื่นมานั้นถูกต้องสมจริงตามจริงใจ แล้วว่าสถานที่โรงเรียนนั้นสมควรชอบด้วยลักษณะศุขาภิบาลตามจริงใจ ให้ทำรายงานบอกเหตุการณ์ทั้งนี้แก่เสนาบติกระทรวงธรรมการ เพื่อว่าได้ทราบตระหนักแล้ว จักได้สามารถวินิจฉัยว่าจะควรหยิบยกเหตุขึ้นคัดค้านมิให้คงดำรงมิให้เปิด ถ้ามิให้จัดการโรงเรียนนั้นสืบไปได้ ฯ

มาตรา 22 อำนาจหน้าที่แห่งผู้ตรวจการศึกษามีดังนี้ คือ

(1) ตรวจสอบสอดส่องดูว่าโรงเรียนอันได้เปิดจัดตั้งโดยลักษณะซึ่งผู้จัดการโรงเรียนได้แจ้งความไว้จริงใจ มิได้แปรผันไปจากลักษณะนั้น

(2) ตรวจสอบสอดส่องดูว่าสถานที่โรงเรียนยังคงรักษาอยู่ชอบด้วยลักษณะศุขาภิบาลเป็นอันดี

(3) ตรวจสอบสอดส่องดูว่าครูใหญ่และครูทั้งหลาย มีความรู้ภาษาไทย เพียงพอสมแก่ความต้องการแห่งพระราชบัญญัตินี้ แล้วได้สอนภาษาไทยแก่นักเรียน พร้อมสอนนักเรียนในความรักและความรู้ภูมิประเทศสยามตามบทพระราชบัญญัติที่วางไว้

(4) ตรวจสอบสอดส่องในวิธีจัดการโรงเรียน ถ้าในการฝึกสอนทั่วไป ไม่ให้มีสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งฝ่าฝืนคลองศีลสมาจารอันดีงาม ขัดต่อความสงบแห่งประชา ฝ่าฝืนกฎหมาย พระราชอาณาจักร ฯ

มาตรา 23 ผู้ตรวจการศึกษาทั้งหลายจะเข้าไปตรวจโรงเรียนราษฎรได้ทุกเมื่อและผู้จัดการโรงเรียนครูใหญ่ครูน้อย จำจะต้องรับแลยินยอมให้ความสะดวกโดยควรแก่การตรวจทุกประการ ฯ

มาตรา 24 ให้เสนาบติกระทรวงธรรมการทำฎเบียบโรงเรียนราษฎรไว้ให้ถูกต้องเป็นหลักปฏิบัติ ให้มีข้อความพิสดารว่าด้วยการเปิดโรงเรียน คงดำรง และจัดการโรงเรียน แลทั้งเหตุให้ปิดเลิกโรงเรียนด้วย ฯ

ลักษณะที่ 3

การปิดเลิกโรงเรียน

มาตรา 25 เสนาบติกระทรวงธรรมการมีอำนาจจะสั่งให้ปิดเลิกโรงเรียนชั่วคราว ถ้าปิดตลอดกาลได้ เพราะ

อาศรัยกรณีเหตุใดเหตุหนึ่งมีประการดังนี้ คือ

- (1) ถ้าโรงเรียนคงดำรงอยู่ถาวรเปิดขึ้นใหม่ โดยฝ่าฝืนตอบทบัญญัตินี้
- (2) ถ้าได้เปลี่ยนตัวผู้จัดการโรงเรียนถาวรใหญ่ถาวรย้ายสถานที่โรงเรียนโดยฝ่าฝืนตอบพระราชบัญญัตินี้
- (3) ถ้าผู้จัดการโรงเรียนกิตติ ครูใหญ่กิตติ มาบกพร่องไม่บริบูรณ์ด้วยคุณลักษณะต้องตามพระราชบัญญัติ (มาตรา 3 และ 4)

(4) ถ้าปรากฏจากรายงานของผู้ตรวจการศึกษาว่า สถานที่โรงเรียนนั้นมิได้สมควรถาวรถาวรกว่าจะเป็นที่ก่อโรคภัยอันตรายแก่ความผาสุกของนักเรียนถาวรทั้งหลาย และเมื่อผู้จัดการโรงเรียนได้รับคำแนะนำเป็นลายลักษณ์อักษรให้จัดทำสถานที่นั้นให้กลับคืนดีดังเดิมถาวรให้ย้ายโรงเรียนไปตั้งในที่อื่นภายในเวลาอันสมควรแล้ว ก็ไม่ทำตามคำแนะนำนั้น

(5) ถ้าปรากฏจากรายงานของผู้ตรวจการศึกษา ว่าผู้จัดการโรงเรียนกิตติ ครูใหญ่กิตติ มิได้นำพาบทพระราชบัญญัตินี้ ในข้อที่บังคับให้สอนภาษาไทย ให้พำสอนความรัก และความรู้ภูมิประเทศ ถาวรว่ายังขึ้นใช้สมุดหนังสือต้องห้าม และผู้จัดการโรงเรียนได้รับคำทักท้วงตักเตือนเป็นลายลักษณ์อักษรให้ปฏิบัติตามบทพระราชบัญญัติภายในกำหนด 1 เดือนแล้ว ก็ยังมิได้ทำตามนั้น

(6) ถ้าผู้จัดการโรงเรียนมิได้แจ้งความในการตั้งครู ถาวรมิได้นำพาเชื่อฟังคำศาลพิพากษาคดีเป็นที่สุด ซึ่งสั่งบังคับให้ถอนครูคนใดคนหนึ่งออกเสีย

คำสั่งของเสนาบดีกระทรวงธรรมการให้ปิดโรงเรียนเสียดังนี้ ให้บังคับได้ทันที

ในการณนี้ ผู้จัดการโรงเรียนถาวรใหญ่จะร้องขอให้ศาลวินิจฉัยว่าคำสั่งให้ปิดโรงเรียนนั้นไม่มีมูลสมควร และขอให้เพิกถอนคำสั่งบังคับนั้นเสีย ก็ให้ร้องได้ตามทำนอง ๕

มาตรา 26 ในเมื่อเกิดความใช้ระบาสซึ่งอาจเป็นภัยอันตรายแก่ความผาสุกแห่งนักเรียนถาวรทั้งหลาย เสนาบดีกระทรวงธรรมการมีอำนาจสั่งให้ปิดโรงเรียนราษฎร์ชั่วคราวได้ทันที เพียงเวลากำหนดไม่เกิน 1 เดือน คำสั่งเช่นนี้ถ้ามีเหตุจะต้องขยายเวลาต่อออกไปก็อาจสั่งซ้ำได้เพียงอีก 1 เดือนเท่านั้น ๕

มาตรา 25 แห่ง พ.ร.บ. นี้มีข้อความเพิ่มเติมโดย พ.ร.บ. แก้ไข พ.ร.บ. โรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461

(ดู ป.ช.ศ. เล่ม 40 หน้า 149)

ลักษณะที่ 4

โรงเรียนอนุบาล

มาตรา 27 โรงเรียนอนุบาลเป็นโรงเรียนที่ประสงค์มุ่งเอาการเลี้ยงดูเด็กอายุอ่อนๆ เป็นใหญ่ และสอนเด็กให้รู้อ่านรู้เขียนรู้นับไปพลางในระหว่างเวลานั้นด้วย

ในโรงเรียนเช่นนี้ครูอนุบาลโรงเรียนไม่ต้องมีประกาศนียบัตรอย่างไรก็ควรเป็นได้ ๕

มาตรา 28 แต่ในความข้ออื่นแห่งพระราชบัญญัตินี้ ที่ว่าด้วยการครอบงำ การเปิดแล การปิดโรงเรียนก็ดี และการศุขาภิบาลก็ดี ให้พึงอนุโลมใช้บังคับแก่โรงเรียนอนุบาลนี้โดยมาก ที่สุดที่จะควรเป็นไปได้ ๕

ลักษณะที่ 5

วิธีพิจารณาแลลงโทษ

มาตรา 29 ในการพิจารณาคำร้องคดีพิพาทด้วยการเปิด ถาปิดโรงเรียนก็ดี ด้วยการให้ถอนครูออกก็ดี ศาลพึงให้โอกาสแก่เสนาบดีกระทรวงธรรมการ แลแก่บัณฑิตผู้มีประโยชน์ได้เสียกับคดีนั้น เพื่อดำเนินหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ตามที่ศาลเห็นสมควร แลพึงการมโต้แย้งทั้ง 2 ฝ่ายก่อนแล้วจึงพิพากษา ๕ ส่วนคดีเช่นนี้ให้ปิดตราแดง เร่งพิจารณาข้ามลำดับเลขอย่างคดีด่วน ตามกระบวนการพิจารณาความแพ่งได้ ๕

มาตรา 30 ผู้จัดการโรงเรียน ครูใหญ่ ครูน้อย ฤาครูอนุบาลคนใด ไม่นำพาไม่ฟังคำสั่งบังคับฝ่ายธุรการที่ชอบก็ดี ถาขึ้นขัดคำพิพากษาเป็นที่สุดในการที่ปิดโรงเรียนชั่วคราว ถาปิดตลอดกาล ถาในการให้ถอนครูออกก็ดี ผู้นั้นมีความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 เดือน ถาปรับไม่เกิน 100 บาท ถาทั้งจำแลปรับทั้ง 2 สถาน

บุทคลผู้ใดทราบคำสั่งบังคับฝ่ายธุรการ ถาคำพิพากษาของศาลแล้ว เป็นใจอุดหนุน ผู้จัดการโรงเรียน ครูใหญ่ ครูน้อย ฤาครูอนุบาล ให้ทำผิดประการใดประการหนึ่ง ซึ่งกล่าวไว้ในเบื้องบนนี้ ท่านว่าผู้นั้นมีความผิดต้องระวางโทษจำคุกเดียวกัน ๕

มาตรา 31 บุทคลผู้จ้างจะเปิดโรงเรียนคนใด ถาผู้จัดการโรงเรียนคนใด จงใจอำพรางให้การเท็จในคำแจ้งความ ซึ่งท่านบัญญัติบังคับไว้ว่าให้ส่งแก่เสนาบดีกระทรวงธรรมการ ผู้นั้นมีความผิดต้องโทษ ให้ปรับไม่เกิน 50 บาท ๕

มาตรา 32 ผู้ใดจงใจขัดขวางต่อผู้ตรวจการศึกษาในการปฏิบัติหน้าที่ ผู้นั้นมีความผิดต้องโทษให้ปรับไม่เกิน 50 บาท ๕

มาตรา 33 การฟ้องเอาโทษผู้กระทำผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ให้เป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการฝ่ายเดียว ๕

ประกาศ ณ วันที่ 5 เดือนมิถุนายน พระพุทธศักราช 2461

ภาคผนวก ข

ภาคผนวก ข
พระราชบัญญัติ
โรงเรียนราษฎร์ พุทธศักราช 2479

ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล
คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์
(ตามประกาศประธานสภาผู้แทนราษฎร
ลงวันที่ 20 สิงหาคม พุทธศักราช 2578)
เจ้าพระยายมราช
พล.อ. เจ้าพระยาพิชัยนาทโยธิน
ตราไว้ ณ วันที่ 26 เมษายน พุทธศักราช 2480
เป็นปีที่ 4 ในรัชกาลปัจจุบัน

โดยที่สภาผู้แทนราษฎรลงมติว่า สมควรปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์
เพื่อให้เหมาะสมแก่กาลสมัย
จึงมีพระบรมราชโองการให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้ โดยคำแนะนำและยินยอมของ
สภาผู้แทนราษฎร ดังต่อไปนี้

ข้อความเบื้องต้น

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้ให้เรียกว่า " พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์
พุทธศักราช 2479 "

มาตรา 2 ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้เมื่อพ้นกำหนดสามเดือน นับตั้งแต่วันประกาศใน
ราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

มาตรา 3 ตั้งแต่วันใช้พระราชบัญญัตินี้ ให้ยกเลิกพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์
พุทธศักราช 2461 พระราชบัญญัติแก้ไขพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พุทธศักราช 2470
บรรดากฎหมาย กฎ และข้อบังคับอื่น ๆ ซึ่งมีข้อความขัดหรือแย้งกับบทแห่งพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้

"โรงเรียน" หมายความว่า โรงเรียนราษฎร์

"โรงเรียนราษฎร์" หมายความว่า สถานที่อันเอกชนจัดการให้การศึกษาแก่นักเรียน เกินกว่าเจ็ดคนขึ้นไป นอกจากโรงเรียนรัฐบาล โรงเรียนประชาบาล และโรงเรียนเทศบาล

"นักเรียน" หมายความว่า บุคคลผู้รับการศึกษาจากโรงเรียน

"เจ้าของ" หมายความว่า บุคคลซึ่งเป็นเจ้าของหรือแสดงให้เห็นเข้าใจว่าเป็น เจ้าของ รับผิดชอบในการตั้ง การดำรง และการเลิกล้มโรงเรียน

"ผู้จัดการ" หมายความว่า บุคคลผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในแผนกปกครองโรงเรียน กล่าวคือ ควบคุมครูใหญ่ ครู และนักเรียนในโรงเรียน

"ครูใหญ่" หมายความว่า บุคคลผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในแผนกวิชาการของโรงเรียน และเป็นหัวหน้าควบคุมครูและนักเรียนในโรงเรียน

"ครู" หมายความว่า บุคคลผู้ให้การศึกษาแก่นักเรียน

"รัฐมนตรี" หมายความว่า รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ

"เจ้าพนักงาน" หมายความว่า บุคคลซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งให้มีหน้าที่ปฏิบัติการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 5 รัฐมนตรี ปลัดกระทรวงธรรมการ อธิบดีกรมศึกษาธิการ อธิบดีกรมพลศึกษา หัวหน้ากองในกรมศึกษาธิการ และกรมพลศึกษา หัวหน้าแผนกโรงเรียนราษฎร์ หัวหน้าแผนกตรวจ ข้าราชการประจำจังหวัด ข้าราชการตรวจการศึกษา กรรมการจังหวัด นายอำเภอ กรรมการอำเภอ เป็นเจ้าพนักงานโดยตำแหน่ง

บรรดาอำนาจและหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ ที่บัญญัติให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของข้าราชการประจำจังหวัดนั้น สำหรับในจังหวัดพระนครและธนบุรี ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของ อธิบดีกรมศึกษาธิการ

มาตรา 6 ให้รัฐมนตรีมีหน้าที่รักษาการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจออกกฎกระทรวงแต่งตั้งเจ้าพนักงาน กำหนดอัตราค่าธรรมเนียมได้ในอัตราอย่างสูงไม่เกินจะบับละห้าบาท และดำเนินกิจการอื่น ๆ เพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ กฎกระทรวงนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

ลักษณะ 1
การตั้งโรงเรียน

มาตรา 7 โรงเรียนจะตั้งขึ้นได้ต่อเมื่อผู้ขอเป็นเจ้าของจัดตั้งโรงเรียน ได้รับใบอนุญาตจากข้าหลวงประจำจังหวัดแล้ว

ใบอนุญาตนั้นจะออกให้เมื่อปรากฏว่า

(1) ผู้ขอ

ก. มีอายุครบยี่สิบปี

ข. มีความประพฤติเรียบร้อย ไม่บกพร่องในศีลธรรมอันดี และไม่มีผู้มีจิตต์พินเพื่อนไม่สมประกอบ

ค. มีทรัพย์สินหรือมีฐานะพอที่จะตั้งโรงเรียนได้

(2) สถานที่และบริเวณที่จะตั้งโรงเรียนไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อการสุขภาพหรืออนามัยของนักเรียน กับสถานที่ที่จะต้องมั่นคงแข็งแรง ไม่เป็นที่น่าเกรงว่าอาจเกิดภัยอันตรายใด ๆ

(3) ไม่มีเหตุผลอันสมควรสงสัยว่า ทางดำเนินการของโรงเรียนเป็นหรืออาจเป็นปฏิปักษ์ต่อศีลธรรมอันดี หรือความสงบเรียบร้อยของประชาชน หรือไม่ชอบด้วยกฎหมายบ้านเมือง

มาตรา 8 บุคคลจะเป็นผู้จัดการโรงเรียนได้ ต่อเมื่อได้รับใบอนุญาตจากข้าหลวงประจำจังหวัดแล้ว

ใบอนุญาตนั้นจะออกให้เมื่อปรากฏว่า

(1) ผู้ขอมีคุณสมบัติตั้งระบุไว้ในมาตรา 7 (1) ก. ข.

(2) ไม่เคยต้องโทษจำคุกโดยคำพิพากษาให้จำคุก เว้นแต่ความผิดฐานลหุโทษ หรือความผิดอันได้กระทำโดยฐานประมาท

(3) ผู้ขอมีร่างกายสมประกอบพอที่จะทำงานในหน้าที่ได้ และไม่เป็นโรคซึ่งจะได้ระบุไว้ในกฎกระทรวง

มาตรา 9 บุคคลจะเป็นครูใหญ่ในโรงเรียนได้ ต่อเมื่อได้รับใบอนุญาตจากข้าหลวงประจำจังหวัดแล้ว

ใบอนุญาตนั้นจะออกให้เมื่อปรากฏว่า

(1) ผู้ขอมีคุณสมบัติตั้งระบุไว้ในมาตรา 7 (1) ก. ข. และมาตรา 8 (2) และ (3)

(2) ผู้ขอได้รับประกาศนียบัตรประโยคครูมูล หรือสอบไล่ได้ชั้นมัธยมปีที่ 6 ของกระทรวงธรรมการ หรือเป็นผู้มีวิทยฐานะอันรัฐมนตรีเห็นว่าเทียบเท่ากันเป็นอย่างต่ำ

สำหรับครูใหญ่โรงเรียนที่สอนเฉพาะหัตถกรรมหรือศิลปกรรมในทางปฏิบัติ ถ้าไม่มีวิทยฐานะดังกล่าวในวรรคก่อน ต้องมีความรู้ความสามารถในวิชานั้น

(3) ผู้ขอมีความรู้ภาษาไทยตามที่จะได้กำหนดไว้ในกฎกระทรวง

มาตรา 10 บุคคลจะเป็นครูโรงเรียนได้ต่อเมื่อได้รับใบอนุญาตจากข้าหลวงประจำจังหวัดแล้ว

ใบอนุญาตนั้นจะออกให้เมื่อปรากฏว่า

(1) ผู้ขอมีอายุครบสิบห้าปี

(2) ผู้ขอมีคุณสมบัติดังระบุไว้ในมาตรา 7 (1) ข. และมาตรา 8 (2) และ (3)

(3) ผู้ขอได้รับประกาศนียบัตรครู หรือสอบไล่ได้ชั้นมัธยมปีที่ 3 ของกระทรวงธรรมการ หรือเป็นผู้มีวิทยฐานะอันรัฐมนตรีเห็นว่าเทียบเท่ากันเป็นอย่างต่ำ แต่ถ้าในเขตท้องที่ใด การศึกษามัธยมต้นยังไม่แพร่หลาย ก็ให้คณะกรรมการจังหวัดมีอำนาจกำหนดวิทยฐานะของครู เพียงได้ไม่ต่ำกว่าสอบไล่ได้ชั้นประถมปีที่ 4

สำหรับครูสอนเฉพาะวิชาอาชีพ ไม่จำเป็นต้องมีวิทยฐานะดังกล่าวในวรรคก่อนแต่ ต้องมีความรู้ความสามารถในวิชาชีพที่ตนจะสอนนั้น

(4) ผู้ขอมีความรู้ภาษาไทยตามที่จะกำหนดไว้ในกฎกระทรวง

มาตรา 11 ในกรณีที่บุคคลอื่นซึ่งไม่ใช่เจ้าของหรือไม่ใช่ผู้ขอเป็นเจ้าของจัดตั้ง โรงเรียนร้องขอใบอนุญาตเป็นผู้จัดการ เจ้าหรือผู้เป็นเจ้าของจัดตั้งโรงเรียนต้องทำหนังสือ รับรองตามแบบที่จะได้กำหนดไว้ในกฎกระทรวง

ในกรณีที่บุคคลร้องขอรับใบอนุญาตเป็นครูใหญ่ หรือครูผู้จัดการต้องทำหนังสือรับรอง ตามแบบที่จะได้กำหนดไว้ในกฎกระทรวง

มาตรา 12 ใบอนุญาตออกให้เฉพาะตัว และออกให้เพื่อกระทำการเฉพาะหน้าที่ และเฉพาะโรงเรียนตามที่ได้ระบุไว้ในใบอนุญาต

ครูใหญ่อาจเป็นครูได้ โดยไม่ต้องรับใบอนุญาตเป็นครูอีก

มาตรา 13 ให้ข้าหลวงประจำจังหวัดแจ้งการออกใบอนุญาตหรือไม่ยอมออก ใบอนุญาตเป็นหนังสือไปยังผู้ขอภายในกำหนดหนึ่งเดือนตั้งแต่วันได้รับคำร้องขอ เว้นแต่ใน กรณีซึ่งจะพิจารณาและแจ้งให้ทันภายในกำหนดนั้นไม่ได้ ก็ให้ขยายเวลาออกไปได้อีกไม่เกิน สองเดือน

ลักษณะ 2

การควบคุมโรงเรียน

มาตรา 14 โรงเรียนจะรับเด็กที่มีอายุในเขตบังคับตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช 2478 เข้าเรียนในโรงเรียนได้ ต้องได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากข้าหลวงประจำจังหวัด โดยต้องปฏิบัติตามกฎกระทรวงออกตามความในพระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช 2478 ในส่วนที่ว่าด้วยครู ภาคเรียน หลักสูตร การสอนหนังสือ เครื่องใช้ในการเรียนและระเบียบการปกครองโรงเรียน

ให้นำมาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช 2478 มาใช้บังคับแก่โรงเรียนเช่นว่านี้ด้วย

มาตรา 15 โรงเรียนต้องมีผู้จัดการและครูใหญ่ ทั้งต้องมีครูพอสมควรแก่จำนวนชั้น และจำนวนนักเรียน

ผู้จัดการ ครูใหญ่ และครู ต้องจัดให้นักเรียนได้รับการศึกษาตลอดเวลาที่โรงเรียนเปิดทำการสอน และต้องรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยตลอดเวลาที่มีนักเรียนอยู่ที่โรงเรียน ทั้งโรงเรียนต้องเปิดทำการสอนภายในระยะเวลาที่จะได้กำหนดไว้ในกฎกระทรวง และต้องหยุดในวันหยุดราชการประจำปี

มาตรา 16 ผู้จัดการต้องจัดให้มีป้ายแสดงชื่อโรงเรียนด้วยตัวอักษรไทยขนาดใหญ่พอเห็นได้ในระยะอันสมควรติดไว้ที่โรงเรียนหรือบริเวณโรงเรียน ณ ที่ซึ่งเห็นได้ง่าย

เมื่อโรงเรียนเลิกล้มหรือถูกถอนใบอนุญาตตลอดกาล หรือใบอนุญาตใช้ไม่ได้แล้ว ให้ผู้จัดการจัดให้ปลดป้ายชื่อโรงเรียนออกเสีย

มาตรา 17 ครูใหญ่ต้องประจำอยู่ที่โรงเรียนตลอดเวลาที่โรงเรียนเปิดทำการสอนและครูต้องประจำอยู่ที่โรงเรียนตลอดเวลาทำการตามหน้าที่ของตน เว้นแต่จะมีเหตุจำเป็นอันสมควร

มาตรา 18 ผู้จัดการและครูใหญ่ต้องจัดให้มีทะเบียนนักเรียน บัญชีเรียกชื่อ สมุดหมายเหตุรายวัน และสมุดลงเวลาทำการของครู ทั้งต้องทำให้ถูกต้องตามแบบและข้อบังคับของกระทรวงธรรมการ

มาตรา 19 ผู้จัดการและครูใหญ่ต้องจัดการสอนนักเรียน

- 1.ให้อ่านเขียนและเข้าใจภาษาไทยได้โดยคล่องแคล่วพอสมควร
 - 2.ให้ได้ศึกษาหน้าที่ของพลเมืองดี ปลูกความจงรักภักดีต่อกรุงสยาม และความรู้แห่งภูมิประเทศ รวมทั้งประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ของประเทศสยามด้วยเป็นอย่างน้อย
- ทั้งนี้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตยกเว้นเป็นหนังสือจากรัฐมนตรี

มาตรา 20 การสอนต้องสอนเป็นภาษาไทย เว้นแต่การสอนวิชาใดซึ่งรัฐมนตรีจะได้ อนุญาตให้สอนเป็นภาษาอื่นในชั้นนั้น ๆ ได้

มาตรา 21 บรรดาสมุดหนังสือ เอกสาร ภาพ แผนที่ บทเพลง แผ่นเสียง และสิ่ง ทำนองเดียวกัน ที่มีไว้หรือใช้ในโรงเรียน เพื่อประโยชน์ในการสอนหรือการศึกษานั้น ให้ ผู้จัดการและครูใหญ่ ทำบัญชีเสนอต่อรัฐมนตรี รัฐมนตรีมีอำนาจห้ามมิให้มีไว้หรือใช้สิ่งนั้น ๆ ได้และเพื่อการนี้ รัฐมนตรีจะเรียกสิ่งนั้น ๆ มาพิจารณาก่อนก็ได้

มาตรา 22 ผู้จัดการต้องยื่นรายงานแสดงกิจการของโรงเรียนต่อข้าหลวงประจำ จังหวัดตามกำหนดเวลาและตามแบบที่จะได้กำหนดไว้ในกฎกระทรวง

มาตรา 23 ผู้จัดการ ครูใหญ่ และครู ต้องจัดทำเอกสารทั้งหลายเกี่ยวกับกิจการของ โรงเรียน เช่น ระเบียบ ข้อบังคับ หลักสูตร ตารางสอน รายงาน เป็นต้น เป็นภาษาไทย

มาตรา 24 ในกรณีเปลี่ยนแปลงเจ้าของ ให้เจ้าของ หรือถ้าเป็นการพันวิสัย ให้ ตัวแทนเจ้าของทำคำร้องยื่นต่อข้าหลวงประจำจังหวัดพร้อมด้วยคำร้องของผู้ขอเป็นเจ้าของแทน เมื่อได้รับอนุญาตแล้วจึงให้เปลี่ยนแปลงเจ้าของได้

มาตรา 25 เจ้าของต้องได้รับอนุญาตจากข้าหลวงประจำจังหวัดเสียก่อนจึง เปลี่ยนแปลงผู้จัดการได้

ผู้จัดการต้องได้รับอนุญาตจากข้าหลวงประจำจังหวัดเสียก่อนจึงทำการเปลี่ยนแปลงดัง จะกล่าวต่อไปนี้ได้ คือ ย้ายสถานที่ตั้งโรงเรียน ขยายหรือลดเขตต์สถานที่หรือบริเวณโรงเรียน ขยายหรือลดกิจการของโรงเรียน เปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์ หลักสูตร ระเบียบข้อบังคับ หรือ ชื่อโรงเรียน หรือสับเปลี่ยนตั้งใหม่ หรือถอนครูใหญ่หรือครู

ในกรณีจำเป็น ระหว่างขอเปลี่ยนแปลงครูใหญ่หรือครูนั้น ข้าหลวงประจำจังหวัดมี อำนาจสั่งอนุญาตให้ผู้ขอเป็นครูใหญ่หรือครูทำหน้าที่ไปพลางก่อนได้

มาตรา 26 ในกรณีเลิกล้มโรงเรียน หรือโรงเรียนต้องประสพภัยอันตราย เพราะอัคคีภัย หรือประการอื่น หรือเจ้าของ ผู้จัดการ ครูใหญ่ หรือครูถูกถอดถอน หรือกลายเป็นผู้ไม่ สามารถทำการตามหน้าที่ด้วยประการใด ๆ เช่น ดายหรือละทิ้งหน้าที่ หรือกลายเป็นผู้ บกพร่องในคุณสมบัติอย่าง

หนึ่งอย่างใดอันกฎหมายกำหนดไว้ ให้รายงานต่อข้าหลวงประจำจังหวัดเป็นหนังสือภายใน กำหนดสิบห้าวันนับตั้งแต่วันที่เหตุการณ์นั้นให้เกิดขึ้น

การรายงานเช่นว่านี้ ให้บุคคลต่อไปนี้เป็นผู้รายงาน

- (1) เจ้าของ หรือถ้าเป็นการพันวิสัย
- (2) ผู้จัดการ หรือถ้าเป็นการพันวิสัย
- (3) ครูใหญ่ หรือถ้าเป็นการพันวิสัย
- (4) ครูผู้มีอาวุโสในตำแหน่ง

มาตรา 27 ถ้าโรงเรียนจะต้องหยุดทำการสอนเป็นเวลาเกินกว่าเจ็ดวันติด ๆ กัน นอกจากหยุดตามปกติ ผู้จัดการต้องรายงานเป็นหนังสือต่อข้าหลวงประจำจังหวัดก่อนหรือภายในเจ็ดนับตั้งแต่วันหยุดทำการสอน

มาตรา 28 เจ้าพนักงานมีอำนาจเข้าทำการตรวจสอบความเป็นไปในโรงเรียนในเวลาอันสมควร และผู้จัดการ ครูใหญ่ หรือครู ต้องให้ความสะดวกแก่เจ้าพนักงานในการตรวจสอบ

มาตรา 29 ถ้าสถานที่หรือบริเวณที่ตั้งโรงเรียนเกิดมีสภาพเป็นปฏิปักษ์ต่อการสุขาภิบาล หรือ อนามัยของนักเรียน หรืออย่างอื่นตามมาตรา 7 (2) ข้าหลวงประจำจังหวัดมีอำนาจที่จะออกคำสั่งเป็นหนังสือให้ผู้จัดการทำการปลดเปลื้องสภาพเช่นว่านั้นเสีย

ผู้จัดการต้องปฏิบัติตามคำสั่งเช่นว่านั้นให้เสร็จภายในระยะเวลาสิบห้าวันนับตั้งแต่วันที่ได้รับคำสั่ง หรือภายในระยะเวลาที่นานตามที่ข้าหลวงประจำจังหวัดจะกำหนดหรือขยายออกไปเห็นสมควร

เมื่อข้าหลวงประจำจังหวัดเห็นเป็นการจำเป็น ก็มีอำนาจสั่งให้หยุดทำการสอนในระหว่างเวลาที่ผู้จัดการต้องปฏิบัติตามความในมาตรานี้ได้

มาตรา 30 ห้ามมิให้ใช้สถานที่หรือบริเวณโรงเรียนเพื่อการอันมิชอบด้วยกฎหมาย หรือขัดต่อศีลธรรมอันดี หรือความสงบเรียบร้อยของประชาชน หรือไม่สมควรแก่กิจการของโรงเรียน

มาตรา 31 ห้ามมิให้ทำการสนับสนุนหรือสอน หรือเตรียมการจะสนับสนุนหรือสอนในสถานที่หรือบริเวณโรงเรียน ซึ่งลัทธิหรือแบบแผนใด ๆ อันมิชอบด้วยกฎหมาย หรือขัดต่อศีลธรรมอันดี หรือความสงบเรียบร้อยของประชาชน

ให้เจ้าพนักงานมีอำนาจยึดสิ่งทีเห็นว่าจะใช้ในการละเมิดต่อบทบัญญัติในวรรคก่อนไม่ว่าสิ่งนั้น ๆ จะเป็นของผู้ใด เพื่อเสนอรัฐมนตรีพิจารณา และรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งให้ริบหรือทำลายเสียได้

มาตรา 32 ถ้ามีโรคระบาดเกิดขึ้นหรือมีเหตุอันน่าจะเป็นภัยอันตรายแก่นักเรียน เจ้าพนักงานมีอำนาจสั่งให้โรงเรียนหยุดทำการสอนทันที จนกว่าจะเห็นว่าพ้นเขตต์ภัยอันตรายแล้ว

ลักษณะ 3 การถอนใบอนุญาต

มาตรา 33 รัฐมนตรีหรือข้าหลวงประจำจังหวัดมีอำนาจถอนใบอนุญาตซึ่งได้ออกให้แก่เจ้าของโรงเรียนตามมาตรา 7 โดยตลอดกาลหรือชั่วคราว เมื่อปรากฏอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้

(1) เจ้าของหรือผู้จัดการกลายเป็นผู้บกพร่องในคุณสมบัติอย่างหนึ่งอย่างใดดังบัญญัติไว้ในมาตรา 7 หรือมาตรา 8

(2) โรงเรียนรับเด็กที่มีอายุในเขตบังคับตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช 2478 โดยไม่ปฏิบัติตามมาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัตินี้

(3) โรงเรียนไม่มีผู้จัดการ ครูใหญ่ หรือครู ไม่จัดการโดยประการอื่นใด ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 15

(4) ครูใหญ่ หรือครู ไม่ประจำอยู่ที่โรงเรียน ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 17

(5) ผู้จัดการ ครูใหญ่ หรือครู ไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติอันว่าด้วยการสอนตามมาตรา 19 หรือมาตรา 20 หรือว่าด้วยการมีไว้หรือใช้ สมุด หนังสือ หรืออื่น ๆ ตามมาตรา 21 หรือว่าด้วยการจัดให้มี หรือยื่น หรือทำ เอกสารต่าง ๆ ตามมาตรา 18 มาตรา 22 หรือมาตรา 23

(6) มีการเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่งอย่างใดโดยฝ่าฝืนบทบัญญัติ มาตรา 25 วรรค 1 หรือ 2 หรือไม่รายงานเหตุการณ์อย่างหนึ่งอย่างใดดังบัญญัติไว้ในมาตรา 26

(7) โรงเรียนหยุดทำการสอนเกินกว่าเจ็ดวันติด ๆ กัน โดยไม่มีเหตุอันสมควร

(8) สถานที่หรือบริเวณที่ตั้งโรงเรียนมีสภาพอันเป็นอุปสรรคต่อการสุขาภิบาลหรืออนามัยของนักเรียน หรือสถานที่ไม่มั่นคงแข็งแรงอย่างหนึ่งอย่างใด จนไม่อาจที่จะแก้ไขให้เป็นที่น่าพอใจได้

(9) ผู้จัดการ ครูใหญ่ หรือ ครู ไม่ยอมให้เจ้าพนักงานเข้าทำการตรวจสอบความเป็นไปในโรงเรียนตามมาตรา 28

(10) ผู้จัดการไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของข้าหลวงประจำจังหวัด ซึ่งสั่งให้ปลดสภาพของโรงเรียนอันเป็นอุปสรรคต่อการสุขาภิบาลหรืออนามัยของนักเรียน หรืออย่างอื่นดังบัญญัติไว้ในมาตรา 29

(11) เจ้าของ หรือผู้จัดการ ใช้หรือยอมให้บุคคลอื่นใช้สถานที่หรือบริเวณโรงเรียน โดยฝ่าฝืนบทบัญญัติมาตรา 30

(12) มีการสนับสนุนหรือสอน หรือเตรียมการจะสนับสนุนหรือสอน ในสถานที่หรือบริเวณโรงเรียนซึ่งลัทธิหรือแบบแผนใด ๆ อันฝ่าฝืนบทบัญญัติมาตรา 31

(13) โรงเรียนเปิดทำการสอนโดยฝ่าฝืนคำสั่งของเจ้าพนักงาน ซึ่งให้โรงเรียนหยุดทำการสอนระหว่างเวลาเกิดโรคระบาด หรือมีเหตุอื่น ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 32

(14) โรงเรียนตั้งขึ้นหรือดำรงอยู่โดยฝ่าฝืนบทแห่งพระราชบัญญัตินี้ในกรณีอื่น ๆ

มาตรา 34 รัฐมนตรีหรือข้าหลวงประจำจังหวัดมีอำนาจถอนใบอนุญาตซึ่งได้ออกให้แก่ ผู้จัดการ ครูใหญ่ หรือครู ตามมาตรา 8 มาตรา 9 หรือ มาตรา 10 โดยตลอดกาล หรือชั่วคราว เมื่อปรากฏอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้

(1) บุคคลนั้นกลายเป็นผู้บกพร่องในคุณสมบัติอย่างหนึ่งอย่างใดดังบัญญัติไว้ในมาตรา 8 มาตรา 9 หรือมาตรา 10

(2) บุคคลนั้นฝ่าฝืนบทแห่งพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 35 คำสั่งถอนใบอนุญาตใด ๆ ให้ทำเป็นหนังสือแจ้งไปยังผู้ถูกถอนใบอนุญาต

ลักษณะ 4

โรงเรียนประเภทพิเศษ

มาตรา 36 โรงเรียนอนุบาล ได้แก่ โรงเรียนที่สร้างขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะเพื่ออบรมเด็กอายุต่ำกว่าเขตต์บังคับให้เข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา ตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช 2478 และสอนให้รู้จักอ่านเขียนและคำนวณไปพลางในระหว่างเวลานั้น

โรงเรียนอนุบาลต้องอยู่ในบังคับบทแห่งพระราชบัญญัตินี้ เว้นแต่ผู้ที่ จะทำการเป็นครูใหญ่ หรือ ครู ไม่จำเป็นต้องมีประกาศนียบัตร แต่ต้องมีความรู้ภาษาไทยตามที่จะได้กำหนดไว้ในกฎกระทรวง

มาตรา 37 โรงเรียนใดสร้างขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะการสอนศาสนาต้องอยู่ในบังคับบทแห่งพระราชบัญญัตินี้ แต่รัฐมนตรีจะผ่อนผันไม่ให้อำนาจปฏิบัติอย่างหนึ่งอย่างใดก็ได้ แล้วแต่จะเห็นสมควร

มาตรา 38 โรงเรียนใดสร้างขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะการสอนด้วยวิธีส่งคำสอนไปจากโรงเรียนต้องอยู่ในบังคับบทแห่งพระราชบัญญัตินี้ แต่รัฐมนตรีจะผ่อนผันไม่ให้อำนาจปฏิบัติอย่างหนึ่งอย่างใดก็ได้ แล้วแต่จะเห็นสมควร

ลักษณะ 5

บทลงโทษ

มาตรา 39 ผู้ใดตั้ง หรือดำรงอยู่ ซึ่งโรงเรียนโดยไม่ได้รับใบอนุญาต มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินร้อยบาท

ผู้ใดถูกถอนใบอนุญาตให้ตั้งโรงเรียน หรือ เคยถูกปรับสำหรับความผิดตามวรรคก่อน แล้ว ตั้งหรือดำรงโรงเรียนโดยไม่ได้รับใบอนุญาตอีก มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองร้อยบาท หรือจำคุกไม่เกินสามเดือน หรือทั้งปรับทั้งจำ

มาตรา 40 ผู้ใดทำการเป็นผู้จัดการ ครูใหญ่ หรือครู โดยไม่ได้รับอนุญาตสำหรับการนั้น ๆ หรือถูกถอนใบอนุญาตแล้ว มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินร้อยบาท หรือจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือทั้งปรับทั้งจำ

มาตรา 41 ผู้ใดซึ่งเป็นเจ้าของหรือผู้จัดการ จ้างวานใช้หรือยอมให้บุคคลอื่นทำการเป็นผู้จัดการ ครูใหญ่หรือครู โดยรู้หรือควรรู้ว่าเป็นการฝ่าฝืนบทแห่งพระราชบัญญัตินี้ มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินร้อยบาท หรือจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือทั้งปรับทั้งจำ

มาตรา 42 ผู้ใดยอมให้ผู้อื่นใช้ใบอนุญาตของตน มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งร้อยบาท หรือจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือทั้งปรับทั้งจำ

มาตรา 43 ผู้ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ตั้งบัญญัติไว้ในมาตรา 16 มาตรา 22 มาตรา 23 มาตรา 25 มาตรา 26 หรือมาตรา 27 มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าสิบบาท

มาตรา 44 ผู้ใดใช้หรือยอมให้ใช้สถานที่หรือบริเวณโรงเรียนเพื่อการอันขัดต่อศีลธรรมอันดี มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองร้อยบาท

มาตรา 45 ผู้ใดสนับสนุนหรือสอน หรือเตรียมการจะสนับสนุนหรือสอน ในสถานที่หรือบริเวณโรงเรียน หรือโดยวิธีส่งคำสอนไปจากโรงเรียน ซึ่งลัทธิหรือแบบแผนใด ๆ อันขัดต่อศีลธรรมอันดี มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองร้อยบาท หรือจำคุกไม่เกินสามเดือน หรือทั้งปรับทั้งจำ

มาตรา 46 ผู้ใดต่อสู้หรือขัดขวางเจ้าพนักงานผู้กระทำการตามหน้าที่ ตามมาตรา 28 หรือ มาตรา 31 วรรค 2 มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองร้อยบาท หรือจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือทั้งปรับทั้งจำ

มาตรา 47 ผู้ใดขัดขืน ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าพนักงานซึ่งสั่งให้โรงเรียนหยุดทำการสอนตามความในมาตรา 32 มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าสิบบาท หรือจำคุกไม่เกินสิบวัน หรือทั้งปรับทั้งจำ

มาตรา 48 การฟ้องร้องบุคคลผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ให้กระทำต่อเมื่อเจ้าพนักงานได้ร้องขอ

แต่การฟ้องร้องบุคคลผู้กระทำความผิดต่อมาตรา 30 และมาตรา 31 วรรค 1 นั้น
พนักงานอัยการอาจกระทำได้โดยเจ้าพนักงานไม่ต้องร้องขอ

ลักษณะ 6

เบ็ดเตล็ด

มาตรา 49 เมื่อข้าหลวงประจำจังหวัดได้ให้อนุญาตหรือออกใบอนุญาต หรือกระทำการอย่างอื่นตามความในพระราชบัญญัตินี้แล้วให้รายงานต่อรัฐมนตรี และรัฐมนตรีมีอำนาจที่จะสั่งการเป็นอย่างอื่นได้ตามที่เห็นสมควร

มาตรา 50 ในกรณีที่ข้าหลวงประจำจังหวัดไม่ยอมออกใบอนุญาตหรือถอนใบอนุญาต บุคคลผู้มีส่วนได้เสียอาจอุทธรณ์คำสั่งนั้นต่อรัฐมนตรีได้ภายในกำหนดหนึ่งเดือนนับตั้งแต่วันที่รับแจ้งความเป็นหนังสือ คำสั่งของรัฐมนตรีให้ถือเป็นที่สุด

มาตรา 51 การร้องขอต่าง ๆ ตามพระราชบัญญัตินี้ให้ทำตามแบบที่จะได้กำหนดไว้ในกฎกระทรวง

ลักษณะ 7

บทบัญญัติเฉพาะกาล

มาตรา 52 ผู้ใดเป็นเจ้าของ ผู้จัดการ ครูใหญ่ หรือครู แห่งโรงเรียนราษฎร์อยู่แล้วในวันใช้พระราชบัญญัตินี้ ให้คงเป็นต่อไปได้ แต่ต้องขอรับใบอนุญาตภายในกำหนดสามเดือนนับตั้งแต่วันใช้พระราชบัญญัตินี้

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

(ตามมติคณะรัฐมนตรี)

พิบูลสงคราม

รัฐมนตรี

(54 ร.จ. 333 ตอนที่ 7 ลงวันที่ 3 พฤษภาคม 2480)

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวปานหทัย ศรีสุรา
วันเดือนปีเกิด	3 มกราคม พ.ศ. 2521
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	21 ถนนสามเสน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	ผู้ช่วยผู้อำนวยการ
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนศรีตรัง

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2533	มัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนสตรีเซนต์จอห์น
พ.ศ. 2536	มัธยมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนเซนต์จอห์น
พ.ศ. 2539	ครุศาสตรบัณฑิต จากสถาบันราชภัฏสวนดุสิต
พ.ศ. 2543	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์) จากมหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ